

СОЁЛ, СПОРТ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ,
ЗАЛУУЧУУДЫН ЯАМ

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ
СОЁЛ, УРЛАГИЙН ГАЗАР

СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГО (2025 ОН)

Албан хэрэгцээнд

УЛААНБААТАР ХОТ
2025 он

АГУУЛГА

НЭГ. ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧИГ

1. Монгол Улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль.....	5
2. Монгол Улсын Музейн тухай хууль.....	29
3. Гар урлал болон урлагийн зориулалттай зүйлс: Музейн үйл ажиллагаанд тавих шаардлага MNS 5634:2006 Монгол Улсын Стандарт.....	35
4. Монгол Улсын Засгийн газрын “Журам батлах тухай” 2018 оны 184 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралт “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”.....	49
5. Монгол Улсын Засгийн газрын “Журам батлах тухай” 2022 оны 269 дүгээр тогтоолын хавсралт “Түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам”.....	53
6. Монгол Улсын Засгийн газрын “Журам шинэчлэн батлах тухай” 2024 оны 40 дүгээр тогтоолын хавсралт “Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувилан олшруулах, гэрэл зураг, дүрс бичлэг хийх журам”.....	56
7. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын “Журам шинэчлэн батлах тухай” 2009 оны 78 дугаар тушаалын хавсралт “Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх журам”.....	59
8. Монгол банкны Ерөнхийлөгч, БСШУ-ны сайд нарын “Журам батлах тухай” 2015 оны А-132/А/322 тушаалын хавсралт “Эрдэнэсийн санд хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг бүртгэх журам”.....	64
9. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайд, Сангийн сайд нарын “Журам батлах тухай” 2019 оны А/237/92 тушаалын хавсралт “Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх журам”.....	68
10. Соёлын сайдын “Журам батлах тухай” 2022 оны А/348 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам”.....	73
11. Соёлын сайдын “Соёлын өвийг хамгаалах үндсэн чиглэл батлах тухай” 2024 оны А/212 тоот тушаалын хавсралт “Соёлын өвийг хамгаалах үндсэн чиглэл”.....	77
12. Соёлын сайдын “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай” 2023 оны 08 дугаар сарын 10-ны өдрийн А/317 дугаар тушаал.....	87
13. Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайдын “Тушаал, тушаалын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай 2025 оны 6 дугаар сарын 25-ны өдрийн А/253 дугаар тушаал.....	98
14. Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын ажлын календарьчилсан шинэчилсэн төлөвлөгөө.....	99
15. Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирлын “Аргачлал батлах тухай” 2024 оны 5 дугаар сарын 27-ны өдрийн А/41 дугаар тушаал “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд бүртгэл хөтлөх, ашиглах аргачлал”.....	101

ХОЁР: ТООЛЛОГО, БҮРТГЭЛИЙН АРГА ЗҮЙ

1. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогыг “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэлийн дэд систем” ашиглан хийх тухай” <i>Э.Ганбат. Соёлын өвийн үндэсний төвийн Ерөнхий бүртгэл мэдээллийн санч</i>	139
2. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэлтэд анхаарах зарим асуудал” <i>Г.Лхагвасүрэн. Соёлын өвийн үндэсний төвийн Авран хамгаалах, эрсдэлийн судалгааны газрын түүх, соёлын хөдлөх дурсгал зүйл хариуцсан шинжээч</i>	152
3. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогод биологийн цуглуулгын зүйлийн нэр ба төрлийн асуудлыг анхаарах нь” <i>Т.Тодгэрэл Ph.D. Байгалийн түүхийн музейн Эрдэм шинжилгээний ажилтан</i>	158
4. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогод хяналт шалгалт хийх чиглэл” <i>Д. Отгонбаяр. Соёл, спор, аялал жуулчлал, залуучуудын яамны Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын салбарын хяналтын бодлого төлөвлөлт хариуцсан ахлах шинжээч, улсын ахлах байцаагч</i>	163
5. “Үзмэрийн гэрэл зураг авах тухай” <i>Б.Алтансүх. “Соёлын өвийн сүлжээ, харилцаа, холбооны зөвлөл” ТББ-ын Гүйцэтгэх захирал</i>	164
6. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын ажлыг тайлагнах тухай” <i>Г. Энхбат Ph.D. Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирал</i>	176
Хавсралт (Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэлийн дэд систем “Төрөл зүйл”-ийн ангилал)	180

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2014 оны 5 дугаар сарын 15-ны өдөр

Улаанбаатар хот

СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, бүртгэх, судалж шинжлэх, зэрэглэл тогтоох, үнэлэх, хадгалах, хамгаалах, сэргээн засварлах, сэргээн уламжлуулах, өвлүүлэх, өмчлөх, эзэмших, ашиглах, сурталчлахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж

2.1.Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Соёлын тухай, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт

3.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томьёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1."соёлын өв" гэж түүхэн тодорхой орон зай, цаг үеийн аль нэг хэсгийг төлөөлж чадах байгаль, нийгэм, түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдол бүхий өвийг;

3.1.2."соёлын биет өв" гэж түүхэн тодорхой орон зай, цаг үеийг төлөөлөх биетээр оршин байгаа дурсгалыг;

3.1.3."түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал" гэж унаган газартаа хүрээлэн байгаа орчны хамт үнэ цэнэ, ач холбогдол нь илэрхийлэгдэх дангаар болон цогцолбор байдлаар орших дурсгалыг;

/Энэ заалтад 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./

3.1.4."түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл" гэж тодорхой орон зайд шилжүүлэн байрлуулах боломжтой дурсгалыг;

3.1.5."соёлын биет бус өв" гэж хамт олон, бүлэг, хувь хүн соёлын өвийнхөө бүрэлдэхүүн хэсэг гэж хүлээн зөвшөөрсөн зан заншил, дүрслэх болон илэрхийлэх хэлбэр, уламжлалт мэдлэг, арга барил, тэдгээртэй холбоотой эд өлгийн зүйл, зэмсэг, урлагийн бүтээл, соёлын орон зайг;

3.1.6."соёлын өвийн дурсгалт газар" гэж соёлын биет болон биет бус өв нь байгаль орчин, уламжлалт ахуйтайгаа харилцан шүтэлцсэн соёлын орон зай, газар нутгийг;

3.1.7."түүх, соёлын дурсгалт газар" гэж энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал бүхий газар, түүний хэвлийг;

3.1.8."соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч" гэж соёлын биет бус өвийг ур чадварын өндөр түвшинд өвлөн эзэмшсэн, түүнийгээ олны хүртээл болгож, дараагийн үедээ өвлүүлэн уламжлуулж байгаа хамт олон, бүлэг, хувь хүнийг;

3.1.9."шавь сургалт" гэж соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчаас тодорхой мэдлэг, арга ухаан, ур чадварыг шавьдаа биечлэн заан сургаж, эзэмшүүлдэг сургалтын арга барилыг.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙН АНГИЛАЛ, ЗЭРЭГЛЭЛ

4 дүгээр зүйл. Соёлын өвийн ангилал

4.1. Соёлын өвийг биет ба биет бус гэж ангилна.
4.2. Соёлын биет өвийг түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал болон хөдлөх дурсгалт зүйл гэж ангилна.

4.3. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал нь дангаар болон цогцолбор байдлаар оршино:

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

5 дугаар зүйл. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал

5.1. Дараах соёлын биет өвийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалд хамааруулна:

5.1.1. эртний ургамал, амьтны олдворт газар;

[/Энэ заалтанд 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

5.1.2. эртний хүний оршин сууж байсан үл мөрийг хадгалсан соёлт давхарга;

5.1.3. чулуун зэвсгийн олдворт газар;

5.1.4. хадны зураг, бичээс;

5.1.5. булш, хиргисүүр, оршуулга, тахил, тайлгын байгууламж;

5.1.6. эртний хот суурин, сүм хийдийн үлдэгдэл, түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгал;

[/Энэ заалтад 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

5.1.7. хөшөө дурсгал;

5.1.8. эрт цагт ашигт малтмал олборлож, боловсруулж үйлдвэрлэл, газар тариалан эрхэлж байсан газар, түүнд холбогдох чулуун дурсгал;

5.1.9. тахилгат газар;

5.1.10. түүхэн үйл явдал болсон дурсгалт газар;

5.1.11. бусад түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал.

6 дугаар зүйл. Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл

6.1. Дараах соёлын биет өвийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлд хамааруулна:

6.1.1. ховор эрдэс;

6.1.2. эрдэнийн чулууны ховор олдвор;

6.1.3. солир;

6.1.4. ховор болон ховордсон ургамлын хатаамал цуглуулга, амьтны чихмэл;

6.1.5. эртний ургамал, амьтны олдвор;

6.1.6. археологийн олдвор;

6.1.7. угсаатны хувцас, чимэглэл;

6.1.8. уламжлалт аж ахуйн тоног хэрэгсэл, хөдөлмөрийн багаж зэвсэг;

6.1.9. угсаатан, ястны уламжлалт хөгжмийн зэмсэг, эд өлгийн зүйл;

6.1.10. уламжлалт тоглоом, наадгай;

6.1.11. уламжлалт шашин, шүтлэгийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл;

6.1.12. бичгийн дурсгалт зүйл;

6.1.13. дүрс, дуу авианы баримт;

6.1.14. дүрслэх урлагийн бүх төрлийн бүтээл, холбогдох эд өлгийн зүйл;

6.1.15. уламжлалт монгол эмнэлгийн оношилгоо, эмчилгээний хэрэглэгдэхүүн, тэдгээрт холбогдох эд өлгийн зүйл;

6.1.16. гэр, сууц, тэдгээрт холбогдох эд өлгийн зүйл;

6.1.17. бусад түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл.

[/Энэ заалтад 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

6.2. Энэ хуулийн 5.1.1, 6.1.1-6.1.3-т зааснаас бусад байгалийн өвийг хамгаалах асуудлыг холбогдох бусад хуулиар зохицуулна.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

7 дугаар зүйл. Соёлын биет бус өв

7.1. Дараах соёлын өвийг соёлын биет бус өвд хамааруулна:

7.1.1. эх хэл, бичиг, түүний хүрээний соёл;

7.1.2. аман зохиолын уламжлал, түүнийг илэрхийлэх хэлбэр;

7.1.3. урлагийн тоглох үзүүлбэр;

- 7.1.4.үндэсний хөгжмийн зэмсгийг урлах, хөгжимдөх, аялгуу тэмдэглэх арга барил;
- 7.1.5.уламжлалт гар урлалын дэг сургууль, арга барил;
- 7.1.6.ардын ёс заншил, зан үйл;
- 7.1.7.ардын уламжлалт мэдлэг, арга ухаан;
- 7.1.8.ардын бэлгэдэх ёсны уламжлал;
- 7.1.9.үндэсний наадам, уламжлалт тоглоом, наадгайн зан үйл;
- 7.1.10.ардын уламжлалт технологи;
- 7.1.11.угийн бичиг хөтлөх уламжлал;
- 7.1.12.гэрийн дэг сургуулийн шилдэг өв уламжлал;
- 7.1.13.уламжлалт шашин, шүтлэгийн зан үйл, ёс заншил;
- 7.1.14.газар, усны уламжлалт нэр;
- 7.1.15.бусад соёлын биет бус өв.

8 дугаар зүйл.Соёлын өвийн зэрэглэл

8.1.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын эх төрх бүрэн бүтэн байдал, түүх, соёл, шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдлыг харгалзан улс, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн хамгаалалтын зэрэглэл тогтооно.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

8.2.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн эх төрх бүрэн бүтэн байдал, түүх, соёл, шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдлыг харгалзан үнэт, хосгүй үнэт зэрэглэл тогтооно.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

8.3.Түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлийг дараах шалгуураар тогтооно:

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

8.3.1.түүх, соёл, урлаг, гоо зүй, шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдол;

8.3.2.холбогдох цаг үе;

8.3.3.дахин давтагдашгүй байдал;

8.3.4.ур хийц, дэг сургууль;

8.3.5.үнэт металлын орц, эрдэнийн чулууны хэмжээ.

8.4.Соёлын биет бус өвийг түүх, соёл, урлаг, гоо зүйн болон шинжлэх ухааны үнэ цэнэ, ач холбогдлыг харгалзан соёлын биет бус өвийн төлөөллийн үндэсний жагсаалт болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний жагсаалтад бүртгэнэ.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

8.5.Энэ хуулийн 8.4-т заасан жагсаалтад оруулах соёлын биет бус өвийг дараах шалгуураар тогтооно:

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

8.5.1.түүх, соёл, заншил, уламжлалыг илэрхийлэх байдал;

8.5.2.ховордсон, устсан, эрсдэлд орсон байдал.

8.6.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг улсын хамгаалалтын зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам, соёлын биет бус өвийг төлөөллийн болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай үндэсний жагсаалтад бүртгэх журмыг Засгийн газар батална.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./

8.7.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг аймаг, нийслэлийн хамгаалалтын зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./

8.8.Энэ хуулийн 8.1, 8.2-т заасан зэрэглэлийг шатлан дэвшүүлэх зарчмаар тогтоох бөгөөд давхардуулж тогтоохгүй.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./

9 дүгээр зүйл.Соёлын биет өвийн үнэлгээ

/Энэ зүйлийн гарчигт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./

9.1.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвд үнэлгээ тогтоох журмыг санхүү, төсвийн болон соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

9.2.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн үнэлгээг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн

захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээ тогтоох мэргэжлийн зөвлөл тодорхойлно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

9.3.Өмчлөгчийн хүсэлтээр хувийн өмчийн соёлын биет өвд энэ хуулийн 9.1-д заасан журмын дагуу үнэлгээ тогтоож болно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

10 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийн даатгал

10.1.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг үзэсгэлэнд оролцуулах, сэргээн засварлах, судалгаа шинжилгээ хийлгэх зорилгоор Монгол Улсын хилээр нэвтрүүлэхэд заавал даатгуулна.

10.2.Энэ хуулийн 10.1-д зааснаас бусад тохиолдолд соёлын биет өвийг даатгуулж болно.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙН ТАЛААРХ ТӨРИЙН БОЛОН НУТГИЙН ӨӨРӨӨ УДИРДАХ БАЙГУУЛЛАГЫН БҮРЭН ЭРХ

11 дүгээр зүйл.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх

11.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгч соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

11.1.1.Их эзэн Чингис хаан, монголын хаад, хатдын булш, бунхан, дурсгалын орчин болон олдворыг судлах, хамгаалах, мэдээлэх ажлыг хэрэгжүүлэх талаар холбогдох этгээдэд чиглэл өгөх;

11.1.2.хууль бусаар алдагдсан соёлын өвийг Монгол Улсыг төлөөлөн гадаад улс, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас нэхэмжлэх эрхийг итгэмжлэлээр олгох, итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийг томилох;

11.1.3.Ерөнхийлөгчийн ивээл доор хамгаалж болох соёлын өвийг зарлах, уул, усыг төрийн тахилгатай болгох шийдвэр гаргах;

11.1.4.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

12 дугаар зүйл.Улсын Их Хурлын бүрэн эрх

12.1.Улсын Их Хурал соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

12.1.1.төрөөс соёлын өвийг хамгаалах талаар баримтлах бодлогыг тодорхойлох;

[/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

12.1.2.соёлын өвийг хамгаалах, ашиглахтай холбогдсон хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх талаар Засгийн газраас зохион байгуулж байгаа ажилд хяналт тавих;

12.1.3.Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр соёлын өвийн дурсгалт газрыг улсын тусгай хамгаалалтад авах, түүний хилийн заагийг тогтоох;

12.1.4.соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой улсын төсвөөс санхүүжүүлэх хөрөнгө оруулалтын хэмжээг батлах;

12.1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

13 дугаар зүйл.Засгийн газрын бүрэн эрх

13.1.Засгийн газар соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

13.1.1.соёлын өвийн талаарх төрийн бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

13.1.2.соёлын өвийг хамгаалах үндэсний хөтөлбөрийг баталж хэрэгжүүлэх;

[/Энэ заалтад 2021 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

13.1.3.соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн дэлхийн болон үндэсний соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргааны бүтэц, орон тоо, дүрмийг батлах;

13.1.4.язгуур гарал үүсэл нэг, илэрхийлэгдэх шинжээрээ нийтлэг, монгол угсаатны түүхэнд ач холбогдол бүхий соёлын өвийг хамгаалах талаар уг өв хадгалагдаж буй гадаад улстай хэлэлцээр хийх, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;

13.1.5.улсын хилээр гарч алдагдсан соёлын биет өвийг эргүүлэн авчрах ажлыг зохион байгуулах, холбогдох байгууллагад чиглэл өгөх, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

13.1.6.соёлын өвийн үзлэг, тооллого хийх, түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх журмыг тус тус батлах;

13.1.7.улсын хамгаалалтын зэрэглэлд байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын жагсаалтыг

батлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

13.1.8.түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг батлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

13.1.9.Дэлхийн өвийн үндэсний хорооны бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг батлах;

13.1.10.соёлын биет өвийг хувиран олшруулах, гэрэл зураг, дүрс бичлэг хийх журам батлах;

/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

13.1.11.соёлын өвийг хамгаалахад идэвх, санаачилгатай оролцсон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах журам батлах;

13.1.12.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал болон дурсгалт газарт хамгаалалтын бүс тогтоох, өөрчлөх, цуцлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

13.1.13.соёлын өвийг Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгүүлэхээр нэр дэвшүүлэх болон Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгэгдсэн соёлын өвийг хадгалж хамгаалах, өвлөн уламжлуулах, түгээн дэлгэрүүлэхтэй холбогдуулан авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг жил бүрийн улсын төсөвт тусган санхүүжүүлэх;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

13.1.14.соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн соёлын биет бус өвийг төлөөллийн болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай үндэсний жагсаалт болон соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн үндэсний жагсаалтыг тус тус батлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./

13.1.15.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

/Энэ заалтын дугаарт 2021 оны 7 дугаар сарын 02-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

14 дүгээр зүйл.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх

14.1.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

14.1.1.соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дүрэм, журам, зааврыг баталж, хэрэгжилтийг хангах;

14.1.2.соёлын өвийн улсын үзлэг, тооллогыг хуулиар тогтоосон хугацаанд явуулж, дүнг Засгийн газарт тайлагнах;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

14.1.3.соёлын өвийг Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгүүлэх ажлыг зохион байгуулах, бүртгэгдсэн өвийг хадгалж хамгаалах арга хэмжээ авах;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

14.1.4.соёлын биет бус өвийг сурвалжлан олох, судалгаа шинжилгээ хийх журам, соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийг тогтоох, бүртгэх журмыг тус тус батлах;

14.1.5.аймаг, нийслэлийн хамгаалалтын зэрэглэлд байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын жагсаалтыг батлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

14.1.6.түүх, соёлын үнэт дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг батлах;

14.1.7.соёлын өвийг хувилах, бүтээгдэхүүний загварт оруулж, зах зээлд нийлүүлэх эрх авсан байгууллага, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

14.1.8.дуудлага худалдаагаар худалдах соёлын биет өвийн бүртгэлийг хөтлөх, тайланг хүлээн авах, хяналт тавих;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

14.1.9.нийтийн өмчийн соёлын өвийг хадгалах, бүртгэх ажлыг мэргэжлийн ажилтнаар гүйцэтгүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

тооцсон/

14.1.10.устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах, сэргээн засварлах арга хэмжээг боловсруулж, улс, орон нутгийн төсвийн болон хандивын хөрөнгөөр санхүүжүүлж, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

/Энэ заалтыг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд

тооцсон/

14.1.11.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх, палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага судалгаа хийх зөвшөөрөл олгох;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд

тооцсон./

14.1.12.соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд ажиллах палеонтологийн, археологийн, соёлын биет бус өвийн, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн, соёлын биет өвийг сэргээн засварлах мэргэжлийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг батлах;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./

/Энэ заалтад 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./

14.1.13.соёлын өвийг бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэх журам батлах;

14.1.14.соёлын өвийн дурсгалт газрын менежментийн төлөвлөгөөг батлах;

14.1.15.соёлын өвийг хамгаалах, сурталчлах үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, хуулийн этгээдэд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

14.1.16.соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргааны удирдлагыг томилж, чөлөөлөх;

14.1.17.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг Дэлхийн өвийн урьдчилсан жагсаалт болон Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгүүлэх, соёлын биет бус өвийг ЮНЕСКО-ийн төлөөллийн болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн жагсаалтад бүртгүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./

14.1.18.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

/Энэ заалтын дугаарт 2021 оны 04 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

14¹дүгээр зүйл.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүрэн эрх

14¹.1.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

14¹.1.1.төрөөс соёлын өвийг хамгаалах талаар баримтлах бодлого, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлыг улсын хэмжээнд зохион байгуулах;

14¹.1.2.соёлын өвийн улсын үзлэг, тооллогыг хуулиар тогтоосон хугацаанд явуулж, дүнг Засгийн газарт тайлагнах;

14¹.1.3.соёлын өвийг Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгүүлэх ажлыг зохион байгуулах, бүртгэгдсэн өвийг хадгалж хамгаалах арга хэмжээ авах;

~~14¹.1.4.соёлын биет бус өвийг сурвалжлан олох, судалгаа шинжилгээ хийх, соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийг тогтоох, бүртгэх;~~

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд

тооцсон./

14¹.1.5.соёлын өвийг хувилах, бүтээгдэхүүний загварт оруулж, зах зээлд нийлүүлэх эрх авсан байгууллага, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих;

14¹.1.6.дуудлага худалдаагаар худалдах соёлын биет өвийн бүртгэлийг хөтлөх, тайланг хүлээн авах, хяналт тавих;

14¹.1.7.нийтийн өмчийн соёлын өвийг хадгалах, бүртгэх ажлыг мэргэжлийн ажилтнаар гүйцэтгүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;

14¹.1.8.устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах, сэргээн засварлах арга хэмжээг боловсруулж, улс, орон нутгийн төсвийн болон хандивын хөрөнгөөр санхүүжүүлж, хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

~~14¹.1.9.соёлын өвийн бүртгэл мэдээллийн санг хөтлөх;~~

/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд

тооцсон./

14¹.1.10.дэлхийн өвийн урьдчилсан жагсаалт болон Дэлхийн өвийн жагсаалтад бүртгүүлсэн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын эх төрх, бүрэн бүтэн байдлыг хамгаалах, сэргээн засварлах, ЮНЕСКО-ийн төлөөллийн болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай

соёлын биет бус өвийн жагсаалтад бүртгүүлсэн соёлын биет бус өвийн оршин тогтнох чадварыг хамгаалж, бэхжүүлэх арга хэмжээг жил бүрийн улсын төсөвт тусган хэрэгжүүлэх;

[/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

14¹.1.11.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

[/Энэ заалтын дугаарт 2021 оны 04 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

[/Энэ зүйлийг 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

15 дугаар зүйл. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын бүрэн эрх

[/Энэ зүйлийн гарчигт 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

15.1. Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

15.1.1. нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд соёлын өвийг хамгаалах дунд хугацааны бодлого, үндсэн чиглэлийг батлах;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

15.1.2. соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагаанд шаардагдах төсвийг батлах;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

15.1.3. соёлын өвийг хамгаалах болон соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх чиглэлээр Засаг даргад чиглэл өгч, биелэлтийг хэлэлцэн үнэлэлт дүгнэлт өгөх;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

15.1.4. харьяалах нутаг дэвсгэр дэх түүх, соёлын дурсгалт газрыг хамгаалах чиглэлээр санал гаргах;

[/Энэ заалтад 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

15.1.5. хууль тогтоомжоор тогтоосон журмын дагуу орон нутгийн хамгаалалтад байгаа түүх, соёлын дурсгалт газрыг аялал жуулчлалын байгууллагад гэрээгээр ашиглуулах шийдвэр гаргах;

[/Энэ хэсгийг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

15.1.6. устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах, сэргээн засварлах, сэргээн уламжлуулах арга хэмжээ авах;

[/Энэ хэсгийг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

15.1.7. хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

15.2. Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал сум, дүүргийн хамгаалалтад байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын жагсаалтыг батална.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

16 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын бүрэн эрх

16.1. Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

16.1.1. соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж, Засгийн газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах ажлыг зохион байгуулах;

[/Энэ заалтад 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

16.1.2. соёлын өвийг хамгаалах, зохистой ашиглах ажлыг зохион байгуулах;

[/Энэ заалтад 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

16.1.3. соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, бүртгэх, хамгаалах, хяналт тавих ажлыг зохион байгуулах;

16.1.4. соёлын өвийн судалгаа, тайлан мэдээллийг зохих журмын дагуу гаргаж, аймаг, нийслэл, улсын бүртгэл, мэдээллийн санд хүргүүлэх;

16.1.5. хуульд заасан журмын дагуу соёлын өвийн үзлэг, тооллого хийх;

[/Энэ заалтад 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

16.1.6.соёлын өвд эрсдэл учруулахуйц аливаа үйл ажиллагааг таслан зогсоож, хуульд заасны дагуу арга хэмжээ авах;

16.1.7.палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа хийх зөвшөөрөл авсан мэргэжлийн байгууллага, багт дэмжлэг үзүүлэх;

16.1.8.соёлын өвийг сурталчлах;

16.1.9.дэлхийн болон үндэсний соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын бүс тогтоох ажлыг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хийж, эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх;

16.1.10.соёлын өвийг хамгаалахад идэвх, санаачилгатай оролцсон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах, хуульд заасан дэмжлэг үзүүлэх;

16.1.11.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хууль бус малтлагыг таслан зогсоох, соёлын өвийн зөрчлийн талаарх мэдээллийн мөрөөр арга хэмжээ авах ажлыг удирдан зохион байгуулах;

16.1.12.соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийг олж тогтоох, олон нийтэд таниулах, дэмжлэг үзүүлэх, өвлөн уламжлуулах ажлыг зохион байгуулах;

16.1.13.устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах, сэргээн засварлах, сэргээн уламжлуулах арга хэмжээ авах;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

16.1.14.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

[/Энэ заалтын дугаарт 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

17 дугаар зүйл.Сум, дүүргийн Засаг даргын бүрэн эрх

17.1.Сум, дүүргийн Засаг дарга соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

17.1.1.соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж, Засгийн газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах;

[/Энэ заалтад 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

17.1.2.соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, бүртгэх, хамгаалах, хяналт тавих ажлыг зохион байгуулах;

17.1.3.палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа хийх зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн байгууллага, багт зориулалт бүхий газрыг ашиглуулах;

17.1.4.палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгааны ажил дууссаны дараа судалгаа явуулсан байгууллагаас уг газрыг аюул осолгүй болгохыг шаардах, хүлээн авах.

17.1.5.харьяалах нутаг дэвсгэртээ үйл ажиллагаа явуулж байгаа дэлхийн болон үндэсний соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргааны үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

17.1.6.сум, дүүргийн хамгаалалтад байгаа түүх, соёлын дурсгалт газрыг аялал жуулчлалын байгууллагад гэрээгээр ашиглуулах;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

17.1.7.устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах, сэргээн засварлах, сэргээн уламжлуулах арга хэмжээ авах.

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

18 дугаар зүйл.Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлын бүрэн эрх

18.1.Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурал соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

18.1.1.соёлын өвийг хамгаалахад олон нийтийг татан оролцуулах;

18.1.2.соёлын өвийг хамгаалахад идэвх, санаачилгатай оролцсон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах, дэмжлэг үзүүлэх саналыг дээд шатны хуралд хүргүүлэх;

18.1.3.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

19 дүгээр зүйл.Баг, хорооны Засаг даргын бүрэн эрх

19.1.Баг, хорооны Засаг дарга соёлын өвийг хамгаалах талаар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

19.1.1.соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж, иргэдийн Нийтийн Хурал болон дээд шатны хурал, Засаг даргын шийдвэрийн хэрэгжилтийг хангах ажлыг зохион байгуулах;

19.1.2.соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэхэд иргэдийг татан оролцуулах;

[/Энэ заалтыг 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

19.1.3.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал, түүний орчныг цэвэр үзэмжтэй байлгах, хог хаягдлыг цэвэрлэхэд иргэдийг татан оролцуулах ажлыг зохион байгуулах;

19.1.4.соёлын өвийг хамгаалахад идэвх, санаачилгатай оролцсон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хуульд заасны дагуу урамшуулах, дэмжлэг үзүүлэх, дээд шатны байгууллагад уламжлах;

19.1.5.хуульд заасан бусад бүрэн эрх.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙН БҮРТГЭЛ

20 дугаар зүйл.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн тогтолцоо

20.1.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь дараах тогтолцоотой байна:

20.1.1.байгууллагын бүртгэл, мэдээллийн сан;

20.1.2.сум, дүүргийн бүртгэл, мэдээллийн сан;

20.1.3.аймаг, нийслэлийн бүртгэл, мэдээллийн сан;

20.1.4.улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сан.

20.2.Сум, дүүргийн бүртгэл, мэдээллийн санг соёлын төвд; аймгийн бүртгэл, мэдээллийн санг орон нутгийн музейд; нийслэлийн бүртгэл, мэдээллийн санг нийслэлийн Засаг даргын дэргэдэх соёлын асуудал хариуцсан нэгжид; улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санг Соёлын өвийн үндэсний төвд тус тус бүрдүүлж, хадгална.

20.3.Соёлын өвийн үндэсний төв нь соёлын өвийг бүртгэх, судлах, хадгалах, сэргээн засварлах, авран хамгаалах, сурталчлах чиг үүрэг бүхий соёл, эрдэм шинжилгээний байгууллага байна.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

20.4.Төрийн болон орон нутгийн музей нь тухайн нутаг дэвсгэрт орших соёлын өвийг бүртгэх, цуглуулах, хадгалж хамгаалах, судлах, сурталчлах чиг үүрэг бүхий соёл, эрдэм шинжилгээний байгууллага байна.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

20.5.Сум, дүүргийн соёлын төв нь тухайн нутаг дэвсгэрт орших соёлын өвийг бүртгэн баримтжуулах, хамгаалах үүргийг гүйцэтгэнэ.

20.6.Дараах аж ахуйн нэгж, байгууллага бүртгэл, мэдээллийн санг заавал бүрдүүлнэ:

20.6.1.Монголбанк;

20.6.2.дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргаа;

20.6.3.музей, галерей, номын сан, сүм хийд;

20.6.4.эрдэм шинжилгээний байгууллага, судалгааны лаборатори.

20.6.5.үндэсний төв архив.

[/Энэ заалтыг 2020 оны 04 дүгээр сарын 24-ний өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

20.7.Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд иргэн, хуулийн этгээд өөрийн өмчилж, эзэмшиж байгаа соёлын өвийг бүртгүүлж болно.

20.8.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санг цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлэх бөгөөд түүнд агуулагдах мэдээлэл үнэн зөв, бүрэн гүйцэд, зөрүүгүй байна.

20.9.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь төрийн өмчид байна.

20.10.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн байрлал, нууцлал, хадгалалт, хамгаалалтын аюулгүй байдлыг тухайн санг бүрдүүлсэн байгууллага хариуцна.

21 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн бүртгэлийн бүрдэл

21.1.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь соёлын өвийг эвдэрч гэмтсэн, устсан, мартагдсан тохиолдолд тэдгээрийг сэргээхэд шаардагдах бүрэн мэдээллийг агуулсан байвал зохино.

21.2.Соёлын өвийн бүртгэл нь дараах дагалдах хэрэглэгдэхүүнээс бүрдэнэ:

21.2.1.соёлын өвийн тодорхойлолт;

21.2.2.судалгаа, шинжилгээний ажлын тайлан;

21.2.3.сэргээн засварласан ажлын тайлан;

- 21.2.4.үзлэг, тооллого хийхэд хөтөлсөн баримт;
- 21.2.5.дотоод, гадаадад гаргасан үзэсгэлэнтэй холбоотой баримт;
- 21.2.6.гэрэл зураг, түүнийг агуулсан хальс, зээрэнцэг;
- 21.2.7.дуу, дүрс агуулсан бүх төрлийн бичлэг;
- 21.2.8.хэв, хуулбар, дардас;
- 21.2.9.соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн талаарх мэдээлэл;
- 21.2.10.сэргээн засварлах ажлын хэмжилт, судалгаа, зураг төсөл;
- 21.2.11.бүртгэлд холбогдох бусад хэрэглэгдэхүүн.

21.3.Соёлын өвийн бүртгэл, түүнд дагалдах хэрэглэгдэхүүн нь лавлагаа, мэдээллийн хувьд нэгдмэл цогц байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

21.4.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн бүртгэлийг хуульд зааснаас бусад үндэслэлээр дамжуулах, ашиглуулах, хувилах, үрэгдүүлэх болон стандартын бус орчинд хадгалахыг хориглоно.

21.5.Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийг архивын байгууллагад хадгалуулна.

22 дугаар зүйл.Соёлын өвийг бүртгэх

22.1.Соёлын өвийг бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэх, мэдээллийг ашиглах журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. Эрдэнэсийн санд хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг бүртгэх журмыг Монголбанкны Ерөнхийлөгч, соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

22.2.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн талаарх мэдээллийг бүртгэл, мэдээллийн санд заавал бүртгэнэ.

22.3.Энэ хуулийн 22.2-т зааснаас бусад соёлын биет өвийг өмчлөгч, эзэмшигчийн хүсэлтийг үндэслэн зохих шатны бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлж болно. Бүртгүүлсэн мэдээллийн нууцлал, хадгалалтын нөхцөлийг гэрээгээр зохицуулна.

22.4.Соёлын биет бус өв, өвлөн уламжлагчийн тухай мэдээллийг соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэнэ.

22.5.Соёлын өв устсан, үрэгдсэн тохиолдолд Мэргэжлийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр төрийн болон орон нутгийн өмчөөс хасна.

22.6.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангаас мэдээлэл хасахыг хориглоно.

23 дугаар зүйл.Соёлын өвийг бүртгэх хугацаа

23.1.Соёлын өвийг нээж, илрүүлсэн байгууллага, иргэн тухайн нутаг дэвсгэрийн бүртгэл, мэдээллийн санд 15 хоногийн дотор мэдэгдэж, анхан шатны бүртгэл хийлгэнэ.

23.2.Байгууллагын бүртгэл, мэдээллийн сан нь жилд дөрвөн удаа сум, дүүргийн, сум, дүүргийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь жилд хоёр удаа аймаг, нийслэлийн, аймаг, нийслэлийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь жилд нэг удаа улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд тус тус тайлангаа хүргүүлнэ.

23.3.Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээд болон гадаадын байгууллага, иргэн, харьяалалгүй хүн Монгол Улсын соёлын өвтэй холбоотой зүйлийг өөрийн санаачилгаар төрийн өмчид өгсөн тохиолдолд уг дурсгалыг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэж, түүнийг хадгалах үүрэг бүхий байгууллагад шилжүүлнэ.

24 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн мэдээллийг ашиглах

24.1.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн мэдээллийг иргэн, хуулийн этгээдэд ашиглуулж болно. Мэдээллийг ашиглуулахдаа өмчлөгч, эзэмшигчийн хууль ёсны эрх ашгийг хөндөж үл болно.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

24.2.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэгдсэн соёлын өвийн мэдээллээр нийтэд зориулан сурталчилгааны хялбаршуулсан бүтээл гаргаж болно.

24.3.Соёлын биет өв алдагдсан тохиолдолд соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санг хариуцсан байгууллага холбогдох мэдээллийг хил, гааль, цагдаагийн байгууллагад нэн даруй хүргүүлэх арга хэмжээ авна.

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

25 дугаар зүйл.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газрын кадастр, өмчлөх, эзэмших эрхийн бүртгэл

25.1.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал, түүний оршин байгаа газрыг өмчлөгч, эзэмшигч нь эд хөрөнгийн эрхийн болон газрын кадастрын улсын бүртгэлд бүртгүүлнэ.

25.2.Энэ хуулийн 25.1-д заасан бүртгэлийг Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгална.

26 дугаар зүйл.Соёлын өвийн үзлэг, тооллого

26.1.Соёлын биет бус өвийн үзлэгийг гурван жил тутамд, түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалын тооллогыг таван жил тутамд, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогыг дөрвөн жил тутамд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай хамтран зохион байгуулна.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)

26.2.Соёлын өвийг эзэмшигч нь тооллогоор илэрсэн зөрчлийг арилгах талаар тухайн шатны нутгийн захиргааны байгууллага болон соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагатай хамтран нэн даруй арга хэмжээ авна.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)

ТАВДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙН СУДАЛГАА

27 дугаар зүйл.Соёлын өвийн судалгаа

27.1.Соёлын биет өвийн судалгаа, шинжилгээг мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллага хийнэ.

27.2.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа болон соёлын биет бус өвийн судалгаа нь эрдэм шинжилгээний болон авран хамгаалах үндсэн чиглэлтэй байна.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

27.3.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага судалгаа хийх болон соёлын биет бус өвийн судалгаа хийх зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн энэ хуулийн 27¹.1-д заасан санал, дүгнэлтэд үндэслэн олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

27.4.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага судалгаа хийх журмыг соёлын болон шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

27.5.Эрдэм шинжилгээний болон авран хамгаалах хайгуул, малтлага, судалгаа хийх зөвшөөрлийг мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллагад олгоно.

27.6.Авран хамгаалах хайгуул, малтлага, судалгаа хийх зөвшөөрлийг мэргэжлийн судлаачдын багт олгож болно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

27.7.Соёлын биет өвийг таньж тогтоох судалгаа, шинжилгээг өмчийн бүх хэлбэрийн эрдэм шинжилгээний лабораторид хийж болно.

27.8.Хот суурин, барилга байгууламж барих, шинээр зам тавих, усан цахилгаан станц байгуулах, газар тариалан эрхлэх, ашигт малтмалын хайгуул хийх, ашиглах зэрэг аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахад зориулан газар олгохоос өмнө палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн эрдэм шинжилгээний байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулна.

27.9.Урьдчилан хайгуул судалгаа хийлгэх, илэрсэн түүх, соёлын дурсгалыг авран хамгаалах ажилд шаардагдах зардлыг захиалагч хариуцна.

27.10.Урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, дүгнэлт гаргуулаагүй нь газар эзэмшүүлэх шийдвэрийг хүчингүй болгох үндэслэл болно.

27.11.Соёлын биет бус өвийг сурвалжлан олох, судалж шинжлэх ажлыг холбогдох журмын дагуу мэргэжлийн соёл, урлаг, эрдэм шинжилгээний байгууллага, төрийн ба төрийн бус байгууллага, иргэн, хуулийн этгээд эрхлэн явуулна.

27.12.Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээд Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.2 дугаар зүйлийн 6.6, 6.7-д заасан судалгаа хийх зөвшөөрөл авах хүсэлтээ соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргана. Хүсэлтэд дараах баримт бичгийг хавсаргана:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27.12.1.судалгаа хийх үндэслэл, хэрэгцээ, шаардлагыг тодорхойлсон албан бичиг;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27.12.2.судалгааны ажлын баталгаажсан удирдамж;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27.12.3.дотоод, гадаадын байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх бол хамтын ажиллагааны гэрээ;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27.12.4.судалгааны ажлыг гүйцэтгэх багийн бүрэлдэхүүнийг томилсон тушаалын хуулбар.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹ дүгээр зүйл.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа хийх зөвшөөрөл

[/Энэ зүйлийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹.1.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага ажлын 10 өдөрт багтаан хүсэлтийг энэ хуулийн 14.1.12-т заасан палеонтологи, археологийн болон соёлын биет бус өвийн Мэргэжлийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, санал, дүгнэлт гаргуулна.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹.2.Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээд зөвшөөрөлд заасан хугацаанд судалгааны ажлыг гүйцэтгэж, тайланг тухайн жилд багтаан соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх үүрэгтэй.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹.3.Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээд гэнэтийн болон давагдашгүй хүчин зүйлийн улмаас зөвшөөрөлд заасан хугацаанд судалгааны ажлыг гүйцэтгэх боломжгүй болсон тохиолдолд соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд мэдэгдэж, зөвшөөрлийн хугацааг сунгуулж болно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹.4.Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээд энэ хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл баримт бичгийг хуурамчаар үйлдсэн нь тогтоогдсон бол соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн зөвшөөрлийг хүчингүй болгож, нийтэд мэдээлнэ.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

27¹.5.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээдэд судалгаа хийх зөвшөөрөл олгосон талаар тухайн аймаг, нийслэлийн Засаг даргад мэдэгдэнэ.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

28 дугаар зүйл.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа хийхэд хориглох зүйл

28.1.Палеонтологи, археологийн хайгуул, малтлага, судалгаа хийхэд дараах зүйлийг хориглоно:

28.1.1.геологийн ховор илэрц, эрдэсжилтийн онцгой тогтоц, усны эх, рашаан, булаг, бүрд зэрэг байгалийн унаган тогтоц, эмзэг хэсгийг гэмтээх;

28.1.2.тэсэрч дэлбэрэх бодис хэрэглэх;

28.1.3.судалгааны үр дүнд хохирол учруулж болзошгүй техник, тоног төхөөрөмж ашиглах;

28.1.4.малтлага, судалгааны явцад үүссэн нүх, хонхор болон хүрээлэн байгаа орчны үзэмжийг эвдсэн элс, шороо, чулуун овоолго үлдээх.

29 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн судалгааны ажлын тайлан

29.1.Соёлын өвийн судалгааны ажлын дэлгэрэнгүй тайлангийн нэг хувийг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шилжүүлнэ.

29.2.Тайлан бүрэн эхээрээ нийтлэгдээгүй тохиолдолд түүнийг ашиглах асуудлыг Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн тухай хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ.

30 дугаар зүйл.Олдвор

30.1.Түүх, соёл, шинжлэх ухааны ач холбогдол бүхий үнэт зүйл оршин байгаа нутаг дэвсгэр, газрын хэвлий нь төрийн хамгаалалтад байх бөгөөд аливаа олдвор нь төрийн өмч мөн.

30.2.Олдворыг хадгалах, хамгаалах, судлахдаа түүний эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, хэлбэр, шинж чанарыг алдагдуулж гэмтээхийг хориглоно.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

30.3.Олдворыг стандартын шаардлага хангаагүй өрөө тасалгаа, орчинд хадгалахыг хориглоно.

30.4.Олдворыг илрүүлсэн өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор тухайн сум, дүүргийн бүртгэл, мэдээллийн санд заавал бүртгүүлнэ.

30.5.Олдворыг эзэмшүүлэх, түр хадгалах зорилгоор музей, эрдэм шинжилгээний байгууллага болон холбогдох бусад байгууллагад шилжүүлэх асуудлыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн олдворыг анх илрүүлсэн эрдэм шинжилгээний байгууллага, судлаачийн саналыг харгалзан шийдвэрлэнэ.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

30.6.Олдворыг хадгалж, ашиглахдаа гарал үүслийн нэгдмэл цогц байдлыг хангана.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ЭЗЭМШИХ, АШИГЛАХ, ӨМЧЛӨХ

31 дүгээр зүйл.Соёлын биет өвийг эзэмших

31.1.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг төрийн болон орон нутгийн, шашны, олон нийтийн байгууллага өмчлөгчийн тогтоосон нөхцөлөөр тус тус эзэмшинэ.

31.2.Доор дурдсан байгууллага, хуулийн этгээд нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг эзэмшинэ:

31.2.1.төрийн болон орон нутгийн музей;

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

31.2.2.галерей;

31.2.3.эрдэм шинжилгээний байгууллага;

31.2.4.үндэсний болон аймаг, нийслэл, дүүргийн номын сан;

31.2.5.үндэсний төв архив, аймаг, нийслэлийн архив;

31.2.6.шашны байгууллага;

31.2.7.хууль тогтоомжоор соёлын өвийг хадгалж, хамгаалах үүрэг хүлээлгэсэн бусад байгууллага.

32 дугаар зүйл.Төрийн өмчийн соёлын биет өвийг эзэмшигчийн эрх, үүрэг

32.1.Соёлын биет өвийг эзэмшигч дараах эрх эдэлнэ:

32.1.1.өмчлөгчтэй тохиролцсоны дагуу нийтэд дэлгэн үзүүлэх, сурталчлах, үзэсгэлэнд оролцуулах, түүнээс олсон орлогын тодорхой хувийг авах;

32.1.2.ангилал, зэрэглэлийг харгалзан холбогдох журмын дагуу тэдгээрийг түр солилцох, түрээслэх, худалдаж авах;

32.1.3.сурвалжлан олж цуглуулах, судалж шинжлэх, эрдэм шинжилгээний хурал, зөвлөгөөн, сургалт зохион байгуулах;

32.1.4.стандартын шаардлага хангасан байр, лаборатори, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжөөр хангагдах;

32.1.5.соёлын биет өвийн загвараар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлүүлэх.

32.2.Соёлын биет өвийг эзэмшигч дараах үүрэг хүлээнэ:

32.2.1.соёлын өвийн бүртгэл хөтөлж, бүртгэл, мэдээллийн сан үүсгэх;

32.2.2.дээд шатны бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлэх;

32.2.3.бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэгдсэн соёлын өвийн шилжилт хөдөлгөөний мэдээллийг бүртгэх;

32.2.4.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр гаргахад зохих журмын дагуу зөвшөөрөл авах;

32.2.5.соёлын биет өв алдагдсан, үрэгдсэн тохиолдолд тухайн шатны бүртгэл, мэдээллийн сан, Засаг дарга, цагдаагийн байгууллагад нэн даруй мэдэгдэх;

32.2.6.өмчлөгчийн зөвшөөрөлгүйгээр соёлын биет өвийг сэргээн засварлах, бусдад ашиглуулахгүй байх.

33 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг өмчлөгчийн эрх, үүрэг

33.1.Соёлын биет өвийг өмчлөгч иргэн, хуулийн этгээд дараах эрх эдэлнэ:

33.1.1.язгуур зориулалтаар ашиглах;

33.1.2.нийтэд дэлгэн үзүүлэх, сурталчлах, үзэсгэлэнд тавих, түүнээс олсон орлогоос авах;

33.1.3.зайлшгүй сэргээн засварлах шаардлагатай тохиолдолд зохих журмын дагуу улсаас санхүүгийн дэмжлэг авах;

33.1.4.түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг өөрийн хүсэлтээр төрд худалдсан тохиолдолд татварын хөнгөлөлт эдлэх;

- 33.1.5.музей, галерей байгуулах.
- 33.2.Соёлын биет өвийг өмчлөгч иргэн, хуулийн этгээд дараах үүрэг хүлээнэ:
- 33.2.1.соёлын өвийн гарал үүслийн байдлыг тодорхойлох;
- 33.2.2.харьяалах аймаг, нийслэлийн Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлэх;
- [/Энэ заалтад 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)
- 33.2.3.худалдах, бэлэглэх, өвлүүлэх зэргээр өмчлөх эрхээ бусдад шилжүүлсэн тохиолдолд тухайн шатны Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд мэдэгдэх;
- 33.2.4.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр гаргахад зохих журмын дагуу зөвшөөрөл авах;
- 33.2.5.алдагдаж, үрэгдсэн тохиолдолд нэн даруй тухайн шатны Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан, Засаг дарга, цагдаагийн байгууллагад мэдэгдэх;
- 33.2.6.түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг худалдах анхны саналыг төрд тавих;
- 33.2.7.түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг гадаадын иргэн, хуулийн этгээд, харьяалалгүй хүнд бэлэглэх, өвлүүлэх зэргээр түүний өмчлөлд шилжүүлэхгүй байх.

34 дүгээр зүйл.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн эрх, үүрэг

- 34.1.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч нь дараах эрх эдэлнэ:
- 34.1.1.соёлын биет бус өвийг яаралтай хамгаалах, өвлүүлэх, сэргээн уламжлуулах зайлшгүй тохиолдолд санхүүгийн дэмжлэг авах.
- 34.2.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч нь дараах үүрэг хүлээнэ:
- 34.2.1.соёлын биет бус өвийг хойч үедээ өвлүүлэх, шавь сургах;
- 34.2.2.соёлын биет бус өвийг сурталчилж, түгээн дэлгэрүүлэх;
- 34.2.3.соёлын биет бус өвийн бүртгэл хийх, мэдээлэл бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх.

35 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг худалдах, худалдан авах

- 35.1.Соёлын биет өвийг түрээслэх, худалдах, худалдан авах, түр солилцох журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.
- 35.2.Соёлын биет өвийг худалдан авах ажлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, улс, орон нутгийн музей, номын сан олон нийтэд нээлттэй, ил тод хэлбэрээр зохион байгуулна.
- [/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)
- 35.3.Соёлын биет өвийг худалдан авсан байгууллага жил бүр үзэсгэлэн зохион байгуулж, нийтэд сурталчилна.
- 35.4.Түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг гадаадын иргэн, хуулийн этгээд, харьяалалгүй хүнд худалдахыг хориглоно.
- 35.5.Палеонтологи, археологийн олдворыг худалдахыг хориглоно.

36 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг ашиглах

- 36.1.Соёлын биет өвийг сурталчлах, судалгаа, шинжилгээ, сургалт явуулах зориулалтаар ашиглана.
- 36.2.Соёлын биет өвийг сурталчлах, судалгаа, шинжилгээ хийх, сургалт явуулах зориулалтаар ашиглахдаа гэмтээх, үрэгдүүлэхийг хориглоно.
- 36.3.Төрийн өмчид байгаа соёлын биет өвийг язгуур зориулалтаар ашиглахыг хориглоно. Энэ хэсгийн заалт нь түүх, соёлын дурсгалт барилга, байшинд хамаарахгүй.
- 36.4.Соёлын биет өвийн загварыг энэ хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл эрхлэгчид ашиглуулна.
- [/Энэ хэсгийг 2024 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТОГТОЛЦОО

37 дугаар зүйл.Соёлын өвийг хамгаалах тогтолцоо

- 37.1.Соёлын өвийг хамгаалах асуудлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн захиргааны байгууллага болон бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга, энэ хуулиар үүрэг хүлээсэн байгууллага, эрх бүхий этгээд хариуцна.
- [/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан/](#)
- 37.2.Соёлын өвийн хамгаалалтад соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн захиргааны байгууллага, бүх шатны Засаг дарга, соёлын өвийн хяналтын

улсын байцаагч, гэрээт харуул, хуулиар эрх олгосон байгууллага, албан тушаалтан хяналт тавина.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан/](#)

37.3.Соёлын өвийн анхны төрх, нэгдмэл цогц байдлыг алдагдуулахгүйгээр тухайн орон нутагт нь хадгалах зарчим баримтална. Хадгалалт хамгаалалтын нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр төрийн болон, орон нутгийн музейд шилжүүлэн хадгалж болно.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

37.4.Сум, дүүргийн Засаг дарга түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалах үүргийг гэрээний үндсэн дээр иргэн, хуулийн этгээдээр гүйцэтгүүлж болно.

37.5.Улс, аймаг, нийслэлийн хамгаалалтад байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэргэд тухайн дурсгалын талаарх мэдээллийг агуулсан танилцуулга, тайлбар, тэмдэг, тэмдэглэгээ байрлуулна. Танилцуулга, тайлбар, тэмдэг, тэмдэглэгээг стандартын дагуу хийж, байрлуулах ажлыг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга хариуцан зохион байгуулна.

37.6.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга хот, суурин газарт орших түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгалын харагдах сүр барааг хадгалах зорилгоор түүний эргэн тойронд шинээр барих барилга байгууламжид өндрийн хязгаар тогтооно. Өндрийн хязгаар тогтоох шалгуур үзүүлэлтийг хот байгуулалтын болон соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран батална.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

38 дугаар зүйл.Соёлын өвийг хамгаалахтай холбоотой хориглох үйл ажиллагаа

38.1.Соёлын өвд хохирол учруулж болзошгүй дараах үйл ажиллагааг хориглоно:

38.1.1.түүх, соёлын дурсгалт газар түүний орчны бүсэд дэд бүтцийн барилга байгууламж барих, уул уурхай, газар тариалан эрхлэх, үйлдвэрлэл явуулах;

38.1.2.палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэхгүйгээр хот суурин, барилга байгууламж барих, шинээр зам тавих, тариалангийн талбай олгох, усан цахилгаан станц байгуулах, ашигт малтмалын хайгуул хийх, ашиглах зэрэг аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулахад зориулж газар олгох;

38.1.3.хуульд зааснаас бусад тохиолдолд нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг өмчлөгчийн шийдвэргүйгээр өөр байгууллага, орчинд шилжүүлэн хадгалах, зөөж тээвэрлэх, хөдөлгөх;

[/Энэ заалтад 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

38.1.4.улс, аймаг, нийслэлийн хамгаалалтад байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалд зар сурталчилгааны самбар, бичиг хадах, анхны хэлбэр төрх, хийц, бүтээцийг өөрчлөх.

38.2.Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээдийн Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.2 дугаар зүйлийн 6.6, 6.7-д заасан судалгааг урьдчилан гүйцэтгэсэн ажлын дүгнэлтээр соёлын өвд эрсдэл учирч болзошгүй байгаа нь тогтоогдсон бол аж ахуйн үйл ажиллагааг зогсоох үндэслэл болно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

38.3.Газрын хэвлийг эзэмших, ашиглах явцад соёлын биет өв илэрвэл газрын хэвлийг ашиглагч ажлаа зогсоож, энэ тухай сум, дүүргийн Засаг дарга, цагдаагийн болон уг асуудлыг хариуцсан байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ.

39 дүгээр зүйл.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлуулах

39.1.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон бүх шатны Засаг дарга соёлын биет бус өв, түүнийг өвлөн уламжлагчийг тухайн угсаатан ястны түүх, уламжлал, ёс заншил, ахуй нөхцөлтэй нь уялдаатайгаар судалж, сурталчлах, өвлөн уламжлуулах, хадгалж хамгаалах асуудлыг хариуцна.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)

39.2.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага соёлын биет бус өвийг хадгалж хамгаалах, түүнийг өвлөн уламжлагчийг тодруулах, алдаршуулах, авьяас билгийг хөгжүүлэх, олон нийтэд сурталчлан түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор гурван жил тутам улсын хэмжээнд соёлын биет бус өвийн их наадмыг зохион байгуулна.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)

39.3.Соёлын биет бус өвийг хамгаалах, биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийг урамшуулах, шавь сургалт зохион байгуулах асуудлыг бүх шатны Засаг дарга зохион байгуулна.

40. дүгээр зүйл. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах

40.1. Соёлын өвийг сурвалжлан олсон, нээлт хийсэн, соёлын өвийн сан хөмрөгийг баяжуулах, авран хамгаалах, түүнийг олон нийтэд сурталчлан таниулах, сэргээн уламжлуулах, сэргээн засварлахад идэвх санаачилгатай ажилласан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг төрөөс урамшуулна.

40.2. Соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг илрүүлэхэд хувь нэмэр оруулсан иргэнийг төрөөс алдаршуулж, урамшуулна.

40.3. Энэ хуульд заасан шаардлагыг зөрчсөн этгээдийг илрүүлсэн, соёлын өвийг хуулбарласан, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, борлуулсан тухай мэдээлсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, улсын байцаагч, гэрээт харуулд борлуулалтын орлогын 15 хувийг аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Засаг дарга олгоно.

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

40.4. Зөрчлийн тухай мэдээллийг худалдан авах журмыг Засгийн газар батална. Мэдээллийн нууцлалыг хууль тогтоомжийн дагуу чандлан хадгална.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

40.5. Соёлын биет бүс өвийг үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд сурталчлан алдаршуулах, түгээн дэлгэрүүлэхэд онцгой хувь нэмэр оруулсан өвлөн уламжлагчийг жил бүр тодруулж, мөнгөн шагнал олгох бөгөөд мөнгөн шагнал олгох журмыг Засгийн газар батална.

41 дүгээр зүйл. Соёлын өвийн санхүүжилт

41.1. Соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагааг доор дурдсан эх үүсвэрээс санхүүжүүлнэ:

41.1.1. улсын төсөв;

41.1.2. орон нутгийн төсөв;

41.1.3. Монгол Улсын болон гадаадын иргэн, олон улсын байгууллага, хуулийн этгээдээс олгосон хөрөнгө, хандив, тусламж;

41.1.4. бусад эх үүсвэр.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ДУРСГАЛТ ГАЗРЫГ ХАМГААЛАХ

42 дугаар зүйл. Соёлын өвийн дурсгалт газар

42.1. Улсын Их Хурал соёлын өвийн дурсгалт газрын унаган төрх, соёлын үнэт зүйлийн язгуур шинжийг хамгаалах зорилгоор тусгай хамгаалалтад авах тухай шийдвэр гаргаж, хилийн заагийг батална.

42.2. Соёлын өвийн дурсгалт газар байгуулах саналыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газарт өргөн мэдүүлнэ. Саналд тухайн аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрийг харгалзан үзэж болно.

42.3. Соёлын өвийн дурсгалт газарт үндэсний болон дэлхийн өвийн дурсгалт газар хамаарна.

42.4. Соёлын өвийн дурсгалт газрыг дараах бүсэд хуваана:

42.4.1. хамгаалалтын бүс;

42.4.2. орчны бүс.

42.5. Соёлын өвийн дурсгалт газарт хэд хэдэн түүх, соёлын дурсгалт газар байрлаж болно.

42.6. Хамгаалалтын болон орчны бүсэд байгаль, соёлын өвд сөрөг нөлөө үзүүлэхгүйгээр аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлж болно.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

42.7. Соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын менежментийг хариуцан хэрэгжүүлэх үүрэг бүхий хамгаалалтын захиргаа ажиллана.

42.8. Соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргаа энэ хуулийн 43, 44-т заасан үйл ажиллагаатай уялдуулан нэмэлт дэглэм тогтоож болно.

42.9. Соёлын өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын захиргаанд хэд хэдэн дурсгалт газрын хамгаалалтын асуудлыг харьяалуулж болно.

43 дугаар зүйл. Хамгаалалтын бүсийн дэглэм

43.1. Хамгаалалтын бүсэд энэ хуулийн 38.1-д зааснаас гадна доор дурдсан үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

43.1.1. онцгой байдал үүссэнээс бусад тохиолдолд нисэх онгоц буулгах;

43.1.2. ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах;

43.1.3. мод, элс, хайрга, чулуу авах зэргээр байгалийн төлөв байдлыг өөрчлөх;

- 43.1.4.хот суурин, цахилгаан станц байгуулах;
- 43.1.5.тэсэлгээ хийх;
- 43.1.6.шинээр барилга байгууламж барих.

44 дүгээр зүйл.Орчны бүсийн дэглэм

44.1.Орчны бүсэд энэ хуулийн 38.1-д зааснаас гадна доор дурдсан үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

- 44.1.1.ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах;
- 44.1.2.хот суурин, цахилгаан станц байгуулах;
- 44.1.3.тэсэлгээ хийх.

45 дугаар зүйл.Түүх, соёлын дурсгалт газар

45.1.Засгийн газар түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын бүрэн бүтэн, аюулгүй байдлыг хангах, харагдах сүр барааг хадгалах зорилгоор хамгаалалтын бүс тогтооно. Хамгаалалтын бүсийн хилийн заагийг тогтоох шалгуур үзүүлэлтийг хот байгуулалтын болон соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран батална.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

45.2.Сум, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 45.1-д заасны дагуу хамгаалалтын бүс тогтоосон түүх, соёлын дурсгалт газарт гэрээт харуул томилж ажиллуулна.

45.3.Түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын бүсэд энэ хуулийн 38.1-д зааснаас гадна доор дурдсан үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

- 45.3.1.газар, түүний хэвлийг хөндөх;
- 45.3.2.мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтгүй мод бут, төрөл бүрийн ургамал тарих;
- 45.3.3.энэ хуулийн 45.5-д зааснаас бусад зорилгоор гэр, сууц, барилга, байгууламж барих;

[/Энэ заалтад 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

45.3.4.мал бэлчээх;

45.3.5.онцгой байдал үүссэнээс бусад тохиолдолд өөрөө явагч хэрэгсэл нэвтрүүлэх, нисэх онгоц буулгах;

45.3.6.ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах;

45.3.7.мод, элс, хайрга, чулуу авах.

45.4.Түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын бүсэд судалгаа шинжилгээ хийх, сэргээн засварлах, аялал жуулчлалын зорилгоор сурталчлах үйл ажиллагаа явуулж болно.

45.5.Түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын бүсэд байгаа үл хөдлөх дурсгалын хадгалалт, хамгаалалтын байдлыг сайжруулах зорилгоор түүний эх төрх, бүрэн бүтэн байдалд нь хохирол учруулахгүй байх хэлбэрээр шинээр барилга байгууламж барьж, судалгаа, сурталчилгааны зориулалтаар ашиглаж болно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

45.6.Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл, соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор энэ хуулийн 45.1-д заасан хамгаалалтын бүсийн эргэн тойронд Соёлын тухай хуульд нийцүүлэн соёлын орчин, орон зайг бий болгож болно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙГ СЭРГЭЭН ЗАСВАРЛАХ

46 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах байгууллага

46.1.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах ажлыг судалгаа, шинжилгээний үндсэн дээр боловсруулсан сэргээн засварлах зураг төслийн дагуу соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас эрх олгосон мэргэжлийн байгууллага, иргэн гэрээгээр гүйцэтгэнэ.

46.2.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд соёлын биет өвийг сэргээн засварлах ажлыг мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хяналт тавих үүрэг бүхий Мэргэжлийн зөвлөл ажиллана. Мэргэжлийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

46.3.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн энэ хуулийн 46.9-д заасан дүгнэлтэд үндэслэн олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

46.4.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас эрх олгосон мэргэжлийн байгууллага соёлын биет өвийг сэргээн засварлаж болно.

46.5.Соёлын биет өвийг зөвшөөрөлгүй сэргээн засварлахыг хориглоно.

~~46.6.Монгол Улсын хэмжээнд соёлын биет өвийг сэргээн засварлах ажлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын харьяа Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах газар гүйцэтгэнэ.~~

~~[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)~~

46.7.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах ажилд туслан гүйцэтгэгчийг гэрээгээр ажиллуулж болно.

46.8.Энэ хуулийн 46.1-д заасан мэргэжлийн байгууллага, иргэн соёлын биет өвийг сэргээн засварлах зөвшөөрөл авах хүсэлтээ соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргана. Хүсэлтэд дараах баримт бичгийг хавсаргана:

~~[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.8.1.сэргээн засварлах үндэслэл, хэрэгцээ, шаардлагыг тодорхойлсон албан бичиг, иргэний хувьд өргөдөл;

~~[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.8.2.сэргээн засварлах ажлын төлөвлөгөө;

~~[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.8.3.түүхэн дурсгалт барилга архитектурын дурсгалын хувьд баталгаажсан зураг төсөл;

~~[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.8.4.дотоод, гадаадын байгууллага, хувь хүнтэй хамтран хэрэгжүүлэх бол хамтын ажиллагааны гэрээ;

~~[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.8.5.сэргээн засварлах ажил гүйцэтгэх мэргэжилтний дэлгэрэнгүй танилцуулга.

~~[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.9.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага ажлын 10 өдөрт багтаан хүсэлтийг энэ хуулийн 14.1.12-т заасан соёлын биет өвийг сэргээн засварлах Мэргэжлийн зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж, дүгнэлт гаргуулна.

~~[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.10.Мэргэжлийн байгууллага, иргэн зөвшөөрөлд заасан хугацаанд сэргээн засварлах ажлыг батлагдсан зураг төслийн дагуу гүйцэтгэж, тайланг тухайн жилд багтаан соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх үүрэгтэй.

~~[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.11.Мэргэжлийн байгууллага, иргэн гэнэтийн болон давагдашгүй хүчин зүйлийн улмаас зөвшөөрөлд заасан хугацаанд сэргээн засварлах ажлыг гүйцэтгэх боломжгүй болсон тохиолдолд энэ тухай соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд мэдэгдэж, зөвшөөрлийн хугацааг сунгуулж болно.

~~[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

46.12.Мэргэжлийн байгууллага, иргэн энэ хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл баримт бичгийг хуурамчаар үйлдсэн нь тогтоогдсон бол соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн зөвшөөрлийг хүчингүй болгож, нийтэд мэдээлнэ.

~~[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)~~

47 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах үйл ажиллагаа

47.1.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлахад дараах зарчмыг баримтална:

47.1.1.анхны төрх, хийц бүтээцийг хадгалж үлдээх; 47.1.2.аюулгүй, удаан хугацаанд хадгалах нөхцөлийг хангах.

47.2.Соёлын биет өвийг сэргээн засварлах журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгалыг сэргээн засварлах журмыг соёлын болон барилгын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

47.3.Соёлын биет өвийг сэргээн засварласан ажлын дэлгэрэнгүй тайланг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сан, архивт шилжүүлнэ.

48 дугаар зүйл.Соёлын биет бус өвийг сэргээн уламжлуулах

48.1.Соёлын биет бус өв устсан, мартагдсан тохиолдолд сэргээн уламжлуулах арга хэмжээг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага холбогдох бүртгэл, мэдээллийг үндэслэн зохион байгуулна.

~~[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан/](#)~~

48.2.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх Мэргэжлийн зөвлөл соёлын биет бус өвийг сэргээгдсэнд тооцож, дүгнэлт гаргана.

АРАВДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙГ СУРТАЛЧЛАХ

49 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн боловсрол

49.1.Соёлын өвийн талаарх мэдлэг олгох, түүнийг хамгаалах, сурталчлах арга хэмжээг гэр бүлийн соёл, хүмүүжлийн уламжлалаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

49.2.Соёлын өвийн боловсрол эзэмшүүлэх ажлыг дараах байдлаар зохион байгуулна:

49.2.1.соёлын өв, түүнийг хамгаалах мэдлэгийг сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургуулийн боловсролын сургалтын стандартад тусгах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

49.2.2.коллеж, их, дээд сургууль болон мэргэжлийн сургалтын байгууллагын суралцагчид соёлын өвийг хамгаалах, ашиглах талаар шинжлэх ухааны үндэслэлтэй боловсрол эзэмшүүлэх;

49.2.3.олон нийтэд хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр соёлын өвийг хамгаалах, өв уламжлал, ёс заншил, хууль тогтоомжийг сурталчлан таниулах.

50 дугаар зүйл.Соёлын өвийн үзэсгэлэн

50.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлээр гадаадад үзэсгэлэн гаргах ажлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас эрх олгосон байгууллага зохион байгуулна. Энэ заалт хувь хүн, хуулийн этгээд хувийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлээр гадаадад үзэсгэлэн гаргахад хамаарахгүй.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

50.2.Энэ хуулийн 50.1-д заасан эрх бүхий байгууллага соёлын биет өвийг эзэмшигчтэй гэрээ байгуулна. Гэрээнд биет өвийг ашиглах нөхцөл, хугацаа, даатгалын баталгааны хэмжээ, түрээсийн төлбөр, ашиглагч этгээдийн хүлээх хариуцлага, хамгаалалтын болон эрсдэлийн баталгааны нөхцөлийг тусгана.

50.3.Хувийн өмчийн соёлын өвийг өмчлөгч, эзэмшигчтэй нь байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үзэсгэлэнд оролцуулж болно.

50.4.Соёлын биет өвийг гадаадад үзэсгэлэнд гаргах гэрээг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хянана.

50.5.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлээгүй палеонтологи, археологийн олдвор, дурсгалаар иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага үзэсгэлэн гаргах, музей байгуулахыг хориглоно.

51 дүгээр зүйл.Соёлын биет өвийг зөөж тээвэрлэх

51.1.Соёлын биет өвийг зөөж тээвэрлэх зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

51.2.Соёлын биет өвийг зөөж тээвэрлэх журмыг Засгийн газар батална.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

51.3.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх зөвшөөрлийг тухайн дурсгалт зүйлийг эзэмшигч хуулийн этгээдэд олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

51.4.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг зөөж тээвэрлэх зөвшөөрлийг аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай зөвшилцөн Шинжлэх ухаан, технологийн тухай хуулийн 11.1-д заасан хуулийн этгээдэд олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

51.5.Соёлын биет өвийг зөөж тээвэрлэх зөвшөөрлийг хувь хүн болон энэ хуулийн 51.3, 51.4-т зааснаас бусад хуулийн этгээдэд олгохгүй.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

51.6.Энэ хуулийн 51.1-д заасан зөвшөөрөл эзэмшигч соёлын биет өвийн аюулгүй байдлыг бүрэн хангаж, зөөж тээвэрлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах үүрэгтэй.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52 дугаар зүйл.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх

[/Энэ зүйлийн гарчигт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./](#)

52.1.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг судлах, сурталчлах, сэргээн засварлах зорилгоор хадгалалт, хамгаалалтын найдвартай нөхцөлийг бүрдүүлсний үндсэн дээр улсын хилээр нэвтрүүлнэ.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

52.2.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх журмыг соёлын болон санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

52.3.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага олгоно. Энэ хэсэг палеонтологи, археологийн судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэхэд нэгэн адил хамаарна.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

52.3.1.палеонтологи, археологийн олдворыг судалж шинжлүүлэх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

52.3.2.сэргээн засварлах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

52.3.3.гадаад улсад үзэсгэлэнд гаргах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

52.3.4.өмчлөгч өөрөө язгуур зориулалтаар нь ашиглах;

[/Энэ заалтыг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

52.4.Түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зөвшөөрлийг Засгийн газар олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

52.5.Энэ хуулийн 52.3, 52.4-т заасан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлж байгаа этгээд түүний хадгалалт, хамгаалалтын найдвартай байдлыг хангасан байна.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

52.6.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэхэд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан маягтын дагуу мэдээллийг үйлдэж, хадгалалтын байдлын тайлан, гэрэл зураг, дүрс бичлэгээр баримтжуулан соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалуулна.

52.7.Хууль бусаар гадаадад гаргасан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл, эсхүл энэ хуулийн 52.3, 52.4-т заасны дагуу улсын хилээр гаргасан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл алдагдсан, үрэгдсэн тохиолдолд тэдгээрийг Монгол Улсын өмч болохыг зарлах бөгөөд эргүүлж авчрах ажлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон цагдаагийн байгууллага хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу зохион байгуулна.

[/Энэ хэсэгт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 07 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

52.8.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шүүх болон эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр төрийн өмчлөлд шилжүүлсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг холбогдох журмын дагуу музей, эрдэм шинжилгээний байгууллагад шилжүүлнэ.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

52.9.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хувийн өмчид байгаа түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зөвшөөрлийг дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эсхүл өмчлөгчийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчид олгоно. Улсын хилээр нэвтрүүлэх түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь энэ хуулийн 20.7, 32.2.2-т заасан бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлсэн байна.

[/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.10.Улсын хилээр нэвтрүүлэх түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь дараах шаардлагыг хангасан байна:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.10.1.гэмт хэрэг, зөрчлийн нотлох баримтад тооцогдоогүй байх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.10.2.даатгуулсан байх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.10.3.өмчлөлийн маргаангүй байх.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэхийг хүссэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага дараах баримт бичгийг бүрдүүлэн соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бичгээр хүсэлт гаргана:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.1.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зорилго, ач холбогдол, хугацаа, тээвэрлэлт болон хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлыг хангах асуудлыг тусгасан танилцуулга;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.2.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэсэн талаарх лавлагаа;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.3.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, хэмжээ, жин зэрэг шаардлагатай мэдээллийг багтаасан жагсаалт;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.4.өмчлөгч өөрөө язгуур зориулалтаар нь ашиглахаас бусад тохиолдолд дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлах, үзэсгэлэнд оролцуулах, судалгааны дээжийг судалж, шинжлүүлэх талаар гадаадын байгууллагатай байгуулсан хүчин төгөлдөр гэрээний хуулбар;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.5.хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн 10х15 хэмжээтэй хоёр хувь өнгөт гэрэл зураг;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.11.6.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг даатгуулсан баримт.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.12.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага бусдын өмчлөлийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх бол хууль ёсны өмчлөгчтэй харилцан тохиролцож гэрээ байгуулсан байна.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.13.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх хүсэлтийг Зөвшөөрлийн тухай хуульд заасны дагуу магадлан шалгаж, ажлын 10 өдөрт багтаан Мэргэжлийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, дүгнэлт гаргуулна.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.14.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага энэ хуулийн 52.13-т заасан магадлан шалгах ажиллагаа дууссанаас хойш ажлын хоёр өдөрт багтаан саналыг Засгийн газарт хүргүүлнэ. Засгийн газар ажлын 15 өдөрт багтаан хэлэлцэж, зөвшөөрөл олгох эсэх асуудлаар шийдвэр гаргана.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.Зөвшөөрөл эзэмшигч дараах үүрэгтэй:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.1.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн аюулгүй байдлыг найдвартай хангах арга хэмжээ авах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

[/Энэ заалтын дугаарт 2024 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

52.15.2.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг зөвшөөрөлд заасан нөхцөлөөр ашиглах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.3.зөвшөөрлийг бусдад шилжүүлэхгүй байх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.4.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг зориулалтын дагуу ашиглах;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.5.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг даатгуулсан байх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.6.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлсний дараа үрэгдсэн, хулгайлагдсан, эвдэрч гэмтсэн тохиолдолд даруй соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдэгдэх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.7.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг тогтоосон хугацаанд улсын хилээр буцаан авч ирэх;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.15.8.түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр буцаан авч ирснээс хойш таван хоногт багтаан тайланг бэлтгэж, соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлэх.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

52.16.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр гадаад улсад гаргасны дараа зөвшөөрөл авсан иргэн нас барсан, эрх зүйн чадамжаа алдсан, эсхүл Монгол Улсын харьяатаас гарсан, аж ахуйн нэгж, байгууллага татан буугдсан тохиолдолд зөвшөөрөл эзэмших эрхийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага шилжүүлэн авч, дурсгалт зүйлийг буцаан авч ирэх ажлыг зохион байгуулна. Зөвшөөрөл эзэмших эрхийг шилжүүлэн авсан нь дурсгалт зүйлийн өмчлөх эрхэд хамаарахгүй.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

[/Энэ хэсэгт 2024 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

52.17.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зөвшөөрөл нь нэг удаагийн зөвшөөрөл байна.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

53 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах

[/Энэ зүйлийн гарчигт 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

53.1.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг 1:1 болон бусад масштабаар хувиалан олшруулах зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн олгоно.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

53.2.Хувийн өмчийн түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг 1:1 масштабаар хувиалан олшруулах асуудлыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй зөвшилцөнө.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

53.3.Соёлын өвийг хувилах болон бүтээгдэхүүний загварт оруулж, зах зээлд нийлүүлэх эрх авсан байгууллага, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаанд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавина.

[/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

53.4.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг эзэмшигч энэ хуулийн 53.1-д заасан зөвшөөрлийг нэг удаа ашиглана.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

53.5.Соёлын биет өвийг 1:1 масштабаар хувиалан олшруулсан эхийг давтан олшруулахгүй.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

54 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн загвараар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх

[/Энэ зүйлийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./](#)

54.1.Энэ хуулийн 53.2-т заасан зөвшөөрөл авсан этгээдтэй мерчандайзийн гэрээг зөвхөн төрийн болон орон нутгийн музей, соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас эрх олгосон соёлын бусад байгууллага байгуулна.

[/Энэ заалтад 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

54.2.Төрийн болон орон нутгийн музей болон соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас эрх олгосон соёлын бусад байгууллага нь бүтээгдэхүүний борлуулагч байж болно.

[/Энэ заалтад 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

54.3.Төрийн болон орон нутгийн музей болон бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, борлуулагч нь мерчандайзийн гэрээ байгуулна. Гэрээний загварыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

[/Энэ хэсэгт 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

**АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
МЕРЧАНДАЙЗИЙН ГЭРЭЭ**

55-дугаар зүйл.Мерчандайзийн гэрээ**/Энэ зүйлийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./**

55.1.Иргэний хуулийн 338¹ дүгээр зүйлийн дагуу мерчандайзийн гэрээгээр өмчлөгч, түүний зөвшөөрснөөр эзэмшигч нийтийн өмчийн соёлын өвийн загвараар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, борлуулах эрхийг үйлдвэрлэгч, борлуулагчид олгох ба үйлдвэрлэгч, борлуулагч нь эзэмшигчид борлуулалтын орлогоос соёлын өвийн загвар ашигласны төлбөр төлөх үүрэг хүлээнэ.

55.2.Мерчандайз нь барааны тэмдэг, бүтээгдэхүүний загварын эрхээр хамгаалагдана.

56-дугаар зүйл.Мерчандайзийн гэрээний талууд**/Энэ зүйлийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./**

56.1.Дараах этгээд мерчандайзийн гэрээний тал байна:

56.1.1.нийтийн болон хувийн өмчийг өмчлөгч;

56.1.2.төрийн болон, орон нутгийн музей, соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнээс эрх олгосон соёлын бусад байгууллага;

/Энэ заалтад 2021 оны 01 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

56.1.3.эрх олгогдсон үйлдвэрлэгч, борлуулагч.

57-дугаар зүйл.Мерчандайзийн гэрээний нөхцөл**/Энэ зүйлийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./**

57.1.Хууль, гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол мерчандайзийн гэрээг Иргэний хуулийн дагуу бичгээр байгуулж дараах зүйлийг тусгана:

57.1.1.мерчандайзийн зүйлийн хэмжээ, загвар, өнгө, материалын дэлгэрэнгүй тодорхойлолт;

57.1.2.мерчандайзийн гэрээний дагуу үйлдвэрлэх, борлуулах бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ;

57.1.3.үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг борлуулах борлуулагч, борлуулах цэгийн мэдээлэл;

57.1.4.мерчандайзийн зүйлийг үйлдвэрлэх, борлуулахад шаардлагатай санхүүжилтийн хэлбэр, нөхцөл;

57.1.5.мерчандайзийн зүйлийг гэрээнд заасны дагуу үйлдвэрлэх, борлуулах болон чанарын баталгаа;

57.1.6.соёлын өвийн загвар ашигласны төлбөрийн хэмжээ, нөхцөл;

57.1.7.мерчандайзийн гэрээний хугацааг сунгах, гэрээний эрх, үүргийг шилжүүлэх, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, мерчандайзийн гэрээ ба холбогдох бусад гэрээ хоорондын харилцаа, гэнэтийн буюу давагдашгүй хүчин зүйл, үүргээ биелүүлээгүй тохиолдол ба гэрээ цуцлах, дуусгавар болох үндэслэл, маргаан шийдвэрлэх журам;

57.1.8.талууд харилцан тохиролцсон бусад зүйл.

АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ СОЁЛЫН ӨВИЙН ХЯНАЛТ

58-дугаар зүйл.Соёлын өвийн хяналт

58.1.Соёлын өвийн хяналтыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, бүх шатны Засаг дарга, улсын байцаагч, гэрээт харуул хэрэгжүүлнэ.

/Энэ хэсэгт 2024 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./

/Энэ хэсэгт 2016 оны 7 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

58.2.Соёлын өвийн хяналтыг хэрэгжүүлэх байгууллага нь соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомж, дүрэм журам, түүнтэй холбогдсон норм, стандартын хэрэгжилтэд хяналт тавина.

58.3.Энэ хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хадгалалт, хамгаалалтад соёлын болон байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч хяналт тавина.

/Энэ хэсэгт 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар нэмэлт оруулсан./

58.4.Соёлын өвийн хяналтын улсын байцаагчийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн томилно.

/Энэ хэсгийг 2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн хуулиар хүчингүй болсонд тооцсон./

58.5.Соёлын өвийн гэрээт харуулыг сум, дүүргийн Засаг дарга томилно.

59 дүгээр зүйл.Соёлын өвийн гэрээт харуулын эрх, үүрэг

59.1.Соёлын өвийн гэрээт харуул нь дараах эрх, үүрэгтэй:

59.1.1.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын талаарх мэдээлэл, хамгаалалтын хэрэгслээр хангагдах, цалин хөлс, урамшуулал авах;

59.1.2.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын бүрэн бүтэн байдал, эвдрэл гэмтлийг засварлах, авран хамгаалах талаар эрх бүхий этгээдэд мэдээлэл өгөх;

59.1.3.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг үзэж сонирхох, судлахаар ирсэн иргэнийг бүртгэх, тэдний багаж хэрэгслийг шалгах, соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль тогтоомжийг тайлбарлаж таниулах;

59.1.4.түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын орчинд металл хайгч, тусгай багаж ашиглуулахгүй байх;

/Энэ заалтад 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

59.1.5.хууль бус хайгуул, малтлага хийхийг хориглох, таслан зогсоох, үйл ажиллагааг нь баримтжуулах, мэдээлэх;

59.1.6.хууль ёсны шаардлагыг үл биелүүлсэн этгээдийг улсын байцаагч болон холбогдох хуулийн байгууллагад мэдээлэх;

59.1.7.хамгаалж байгаа соёлын өвийн ойролцоо байнга оршин суух.

АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ БУСАД ЗҮЙЛ

60 дугаар зүйл.Хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

60.1.Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтны үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

60.2.Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

/Энэ зүйлийг 2015 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан/

61 дүгээр зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

61.1.Энэ хуулийг 2014 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс, мөн хуулийн 20.3, 20.4, 20.5, 46.6, 58.1 дэх хэсгийг 2015 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА З.ЭНХБОЛД

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2021 оны 01 сарын 29 өдөр

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

МУЗЕЙН ТУХАЙ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь музейн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх зүйн үндсийг тогтоох, музейн сан хөмрөг бүрдүүлэх, аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Музейн хууль тогтоомж

2.1.Музейн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Соёлын тухай хууль, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1.Энэ хууль нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт музейн үйл ажиллагаа эрхлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад өмчийн төрөл, хэлбэр харгалзахгүй үйлчилнэ.

3.2.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн болон орон нутгийн өмчийн галерейн үйл ажиллагааг энэ хуулиар зохицуулна.

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

4.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

4.1.1."музей" гэж соёлын үнэт зүйлийг бүртгэх, цуглуулах, хадгалж хамгаалах, судлах, сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх чиг үүрэг бүхий ашгийн төлөө бус соёл, эрдэм шинжилгээний байгууллагыг;

4.1.2."музейн үзэл баримтлал" гэж музейн төрөл, үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээ, цуглуулгын болон үзүүлэлийн бодлогыг тодорхойлсон баримт бичгийг;

4.1.3."ерөнхий бүртгэл" гэж үзмэрийн хувийн дугаар, нэр, тоо, хэмжээ, тодорхойлолт бүхий бүртгэл, мэдээллийн баримт бичгийг;

4.1.4."үзмэр" гэж ерөнхий бүртгэлд бүртгэгдсэн музейн өмчийн соёлын үнэт зүйлийг;

4.1.5."цуглуулга" гэж нэг болон хэд хэдэн шинжээрээ харилцан холбоотой, тодорхой цаг үеийг төлөөлөх шинжлэх ухаан, урлаг, танин мэдэхүйн ач холбогдолтой үзмэрийн бүрдэл хэсгийг;

4.1.6."музейн сан хөмрөг" гэж үзмэр, цуглуулга, түүний хадгалалт хамгаалалтын нөхцөлийг бүрдүүлсэн орон зайг;

4.1.7."үзүүлэл" гэж үзмэр, цуглуулгыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, уран сайхны аргаар дэглэн үзүүлсэн орон зайг.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ МУЗЕЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

5 дугаар зүйл.Музей байгуулах

5.1.Музейг төрийн болон орон нутгийн, хувийн өмчийн хэлбэрээр Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээд байгуулна.

5.2.Музейн үзэл баримтлалыг үүсгэн байгуулагч нь батлах бөгөөд орон нутгийн болон хувийн өмчийн музейн үзэл баримтлалыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй зөвшилцөнө.

5.3.Музейн үйл ажиллагааг Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.1 дүгээр зүйлийн 7.5-д заасан тусгай зөвшөөрөл авсан иргэн, хуулийн этгээд эрхэлнэ.

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан./](#)

5.4.Музейн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага олгоно.

5.5.Музейн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг найман жилийн хугацаатайгаар олгоно.

5.6.Тусгай зөвшөөрөл сунгах, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох асуудлыг Зөвшөөрлийн тухай хуульд заасан журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

5.7.Музейн дүрэмд заасан бол музейн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий олон нийтийн зөвлөл ажиллаж болно. Зөвлөлийн үйл ажиллагааны үлгэрчилсэн дүрмийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

5.8.Иргэн, хуулийн этгээд музей байгуулах тусгай зөвшөөрөл авах хүсэлтээ соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ. Хүсэлтэд дараах баримт бичгийг хавсаргана:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.8.1.музей байгуулах үндэслэл хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлсон албан бичиг;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.8.2.музейн зориулалтаар ашиглах барилга байгууламжийн мэдээлэл;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.8.3.музейн зориулалтаар ашиглах соёлын үнэт зүйлийн жагсаалт;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.8.4.музей байгуулахыг дэмжсэн аймаг, нийслэлийн Засаг даргын тодорхойлолт.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.9.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтийг Зөвшөөрлийн тухай хуульд заасан хугацаанд хянан шийдвэрлэнэ.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.10.Иргэн, хуулийн этгээд музейн зориулалтаар ашиглах соёлын биет өвийг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгүүлсэн байна.

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.11.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дараах тохиолдолд иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтийг хангахаас татгалзаж, холбогдох баримт бичгийг буцаан хүргүүлнэ:

[/Энэ хэсгийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.11.1.соёлын биет өвийн гарал үүсэл тодорхойгүй;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.11.2.соёлын үнэт зүйл зохиогчийн эрхийн зөрчилтэй болох нь тогтоогдсон;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.11.3.соёлын үнэт зүйл гэмт хэрэг, зөрчлийн нотлох баримтад тооцогдсон;

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

5.11.4.эрх бүхий байгууллагаас барилга байгууламжийг ашиглахыг хориглосон дүгнэлт гаргасан.

[/Энэ заалтыг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн./](#)

6 дугаар зүйл.Музейн зэрэглэл

6.1.Засгийн газар Төрийн өмчийн музейд үндэсний, улсын, бүс нутгийн зэрэглэл тогтооно.

6.2.Үндэсний музей нь төрөл, үйл ажиллагааны чиглэлээр бусад музейг мэргэжил, арга зүйгээр хангаж ажиллана.

6.3.Үндэсний болон улсын зэрэглэлийн музей төрийн хамгаалалтад байна.

6.4.Аймаг, сум, нийслэлийн музей орон нутгийн байгаль, түүх, соёлын үнэт зүйлийг бүртгэх, цуглуулах, хадгалж хамгаалах, судлах, сурталчлах болон түгээн дэлгэрүүлэх чиг үүрэгтэй байна.

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 4 дүгээр сарын 22-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

7 дугаар зүйл.Музейн үйл ажиллагааны чиглэл

7.1.Музей нь үзэл баримтлалын хүрээнд дараах үйл ажиллагааг эрхэлнэ:

7.1.1.соёлын үнэт зүйлийг эрэн сурвалжлах, нээж илрүүлэх, олж авах;

7.1.2.үзмэрийг бүртгэх, баримтжуулах, музейн бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэх;

7.1.3.Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэх;

7.1.4.үзүүлэлэг дэглэх, үйлчлэх;

7.1.5.гадаад, дотоодод үзэсгэлэн зохион байгуулах;

7.1.6.боловсрол, танин мэдэхүйн ажил зохион байгуулах;

7.1.7.сургалт зохион байгуулах;

7.1.8.эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил эрхлэх, үр дүнг хэвлүүлэх, түгээх;

7.1.9.гадаад хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;

7.1.10.үзмэрийг гадаад, дотоодын үзэсгэлэнд оролцуулах;

7.1.11.иргэн, хуулийн этгээдийн эзэмшлийн соёлын үнэт зүйлийг түр хугацаагаар үзэсгэлэн, үзүүлэлт дэглэж ашиглах;

7.1.12.музей хоорондын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх;

7.1.13.хуулиар хориглоогүй бусад үйл ажиллагаа.

7.2.Музей нь Төсвийн тухай хуульд нийцүүлэн худалдаа, үйлчилгээ эрхэлж болно.

7.3.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга харьяалах нутаг дэвсгэрт нь үйл ажиллагаа явуулдаг музейн үйлчилгээний чанар, аюулгүй байдлыг сайжруулах зорилгоор дөрвөн жил тутам хараат бус хуулийн этгээдээр үнэлгээ хийлгэнэ.

7.4.Энэ хуулийн 7.3-т заасан үнэлгээ хийх аргачлал, үнэлгээ хийх этгээдэд тавих шалгуурыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

7.5.Аймаг,нийслэлийн Засаг дарга энэ хуулийн 7.3-т заасан үнэлгээний тайланг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд хүргүүлнэ.

7.6.Музейн үүсгэн байгуулагч музейн үйл ажиллагаанд шаардагдах зардлыг санхүүжүүлэх үүрэгтэй.

7.7.Музей нь үйл ажиллагаагаа санхүүжүүлэх зорилгоор иргэн, хуулийн этгээдээс хуулийн хүрээнд хандив, тусламж авч болох бөгөөд зарцуулалт, тайлагналт нь ил тод, нээлттэй байна.

7.8.Музейн санхүүжилт, хандив тусламжийн эх үүсвэр нь хуульд нийцсэн байна.

7.9.Соёлын өвд хамаарах үзмэрийг судлах, сурталчлах зорилгоор музей хооронд түр солилцох асуудлыг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 35.1-д заасны дагуу зохицуулна.

8 дугаар зүйл.Музейн үзүүлэлэг, дэглэлт

8.1.Музей нь үзмэр, цуглуулгыг эргэлтэд оруулах, мэдлэг мэдээлэл түгээх, техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлэх зорилгоор үзүүлэлэг, дэглэлтийг байнга шинэчлэх зарчим баримтална.

8.2.Музей нь үзэл баримтлалын хүрээнд зургаан жил тутам үзүүлэлэг, дэглэлтээ шинэчлэх төлөвлөгөөний төслийг боловсруулна.

8.3.Төрийн өмчийн музейн үзүүлэлэг, дэглэлтийг шинэчлэх төлөвлөгөөг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, орон нутгийн өмчийн музейн үзүүлэлэг, дэглэлтийг шинэчлэх төлөвлөгөөг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй зөвшилцөн батална. Хувийн музейн үзүүлэлэг, дэглэлтийг шинэчлэх төлөвлөгөөг үүсгэн байгуулагч нь батална.

8.4.Түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгал болон археологи, палеонтологийн дурсгалыг түшиглэн байгуулсан музейд энэ хуулийн 8.2 дахь хэсэг хамаарахгүй.

9 дүгээр зүйл.Музейн үйлчилгээний төлбөр

9.1.Монгол Улсын харьяат 16 хүртэлх насны хүүхэд музейн үзүүлэлэгийн танхимаар үнэ төлбөргүй үйлчлүүлнэ.

9.2.Энэ хуулийн 9.1-д зааснаас бусад үйлчилгээ төлбөртэй байж болох бөгөөд уг төлбөрийн хэмжээг үүсгэн байгуулагчтай зөвшилцсөний үндсэн дээр музейн захирал тогтооно.

9.3.Музейн захирал дараах иргэнийг үзүүлэгийн танхимаар үйлчлүүлэхэд үйлчилгээний төлбөрийн хөнгөлөлт үзүүлнэ:

9.3.1.Ахмад настны тухай хуулийн 3.1-д заасан иргэн;

9.3.2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн 4.1.1-д заасан иргэн.

9.4.Төрөөс энэ хуулийн 9.1-д заасан үйлчилгээ үзүүлсэнтэй холбогдох зардлыг хувийн музейд нөхөн олгох бөгөөд холбогдох журмыг Засгийн газар батална.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ МУЗЕЙН САН ХӨМРӨГ

10 дугаар зүйл.Музейн сан хөмрөгийн төрөл

10.1.Музей нь үндсэн болон туслах сан хөмрөгтэй байна.

10.2.Үндсэн сан хөмрөгт музейн үзэл баримтлалын хүрээнд цуглуулсан түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүй, гоо зүйн үнэ цэнэ бүхий үзмэр хамаарна.

10.3.Энэ хуулийн 10.2-т зааснаас бусад үзмэр туслах сан хөмрөгт хамаарна.

10.4.Музейн сан хөмрөгийг үзмэрийн материал, хэмжээ зэрэг онцлог шинжийг харгалзан төрөлжүүлж зохион байгуулна.

10.5.Музейн сан хөмрөгт үзмэр оруулах, гаргах хөдөлгөөнийг дүрмээр зохицуулах бөгөөд уг дүрмийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

10.6.Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд зааснаас бусад соёлын өвд хамаарахгүй музейн үзмэр, цуглуулгыг даатгуулж болно.

10.7.Музейн сан хөмрөгт байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлд хамаарах үзмэрийн үнэлгээг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 9.1-д заасан журмын дагуу үнэлнэ.

10.8.Энэ хуулийн 10.7-д хамаарахгүй үзмэрийг үнэлэх асуудлыг Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль, Хөрөнгийн үнэлгээний тухай хуулиар зохицуулна.

11 дүгээр зүйл.Музейн сан хөмрөгийн бүртгэл

11.1.Музейн сан хөмрөгийн бүртгэл, мэдээллийн үндсэн баримт бичиг нь ерөнхий бүртгэл байна.

11.2.Музейн бүх үзмэр нь сан хөмрөгт авсан он, музейн захирлын шийдвэрийн дугаар, тухайн шийдвэрт заасан дэсийн дугаар бүхий хувийн дугаартай байна.

11.3.Музейн ерөнхий бүртгэлд үндэслэн үндсэн болон туслах сан хөмрөгийн бүртгэлийг үйлдэнэ.

11.4.Энэ хуулийн 11.1, 11.3-т заасан бүртгэлийг музейн бүртгэл, мэдээллийн санч гараар бичиж хөтөлнө.

11.5.Энэ хуулийн 11.4-т заасан бүртгэлийг музейн бүртгэл, мэдээллийн санч хариуцан хадгалах бөгөөд музейгээс өөр газарт хадгалах, музейн захирлын зөвшөөрөлгүйгээр бусдад дамжуулах, хэсэгчлэн болон бүтнээр нь хувилан олшруулах, засварлахыг хориглоно.

12 дугаар зүйл.Музейн сан хөмрөгт соёлын үнэт зүйлийг цуглуулах

12.1.Музейн сан хөмрөгт соёлын үнэт зүйлийг цуглуулах үйл ажиллагааг сан хөмрөгийн зөвлөл зохион байгуулах бөгөөд уг зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан үлгэрчилсэн журмыг үндэслэн музейн захирал баталж, мөрдүүлнэ.

12.2.Музей нь соёлын үнэт зүйлийг дараах хэлбэрээр сан хөмрөгт цуглуулна:

12.2.1.музейн хайгуул, малтлага, судалгааны ажлын үр дүнд олж авах;

12.2.2.худалдаж авах;

12.2.3.өв, бэлэглэлийн журмаар авах;

12.2.4.эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр шилжүүлж авах;

12.2.5.өөрийн хөрөнгөөр бүтээлгэх;

12.2.6.хандив, тусламжаар авах;

12.2.7.хуулиар хориглоогүй бусад.

12.3.Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн тухай хуульд заасан зохиогчийн эрхээр хамгаалах бүтээлийг музейн сан хөмрөгт авахдаа оюуны өмч, зохиогчийн эрхийн асуудлыг бүрэн шийдвэрлэсэн байна.

12.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музейн сан хөмрөгт соёлын үнэт зүйл худалдан авах журмыг Засгийн газар батална.

12.5.Төрийн болон орон нутгийн музейн үзмэр, цуглуулгыг барьцаалахыг хориглоно.

13 дугаар зүйл.Музейн сан хөмрөгөөс үзмэр хасах

13.1.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музейн сан хөмрөгөөс соёлын өвд хамаарах үзмэрийг хасах тохиолдолд Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулиар зохицуулна.

13.2.Энэ хуулийн 13.1-д хамаарахгүй үзмэрийг хасах тохиолдолд Иргэний хууль, Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулиар тус тус зохицуулна.

13.3.Хувийн өмчийн музей нь сан хөмрөгөөс үзмэр хасах тохиолдолд соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнд урьдчилан мэдэгдэнэ.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ МУЗЕЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ

14 дүгээр зүйл.Музейн аюулгүй байдлын хангах

14.1.Музей дараах аюулгүй байдлыг хангасан байна:

14.1.1.музейн орчны;

14.1.2.барилга байгууламжийн;

14.1.3.сан хөмрөгийн.

14.2.Энэ хуулийн 14.1-д заасан аюулгүй байдлын стандартыг Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд заасны дагуу баталж, мөрдүүлнэ.

14.3.Үүсгэн байгуулагч нь харьяалах нутаг дэвсгэрийн онцгой байдлын болон цагдаа, тагнуул, музейн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллагатай хамтран музейн аюулгүй байдлыг хангах хүрээнд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ:

[/Энэ хэсэгт 2022 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./](#)

14.3.1.гамшгийн үед сан хөмрөгийг аврах, үйлчлүүлэгч, музейн ажилтныг гамшгаас хамгаалах болон гамшгийн үеийн үйл ажиллагаанд сургаж бэлтгэх, гамшгийн голомтод үүрэг гүйцэтгэх дадлага, чадвартай болгох, бэлэн байдлыг хангуулах;

14.3.2.гамшигт өртөж болох эрсдэлийг тооцоолж, эрсдэлийн үнэлгээ /геологийн, газар зүйн, цаг уурын, барилга байгууламжийн, ашиглалт үйлчилгээний гэх мэт/-г хийлгэх, эрсдэлийг эрэмбэлэх ажлыг Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасан байгууллагаар гүйцэтгүүлэх;

14.3.3.олон улсад шинээр нэвтрүүлж байгаа дэвшилтэт техник, технологийг судалж нэвтрүүлэх.

14.4.Музейн сан хөмрөгийг гамшиг болон аюулын үед нүүлгэн шилжүүлэх журмыг Засгийн газар батална.

14.5.Музей гамшиг болон аюулын үед ажиллах нарийвчилсан төлөвлөгөөтэй байна.

14.6.Музейн барилга байгууламжаас 500 метрийн дотор шатахуун хадгалах, түгээх, тэсэрч дэлбэрэх, дэгдэмхий бодис хадгалах болон хог хаягдлын төвлөрсөн цэг байгуулах зорилгоор аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгохыг хориглоно.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ МУЗЕЙН АЖИЛТАН

15 дугаар зүйл.Музейн ажилтан

15.1.Музейн үзмэртэй шууд харьцах албан тушаалтны жагсаалтыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

15.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музейн захирал энэ хуулийн 15.1-д заасан албан тушаалд төрөл, садангийн хүнийг томилж ажиллуулахыг хориглоно.

15.3.Энэ хуулийн 15.1-д заасан үзмэртэй шууд харьцах албан тушаалтанд найман жил тутам нэг жилийн үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн урамшуулал олгох бөгөөд холбогдох журмыг Засгийн газар батална.

16 дугаар зүйл.Музейн сан хөмрөгч

16.1.Музей сан хөмрөгчтэй байна.

16.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музейн сан хөмрөгчөөр дараах шаардлагыг хангасан Монгол Улсын иргэнийг томилно:

16.2.1.дээд боловсролтой, музей, соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр мэргэшсэн;

16.2.2.гэмт хэрэгт ял шийтгүүлж байгаагүй;

16.2.3.музейн ажилтны ёс зүйн нийтлэг хэм хэмжээг зөрчиж, хариуцлага хүлээж байгаагүй;

16.2.4.сан хөмрөгчид нэр дэвших үед гэмт хэрэгт холбогдоогүй буюу сэжигтэн, яллагдагчаар татагдаагүй, бусдад хугацаа хэтэрсэн зээлийн өргүй байх;

16.2.5.давхар ажил эрхэлдэггүй байх.

17 дугаар зүйл.Музейн ажилтны ёс зүйн нийтлэг хэм хэмжээ

17.1.Музейн ажилтан дараах ёс зүйн нийтлэг хэм хэмжээг дагаж мөрдөнө:

17.1.1.албаны шугамаар олж авсан соёлын үнэт зүйлийн талаарх мэдээллийг бусдад задруулахгүй байх;

17.1.2.музейн сан хөмрөгт үзмэр худалдан авах үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс нөлөөлөх, эсхүл бусдад давуу байдал олгохгүй байх;

17.1.3.музейн төрөл, үйл ажиллагааны чиглэлд хамаарах соёлын үнэт зүйлийг хувьдаа цуглуулахгүй байх;

17.1.4.соёлын үнэт зүйлийн хууль бус худалдаанд оролцохгүй байх;

17.1.5.албаны шугамаар олж авсан мэдээллийг ашиг олох зорилгоор бусдад дамжуулах, дамлан худалдахгүй байх;

17.1.6.албан үүргээ гүйцэтгэсний төлөө бусдаас шан харамж авах, эсхүл шан харамж авахаар санал тавих, шаардахгүй байх.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ МУЗЕЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ТАВИХ ХЯНАЛТ

18 дугаар зүйл.Музейн үйл ажиллагаанд хяналт тавих

18.1.Музейн үйл ажиллагаанд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, улсын байцаагч хяналт тавина.

/Энэ хэсэгт 2022 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан./

18.2.Музейн үйл ажиллагаанд олон нийтийн зөвлөл хяналт тавьж болно.

19 дүгээр зүйл.Хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

19.1.Энэ хуулийг зөрчсөн албан тушаалтанд Төрийн албаны тухай хуульд, хүн, хуулийн этгээдэд Зөрчлийн тухай хуульд заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

20 дугаар зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

20.1.Энэ хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэг, 15 дугаар зүйлийн 15.3 дахь хэсгийг 2022 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Г.ЗАНДАНШАТАР

МОНГОЛ УЛСЫН СТАНДАРТ

Ангилалтын код 97.195

Гар урлал болон урлагийн зориулалттай зүйлс. Музейн үйл ажиллагаанд тавих шаардлага Items of art and handicrafts Requirements and services museum	MNS 5634 :2006
--	-----------------------

Стандартчилал, Хэмжилзүйн Үндэсний Зөвлөлийн 2006 оны 06 дугаар сарын 29-ны өдрийн 18 тоот тогтоолоор батлав.

Энэхүү стандарт нь 2006 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчинтэй.

Энэхүү стандартын норматив шаардлагыг заавал мөрдөнө.

1. ЗОРИЛГО

Энэхүү стандартын зорилго нь улс, орон нутгийн чанартай музейн бүтэц, зохион байгуулалт, үзмэр, цуглуулгын бүрдүүлэлт, хадгалалт, хамгаалалт, бүртгэл мэдээлэл, судлал сурталчилгаа, боловсролын үйл ажиллагаанд тавих шаардлагыг тогтооход оршино.

2. ХАМРАХ БА ХЭРЭГЛЭХ ХҮРЭЭ

Энэхүү стандарт нь музейн үйл ажиллагаанд хамаарах бөгөөд музейн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгох, тэдгээрийн түвшинг тогтооход хэрэглэнэ.

3. НОРМАТИВ ИШЛЭЛ

Энэ стандартад ишлэл хийсэн дараах стандарт, баримт бичигт өөрчлөлт орсон тохиолдолд хамгийн сүүлчийн албан ёсны эх материалыг хэрэглэнэ. Үүнд:

- 3.1. Монгол Улсын төрөөс баримтлах соёлын бодлого. 1996 он.
- 3.2. Монгол Улсын Соёлын тухай хууль. 1996 он.
- 3.3. Монгол Улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль. 2001 он.
- 3.4. “БНМАУ-ын музейнүүдийн сан хөмрөгийн тоо бүртгэл, эрдэм шинжилгээний тодорхойлолтын заавар”. Соёлын яамны сайдын 1990 оны 335 дугаар тушаал
- 3.5. “Улс, аймгийн чанартай музейн дүрэм”. Гэгээрлийн сайдын 1997 оны 330 дугаар тушаал
- 3.6. “Музейн үзмэрийг хадгалж хамгаалах заавар”. Гэгээрлийн сайдын 1999 оны 49 дугаар тушаал
- 3.7. “Улс, аймгийн музейд үзмэр худалдан авах журам” Гэгээрлийн сайдын 1999 оны 223 дугаар тушаал
- 3.8. “Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх журам”. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2005 оны 261 дүгээр тушаал.
- 3.9. “Монгол Улсын музейн сан хөмрөгийн дүрэм”. Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2005 оны 347 дугаар тушаал
- 3.10. Музейн мэргэжлийн ёс зүйн хууль. Олон улсын музейн зөвлөл. (ICOM) 2004 он.
- 3.11. Галын аюулгүй байдал. Техникийн шаардлага. MNS 4244: 1994
- 3.12. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага. MNS 4990: 2000
- 3.13. Ажлын байрны гэрэлтүүлгийн норм, хэмжих аргад тавих ерөнхий шаардлага. MNS 4996: 2000
- 3.14. Цахилгааны аюулгүй ажиллагаа. Ерөнхий шаардлага 5151: 2002
- 3.15. Үйлдвэрийн барилгын салхивч агааржуулалтын системд тавих ерөнхий шаардлага. MNS 5078: 2001
- 3.16. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, барилга байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх шаардлага, норм MNS 5566:2005

4. НЭР ТОМЪЁО, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Энэ стандартад хэрэглэсэн нэр томъёог дараах утгаар ойлгоно. Үүнд:

4.1. Музей – Нийгмийн хөгжилд үр нөлөө үзүүлэх, олон нийтэд нээлттэй, байнгын үйл ажиллагаатай, хүнийг гэгээрүүлэх, оюуны хэрэгцээг нь хангах зорилгоор хүн түүний амьдрах орчинтой холбоотой бодит гэрч болох зүйлийг цуглуулах, хадгалах, судлан шинжлэх, дэлгэн үзүүлэх, сэргээн засварлах, сурталчлах үйл ажиллагаа явуулдаг ашгийн төлөө бус соёлын байгууллага

4.2. Музейг Удирдах байгууллага – Монгол Улсын Соёлын тухай хуулийн 15.1-д зааснаар музейд бүрэн эрхийг нь олгож, бодлого, санхүүжилтийг нь шууд харъяалан удирдаж байгаа соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага

4.3. Музейн удирдлага - Монгол Улсын Соёлын тухай хуулийн 15.2-т зааснаар музейн өдөр дутмын, байнгын үйл ажиллагааг удирдан, зохицуулах зорилгоор холбогдох дээд байгууллагаас томилогдсон захирал түүний дэргэдэх зөвлөл

4.4. Сан хөмрөг – музейгээс цуглуулан бүрдүүлж, бүртгэж, хадгалж байгаа гарал үүсэл, бүтсэн эд, хийсэн арга, цаг хугацаагаар ялгаатай, байгаль, түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухаан, музейн ач холбогдол бүхий төр, нийгэм, байгалийн түүх, ард түмний эдийн болон оюуны соёлын өвийн бодит ба бодит бус дурсгалт зүйлсийн цогц бүрдэл, Монгол Улсын үндэсний эрхэм баялаг.

4.5. Цуглуулга – шинжлэх ухаан, нийгмийн хөгжилд туслах зорилгоор музейд цуглуулан хадгалж, мэдээлэл, мэдлэгийн эх сурвалж болгон түгээн дэлгэрүүлэхэд ашиглах шинжлэх ухаан, байгаль, түүх, соёл, урлагийн үнэт дурсгалт зүйлсийн цогцолбор.

4.6. Үзмэр – үзүүлэгийн харилцан идэвхтэй үйлчлэл бүхий хэсэг бөгөөд оюуны эрэлт хэрэгцээ, мэдээллийн эх сурвалж болох, хүний сэтгэл хөдлөлийг үүсгэгч соёлын өв.

4.7. Үзүүлэг – музей сан хөмрөгтөө байгаа цуглуулгаас дизайн, гоо зүйн шаардлагын түвшинд шинжлэх ухааны үндэслэлээр, тодорхой агуулгыг илэрхийлэн тайлбар танилцуулгатай нийтэд дэглэн үзүүлэх ажиллагаа.

4.8. Үзүүлэгийн үндсэн чиглэл - музейн зорилго, сэдвийн дагуу үзүүлэгийн шинжлэх ухааны үндэслэл бүхий агуулга, уран сайхны шийдлийг тодорхойлсон баримт бичиг.

4.9. Соёлын өв – Монгол Улсын Соёлын тухай хуулийн 3.2, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 3,4 дүгээр зүйлд заасан буюу түүхэн тодорхой орон зай, цаг үеийг төлөөлж чадах түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухааны ач холбогдол бүхий эд өлгийн болон утга соёлын өвийн зүйлс.

4.10. Соёлын өвийг хадгалах - соёлын өвийг урт хугацаанд хадгалах зорилгоор зориулалтын тусгай орчинг бүрдүүлж хэрэгжүүлэх нэгдмэл үйл ажиллагаа.

4.11. Сэргээн засварлах – үзмэрийг сэлбэх, сэргээн засварлах, нөхөн сэргээх, анхны дүр төрхөд нь оруулах, эвдрэл хуучралтыг зогсоох, хамгаалах зорилгоор явуулах мэргэжлийн үйл ажиллагаа.

5. МУЗЕЙД ХАМААРАХ БАЙГУУЛЛАГА

5.1. Эрх бүхий удирдах байгууллагын шийдвэрээр байгуулагдсан, байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг музей / өмчийн хэлбэр харгалзахгүй /

5.2. Музейн үзмэр, соёлын өвийг сэргээн засварлах байнгын үйл ажиллагаатай байгууллага

5.3. Үзүүлж сурталчлах, танин мэдэхүйн зорилго бүхий байнгын ажиллагаатай үзэсгэлэн

5.4. Байнгын үйл ажиллагаатай ил задгай музей, амьтны хүрээлэн, байгаль, археологи, палеонтологи, угсаатны ба түүхийн дурсгалт газрууд

5.5. Байгалийн дархан цаазат газрууд

6. МУЗЕЙН ҮҮРЭГ

6.1 Нийгмийн хөгжлийн түүхийг баримтжуулах, хамгаалах

6.2 Иргэдийг хөгжүүлэх, тэдний боловсролыг дээшлүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх

7. МУЗЕЙД ТАВИГДАХ НИЙТЛЭГ ШААРДЛАГА

7.1. Музейн байгууллагад тавигдах шаардлага

7.1.1. Музейн барилга, байгууламж нь барилгын норм, дүрэм, соёлын өвийг

хадгалах, нийтэд үйлчлэх шаардлага хангасан байх

7.1.2. Түүх, соёлын дурсгалт барилгад байрлаж байгаа музейн захирал удирдах байгууллагатай барилга эзэмших, хамгаалах талаар гэрээ байгуулна.

7.1.3. Үзмэрийг хууль бусаар олж авахгүй.

7.1.4. Зөвхөн тухайн музейн төрөл сэдвийн дагуу үзмэр цуглуулна.

7.1.5. Музейн төрөл чиглэлийн дагуу үйл ажиллагаа явуулна.

7.1.6. Сан хөмрөгийг найдвартай хэвийн хадгалах, нийтийн хүртээл болгох нь анхдагч үүрэг нь байна.

7.1.7. Музейн үзмэр, барилга байгууламжийн түүхэн анхны төрхийг өөрчлөхгүй байна.

7.1.8. Музейн сан хөмрөгийг даатгалд хамруулна

7.1.9. Сумдад орон нутаг судлалын танхим ажиллана.

7.2. Музейг удирдах байгууллагад тавигдах шаардлага

7.2.1. Музейг мэргэжлийн удирдлагаар хангаж, хөгжлийн бодлогыг тодорхойлно.

7.2.2. Сан хөмрөг хадгалах, үйлчилгээ явуулах шаардлага хангасан байр ба санхүүжилтийн эх үүсвэрээр хангана.

7.2.3. Соёлын өвийг хамгаалах үүрэг хариуцлага хүлээж, эзэмшсэн мэргэжлийн дагуу ажиллах музейн удирдах ажилтныг холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу сонгон шалгаруулж томилно.

7.2.4. Байгалийн гамшиг, гэнэтийн халдлагаас сэргийлэх, түүнийг зогсоох, учирсан хохирлыг арилгах арга хэмжээ авна.

7.2.5. Музейг мэргэжлийн ажилтнаар хангах, музейн удирдлагын санал, музейн мэргэжлийн ёс зүйг үндэс болгон сан хөмрөгчийг сонгох

7.2.6. Сан хөмрөгийг даатгалд хамруулна.

7.2.7. Музей байгуулах тухай шийдвэрт тухайн музейн оноосон нэрийг тусгана.

7.3. Музейн удирдах ажилтанд тавигдах шаардлага

7.3.1. Байгууллагын хэтийн төлөв, хөгжлийн бодлогыг боловсруулж, үйл ажиллагааг удирдана.

7.3.2. Сан хөмрөг хадгалж хамгаалах арга хэмжээг зохион байгуулна.

7.3.3. Ажилтныг сонгохдоо байгууллагын зорилтыг эрхэмлэн мэргэжил, ёс зүйн зарчмыг үндэслэнэ.

7.3.4. Сан хөмрөгийн ажилтанг томилох, чөлөөлөх асуудлыг удирдах байгууллагатай зөвшилцөнө.

7.3.5. Ажилтнаас хууль тогтоомж, музейн ажилтны мэргэжлийн ёс зүй, стандарт, соёлын өвийн хадгалалт, хамгаалалтад нийцэхгүй үйлдлийг шаардахгүй байна.

7.3.6. Соёлын өвийг санаатайгаар үрэгдүүлсэн, гэмтээсэн, хариуцлага алдсан ажилтанг үзмэртэй шууд харьцах албан тушаалд ажиллуулахгүй байна.

7.3.7. Сан хөмрөгийн мэдээлэл ашиглах болон музейн дотоод журам зааврыг холбогдох удирдах байгууллагатай зөвшилцөн мэргэжлийн зарчимд үндэслэн боловсруулна.

7.4. Музейн удирдлага ба ажилтанд тавих шаардлага

7.4.1. Музейн удирдлага, эрдэм шинжилгээний ба сан хөмрөгийн ажилтнууд тухайн музейн төрөл сэдэвт нийцсэн мэргэжил эзэмшсэн байна.

7.4.2. Сан хөмрөг хадгалах хамгаалах үүрэг хариуцлага хүлээнэ.

7.4.3. Үнэнч шудрага, мэргэжлийн зарчмаар ажиллана.

7.4.4. Мэргэжлийн мэдлэг чадвар, онцлогийг үл ойшоох, соёлын өвд хортой нөлөө үзүүлэх ажиллагаа явуулахгүй байна.

7.4.5. Албан тушаалаа хувийн ашиг олох хэрэгсэл болгох, үзмэрийг зориулалтын бусаар ашиглахгүй байна.

7.4.6. Үзмэрийн бүртгэл, тодорхойлолтыг буруу үйлдэх, засах, үзмэрийг сольж орлуулах буюу хуулбарлахгүй байна.

7.4.7. Түр арга хэмжээнд зориулан түүхийн дараалал ба бүтцийн нэгдэл бүхий байнгын үзүүлэгийг хэсэгчлэн буулгахгүй, үзмэрт харш үйл ажиллагаа явуулахгүй байна.

8. МУЗЕЙН БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

8.1. Музейн захирлын дэргэд захиргааны, арга зүйн болон үзмэр авах зөвлөлүүд ажиллана.

8.2. Музейн бүтэц, зохион байгуулалтаас хамааран эрдмийн зөвлөл, удирдах зөвлөл

ажиллана.

8.3. Ажлын хэрэгцээний архив, номын сантай байна.

8.4. Музейд шаардлагатай жишиг орон тоог хавсаргав. (Хавсралт №1)

9. МУЗЕЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Музей дараах үндсэн үйл ажиллагаа явуулна. Үүнд:

9.1. Үзмэрийн хайгуул явуулж, сан хөмрөгийг байнга баяжуулж иж бүрдүүлнэ.

9.2. Музейн сан хөмрөгийг найдвартай хадгалах баталгаат орчин бүрдүүлэх, үзмэрийг хадгалах, арчлан тордох, сэргээн засварлана.

9.3. Үзмэр, санхөмрөгийн бүртгэл, карт, бүртгэл-мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.

9.4. Музейн төрөл чиглэлийн дагуу шинжлэх ухааны үндэстэй боловсруулсан үндсэн чиглэлийг баримтлан байнгын үзүүллэгийг дэглэн байгуулж, баяжуулан шинэчлнэ.

9.5. Эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил явуулна.

9.6. Тайлбар танилцуулгыг зохистой хэлбэрээр үзэгчдэд хүртээнэ.

9.7. Сан хөмрөгт түшиглэн түр үзэсгэлэн байгуулж, сурталчлна.

9.8. Боловсрол, соёлын ажлыг зохион байгуулна.

9.9. Музейн цуглуулгын каталог, шинжлэх ухааны болон олон нийтэд зориулсан ном, хэвлэл бэлтгэх, нийтлнэ.

9.10. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд холбогдох мэдээллийг бүрдүүлнэ.

10. МУЗЕЙ ШИНЭЭР БАЙГУУЛАХ

10.1. Музей байгуулахад өмчийн хэлбэр харгалзахгүй дараах нөхцлийг хангасан байна.

Үүнд :

10.2. Музейн сэдэвт тохирсон сан хөмрөг бүрдүүлнэ.

10.3. Сан хөмрөг, үзүүлэлт тохирсон байр, төхөөрөмжтэй, аюулгүй байдлыг хангасан байна.

10.4. Байнгын үзүүлэлгээр нийтэд үйлчилнэ.

10.5. Сэдвийн судалгаа явуулах, үзмэрийн бүртгэл хөтлөх, соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгүүлнэ.

10.6. Үйл ажиллагаа явуулах мэргэжлийн ажилтантай байна.

10.7. Хөрөнгө, санхүү эдийн засгийн эх сурвалж, хангамжтай байна.

10.8. Үзвэр, үйлчилгээний шаардлага хангасан байна.

10.9. Зөвхөн үзүүлэх, сурталчлах үйл ажиллагаа явуулах “үзэсгэлэн”, “галерей” нь үзвэр үйлчилгээ, хадгалалтын найдвартай нөхцлийг хангасан байна.

10.10. Музейг Монгол Улсын “Соёлын тухай” хуульд соёл, урлагийн байгууллага байгуулах тухай заасаны дагуу байгуулна.

10.11. Хуулийн этгээд музей байгуулахдаа монгол улсын соёлын өвийг эх оронд нь төвлөрүүлэн хадгалах, хамгаалах онцгой үүрэг хүлээнэ.

10.12. Музейг татан буулгах, шилжүүлэх, нэгтгэх тухай шийдвэрийг холбогдох удирдах байгууллага гаргахдаа соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас томилсон ажлын хэсгээр мэргэжлийн судалгаа, дүгнэлт гаргуулна.

10.13. Дээрх заалттай холбогдон сан хөмрөгийг ижил төрлийн музейд түр ба бүрмөсөн хадгалуулж шилжүүлэх арга хэмжээ авна.

11. МАГАДЛАН ИТГЭМЖЛЭЛ

11.1. Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас томилсон магадлан итгэмжлэлийн зөвлөл музейн үйл ажиллагааг 4 жил тутам нэг удаа магадлан итгэмжилнэ.

11.2. Өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа бүх музей магадлан итгэмжлэлийн шаардлагыг биелүүлэх бөгөөд магадлан итгэмжлэлд хамрагдана. Магадлан итгэмжлэлийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага музейд үйл ажиллагаа явуулах тухай батламж олгоно.

12. МУЗЕЙН САН ХӨМРӨГТ ТАВИГДАХ ШААРДЛАГА

12.1.1. Монгол Улсын музейн сан хөмрөг бол олон жилийн туршид бүрэлдэн буй

болсон тарааж, устгаж үл болох цогц бүрдэл төрийн өмч мөн.

12.1.2. Улс, аймгийн музейн сан хөмрөгийг Монгол Улсын үндэсний баялагт тооцож төрийн хамгаалалтад байлгана.

12.1.3. Монгол Улсын соёлын өвийг хадгалж хамгаалах, олны хүртээл болгох зорилгоор сан хөмрөг бүрдүүлнэ.

12.1.4. Музей үзмэрээ холбогдох журам зааврын дагуу хадгалах, эзэмших, хууль ёсны эрх эдэлнэ.

12.1.5. Сан хөмрөгт бодит бус дурсгал, утга соёлын өвийн холбогдох зүйлийг мөн адил цуглуулна.

12.2. Сан хөмрөгийн төрөл

12.2.1. Музей нь дараах төрлийн сан хөмрөгтэй байна. Үүнд:

1. Үндсэн сан хөмрөг .

Энэ сан хөмрөгт музейд зайлшгүй шаардлагатай, байнга ашиглагддаг хосгүй үнэт, үнэт, ердийн дурсгалт зүйл, эх үзмэрийг орлох хуулбар байна.

2. Туслах сан хөмрөг

Энэ сан хөмрөгт үзмэрийн судалгаанд холбогдох мэдээлэл агуулсан, бие даасан үзмэр болж чадахгүй, олон тоогоор байгаа, сургалт, сурталчилгаа, солилцоонд ашиглах зүйл орно.

12.3. Сан хөмрөгийг дараах хэлбэрээр ашиглана. Үүнд :

1. Байнгын үзүүллэг ба түр үзэсгэлэнд дэглэн нийтэд үзүүлэх;

2. Судалгааны хэрэглэгдэхүүн болгох;

3. Сурталчилгаа, сургалтад ашиглах;

12.4. Сан хөмрөгийн бүртгэл

12.4.1. Сан хөмрөгт дараах үндсэн бүртгэл хөтөлнө. Үүнд:

1. Ерөнхий бүртгэл

2. Үндсэн санхөмрөгийн төрөлжсөн бүртгэл

3. Судалгааны санхөмрөгийн бүртгэл

4. Сургалт, сурталчилгааны сан хөмрөгийн бүртгэл

12.4.2. Ерөнхий бүртгэл нь музейн сан хөмрөгт орж байгаа бүх зүйлд хөтлөгдөх Үзмэрийн шинжлэх ухаан, соёл, музейн ач холбогдлыг тодорхойлон бүртгэх, хадгалах ажлын эх үндэс нь бөгөөд музей эзэмшигч болохыг баталгаажуулсан хууль эрх зүйн баримт бичиг мөн.

12.4.3. Үндсэн сан хөмрөгийн бүртгэлийг төрөлжүүлэн хөтөлнө.

12.4.5. Сан хөмрөгт дараах туслах бүртгэл ,актыг хөтөлнө. Үүнд:

1. Шинэ үзмэр хүлээн авах

2. Хөдөлгөөний

3. Түр ирсэн, шилжсэн, хасагдсан үзмэр, зүйлийн

4. Каталог

5. Индекс

6. Туслах хэрэглэгдэхүүний

12.4.6. Каталог нь сан хөмрөг ба үзмэрийн талаар мэдээллийг шуурхай олоход зориулагдана. Хэвлэгдсэн карт хэлбэрээр болон компьютерт хийгдсэн байна. Эх хувийг музейд хадгална.

12.4.7. Индекс нь мэдээллийг түргэн шуурхай, зөв дамжуулах, эх сурвалжаас олох зорилгоор сан хөмрөгийн бүртгэл, үзмэрийн байршил зэргийг таних тэмдэг, үсгээр тэмдэглэхэд зориулагдана. .

12.4.8. Хөдөлгөөний бүртгэл нь үзмэр музей ба сан хөмрөгөөс түр хугацаагаар гарах, орох хөдөлгөөн, шилжилт бүрт хөтлөнө.

12.4.9. Музейн бүртгэл, каталогийг цахим тоолуураар хөтлөхдөө эхийг хэвлэсэн байдлаар болон тусад нь заавал хадгална.

12.4.10. Үндсэн сан хөмрөгийн үзмэр бүрийн одоогийн шинж байдлыг бүрэн харуулсан гэрэл зураг, дүрс бичлэгтэй байна.

12.4.11. Сан хөмрөгийн хуучин, шинэ бүх бүртгэлүүдийн товъёог хөтөлж, музейд ба соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд тус бүр хадгална.

12.4.12. Сан хөмрөгийн бүртгэл, судалгааны архив бүрдүүлнэ.

12.4.13. Бүртгэлийг цахим хэлбэрээр хөтлөхдөө эхийг хэвлэж хадгална.

12.4.14. Үндсэн сан хөмрөгийн үзмэр, эд зүйлсийг хасах, шилжүүлэх асуудлыг улсын тооллогын ба томилогдсон ажлын хэсгийн дүгнэлт, соёлын өвийн асуудал хариуцсан улсын байцаагчийн актыг үндэслэн соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын

гишүүн шийдвэрлэнэ.

12.4.15. Туслах сан хөмрөгийн үзмэр, эд зүйлийг хасах, шилжүүлэх асуудлыг томилогдсон ажлын хэсгийн дүгнэлт, соёлын өвийн асуудал хариуцсан улсын байцаагчийн актыг үндэслэн улсын музейд соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, орон нутагт соёлын асуудал эрхэлсэн нэгж шийдвэрлэнэ.

12.4.16. Бүртгэлийн маягтыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

12.4.17. Бүртгэл нь сайн чанарын цаасаар дэвтэр хэлбэрээр үдэгдсэн, хуудас бүр дугаарлагдсан байна. Бүртгэлийн дэвтрийг галаас хамгаалагдсан байранд, цоож бэхлэгээ бүхий шүүгээнд хадгална.

12.4.18. Бүртгэл хадгалж байгаа шүүгээ, сейфний түлхүүрийг тусгай сейфэнд хадгална.

12.4.19. Сан хөмрөгийн өрөөний түлхүүрийн нэг хувийг хариуцагч сан хөмрөгч, нөгөө хувийг өөр өрөөнд сейфэнд захирлын мэдэлд сан хөмрөгчийн лацаар битүүмжилж хадгална. Энэхүү илүү хувийг сан хөмрөгчийг байлцуулж хэрэглэнэ. Санхөмрөгч байхгүй үед орох онцгой шаардлага гарсан бол 3-5 ажилтны бүрэлдүүнтэй сан хөмрөгийн өрөөнд орно. Сан хөмрөгт орсон ажилтны нэр, орсон зорилгын тухай бүртгэл хөтөлнө.

12.4.20. Сан хөмрөгчийн ажлыг хүлээлцэхдээ тооллого явуулна. Үзмэр хариуцагч хуучин, шинэ ажилтнууд үзмэр бүрийг биечлэн үзэж бүртгэлтэй тулган тоолж, хүлээлцсэн тухай протокол, акт үйлдэнэ. Хүлээлцсэн тухай актад бүртгэлийн дэвтрийн тоо, хуудас зэрэг мэдээллийг тусгана.

12.4.21. Музейн захирлын ажлыг хүлээлцэх актад ерөнхий ба төрөлжсөн бүртгэлийн талаар тусгана.

12.4.22. Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэргүйгээр ерөнхий бүртгэлийг өөрчлөх, шинээр үйлдэх, хуулах, устгах, хуульд зааснаас бусад нөхцөлд музейн байрнаас гаргаж авч явахыг хориглоно.

12.4.23. Үзмэр алга болсон, солигдсон тохиолдолд энэ тухай мэдсэнээс хойш 24 цагт багтааж гэрчийг байлцуулан үзмэр алдсаныг мэдсэн тухай акт үйлдэж, холбогдох байгууллагад мэдэгдэж шуурхай арга хэмжээ авна.

12.4.24. Бүртгэлийн бүрэн бүтэн байдал, хөтлөлтөд сан хөмрөгийн ажилтан, захирал, дэд захирал, соёлын өвийн бүртгэл - мэдээллийн сан болон музейг удирдах байгууллага, улсын мэргэжлийн хяналтын байгууллага хяналт тавина.

12.4.25. Сан хөмрөгийн бүртгэлийг бүртгэл-мэдээллийн сангийн ажилтан хөтлөнө. Бүртгэл мэдээллийн санчгүй бол сан хөмрөгч хөтлөнө.

12.4.26. Музейн удирдлага жилд нэг удаа сан хөмрөгийн бүртгэл хөтлөлт ба хадгалалт хамгаалалтын байдалд үзлэг хийж, холбогдох арга хэмжээг авч, тайланг 3 хувь үйлдэн 1 хувийг удирдах байгууллагад, 1 хувийг бүртгэл-мэдээллийн санд, үлдэх хувийг музейн архивт хадгална.

12.5. Сан хөмрөгийн иж бүрдүүлэлт

12.5.1. Музейн удирдлага сан хөмрөг иж бүрдүүлэх, баяжуулах (5-10 жилийн) бодлого, цуглуулгын жилийн төлөвлөгөөг баталж хэрэгжүүлнэ.

12.5.2. Үзмэрээ байнга сольж байх шаардлагатай байгалийн музей, ургамал, амьтны хүрээлэн, аквариум зэрэг газрууд цуглуулга бүрдүүлэх онцлог зарчмаар ажиллана.

12.5.3. Тухайн музейн төрөл, сэдвийн дагуу шинэ үзмэр бүрдүүлнэ.

12.5.4. Худалдах, түр хадгалах зэрэг тухайн музейн зорилгод нийцэхгүй зүйлийг сан хөмрөгт хадгалахгүй.

12.6. Үзмэр шинээр авах

12.6.1. Музейд үзмэр, эд зүйл авахдаа агуулга, түүх, шинж байдлын талаар үнэн мэдээлэл бүхий баримт бичгийг эзэмшигчээс авна.

12.6.2. Музейд авсан үзмэр, эд зүйлийг буцааж олгохгүй.

12.7. Сан хөмрөгийн улсын тооллого

12.7.1. Улс, аймгийн музейн сан хөмрөгийн улсын тооллогыг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр томилогдсон ажлын хэсэг 4 жилд нэг удаа явуулна. Шаардлагатай бол хугацаа харгалзахгүйгээр улсын тооллого явуулна.

12.7.2. Музейн удирдлагын шийдвэрээр сан хөмрөгийн байгууллагын тооллогыг 2 жил дутам явуулна. Тооллогоор шинээр бүртгэл үйлдэхгүй.

12.7.3. Улсын тооллогоор өмнө хөтлөгдсөн бүртгэлийг хуулж бичихдээ алдааг залруулж, найруулга, агуулгыг сайжруулан, өөрчлөлт хөдөлгөөн хийж шинэ бүртгэл үйлдэнэ. Бүртгэлийг зөвхөн улсын тооллогын ажлын хэсэг шинэчилнэ.

12.7.4. Улсын тооллогын ажлын хэсэг сан хөмрөгийн бүртгэл хариуцсан ажилтанд музейн захирлын шийдвэрийн дагуу улсын тооллогоор үйлдсэн бүртгэлийн эхийг гардуулж өгч баримт үйлдэнэ.

12.7.5. Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага улсын тооллогын дүнг хэлэлцэн шийдвэр гаргана.

12.7.6. Сумдын орон нутаг судлах танхимын үзмэр бүртгэлтэй байх бөгөөд жил бүр тооллого явуулна. Үзмэрүүд аймгийн болон музейн соёлын өвийн бүртгэлмэдээллийн санд бүртгэгдэнэ.

12.8. Соёлын өвийн музейн бүртгэл-мэдээллийн сан

12.8.1. Музейн үндсэн сан хөмрөгийн үзмэрийг Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэнэ.

12.8.2. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан нь музейгээс авсан мэдээллийг судалгаа, сурталчилгаанд ашиглавал эзэмшигч музейгээс зөвшөөрөл авна.

12.8.3. Музейн хуучин ба одоогийн ерөнхий бүртгэлийн хувийг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд хадгална.

12.8.4. Музей нь соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд хадгалуулсан бүртгэлээ шаардлагатай үед танилцах, ашиглах эрхтэй.

12.8.5. Музейн бүртгэл-мэдээллийн ажилтан сан хөмрөгтэй холбогдох мэдээллийг бүрдүүлэн нэгтгэж боловсруулж, Соёлын өвийн төвд хүргүүлнэ.

12.9 Сан хөмрөгийн хадгалалт, хамгаалалт

12.9.1. Музейн арга зүйн зөвлөл жилд нэг удаа сан хөмрөгийн хадгалалтын байдалд үзлэг (шавьжийн үзлэгийг хамтруулан) явуулж санал дүгнэлтээ музейн удирдлагад танилцуулна.

12.9.2. Сан хөмрөгийн өрөө нь барилгын хулгай дээрэм, үер, гамшигт өртөхөөргүй хэсэгт байрлана

12.9.3. Сан хөмрөгийн өрөө нь давхар хаалга, цоожтой, ашиглалтгүй илүү хаалга, цонхгүй, бэхэлгээтэй цонхтой, салхивч, агааржуулагчтай, зориулалтын тавиур шүүгээтэй, үнэт зүйл хадгалах хүндрүүлэгч бүхий сейфтэй байна.

12.9.4. Үзүүлэгийн танхим, сан хөмрөгийн өрөөний ба үзмэрийн арчилгаа, сэлбэлт, цэвэрлэгээний дэг журмыг музейн захирал батална.

12.9.5. Үзмэр байгаа газарт жилд 2 удаа ариутгал хийнэ. Шаардлагатай бол нэмэгдэл ариутгал устгал хийнэ. Ариутгалыг мэргэжлийн байгууллагаар гэрээ байгуулсны үндсэн дээр гүйцэтгүүлнэ.

12.9.6. Үзмэр, сан хөмрөг байгаа өрөө, танхимууд нь дулаан ба чийгшилт, гэрэлтүүлэг хэмжилтийн хэрэгсэл ба чийгжүүлэх, агааржуулах төхөөрөмжөөр тоноглогдсон байна.

12.9.7. Үзүүлэгийн танхим, сан хөмрөгийн өрөө бүрийн дулаан ба чийгшилтийн хэмжилтийг сар бүр, үзүүлэгийн танхимын гэрэлтүүлгийн хэмжилтийг жилд 2-4 удаа шалгаж тэмдэглэл хөтлөнө. Хэмжигч хэрэгслийн заалтын тэмдэглэлийг үндэслэн хадгалалтын тохирсон орчныг бүрдүүлэх арга хэмжээ авна.

12.9.8. Гэрэлтүүлэг үзмэрийн байршилд зохицон зөөвөрлөх, хөдөлгөх боломжтой байна.

12.9.9. Дулаан, чийг хэмжигч хэрэгслийг мэргэжлийн байгууллагаар баталгаажуулсан байна.

12.9.10. Зориулалтын бус хуучны барилгад байрлаж байгаа музей хадгалалтын тусгай дэг мөрдөнө. Эдгээр музей хадгалалтын орчныг өөрчлөхгүй, нарны гэрлээс хамгаалах, хуурайшилтыг багасгах энгийн аргууд ашиглана.

12.9.11. Музейн сан хөмрөг, үзмэрийн байрны гэрэлтүүлэг, дулаан, чийгшилтийн боломжит хэмжээ

Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	Доод хэмжээ	Дээд хэмжээ
Гэрэлтүүлэг	Люкс	50	200
Дулаан	°C +	15	18
Чийгшилт	Хувь	50	55

12.9.12. Үзмэрийн гэрэлтүүлэг дараах түвшинээс хэтрэхгүй байна. Үүнд:
200 люкс - тосон ба темпр будаг, зураг, арьс, лак, ноос, яс, төмөр
50 люкс - хувцас, даавуу, усан будгийн зураг, модон эдлэл, гар бичмэл, цаас, будсан арьс, хуучирсан эд зүйлс

12.10. Үзмэртэй харьцах

12.10.1. Үзмэртэй харьцахдаа зориулалтын цэвэр бээлий хэрэглэнэ. Бээлийгүй харьцах шаардлагатай үзмэр байна.

12.10.2. Үзмэр зөөж тээвэрлэх үед баглаа боодлыг мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэх ба савлаж боосон, хүлээлцсэн тухай акт үйлдэнэ.

12.11. Үзмэр сэргээн засварлах

12.11.1. Өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр Монгол Улсын түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлах ажлыг зөвхөн мэргэжлийн сэргээн засварлагч гүйцэтгэнэ.

12.11.2. Монгол Улсын түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлах ажлыг сэргээн засварлах мэргэжилтний удирдлагын дор гүйцэтгэнэ.

12.11.3. Музей нь мэргэжлийн сэргээн засварлагч байнга буюу гэрээгээр ажиллуулж болно.

12.11.4. Энгийн ажилбараар гүйцэтгэх үзмэр арчлан тордох, цэвэрлэх ажлыг үзмэр арчлан хамгаалах мэдлэг дадлагатай ажилтан тусгайлсан удирдамж заавраар гүйцэтгэнэ.

12.11.5. Сэргээн засварлах байр музейтэй адил хадгалалтын найдвартай, зохицсон орчинг бүрдүүлсэн байна.

12.11.6. Үзмэр сэргээн засварлагч нь дээд боловсрол, дүрслэх урлаг болон сэргээн засварлах мэргэжил, дадлага эзэмшсэн байна.

13. СУДАЛГААНЫ АЖИЛД ТАВИГДАХ ШААРДЛАГА

13.1. Музейн судалгааны ажлыг 3 чиглэлээр явуулна. Үүнд:

1. Үзмэрийн бүтэц шинж ба агуулга, ач холбогдлыг тодорхойлох шинжлэх ухааны салбар судалгаа;

2. Музейн ажлын судалгаа (сан хөмрөгийн бүтцийн ба үзэгчийн, үзүүлэлийн судалгаа);

3. Музейн шинэ үзмэр илрүүлэн олох, хайгуулын судалгаа;

13.2. Музейн удирдлага жилд боловсруулах үзмэрийн тодорхойлолт, эрдэм шинжилгээний ажлын сэдэв, тоо хэмжээг тогтооно.

13.3. Музей тодорхойлолт хөтлөх үзмэрээ сонгон тогтооно.

13.4 Тодорхойлолтыг сэдвээр төрөлжүүлэн дэвтэрлэн хавтаслаж сан хөмрөгт хадгалж, бүртгэнэ.

13.5 Үндсэн сан хөмрөгийн үзмэрт хувийн хэрэг нээж, тодорхойлолт бусад мэдээллээр баяжуулна.

14. ҮЗҮҮЛЛЭГ БАЙГУУЛАЛТАД ТАВИГДАХ ШААРДЛАГА

14.1. Музейн байнгын үзүүлэлийг шинээр байгуулахад үзүүлэлийн агуулга, бүлгийн бүтцийг тодорхойлсон үндсэн чиглэлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална. Үзүүлэлийн үндсэн чиглэлгүй байгуулсан бол шинээр боловсруулна.

14.2. Галерей, үзэсгэлэнгээс бусад түүхийн дараалал, нэгдмэл сэдэв бүхий байнгын үзүүлэлийг хэсэгчлэн өөрчлөхдөө дэглэлтийг шинэчлэх үндсэн чиглэлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар батлуулсны дараа хуучин хэсгийг татан буулгана.

14.3. Үзүүлэлт шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, ойлгомжтой, төгс гүйцэтгэл бүхий дизайнтай, агуулгын нэгдэл байх бөгөөд шинэ мэдээлэл багтаасан, дэглэлтийн шинэ аргыг ашигласан байна.

14.4. Үзүүлэлт танхимын танилцуулга, сэдвийн тайлбар, хаяг тайлбар байна. Эдгээр нь монгол, англи хэл дээр байна.

14.5. Үзмэр бүр хаягтай байна. Үзмэрийн хаягт нэр, үндсэн ба нэмэлт мэдээ байна.

14.6. Музей бүр хэвлэмэл танилцуулгатай байна.

14.7. Үзүүлэлтийн орчин ба тоног төхөөрөмж нь үзмэр хадгалах шаардлагыг хангасан байна.

14.8. Сүм хийдийн барилгад хуучин дэг жаягаар нь дэглэсэн музейн үзүүлэлтийг өөрчлөхдөө судлаач мэргэжилтний санал, соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөл авна.

14.9. Үзэсгэлэнд оролцуулсан үзмэрийг буцааж хугацаанд нь авчрах, үзмэрийн хадгалалт хамгаалалт, төлбөрийн талаар гарсан зөрчил хохирлыг барагдуулах зэрэг асуудлыг гэрээ байгуулсан байгууллага шуурхай арга хэмжээ авна.

14.10. Үзүүлэлтийн танхимын түлхүүрийн нэг хувийг сан хөмрөгийн өрөөний түлхүүрийн нэг адил захирлын өрөөнд сан хөмрөгчийн лацаар хадгална. Түлхүүрийг тусгай сейфэнд лацдан жижүүрт болон хариуцагч ажилтанд хүлээлгэн өгнө.

14.11. Үзүүлэлт зориулсан байр танхимыг өөр зориулалтаар ашиглахгүй.

14.12. Музей үзэсгэлэнгийн танхимтай байна.

15. БОЛОВСРОЛЫН АЖИЛ

15.1. Музейн иргэд, залуучуудад зориулсан боловсролын ажлын хөтөлбөр, арга зүйг боловсруулж хэрэгжүүлнэ.

15.2. Боловсролын ажлыг оролцогчдод хүртээмжтэй, үр ашигтай байхаар зохион байгуулна.

16. ҮЙЛЧИЛГЭЭ СУРТАЛЧИЛГАА

16.1 Музейд үзвэрийн захиалга, үзэгчийн санал хүсэлт хүлээн авах, үйлчилгээний мэдээ түгээх булан ажиллана

16.2. Музей үйлчилгээ ба тохижилтод шаардагдах зүйлээр хангагдсан байна. (Хавсралт №2)

16.3. Музей үзэгчийг угтан авч, үйлчилгээг үүднээс эхлэнэ.

16.4. Музейн дотор үүдэнд ерөнхий танилцуулга, үзүүлэлтийн тойм зураг, сэтгэгдлийн дэвтэр, тасалбар түгээх, тээш хадгалах байр, өлгүүр, сандал, хогийн сав байна.

16.5. Музей дотор таних тэмдгээр чиглэл, үйлдлийг заана.

16.6. Музей тайлбарлагчаас гадна үзэгч мэдээлэл авах чөлөөт сонголтод зориулсан техник хэрэгсэл, шуурхай үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

16.7. Музей танилцуулга хэвлэх, худалдах эрхтэй. Танилцуулга, хэвлэлээс олсон орлого нь музейн үйл ажиллагаанд зориулагдана.

16.8. Халаалтгүй барилгад байрлаж байгаа музей үзэгчдийг түр амраах, дулаацуулах өрөө, дулаан нөмрөг зэргээр үйлчлэх арга хэмжээ авна.

16.9. Үйлчилгээний цагийн хуваарийг хүмүүсийн амрах ба чөлөөт цаг үетэй зохицуулж тогтооно.

16.10. Музей түүний орчинд ил задгай худалдаа хийхгүй.

16.11. Тухайн музейд сэдэвт холбогдох бэлэг дурсгал, номын худалдаа ажиллаж болно. Худалдаа үйлчилгээ нь музейн байр, үйл ажиллагаанд зохицож ажиллан музейг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

16.12. Худалдаа үйлчилгээний цэг үзэгчид орох, гарах чиглэлд төвлөрнө.

16.13. Музейн гадна үүд ба орчинд барилгын төрх үзэмж, үйлчилгээнд муугаар нөлөөлөх түр байр барих, музейн бус үйл ажиллагаа явуулахгүй.

17. АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ШААРДЛАГА

17.1. Музейн барилга, цахилгааны сүлжээний бүрэн бүтэн байдалд 2 жил дутамд мэргэжлийн байгууллагаар үзлэг хийлгэж, дүгнэлт гаргуулна.

17.2. Музейд галын хор байрлуулж, зааврын дагуу ашиглана.

17.3. Музей нь утааны мэдрэгч, гал гарсан тохиолдолд ашиглах зориулалттай галын автомат гидрант, аврах шат, хаалга, тэдгээрийн байршлын тойм зураглал, яаралтай мэдээлэл дамжуулах цахилгаан холбоо зэргээр бүрэн тоноглогдсон байна.

17.4. Музейн ажилтан нь болзошгүй ослын үед ажиллах сургалтад хамрагдаж дадлагажсан, бэлэн байна.

17.5. Музейн удирдлага орчны аюулгүй байдлын үзлэгийг жилд 2 удаа явуулж холбогдох арга хэмжээг зохион байгуулна.

17.6. Барилга агааржуулалтын системтэй байна.

17.7. Музейн барилга, байгууламж нь гал, усны гэнэтийн аюул, хулгайн гэмт халдлагаас хамгаалах зориулалтын телекамер бүхий дохиоллын хэрэгсэлтэй байна. Дохиололын хэрэгслийг байнга шалгаж байна.

17.8. Аюул ослын үед хэрэглэх аврах төлөвлөгөө, нөөц хаалгыг байнга бэлэн байлгана.

17.9. Музейн байранд ажлын болон ажлын бус цагаар гадны хүн зөвшөөрөлгүй байрлахгүй. Ажилтан ажлын бус цагаар ажиллах, музейн байранд түр орох зөвшөөрлийг удирдлага олгоно.

ТӨГСӨВ

Хавсралт №1

Музейд шаардлагатай жишиг орон тоо

№	Бүтэц	Улсын чанартай	Орон нутгийн чанартай музей
1	Захирал / эрхлэгч/	+	+
2	Дэд захирал буюу маркетинг хариуцсан менежер	+	+
3	Эрдэм шинжилгээний ажилтан	+	+
4	Тайлбарлагч буюу боловсролын ажилтан	+	+
5	Лабораторийн эрхлэгч	+	-
6	Чихмэлчин –мастер	+	-
7	Сан хөмрөгч Бүртгэл-мэдээллийн санч	+	+
8	Сэргээн засварлагч	+	+
9	Үзмэр арчлан хамгаалах ажилтан	+	+
10	Зураач-дизайнер	+	+
11	Үйлчилгээний зохион байгуулагч	+	+
12	Арга зүйч /үзүүллэг ба сан хөмрөгийн ажлын/	+	+
13	Харгалзагч-үйлчлэгч	+	+
14	Номын сан- архивын эрхлэгч	+	+
15	Нарийн бичгийн даргазахирлын туслах	+	+
16	Мужаан	+	+
17	Цахилгаанчин ,сантехникч	+	+
18	Гэрэл зурагчин	+	-
19	Үйлчлэгч	+	+
20	Харуул	+	+
21	Нягтлан бодогч	+	+
22	Нярав	+	+
23	Жижүүр	+	+

+ заавал шаардлагатай
 ± заавал шаардлагагүй, хавсарч болох
 - шаардлагагүй

Музейн үйлчилгээ ба тохижилтод шаардагдах зүйлүүд

№	Шаардлага		Музей	Орон нутгийн музей
1. Гадаад орчин				
1	Хаяг	Эмблем бүхий гэрэлтдэг	+	-
		Гэрэлтдэг	+	+
		Энгийн	+	+
		Ажиллах цагийн хуваарь	+	+
2	Гадна үүдний хэсэг	Орчны зам цардсан, талбайтай, тохижилт хийсэн	+	+
		Хальтиргаа, гулгаанаас хамгаалсан	+	+
		Хогийн савтай	+	+
		Машины зогсоолтой	+	+
3	Дотор орох хэсэг	Таксофон, зөөврийн утас	+	+
		Мэдээллийн самбар / үзмэрийн байршил, чиглэл зэрэг бусад мэдэлэл/	+	-
4	Барилга	Дулаан ба чийгшилтийн тохируулга бүхий агааржуулах төхөөрөмж	+	+
5	Аюулгүй байдлын хангамж	Утааны ба хөдөлгөөний дохиоллын хэрэгсэл Гал унтраах усан хангамж ба төхөөрөмж Гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгсэл	+	+
		Ослын үед гарах, зөөх гарц	+	+
		Ослын үед аврах ажиллагааны ерөнхий зураг	+	+
6	Халаалт	Төвлөрсөн буюу хэсгийн халаалт	+	+
7	Гэрэлтүүлэг	Танхимын ерөнхий	+	+
		Үзмэрт зориулсан	+	+
		Аваарын	+	+
2. Үзвэрийн үйлчилгээ				
8	Үйлчлүүлэгчийг урьж угтаж хүлээн авах үйлчилгээтэй байх		+	+
9	Үйлчилгээний журам, төрөл, үнэ зэргийг ил тод байрлуулах		+	+
10	Үйлчлүүлэгч хүлээх амрах байранд телевиз, телефон /таксофон/, сонин, сэтгүүл, музейн танилцуулга, зөвлөмж зэргийг бэлдсэн байх		+	+
11	Ариун цэврийн өрөө /эр, эм/, толь, гарын угаалтуур, хатаагч, ариун цэврийн цаас, хогийн сав, ариутгал, цэвэрлэгээний бодисоор хангагдсан байх		+	+
12	Үзэгчдийн “Санал, сэтгэгдлийн дэвтэр”, “Санал авах хуудас”-тай байх		+	+

13	Үзмэрийн онцлогт зохицсон цэвэрлэгээг тогтоосон хугацаанд нь хийж тогтмолжуулан хэвшсэн байх	+	+
14	Эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлэх эмийн сантай байх	+	+
15	Холбогдох журмын дагуу гэрэл зурагчин, зургийн аппарат, хальс хэрэгслээр үйлчлэх	+	+

Тайлбар: + заавал шаардлагатай
± заавал шаардлагагүй, хавсарч болох
- шаардлагагүй

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2018 оны 6 дугаар сарын 20-ны өдөр

Дугаар 184

Улаанбаатар хот

ЖУРАМ БАТЛАХ ТУХАЙ

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 13.1.6-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Соёлын биет бус өвийн үзлэг хийх журам”-ыг 1 дүгээр хавсралт, “Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тооллого хийх журам”-ыг 2 дугаар хавсралт, “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”-ыг 3 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайд Ц.Цогзолмаад даалгасугай.

3. Энэ тогтоол батлагдсантай холбогдуулан “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” Засгийн газрын 1994 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн 233 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

У.ХҮРЭЛСҮХ

Боловсрол, соёл, шинжлэх
ухаан, спортын сайд

Ц.ЦОГЗОЛМАА

Засгийн газрын 2018 оны 184 дүгээр
тогтоолын 3 дугаар хавсралт

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГО ХИЙХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл (цаашид “дурсгалт зүйл” гэх)-ийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, бүтэц, шинж чанар, тоо хэмжээг дөрвөн жил тутам нягтлан шалгаж, хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдалд хяналт тавих үйл ажиллагааг зохицуулахад оршино.

1.2. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн дурсгалт зүйлийн тооллогын ажлыг бэлтгэх, зохион байгуулах, тайлагнахад энэхүү журмыг мөрдөнө.

1.3. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэлтэй шашны, олон нийтийн болон хувийн өмчийн дурсгалт зүйлийг өмчлөгчийн зөвшөөрлөөр энэхүү журамд заасны дагуу тооллогод хамруулж болно.

1.4. Тооллогын ажлыг соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн болон байгууллагын эд хөрөнгийн бүртгэлд үндэслэн явуулна. Шаардлагатай тохиолдолд дурсгалт зүйлийн хувийн хэрэг, карт, бусад баримт бичгийг ашиглаж болно.

Хоёр. Тооллогын комисс

2.1. Тооллогын ажлыг нэгдсэн арга зүйгээр хангах үүрэг бүхий Улсын комиссын бүрэлдэхүүнийг соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. Улсын комиссын дарга нь Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дарга байна.

2.2. Тооллогын ажлыг аж ахуйн нэгж, байгууллага, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд зохион байгуулах үүргийг салбар комисс хэрэгжүүлнэ. Засгийн газрын гишүүн өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах төрийн өмчийн музей, номын сан, эрдэм шинжилгээний байгууллага болон бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагад хадгалагдаж байгаа дурсгалт зүйлд тооллого хийх салбар комиссын бүрэлдэхүүнийг, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга орон нутгийн өмчийн музей, номын сан, орон нутаг судлах танхим болон бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагад хадгалагдаж байгаа дурсгалт зүйлд тооллого хийх салбар комиссын бүрэлдэхүүнийг тус тус батална.

2.3. Энэхүү журмын 1.3-т заасан дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тусгай комиссын бүрэлдэхүүнийг Улсын комиссын саналыг үндэслэн соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

2.4. Улсын болон салбар комиссын бүрэлдэхүүн нь холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллага, эрдэмтэн судлаачдын төлөөлөл, тооллогод хамрагдах аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөллийг оролцуулсан сондгой тоотой байна.

2.5. Энэхүү журмыг зөрчиж, хариуцлага хүлээж байсан этгээдийг улсын болон салбар комиссын бүрэлдэхүүнд ажиллуулахгүй.

2.6. Тооллогын комисс тооллогын ажлыг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль, энэхүү журамд нийцүүлэн үнэн зөв, шуурхай, чанартай зохион байгуулна.

2.7. Улсын комисс дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

2.7.1. тооллогын ажлыг нэгдсэн арга зүйгээр хангах;

2.7.2. тооллогын ажлын явцын талаар хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэх;

2.7.3. салбар комиссын үйл ажиллагаатай танилцаж, арга зүйн заавар, зөвлөгөө өгөх;

2.7.4. салбар комиссоос тооллогын дэвтэрт тусгахаар ирүүлсэн саналыг тухай бүр хянаж, шийдвэрлэх;

2.7.5. тооллогын дэвтэр хөтлөлт, “Тоолов (....он)” тэмдгийн ашиглалтын байдалд хяналт тавих;

2.7.6. тооллогын ажлын дүн мэдээг нэгтгэж, тайлагнах;

2.7.7. эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас өгсөн чиглэл, зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх.

2.8. Салбар комисс дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

2.8.1. тооллогын ажлыг аж ахуйн нэгж, байгууллага, орон нутгийн хэмжээнд төлөвлөж, зохион байгуулах;

2.8.2. шаардлагатай тохиолдолд нарийн мэргэжлийн эрдэмтэн, судлаачдыг

оролцуулж тусламж авах;

2.8.3. комиссын хурлаар зөвшөөрсөн тохиолдолд тооллогын ажлын явцын талаар хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэх;

2.8.4. тооллогын дэвтэрт бичигдсэн дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ, жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах санал боловсруулан Улсын комисст хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх;

2.8.5. дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлын талаар танилцуулга бэлтгэх;

2.8.6. дутсан, солигдсон дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг бэлтгэж аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, цагдаагийн байгууллагад хүргүүлэх;

2.8.7. тооллогын ажлын тайланг бэлтгэж, дэвтэрлэн үдэх;

2.8.8. тооллогын ажлын дүн мэдээг тогтоосон хугацаанд тайлагнах;

2.8.9. эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас өгсөн чиглэл, зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх.

2.9. Тооллогын комиссын үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байна. Хуралдааны шийдвэр тэмдэглэл хэлбэртэй байх бөгөөд түүнд комиссын дарга, нарийн бичгийн дарга гарын үсэг зурж баталгаажуулна.

2.10. Улсын болон салбар комиссын бүрэлдэхүүнд ажилласан гишүүдэд комиссыг томилсон Засгийн газрын гишүүн, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга өөрийн төсвийн багцаас мөнгөн урамшуулал олгоно.

Гурав. Тооллогын дэвтэр, “Тоолов (....он)” тэмдэг

3.1. Тооллогын ажилд соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэлтэй дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг аж ахуйн нэгж, байгууллага тус бүрээр хэвлэж, дэвтэрлэсэн тооллогын дэвтрийг ашиглана. Тооллогын дэвтэр нь дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ жин, хадгалалтын байдал, тайлбар гэсэн асуулга бүхий баганатай байна.

3.2. Улсын комисс шаардлагатай гэж үзвэл энэхүү журмын 3.1-д заасан тооллогын дэвтрийн асуулга дээр нэмж нэгээс илүүгүй асуулга бүхий багана нэмж болно.

3.3. Тооллогын дэвтэрт орсон дурсгалт зүйлийн жагсаалт, холбогдох мэдээлэл үнэн, зөв эсэхэд Улсын комисс хяналт тавина.

3.4. Улсын комиссын дарга тооллогын дэвтэр, “Тоолов (....он)” тэмдгийг салбар комисст хүлээлгэн өгнө.

3.5. Тооллогын дэвтэр нь дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг А4 хэмжээтэй цаасны нэг талд хэвлэсэн, 250-аас илүүгүй хуудастай байна. Тооллогын дэвтрийг Улсын комиссын дарга гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дарж баталгаажуулна.

3.6. Салбар комисс дурсгалт зүйлийг тооллогод хамруулсныг гэрчлэх “Тоолов (....он)” гэсэн бичвэр бүхий тэмдгийг ашиглана. Тэмдгийн бичвэрийг засварлах, гэмтээхийг хориглоно.

3.7. “Тоолов (....он)” тэмдгийг ашиглах боломжгүй болсон бол энэ тухай Улсын комисст мэдэгдэж, шинээр хийлгэн ашиглаж болно. Энэ тохиолдолд ашиглах боломжгүй болсон тэмдгийг Улсын комисст хүлээлгэн өгнө.

3.8. Тооллогын дэвтэр болон “Тоолов (....он)” тэмдгийг тооллого хийж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагаас өөр газарт хадгалахыг хориглоно.

Дөрөв. Тооллогын ажилд бэлтгэх

4.1. Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тухайн жилд зохион байгуулах дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай шийдвэрийн төсөл, удирдамж, төлөвлөгөөний төслийг боловсруулж соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

4.2. Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай шийдвэр, Улсын комиссын бүрэлдэхүүн, удирдамж, төлөвлөгөөг баталж, Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

4.3. Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай шийдвэр, удирдамжийг холбогдох этгээдэд хүргүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулна.

4.4. Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тухайн жилд зохион байгуулах тооллогын ажилд шаардлагатай техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг нийлүүлэх, нэгдсэн сургалт зохион байгуулах, тооллогын дэвтэр хэвлүүлэх, “Тоолов (....он)” тэмдэг хийлгэх, гарын авлага, сургалтын материал бэлтгэх ажлыг хариуцан зохион байгуулна.

4.5. Дурсгалт зүйлийн тооллого хийхэд шаардагдах зардлыг Соёл, урлагийг дэмжих

санд хуваарилагдсан хөрөнгөөс санхүүжүүлнэ.

Тав. Тооллогын ажлыг зохион байгуулах

5.1. Салбар комиссын дарга тооллогын ажлыг зохион байгуулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, ажил үүргийн хуваарийг энэхүү журмын 4.2-т заасан удирдамжид нийцүүлэн баталж мөрдүүлнэ.

5.2. Тооллогод хамрагдаж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын удирдлага тооллогын ажил эхлэхээс өмнө дурсгалт зүйлийн бүртгэлийн дэвтэр, эд хөрөнгийн бүртгэл болон тооллогын ажилд шаардлагатай холбогдох бусад баримт бичгийг салбар комисст хүлээлгэн өгнө.

5.3. Салбар комисс холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу улсын хилээр гаргаснаас бусад дурсгалт зүйлийг тооллогод бүрэн хамруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

5.4. Тооллогын ажлыг салбар комиссын гишүүдийн 60-аас доошгүй хувийн ирцтэйгээр зохион байгуулна.

5.5. Салбар комисс дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ жин, хадгалалтын байдлыг тооллогын дэвтрийн бичвэртэй харгалзуулан нэг бүрчлэн шалгаж, бичвэр тус бүрийн зүүн доод буланд “√” гэж тэмдэглээд “тайлбар” баганын харгалзах эгнээнд “Тоолов (....он)” тэмдэг дарна.

5.6. Дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ, жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлага гарсан, эсхүл дурсгалт зүйл дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан бол тооллогын дэвтэрт “√” тэмдэглэгээ хийхгүй бөгөөд “Тоолов (....он)” тэмдгийг дарахгүй.

5.7. Салбар комисс энэхүү журмын 5.6-д заасан бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болсон шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлж, холбогдох баримт бичгийн хамт Улсын комисст хүргүүлнэ.

5.8. Салбар комисс нь энэхүү журмын 5.6-д заасан бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах талаар Улсын комиссоос ирүүлсэн шийдвэрийг үндэслэн тооллогын дэвтрийн “тайлбар” баганын харгалзах эгнээнд зохих нэмэлт, өөрчлөлтийг гараар бичиж “Тоолов (....он)” тэмдэг дарна. Энэ тохиолдолд өөрчилсөн бичвэрийн зүүн доод буланд “√” гэж тэмдэглэхгүй.

5.9. Салбар комисс тооллого хийхдээ соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн цахим бүртгэлийн программыг ашиглана. Энэхүү журмын 5.8-д заасан нэмэлт, өөрчлөлтийг тухай бүр бүртгэлийн программд нэмж оруулна.

5.10. Салбар комисс тооллогод хамрагдаж байгаа дурсгалт зүйлийн гэрэл зургийг харьцуулах хэмжээстэй авч хадгална.

5.11. Салбар комисс тооллогын ажлын өдөр тутмын тэмдэглэл хөтөлнө. Тэмдэглэлд тухайн өдөр тооллогын ажилд оролцсон ажилтнууд гарын үсэг зурна.

5.12. Тооллогын дэвтрийг хөтөлж дуусмагц арын хавтасны дотор талд тухайн тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн тоо, энэхүү журмын 5.8-д заасан нэмэлт, өөрчлөлтийн талаар тэмдэглэл үйлдэж, салбар комиссын гишүүд гарын үсэг зурна.

5.13. Тухайн аймаг, нийслэлийн мэргэжлийн хяналтын байгууллагын соёлын хяналтын улсын байцаагч тооллогын ажил холбогдох хууль, журмын дагуу явагдаж байгаад эсэхэд хяналт тавина.

5.14. Тооллогын явцад дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно:

5.14.1. дурсгалт зүйлийг бүртгэлээс хасах, актлах, устгах;

5.14.2. дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэрийг дур мэдэн засварлах;

5.14.3. дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх, улсын хилээр нэвтрүүлэх шийдвэр гаргах;

5.14.4. дурсгалт зүйлийг тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагаас гаргах, бусдад дамжуулах;

5.14.5. улсын комиссын гишүүн, соёлын хяналтын улсын байцаагчаас бусад этгээд аливаа хэлбэрээр хөндлөнгөөс оролцох, нөлөөлөх;

5.14.6. энэхүү журмын 6.3-т зааснаас бусад тохиолдолд тооллогын дэвтэр, цахим мэдээллийг цаасан болон цахим хэлбэрээр хувилан олшруулж авах, бусдад дамжуулах.

Зургаа. Тооллогын ажлын дүнг тайлагнах

6.1. Салбар комисс тооллогын ажил дууссанаас 14 хоногийн дотор дүнг нэгтгэн, дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлын талаар танилцуулга бэлтгэн аж ахуйн нэгж, байгууллагын өмч хамгаалах байнгын зөвлөлд танилцуулж санал,

дүгнэлт гаргуулна.

6.2. Салбар комисс тооллогын ажил дууссанаас нэг сарын дотор комиссыг байгуулсан албан тушаалтанд тооллогын ажлын тайлан, энэхүү журмын 6.1-д заасан санал дүгнэлт болон тооллогын дэвтэр, “Тоолов (....он)” тэмдгийг хүлээлгэн өгнө.

6.3. Салбар комиссыг байгуулсан албан тушаалтан салбар комиссын тайланд мэргэжлийн хяналтын байгууллагаар дүгнэлт гаргуулна. Дүгнэлтэд тооллогын ажил холбогдох хууль, журмын дагуу явагдсан эсэх, тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн тоо болон дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг тусгана.

6.4. Салбар комиссыг байгуулсан Засгийн газрын гишүүн тооллогын дэвтрийг нэг хувь хувиан олшруулж тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллагад хадгалуулна. Салбар комиссыг байгуулсан Засаг дарга тооллогын дэвтрийг хоёр хувь хувиан олшруулж тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллага болон аймаг, нийслэлийн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалуулна.

6.5. Салбар комиссыг байгуулсан албан тушаалтан тооллогын ажлын тайланг улсын байцаагчийн дүгнэлт, тооллогын дэвтэр, “Тоолов (....он)” тэмдэг болон тооллогын мөрөөр авах арга хэмжээний талаарх саналын хамт Улсын комисст хүргүүлнэ.

6.6. Улсын комисс тооллогын ажлын тайлан болон дэвтэр, “Тоолов (....он)” тэмдэг, бусад баримт бичгийн бүрдлийг нягтлан хүлээж авна.

6.7. Улсын комиссын дарга гурваас доошгүй гишүүнтэй баг томилж, “Тоолов (....он)” тэмдгийг устгалд оруулна.

6.8. Улсын комиссын дарга тооллогын ажлын дүн, авах арга хэмжээний саналыг нэгтгэн Засгийн газарт танилцуулна.

6.9. Улсын комиссын дарга тооллогын тайлан, дэвтэр, холбогдох бусад баримт бичгийг Соёлын өвийн үндэсний төвд хүлээлгэн өгч, хадгалуулна.

Долоо. Хариуцлага

7.1. Энэхүү журмыг зөрчсөн этгээдэд хууль тогтоомжид заасны дагуу хариуцлага ногдуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2022 оны 7 дугаар сарын 5-ны өдөр

Дугаар 269

Улаанбаатар хот

ЖУРАМ БАТЛАХ ТУХАЙ

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 8.6-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам”-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Энэ журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Соёлын сайд Ч.Номинд даалгасугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд

Л.ОЮУН-ЭРДЭНЭ

Засгийн газрын 2022 оны 269 дүгээр тогтоолын хавсралт

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ХОСГҮЙ ҮНЭТ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ЗЭРЭГЛЭЛД НЭР ДЭВШҮҮЛЭХ, ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ЖУРАМ

Нэг.Нийтлэг үндэслэл

1.1.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл (цаашид “Дурсгалт зүйл” гэх)-ийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг энэ журмаар зохицуулна.

1.2.Зөвхөн Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээд нь дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлнэ.

1.3.Эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, түүх, соёл, шинжлэх ухааны хувьд хосгүй гайхамшигт үнэ цэнэ, ач холбогдолтой, ур хийцийн хувьд дахин давтагдашгүй байх нөхцөл нь хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн үндсэн шалгуур болно.

Хоёр.Хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх

2.1.Хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх дурсгалт зүйл нь дараахь шаардлагад нийцсэн байна:

2.1.1.эх хувь байх;

2.1.2.тухайн төрлийн дурсгалт зүйлийн сонгодог төлөөлөл байх;

2.1.3.Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, үндэсний язгуур эрх ашигт харшлахгүй байх;

2.1.4.өмчлөлийн маргаангүй байх;

2.1.5.судалгаа шинжилгээний эргэлтэд орсон, олон нийтэд танигдсан байх;

2.1.6.түүх, соёлын үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлтэй байх.

2.2.Монгол Улсын түүхэнд гарамгай гавьяа байгуулсан төр, нийгмийн нэрт зүтгэлтэн, урлаг, соёлын алдартан зэрэг гавьяат үйлстэнд зориулан төрөөс тусгайлан захиалж, үйлдвэрийн аргаар бүтээлгэсэн дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлж болно.

2.3.Энэ журмын 2.1, 2.2-т зааснаас бусад үйлдвэрийн аргаар ижил хэлбэр, хэмжээтэй бүтээсэн дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэхгүй.

2.4.Энэ журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлага хангасан эсэхийг Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд байгаа мэдээлэлд үндэслэн тодорхойлно.

2.5.Энэ журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлагыг хангасан дурсгалт зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигч нь хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх саналаа дор дурдсан баримт бичгийн хамт Соёлын өвийн үндэсний төвд хүргүүлнэ: 2

2.5.1.дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх саналаа илэрхийлсэн иргэн, хуулийн этгээдийн өргөдөл, эсхүл албан бичиг;

2.5.2.энэ журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлагыг хангасан болохыг нотлох баримт бичиг;

2.5.3.түүх, соёл, урлаг судлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг эрдэм шинжилгээний байгууллагын тодорхойлолт;

2.5.4.дурсгалт зүйлийн гэрэл зураг, дүрс бичлэг, холбогдох бусад зүйл.

2.6.Соёлын өвийн үндэсний төв энэ журмын 2.5-д заасан баримт бичгийн бүрдлийг хянаж, хүлээн авна. Баримт бичгийн бүрдэл дутуу бол дурсгалт зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигчид буцаана.

2.7.Соёлын өвийн үндэсний төв шаардлагатай бол холбогдох байгууллагаас нэмэлт мэдээлэл, тодруулга, лавлагаа авч болно.

Гурав.Саналыг хянах

3.1.Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирлын шийдвэрээр томилогдсон шинжээчийн комисс хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийг энэ журмын холбогдох шаардлагыг хангасан эсэх талаар дүгнэлт гаргана. Шинжээчийн комиссын бүрэлдэхүүнд нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигчтэй хамаарал бүхий этгээдийг оруулахыг хориглоно.

3.2.Шинжээчийн комиссын үйл ажиллагаанд баримтлах удирдамжийг Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирал батална.

3.3.Соёлын өвийн үндэсний төв хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийн бүрэн бүрдэл бүхий баримт бичгийг байгууллагын цахим хуудаст ажлын 10-

аас доошгүй өдөр байршуулж, олон нийтээс санал авах ажлыг зохион байгуулна.

3.4.Соёлын өвийн үндэсний төв нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийн талаар дор дурдсан байгууллагаас санал авах ажлыг зохион байгуулна:

3.4.1.соёл, урлагийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага;

3.4.2.Шинжлэх ухааны академи;

3.4.3.түүх, соёл, урлагийн судалгааны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг 3-аас доошгүй эрдэм шинжилгээний байгууллага.

3.5.Соёлын өвийн үндэсний төв энэ журмын 3.3, 3.4-т заасан санал авах ажлыг зэрэг зохион байгуулж болно.

3.6.Соёлын өвийн үндэсний төв энэ журмын 2.5, 3.1, 3.3, 3.4-т заасны дагуу бүрдүүлсэн холбогдох баримт бичиг, санал, дүгнэлтийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

3.7.Соёлын өвийн үндэсний төвөөс ирүүлсэн хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийн талаарх асуудлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн мэргэжлийн зөвлөл” (цаашид “Мэргэжлийн зөвлөл” гэх)-өөр хэлэлцүүлж, санал, дүгнэлт гаргуулна.

3.8.Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн Мэргэжлийн зөвлөлийн санал, дүгнэлтэд үндэслэн, холбогдох шаардлагыг хангасан дурсгалт зүйлд хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн жагсаалтад оруулах асуудлыг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж, шийдвэрлүүлнэ.

3.9.Энэ журамд заасан шаардлагыг хангаагүй тухай Мэргэжлийн зөвлөлийн санал, дүгнэлт гарсан бол дурсгалт зүйлийн баримт бичгийг Соёлын өвийн үндэсний төвд буцаан хүргүүлнэ.

3.10.Соёлын өвийн үндэсний төв буцаагдсан баримт бичгийг дурсгалт зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигчид холбогдох тайлбарын хамт буцаан хүргүүлнэ.

Дөрөв.Бусад зүйл

4.1.Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэл тогтоосон дурсгалт зүйлийн батламжийг өмчлөгч, эзэмшигчид гардуулах арга хэмжээг зохион байгуулна.

4.2.Хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэл тогтоосон дурсгалт зүйлийг олон нийтэд сурталчлах ажлыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, түүний өмчлөгч, эзэмшигч болон холбогдох бусад байгууллагатай хамтран зохион байгуулна.

4.3.Дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн байдал болон холбогдох шаардлага хангаагүй талаар иргэн, хуулийн этгээдээс гаргасан гомдлыг холбогдох хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2024 оны 01 сарын 25 өдөр

Дугаар 40

Улаанбаатар хот

ЖУРАМ ШИНЭЧЛЭН БАТЛАХ ТУХАЙ

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 13.1.10-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. “Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах, гэрэл зураг, дүрс бичлэг хийх журам”-ыг хавсралт ёсоор шинэчлэн баталсугай.

2. Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Соёлын сайд Ч.Номинд даалгасугай.

3. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Журам батлах тухай” Засгийн газрын 2003 оны 1 дүгээр сарын 30-ны өдрийн 23 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД

Л.ОЮУН-ЭРДЭНЭ

СОЁЛЫН САЙД

Ч.НОМИН

Засгийн газрын 2024 оны 01 дүгээр
сарын 25-ны өдрийн 40 дүгээр
тогтоолын хавсралт

НИЙТИЙН ӨМЧИЙН СОЁЛЫН БИЕТ ӨВИЙГ ХУВИЛАН ОЛШРУУЛАХ, ГЭРЭЛ ЗУРАГ, ДҮРС БИЧЛЭГ ХИЙХ ЖУРАМ

Нэг.Нийтлэг үндэслэл

1.1.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах, гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийхтэй холбогдсон үйл ажиллагааг энэ журмаар зохицуулна.

1.2.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах, гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх үйл ажиллагаанд Соёлын тухай, Соёлын өвийг хамгаалах тухай, Музейн тухай, Зөвшөөрлийн тухай, Зохиогчийн эрхийн тухай хууль тогтоомж болон энэ журмыг мөрдөнө.

1.3.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах, гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийхэд дараах зарчмыг баримтална:

1.3.1.урьдчилан зөвшилцсөн байх;

1.3.2.соёлын биет өвд хохирол учруулахгүй байх;

1.3.3.харилцан ашигтай байх.

1.4.Хууль сахиулах байгууллагаас гэмт хэрэг, зөрчлийн үл мөрийг бэхжүүлэх, нотлох баримт цуглуулах зэрэг зорилгоор нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийхэд энэ журмыг мөрдөхгүй.

Хоёр.Соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах

2.1.Иргэн, хуулийн этгээд нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах үйл ажиллагааг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 53.1-д зааснаар соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний олгосон зөвшөөрлийг үндэслэн хэрэгжүүлнэ.

2.2.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулах зөвшөөрөл олгох, сунгах, түдгэлзүүлэх, сэргээх, хүчингүй болгох, нийтэд мэдээлэх асуудлыг Зөвшөөрлийн тухай хуульд заасны дагуу зохион байгуулна.

2.3.Иргэн, хуулийн этгээд түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хувиалан олшруулах үйл ажиллагааг эзэмшигч байгууллагатай нь, түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хувиалан олшруулах үйл ажиллагааг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай гэрээ байгуулж, гүйцэтгэнэ. Гэрээнд хувиалан олшруулах үйл ажиллагааг гүйцэтгэх хугацаа, хувиалан олшруулах тоо хэмжээ, санхүүжилт, хувиалан олшруулсан эхийг ашиглах нөхцөл, талуудын эрх, үүргийг тусгана.

2.4.Хувиалан олшруулсан эхийн нүдэнд үл харагдах хэсэгт “ХУУЛБАР /..он../” гэсэн бичвэрийг арилахгүй, устахгүй байхаар бичнэ.

2.5.Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 53.5-д зааснаар 1:1 масштабаар хувиалан олшруулсан эхийг давтан олшруулахгүй.

2.6.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулахад ашигласан хэв, дардас, бусад зүйлийг гэрээнд оролцогч талуудыг байлцуулан нэн даруй устгалд оруулна.

Гурав.Гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх

3.1.Иргэн, хуулийн этгээд нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх бол хүсэлтээ тухайн ажил эхлэхээс ажлын 10-аас доошгүй хоногийн өмнө эзэмшигч байгууллагад гаргана.

3.2.Нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшигч нь иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтийг судалж, Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан хугацаанд хариуг хүргүүлнэ.

3.3.Нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшигч гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх зорилгоор түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэх тохиолдолд Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.2 дугаар зүйлийн 6.11-д заасан зөвшөөрлийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас авна.

3.4.Нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшигч нь иргэн, хуулийн этгээдээс түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх хүсэлт гаргасан бол соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай зөвшилцөн шийдвэрлэнэ.

3.5.Хууль тогтоомжид өөрөөр заагаагүй бол нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшигч нь энэ журмын 3.1-д заасан гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийлгэх үйлчилгээг төлбөртэй үзүүлж болно. Төлбөрийн хэмжээг үүсгэн байгуулагчтай урьдчилан зөвшилцсөний үндсэн дээр эзэмшигч байгууллагын удирдлага тогтооно.

3.6.Иргэн, хуулийн этгээд ашиг олох зорилгоор музей, галерейн зориулалтаар ашиглаж байгаа нийтийн өмчийн түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгалын гадаад, дотоод орчны гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх, түүнчлэн нисдэг төхөөрөмж ашиглан соёлын биет өвийн гэрэл зураг, дүрс бичлэг хийхэд тухайн дурсгалыг ашиглаж байгаа хуулийн этгээдэд урьдчилан мэдэгдэнэ.

3.7.Иргэн, хуулийн этгээд дараах тохиолдолд энэ журмын 2.1-д заасан зөвшөөрөлгүйгээр нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн гэрэл зураг авч, дүрс бичлэг хийж болно:

3.7.1.энэ журмын 3.6-д зааснаас бусад нийтийн өмчийн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх;

3.7.2.гар утас ашиглан төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерейн үзүүлэгийн танхимд дэлгэсэн нийтийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн гэрэл зураг авах, дүрс бичлэг хийх;

3.7.3.эзэмшигчийн захиалгаар нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг судлах, сэргээн засварлах үйл явцыг баримтжуулах;

3.7.4.соёлын биет өвийн бүртгэл мэдээллийн сан бүрдүүлэх чиг үүрэг бүхий хуулийн этгээд бүртгэл мэдээллийн санд хадгалах зорилгоор өөрийн эзэмшлийн нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн гэрэл зургийг авах, дүрс бичлэгийг хийх.

3.8.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийн гэрэл зураг, дүрс бичлэгийг дайн түрэмгийлэл, хүчирхийлэл, садар самууныг сурталчилсан аливаа хэвлэлийн бүтээгдэхүүн, кино, видео контентод ашиглахгүй.

Дөрөв.Бусад зүйл

4.1.Нийтийн өмчийн соёлын биет өвийг хувиалан олшруулсан, энэ журамд заасны дагуу гэрээ байгуулж зураг авсан, дүрс бичлэг хийсэн талаарх мэдээллийг соёлын биет өвийн бүртгэлд бүртгүүлж, мэдээллийн санд хадгална.

4.2.Энэ журмыг зөрчсөн этгээдэд холбогдох хуульд заасны дагуу хариуцлага ногдуулна.

**МОНГОЛ УЛСЫН
БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ
САЙДЫН ТУШААЛ**

2009 оны 03 дугаар
сарын 09-ний өдөр

Дугаар 78

Улаанбаатар хот

Журам шинэчлэн батлах тухай

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 8.5 дахь заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор ТУШААХ нь:

1. “Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх журам”-ыг хавсралтын ёсоор баталсугай.
2. Журмын хэрэгжилтийг зохион байгуулж, хяналт тавьж ажиллахыг Соёл, урлагийн газар (Г.Эрдэнэбат)-т үүрэг болгосугай.
3. Энэ тушаал батлагдсантай холбогдуулан Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын “Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх тухай журам” 2005 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн 261 дүгээр тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Ё.ОТГОНБАЯР

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын
2009 оны 3 дугаар сарын 09-ний өдрийн
78 дугаар тушаалын хавсралт

Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх журам

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Монгол Улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн сангийн тогтолцоог бий болгох, улсын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлж, соёлын өвийг уг санд бүртгэхэд энэхүү журмыг дагаж мөрдөнө.

1.2. Журмын зорилго нь Монгол Улсын хэмжээнд түүх, соёлын хөдлөх болон үл хөдлөх дурсгал, утга соёлын өв (биет бус)-ийн улсын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлж, өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр соёлын өвийг уг санд бүртгэх үйл ажиллагааг зохицуулахад оршино.

1.3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж буй байгууллагын соёлын өвийн бүртгэл-мэдээллийн сан, сум, аймаг, нийслэлийн соёлын өвийн бүртгэл-мэдээллийн сан, соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан (цаашид “бүртгэл-мэдээллийн сан” гэнэ) энэхүү журмыг мөрдлөг болгон ажиллана.

Хоёр. Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн сангийн тогтолцоо

2.1. Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн сан нь дараах тогтолцоотой байна.

2.1.1. соёлын өвийг хадгалж байгаа байгууллага дахь бүртгэл-мэдээллийн сан;

2.1.2. сум, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн сан;

2.1.3. улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан.

2.2. Байгууллагын бүртгэл-мэдээллийн сан нь сум, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн санд, сумын бүртгэл-мэдээллийн сан нь аймгийн бүртгэл-мэдээллийн санд, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн сан нь улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд тус тус бүртгэл, мэдээлэл, тайланг тогтмол хүргүүлэх ажлыг зохион байгуулна.

2.3. Энэ журмын хавсралтанд заасан байгууллага нь улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэл, мэдээллээ шууд ирүүлж байна.

Гурав. Бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүрдэл

3.1. Бүртгэл-мэдээллийн сан нь соёлын өвийн тодорхойлолт, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлын товч тайлан, гэрэл зураг, слайд, дуу болон дүрс бичлэгтэй хальс, цахим зээрэнцэг, сэргээн засварласан ажлын товч тайлан зэргээс бүрдэнэ.

3.2. Бүртгэл-мэдээллийн сан нь түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэлийг тодорхойлох, хадгалж хамгаалах, өвлүүлэх, түүнчлэн түүх, соёлын дурсгалт зүйл эвдэрч гэмтсэн, утга соёлын өв нь устсан, мартагдсан тохиолдолд тэдгээрийг сэргээхэд шаардагдах бүрэн мэдээллийг агуулсан байвал зохино.

3.3. Түүх, соёлын үл хөдлөх болон хөдлөх дурсгал, утга соёлын өвийн бүртгэлийг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын баталсан “Маягт №1, Маягт № 2, Маягт №3”-ийн дагуу компьютерийн програм хангамжийг ашиглан үнэн зөв бүртгэн, бүрдүүлнэ.

3.4. Бүртгэл-мэдээллийн сан нь соёлын өвийн бүртгэлийг хөдлөх дурсгал, үл хөдлөх дурсгал, утга соёлын өв гэж ангилж, цаасан баримт бичгийн болон цахим хэлбэрээр мэдээллийн санг бүрдүүлнэ.

3.5. Шат, шатны бүртгэл-мэдээллийн санд цуглагдаж байгаа соёлын өвийн бүртгэлийн бүрдлийг холбогдох албан тушаалтан шаардлага хангасан эсэхийг хянан үзэж бүртгэнэ.

3.6. Бүртгэл-мэдээллийн сангийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд сангийн бүрдлийг бүрэн бүрдүүлсэн байна.

3.7. Бүртгэл-мэдээллийн сангийн цаасан болон цахим хэлбэрийн бүрдлийг архивын зориулалтын шүүгээ, тавиур бүхий өрөө, тасалгаанд горимын дагуу хавтас, хайрцаг, саванд хадгаламж үүсгэн хадгална.

Дөрөв. Бүртгэл-мэдээллийн сангийн үйл ажиллагаа

4.1. Төрийн өмчлөлд байгаа соёлын өвийг бүртгэл-мэдээллийн санд заавал бүртгэнэ.

4.2. Хувийн өмчлөлд байгаа соёлын өвийг өмчлөгчийн хүсэлтийг үндэслэн журмын 3.3-т заасан маягтын дагуу бүрдүүлэн бүртгэл -мэдээллийн санд бүртгэнэ.

4.3. Байгууллага, иргэдийн хүсэлтээр соёлын өвийн бүртгэлийн нууцыг чандлан хадгалах ба дуу, дүрс бичлэг хийсэн байгууллага, хүмүүсийн зохиогчийн эрхийг холбогдох

хууль, журмын дагуу хамгаална.

4.4. Бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүрдэлд нэмэлт, баяжуулалт байнга хийж, соёлын өвийг шинээр бүртгэх, хайгуул, судалгааны ажлыг холбогдох байгууллагууд тогтмол хийж байна.

4.5. Бүртгэл-мэдээллийн санд соёлын өвийн тооллогын бүртгэл, гадаад, дотоодод зохион байгуулсан үзэсгэлэнд оролцсон соёлын өвийн хүлээлцсэн тайлан, цомог, соёлын өвийг сурвалжлан олох, хайгуул, малтлага, судалгаа болон сэргээн засварласан ажлын тайлан зэрэг соёлын өвийн ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалттай холбоотой бүхий л баримт бичгийг хадгална.

4.6. Гадаадад гарсан, нуун дарагдсан, устах, мартагдахад хүрсэн монголын холбогдолтой түүх, соёлын дурсгалт зүйл, утга соёл өвийн хэрэглэгдэхүүнийг эрэн сурвалжлах, мэдээлэл цуглуулах, бүртгэх ба шаардлагатай бол хувиран авч хадгална.

4.7. Бүртгэл-мэдээллийн сан нь бүртгэгдсэн соёлын өвийг хадгалж хамгаалах, сэргээн засварлуулах, сурталчлах талаар санал боловсруулж дээд шатны бүртгэл-мэдээллийн сан болон мэргэжлийн байгууллагад хүргүүлнэ.

4.8. Соёлын өвийг хадгалж байгаа байгууллага дахь бүртгэл-мэдээллийн сан нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

4.8.1. Соёлын өвийг хадгалж байгаа музей, эрдэм шинжилгээний байгууллага, номын сан, сүм хийд нь өөрийн өмчлөл, эзэмшил дэх соёлын өвийг бүртгэх ажлыг зохион байгуулж, байгууллагынхаа бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлнэ.

4.8.2. Байгууллагын бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлж, соёлын өвийг бүртгэхдээ энэ журмын 4.1, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.7 дахь заалтыг мөрдлөг болгоно.

4.8.3. Байгууллагын бүртгэл-мэдээллийн сан нь бүртгэл, мэдээллээс гадна тэдгээрт холбогдох бүртгэлийн баримт бичгийг товъёогжуулан хадгална.

4.8.4. Бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэгдсэн соёлын өвийн бүртгэлтэй холбогдон гарсан өөрчлөлт, шилжилт хөдөлгөөн, нэмэлт баяжуулалтын талаарх мэдээллийг тухай бүрд нь холбогдох шатны бүртгэл-мэдээллийн санд хүргүүлнэ.

4.9. Сум, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн сан нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

4.9.1. Соёлын өвийг бүртгэл-мэдээллийн санд бүртгэх ажлыг сум, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нар зохион байгуулна.

4.9.2. Сумын бүртгэл-мэдээллийн сан нь орон нутгийнхаа нутаг дэвсгэр дэх түүх, соёлын хөдлөх дурсгал болон үл хөдлөх дурсгал, утга соёлын өвийг бүртгэж, бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлнэ.

4.9.3. Сум, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлж, соёлын өвийг бүртгэхдээ энэ журмын 4.1, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6, 4.7 дахь заалтыг мөрдлөг болгоно.

4.9.4. Тухайн сумын нутаг дэвсгэрт түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн хайгуул, малтлага, судалгаа шинжилгээ явуулсан, утга соёлын өвийг сурвалжлан олох судалгаа хийсэн, түүх, соёлын дурсгалыг сэргээн засварласан байгууллага, иргэдээс гүйцэтгэсэн ажлын тайланг хүлээн авч, бүртгэл-мэдээллийн санд хадгална.

4.9.5. Сумын бүртгэл-мэдээллийн сан нь бүртгэл, мэдээ тайланг аймгийн бүртгэл-мэдээллийн сан болон аймгийн музейн бүртгэл-мэдээллийн санд тогтмол хүргүүлж байна.

4.9.6. Аймгийн бүртгэл-мэдээллийн сан нь аймгийнхаа нутаг дэвсгэр дэх хөдлөх болон үл хөдлөх дурсгал, утга соёлын өвийн бүртгэл-мэдээллийн санг бүрдүүлэн ажиллана.

4.9.7. Аймгийн бүртгэл-мэдээллийн сан нь сумын бүртгэл-мэдээллийн сан, аймгийн музейн бүртгэл-мэдээллийн сангаас бүртгэл, мэдээ, тайланг тогтмол авч байна.

4.9.8. Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нар тухайн орон нутаг дахь бүртгэл-мэдээллийн сангийн бүрдэлт, баяжуулалтанд хяналт тавьж, судалгаа, тайлан, мэдээллийг улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд тогтмол хүргүүлнэ.

4.9.9. Аймаг нийслэлийн БМСан нь Засаг даргын тамгын газрын дэргэд байхаас гадна аймаг, нийслэлийн Боловсрол, соёлын газар болон аймгийн музейд байж болно.

4.10. Улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

4.10.1. Улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан нь соёлын өвийн бүртгэлийн програмыг нэвтрүүлэн, соёлын өвийн улсын нэгдсэн сүлжээ, мэдээллийн санг

бий болгоно.

4.10.2. Улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан нь энэ журмын хавсралтанд заасан байгууллага, аймаг, нийслэлийн бүртгэл-мэдээллийн сангаас соёлын өвийн бүртгэл-мэдээллийг маягтын дагуу хүлээн авч, улсын нэгдсэн санг бүрдүүлэн ажиллана.

4.10.3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хосгүй үнэт, үнэт зэрэглэлд хамруулах саналыг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яамны дэргэдэх Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээ тодорхойлох мэргэжлийн зөвлөлд оруулна.

4.10.4. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын улс, аймгийн хамгаалалтад байх жагсаалт, түүнд оруулах нэмэлт өөрчлөлтийн саналыг төрийн захиргааны төв байгууллагад танилцуулна.

4.10.5. Утга соёлын өвийг ур чадварын өндөр төвшинд өвлөсөн билэг авъяастны жагсаалт, яаралтай хамгаалах шаардлагатай биет бус соёлын өвийн Үндэсний жагсаалт, Биет бус соёлын өвийн төлөөллийн Үндэсний жагсаалт, түүнд оруулах нэмэлтийн тухай саналыг Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яамны дэргэдэх Утга соёлын өвийн мэргэжлийн зөвлөлд оруулна.

4.10.6. Түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийн болон утга соёлын өвийг өвлөсөн билэг авъяастны гэрчилгээг олгох ажлыг зохион байгуулна.

4.10.7. Энэ журмын 4.6 дахь заалтыг улсын хэмжээнд зохион байгуулан ажиллана.

4.10.8. Улсын хэмжээнд зохион байгуулсан соёлын өвийн тооллогын бүртгэл, тайлан мэдээг улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд хадгална.

4.10.9. Гадаад, дотоодод зохион байгуулсан үзэсгэлэнгийн холбогдох бүх материал, соёлын өвийг сурвалжлан олох, хайгуул, малтлага, судалгаа, шинжилгээний ажлын дэлгэрэнгүй тайлан, хөдлөх болон үл хөдлөх дурсгалыг сэргээн засварласан ажлын тайланг хүлээн авч, соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд хадгална.

4.10.10. Соёлын өвийг хадгалж хамгаалах, судлах, сурталчлах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага, иргэдэд соёлын өвийг хадгалж хамгаалах, бүртгэл-мэдээллийн сан бүрдүүлэх арга зүйгээр хангана.

4.10.11. Улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн сан нь улсын хэмжээнд соёлын өвийг сурвалжлан олох, хайгуул, судалгаа хийх, мэдээлэх, сурталчлах ажлыг зохион байгуулна.

4.11. Түүх, соёлын хөдлөх болон үл хөдлөх дурсгал, утга соёлын өвийн бүртгэлийн маягт, түүх, соёлын хосгүй үнэт, үнэт, ердийн зэрэглэлийн дурсгалт зүйл, ардын билэг авъяастанд олгох гэрчилгээний эх загварыг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.

Хавсралт

Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл-мэдээллийн санд
бүртгэл, мэдээллээ шууд ирүүлэх байгууллагын жагсаалт

1. Байгалийн түүхийн музей
2. Богд хааны ордон музей
3. Дүрслэх урлагийн музей
4. Монголын үндэсний музей
5. Чойжин ламын сүм музей
6. Эрдэнэ зуу музей
7. Уран зургийн галерей
8. Монголын театрын музей
9. Монгол цэргийн музей
10. Улаанбаатарын түүх, шинэчлэн байгуулалтын музей
11. Үндэсний номын сан
12. ШУА-ийн Палеонтологийн төв
13. ШУА-ийн Археологийн хүрээлэн
14. Гандантэгчинлэн хийд
15. Архангай аймгийн музей
16. Баян-Өлгий аймгийн музей
17. Баянхонгор аймгийн музей
18. Булган аймгийн музей
19. Говь-Алтай аймгийн музей
20. Говьсүмбэр аймгийн музей
21. Дархан-Уул аймгийн музей
22. Дорноговь аймгийн музей
23. Дорнод аймгийн музей
24. Дундговь аймгийн музей
25. Завхан аймгийн музей
26. Орхон аймгийн музей
27. Өвөрхангай аймгийн музей
28. Өмнөговь аймгийн музей
29. Сүхбаатар аймгийн музей
30. Сэлэнгэ аймгийн музей
31. Төв аймгийн музей
32. Увс аймгийн музей
33. Ховд аймгийн музей
34. Хөвсгөл аймгийн музей
35. Хэнтий аймгийн музей

**МОНГОЛБАНКНЫ ЕРӨНХИЙЛӨГЧ,
БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ САЙДЫН
ХАМТАРСАН ТУШААЛ**

2015 оны 08 дугаар
сарын 19-ны өдөр

Дугаар А-123 / А/322

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсэгт заасныг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Эрдэнэсийн санд хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг бүртгэх журам”-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. Журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллахыг Монголбанкны Мөнгөн тэмдэгт, үнэт зүйлсийн газар (П.Сүхбаатар)-т, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яамны Соёлын бодлого, зохицуулалтын газар (Д.Гантөмөр)-т тус тус даалгасугай.

МОНГОЛБАНКНЫ
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Н.ЗОЛЖАРГАЛ

БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ
УХААНЫ САЙД

Л.ГАНТӨМӨР

ЭРДЭНЭСИЙН САНД ХАДГАЛАГДАЖ БАЙГАА ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ БҮРТГЭХ ЖУРАМ

НЭГ. НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь Монголбанкны Эрдэнэсийн санд хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйл (цаашид “Түүх соёлын дурсгалт зүйл” гэх)-ийг зохих хууль тогтоомжийн дагуу бүртгэлжүүлэх, дотоод мэдээллийн сан бүрдүүлж, улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд оруулах, уг мэдээллийг хадгалах, ашиглахтай холбогдох харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэхүү журамд Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль, Эрдэнэсийн сангийн тухай хууль, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн актыг баримтална.

1.3. Эрдэнэсийн санд хадгалагдаж байгаа түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 21.1, 21.2, 21.3 дахь хэсэгт заасны дагуу бүртгэж, мэдээллийн санг бүрдүүлнэ.

ХОЁР. НЭР ТОМЪЁОНЫ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1. Энэхүү журамд хэрэглэсэн нэр томъёог Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 3.1 дэх хэсэгт зааснаар ойлгоно.

2.2. “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл” гэдэгт Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 3.1.4 дэх хэсэгт заасны дагуу “тодорхой орон зайд шилжүүлэн байрлуулах боломжтой дурсгал”-ыг ойлгоно.

ГУРАВ. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГО ЯВУУЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

3.1. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн улсын тооллогыг Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэгт заасны дагуу 4 жилд нэг удаа Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Монголбанкны Мөнгөн, тэмдэгт, үнэт зүйлсийн газрын Эрдэнэсийн сан хамтран зохион байгуулна.

3.2. Монголбанк нь Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран тооллогоор илэрсэн зөрчлийг арилгах талаар шаардлагатай арга хэмжээ /бүртгэгдээгүй түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг бүртгэх, хадгалалтын горимыг мөрдүүлэх, сэргээн засварлах зэрэг/-г нэн даруй авна.

3.3. Монголбанк түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл мэдээллийн сангийн тайланг Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл мэдээллийн санд тухайн жилийн 11 дүгээр сарын 25-ны байдлаар хүргүүлнэ.

3.4. Монголбанк нь түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг бүртгэн баримтжуулж, мэдээллийн сан бүрдүүлэхэд шаардагдах тооллого, бүртгэлийн зардал болон бүртгэл, мэдээллийн санг Монголбанк өөртөө хадгалах, хамгаалах зардлыг хариуцна.

ДӨРӨВ. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН БҮРТГЭЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН САН БҮРДҮҮЛЭХ

4.1. Энэхүү журмын 3.1 дэх хэсэгт заасны дагуу түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг тоолж, Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан “Ерөнхий бүртгэл”-д бүртгэнэ.

4.2. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан “Монгол Улсын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл”-ийн маягтын дагуу бүртгэнэ.

4.3. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэлд Монголбанк, Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага харилцан хяналт тавьж, холбогдох ажилтнууд гарын үсэг зурна.

ТАВ. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН БҮРТГЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ХАДГАЛАЛТ АШИГЛАЛТ

5.1. Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Ерөнхий бүртгэлийг Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн програмын дагуу цахим хэлбэрт шилжүүлэн хадгална.

5.2. Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийг судалгаа шинжилгээнд ашиглах, бүрэн бүтэн найдвартай хадгалах, хяналт тавих, бүрдлийн эрэлт хайлтыг хялбар болгох зорилгоор төрөлжүүлэн хадгаламжийн нэгж үүсгэнэ.

5.3. Монголбанк болон Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн мэдээллийг аюулгүй нөхцөлд нууцлал бүхий лацтай, шатдаггүй төмөр шүүгээнд хадгална. Түлхүүрийг тусгай сейфэнд хадгалах буюу кодын нууцлалыг хангана. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн нууцлал, хадгалалт, аюулгүй байдлыг Монголбанк, Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, эдгээр байгууллагын холбогдох ажилтан хариуцна.

5.4. Монголбанк болон Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн бүртгэл, холбогдох баримт бичгүүдийн товёог хийж архивлан хадгална.

5.5 Монголбанк болон Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийг холбогдох хуульд заасны дагуу, өөрийн хуулиар олгогдсон чиг үүргийн хүрээнд, албан ажлын хэрэгцээнд болон судалгаа, шинжилгээний бүтээлд ашиглаж болно.

ЗУРГАА. ХАРИУЦЛАГА

6.1. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн нууцыг Монголбанк болон Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хадгалж хамгаална.

6.2. Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн нууцыг бусдад задруулсан тараасан бол холбогдох хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээнэ.

-----oOo-----

**БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН САЙД, САНГИЙН САЙДЫН
ХАМТАРСАН ТУШААЛ**

2019 оны 04 дүгээр сарын 23-ны өдөр

Дугаар А/237/92

Улаанбаатар хот

ЖУРАМ ШИНЭЧЛЭН БАТЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх журам”-ыг хавсралт ёсоор шинэчлэн баталсугай.

2. Энэхүү тушаал батлагдсантай холбогдуулан Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2003 оны “Журам батлах тухай” 223 дугаар тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН САЙД
Ё.БААТАРБИЛЭГ

САНГИЙН САЙД
Ч.ХҮРЭЛБААТАР

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан,
спортын сайд, Сангийн сайдын 2019 оны
А/237/92 дугаар тушаалын хавсралт

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ХИЛЭЭР НЭВТРҮҮЛЭХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1.Энэхүү журмын зорилго нь түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл /цаашид “дурсгалт зүйл” гэх/-ийг улсын хилээр нэвтрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2.Дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх лиценз авахаар хүсэлт гаргах, хүсэлтийг хянан шийдвэрлэх, лиценз олгох, лицензийн хэрэгжилтэд хяналт тавихад энэхүү журмыг мөрдөнө.

1.3.Түүх, соёлын үнэт зэрэглэлд хамаарах дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэхэд энэ журмыг мөрдөнө. Түүх, соёлын хосгүй үнэт зэрэглэлд хамаарах дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэхэд энэ журмыг мөрдөхгүй.

1.4.Палеонтологи, археологийн судалгааны дээж /цаашид “судалгааны дээж” гэх/-ийг улсын хилээр нэвтрүүлэхэд лиценз олгох асуудлыг энэ журмаар зохицуулна.

1.5.Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээд, олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж, байгууллага, олон улсын болон гадаадын байгууллага, Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэн энэ журмыг мөрдөнө.

1.6.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.3 дахь хэсэгт заасны дагуу дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зөвшөөрөл олгоно. Зөвшөөрлийн баримт бичиг нь Засгийн газрын 2002 оны 219 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Улсын хилээр төрийн хяналтын дор нэвтрүүлэх бараанд экспорт, импортын лиценз олгох журам”-д заасан лиценз байна.

Хоёр. Лиценз авах хүсэлт гаргах

2.1.Улсын хилээр нэвтрүүлэх дурсгалт зүйл болон судалгааны дээж нь дараах шаардлагад нийцсэн байна.

2.1.1.гэмт хэрэг, зөрчлийн нотлох баримтад тооцогдоогүй байх;

2.1.2.даатгуулсан байх;

2.1.3.өмчлөлийн маргаангүй байх.

2.2.Дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэхийг хүссэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага /цаашид “лиценз хүсэгч” гэх/ дор дурдсан баримт бичгийг бүрдүүлэн Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бичгээр хүсэлт гаргана:

2.2.1.иргэн бол иргэний үнэмлэхийн хуулбар, аж ахуйн нэгж, байгууллага бол Улсын бүртгэлийн гэрчилгээний хуулбар;

2.2.2.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэх зорилго, ач холбогдол, хугацаа, тээвэрлэлт болон хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлыг хангах асуудлыг тусгасан үндэслэл бүхий танилцуулга;

2.2.3.дурсгалт зүйлийн соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэсэн лавлагаа;

2.2.4.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийн нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, хэмжээ, жин зэрэг шаардлагатай мэдээллийг багтаасан жагсаалт;

2.2.5.өмчлөгч өөрөө язгуур зориулалтаар нь ашиглахаас бусад тохиолдолд дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлах, үзэсгэлэнд оролцуулах, судалгааны дээжийг судалж шинжлүүлэх талаар гадаадын байгууллагатай байгуулсан хүчин төгөлдөр гэрээний хуулбар;

2.2.6.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийн 10х15 хэмжээтэй 2-оос доошгүй хувь өнгөт гэрэл зураг;

2.2.7.дурсгалт зүйлийг даатгуулсан баримт;

2.3.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас шаардлагатай бусад баримтыг нэмэлтээр шаардаж болно.

2.4.Лиценз хүсэгч дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг нэгэн зэрэг улсын хилээр нэвтрүүлэх бол энэхүү журмын 2.2.3-2.2.6-д заасан баримт бичгийг тус бүрээр бүрдүүлнэ.

2.5.Лиценз хүсэгч нь бусад аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэний эзэмшил, өмчлөлд

бүртгэлтэй дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг хилээр нэвтрүүлэх лиценз хүсэх тохиолдолд эзэмшигч, өмчлөгчтэй харилцан тохиролцож гэрээ байгуулна. Гэрээнд дурсгалт зүйл, судалгааны дээжийн нэр, тоо ширхэг, хэмжээ, жин, төлбөрийн эрх, үүрэг, хилээр нэвтрүүлэх нөхцөл зэргийг тодорхой тусгана.

2.6.Лиценз хүсэгч нь бүрдүүлсэн баримтынхаа үнэн зөвийг өөрөө хариуцна.

Гурав. Хүсэлтийг хянан шийдвэрлэх

3.1.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага лиценз авах хүсэлтийг хүлээн авч, ажлын 14 хоногийн баримт бичгийн бүрдэлийг хянаж, шийдвэрлэнэ.

3.2.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага шаардлагатай гэж үзвэл лиценз хүсэгчээс ирүүлсэн баримт бичгийг Соёлын өвийн үндэсний төв, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар болон Цагдаагийн байгууллага, Тагнуулын байгууллагаар нягтлан шалгуулах эрхтэй.

3.3.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага, ач холбогдол болон гадаад улсад байх хугацааны тээвэрлэлт, ашиглалт, хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлын талаар нарийвчлан судална.

3.4.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага дурсгалт зүйлийн шинж байдалд илгээх улсын цаг уурын нөхцөл хэрхэн нөлөөлөх талаар Соёлын өвийн үндэсний төвөөс шинжээчийн дүгнэлт авна.

3.5. Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь энэхүү журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлагыг хангаагүй, дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг гадаадад байх хугацааны тээвэрлэлт, хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл нь түүний аюулгүй байдлыг хангах боломжгүй, эсхүл хохирол учирч болзошгүй нөхцөл байдал тогтоогдсон тохиолдолд лиценз олгохоос татгалзаж, холбогдох тайлбарын хамт буцаана.

3.6.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага энэхүү журмын 3.3-т заасан үндэслэл тогтоогдоогүй бол лиценз хүсэгчээс Засгийн газрын 2002 оны 219 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Улсын хилээр төрийн хяналтын дор нэвтрүүлэх бараанд экспорт, импортын лиценз олгох журам”-д заасны дагуу “экспорт импортын лиценз олгох өргөдөл /MNS 5022:2001 стандартын “Е” хавсралт/” гаргуулж авна.

3.7.Лиценз хүсэгч овор хэмжээ, жин ихтэй эсхүл олон ширхэгтэй дурсгалт зүйл, судалгааны дээжийг соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас өгсөн зөвлөмжийн дагуу гарал үүсэл, зориулалт, материал, сав баглаа боодол зэргийг харгалзан төрөлжүүлж, тус бүрээр “Экспорт импортын лиценз олгох өргөдөл” гаргана.

3.8.Лиценз хүсэгч “экспорт импортын лиценз олгох өргөдөл”-ийг монгол хэлээр үйлдэж, англи хэл дээрх орчуулгыг хавсаргана.

Дөрөв. Лиценз олгох

4.1.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага энэхүү журмын 3.6-д заасан өргөдлийн бичвэрийг хянан үзэж, шаардлагатай бол засвар оруулахаар лиценз хүсэгчид буцаан бичвэрийн шаардлагыг хангуулна.

4.2.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газрын 2002 оны 219 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Улсын хилээр төрийн хяналтын дор нэвтрүүлэх бараанд экспорт, импортын лиценз олгох журам”-д заасны дагуу лицензийн эх хувь, хуулбар хувь /MNS 5022:2001 стандартын “D” хавсралт/-ийг тус бүр нэг хувь монгол хэлээр үйлдэнэ. Лицензийн өргөдөл, эх хувь, хуулбар хувьд Төрийн захиргааны төв байгууллагын соёлын асуудал хариуцсан нэгжийн дарга гарын үзэг зурж, яамны тэмдэг дарж баталгаажуулна.

4.3.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага лиценз гарсныг утсаар болон цахим шуудангаар лиценз хүсэгчид мэдэгдэнэ. Лиценз хүсэгч лиценз гарсны дараа Улсын тэмдэгтийн тухай хуулийн 22.1.12-т заасны дагуу лицензийн төлбөрийг төлнө.

4.4.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага лицензийн эх хувийг лиценз хүсэгчид өгч, хуулбар хувийг энэхүү журмын 2.2 болон 4.1-т заасан баримт бичгийн хамт Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалуулна. Эх хувьд яамны тэмдэг дарж баталгаажуулсан гэрэл зураг болон англи хэлээр үйлдсэн орчуулгыг хавсаргана.

4.5.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх лиценз олгосон бол энэ тухай мэдээллийг Гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар дамжуулан дурсгалт зүйлийг илгээх улсад байгаа Дипломат төлөөлөгчийн газарт мэдэгдэнэ.

4.6.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага шаардлагатай бол дурсгалт зүйлийг гадаад улсад байх хугацааны хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлыг найдвартай хангасан эсэхийг газар дээр нь очиж нягтлан шалгаж болно.

4.7.Лиценз олгогч нь дурсгалт зүйл, судалгааны дээжийг хилээр нэвтрүүлэх лиценз олгосон, түүний хугацааг сунгасан тухай мэдээллийг ажлын 3-5 хоногийн дотор Гаалийн болон Мэргэжлийн хяналтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

4.8.Лицензийг дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэхэд нэг удаа ашиглана.

4.9.Лиценз нь дурсгалт зүйлийн хувьд эргүүлж авчрах нөхцөлтэй, судалгааны дээжийн хувьд эргүүлж авчрах болон эргүүлж авчрахгүй нөхцөлтэй байна.

4.10.Лиценз нь олгогдсон өдрөөс эхлэн 1 сарын хугацаанд хүчинтэй байх бөгөөд энэ хугацаанд дурсгалт зүйл, судалгааны дээжийг хилээр нэвтрүүлээгүй бол лицензийг хүчингүй болсонд тооцно.

Тав. Лиценз эзэмшигчийн үүрэг

5.1.Лиценз эзэмшигч дор дурдсан үүрэг хүлээнэ:

5.1.1.дурсгалт зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл, аюулгүй байдлыг найдвартай хангах арга хэмжээ авах;

5.1.2.лицензийг энэ журмын 4.10-д заасан хугацаанд ашиглах;

5.1.3.лицензийг бусдад шилжүүлэхгүй байх;

5.1.4.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг лицензэд заасан зориулалтын дагуу ашиглах;

5.1.5.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр гадагш нэвтрүүлсний дараа үрэгдэх, хулгайлагдах, эвдэрч гэмтсэн тохиолдолд нэн даруй соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдэгдэх;

5.1.6.дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг хилээр нэвтрүүлэхтэй холбогдох гарах зардлыг хариуцах;

5.1.7.дурсгалт зүйл болон буцааж авчрах нөхцөлтэй хилээр нэвтрүүлсэн судалгааны дээжийг лицензэд заасан хугацаанд улсын хилээр оруулж ирэх.

5.2.Дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр гадагш нэвтрүүлсний дараа лиценз эзэмшигч иргэн нас барсан, эсхүл лиценз эзэмших эрхээ хэрэгжүүлэх иргэний эрх зүйн чадамжаа алдсан, Монгол Улсын харьяатаас гарсан, аж ахуйн нэгж, байгууллага татан буугдсан тохиолдолд лиценз эзэмших эрхийг соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага шилжүүлэн авч, дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр эргүүлэн оруулж ирэх ажлыг зохион байгуулна. Ийнхүү шилжсэн нь дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийн өмчлөх эрхэд хамаарахгүй.

Зургаа. Дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэх

6.1.Лиценз эзэмшигч дурсгалт зүйлийг зөөж тээвэрлэхэд бэлтгэх, боож савлах, тээврийн хэрэгсэлд байрлуулах, зөөж тээвэрлэх зэрэг үйл ажиллагаанд Засгийн газрын 2016 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Соёлын биет өвийг зөөж тээвэрлэх журам”-ыг мөрдөнө.

6.2.Дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг зөвхөн хилийн гаалийн байгууллага бүхий боомтоор нэвтрүүлнэ.

6.3.Дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг улсын хилээр нэвтрүүлэх гаалийн бүрдүүлэлтийг лиценз эзэмшигч хариуцна.

6.4.Дурсгалт зүйлийг бусад этгээдийн ачаа тээшинд дайлгах, улс хоорондын шуудангийн үйлчилгээгээр илгээхгүй.

6.5.Улсын хилээр гадагш нэвтрүүлсэн дурсгалт зүйлийг гэрээнд зааснаас өөр газарт байрлуулах, зөөж тээвэрлэх, сэргээн засварлах, хувиан олшруулах, эх төрх бүрэн бүтэн байдлыг өөрчлөх, аливаа арга хэлбэрээр тоон мэдээллийг цуглуулах, түүнийг бусдад дамжуулах, ашиглахыг хориглоно.

Долоо. Лицензийн хугацааг сунгах

7.1.Лиценз эзэмшигч лицензийн хугацааг сунгах хүсэлтээ лицензэд заасан хугацаа дуусахаас 30 хоногийн өмнө энэхүү журмын 3.7-д заасан өргөдөл болон лицензийн эх хувийн хамт соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

7.2.Гадаадад оршин суугаа лиценз эзэмшигч иргэний хувьд тухайн улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газраар дамжуулан лицензийн хугацааг сунгах хүсэлтийг соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлж болно.

7.3.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага лицензийн хугацааг сунгах хүсэлтийг энэхүү журмын 2, 3, 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

7.3.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага дурсгалт зүйлийн ашиглалтын байдлыг харгалзан лицензийн хугацааг сунгахаас татгалзах эрхтэй. Энэ тохиолдолд үндэслэлийг тодорхой дурдсан албан бичгийг лиценз эзэмшигчид хүргүүлнэ.

7.4.Лицензийн хугацааг дуусахаас өмнө Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.4-т заасны дагуу нэг удаа сунгана. Лицензэд заасан хугацаа хэтэрсэн бол лицензийн хугацааг сунгахгүй.

7.5.Лиценз эзэмшигч хугацаа сунгасан лицензийн төлбөрийг Улсын тэмдэгтийн тухай хуулийн 22.1.12-т заасны дагуу төлнө.

7.6.Лицензэд хугацааг сунгахаас өөр нэмэлт өөрчлөлт оруулахгүй.

Найм. Лицензийн ашиглалтад хяналт тавих, тайлагнах

8.1.Соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага лицензийн ашиглалтын байдалд хяналт тавина.

8.2.Гааль, Мэргэжлийн хяналтын байгууллага болон соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага дурсгалт зүйлийг хилээр гаргах, оруулах үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

8.3.Лиценз эзэмшигч нь дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийг Монгол Улсын хилээр оруулж ирснээс хойш 14 хоногт багтаан дэлгэрэнгүй тайланг соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

8.4.Гаалийн байгууллага нь тухайн жилд хилээр гаргасан болон оруулсан дурсгалт зүйл болон судалгааны дээжийн талаарх мэдээллийг нэгтгэн жил бүрийн 12 дугаар сарын 01-ний дотор соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад ирүүлнэ.

8.5. Лиценз олгогч олгосон лицензийн бүртгэлийг хөтөлж, жил бүрийн 12 дугаар сарын 20-ны дотор лицензийн тайлангийн хамт Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд хүргүүлнэ.

Ес. Хариуцлага

9.1. Энэ журмыг зөрчсөн этгээдэд хууль тогтоомжид заасны дагуу хариуцлага ногдуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН
СОЁЛЫН САЙДЫН ТУШААЛ

2022 оны 10 сарын 06 өдөр

Дугаар А/348

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.7 дахь хэсгийг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. "Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг аймаг, нийслэлийн хамгаалалтын зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам"-ыг 1 дүгээр, "Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх журам"-ыг 2 дугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2. Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Соёлын өвийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар (Б.Даваацэрэн)-т даалгасугай.

САЙД

Ч.НОМИН

14180017064

Соёлын сайдын 2022 оны 10... дугаар
сарын 06...-ны өдрийн 4/318 дугаар
тушаалын 2 дугаар хавсралт

**ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ ҮНЭТ
ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ЗЭРЭГЛЭЛД НЭР ДЭВШҮҮЛЭХ,
ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ЖУРАМ**

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1.Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл /цаашид “Дурсгалт зүйл” гэх/-ийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг энэ журмаар зохицуулна.

1.2.Монгол Улсын иргэн, хуулийн этгээд нь дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлнэ.

1.3.Эх төрх, бүрэн бүтэн байдлаа харьцангуй хадгалсан, түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн хувьд өндөр ач холбогдолтой, ур хийцийн хувьд ховорт тооцогдох нөхцөл нь үнэт дурсгалт зүйлийн үндсэн шалгуур болно.

Хоёр.Үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх

2.1.Үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх дурсгалт зүйл нь дараах шаардлагад нийцсэн байна:

- 2.1.1.эх хувь байх;
- 2.1.2.тухайн төрлийн дурсгалт зүйлийн төлөөлөл байх;
- 2.1.3.монголчуудын язгуур эрх ашигт харшлахгүй байх;
- 2.1.4.өмчлөлийн маргаангүй байх;
- 2.1.5.судалгаа, эрдэм шинжилгээний эргэлтэд орсон байх;
- 2.1.6.соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэлтэй байх.

2.2.Монгол Улсын түүхэнд гарамгай гавьяа байгуулсан төр, нийгмийн нэрт зүтгэлтэн, урлаг, соёлын алдартан зэрэг гавьяат үйлстэнд зориулан төрөөс тусгайлан захиалж, үйлдвэрийн аргаар бүтээлгэсэн дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлж болно.

2.3.Энэ журмын 2.1, 2.2-т зааснаас бусад үйлдвэрийн аргаар ижил хэлбэр, хэмжээтэй, олон тоогоор бүтээсэн, түгээмэл дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэхгүй.

2.4.Өмчлөгч, эзэмшигч энэ журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлага хангасан дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх саналаа дор дурдсан баримт бичгийн хамт Соёлын өвийн үндэсний төвд хүргүүлнэ:

2.4.1.өргөдөл, эсхүл албан бичиг;

2.4.2.энэ журмын 2.1, 2.2-т заасан шаардлагыг хангасан болохыг нотлох баримт бичиг;

2.4.3.дурсгалт зүйлийн гэрэл зураг, холбогдох бусад зүйл.

2.5.Соёлын өвийн үндэсний төв энэ журмын 2.4-т заасан баримт бичгийн бүрдлийг хянаж хүлээн авна. Бүрдэл дутуу баримт бичгийг хүлээж авахгүй.

Гурав.Саналыг хянан шийдвэрлэх

3.1.Соёлын өвийн үндэсний төв үнэт зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн дурсгалт зүйлийн холбогдох мэдээллийг байгууллагын цахим хуудаст ажлын 10 хоног байршуулж, олон нийтэд танилцуулна.

3.2.Төрийн болон орон нутгийн өмчөөс бусад дурсгалт зүйлийг шашны болон уламжлалт дэг ёс, хүндэтгэн үзэх бусад шалтгааныг харгалзан өмчлөгч, эзэмшигчийн хүсэлтийн дагуу энэ журмын 3.1-д заасан цахим хуудаст байршуулахгүй байж болно.

3.3.Соёлын өвийн үндэсний төв энэ журамд заасан баримт бичгийг бүрдүүлэн соёлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

3.4.Энэ журмын 3.3-т заасан баримт бичгийг соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэдэх Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн мэргэжлийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, санал дүгнэлт гаргуулна.

3.5.Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн энэ журмын 3.4-т заасан санал дүгнэлтэд үндэслэн, дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн жагсаалтад оруулах талаар шийдвэр гаргана.

3.6.Энэ журамд заасан шаардлагыг хангаагүй тухай Мэргэжлийн зөвлөлийн санал, дүгнэлт гарсан бол дурсгалт зүйлийн нэр дэвшүүлсэн баримт бичгийг Соёлын өвийн үндэсний төвд буцаан хүргүүлнэ.

3.7.Соёлын өвийн үндэсний төв буцаагдсан баримт бичгийг дурсгалт зүйлийн өмчлөгч, эзэмшигчид холбогдох тайлбарын хамт буцаан хүргүүлнэ.

3.8.Өмчлөгч, эзэмшигч нь дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн саналыг хянан шийдвэрлэх явцад өмчлөх эрхийг бусдад шилжүүлэхгүй байх үүрэгтэй. Хэрэв өмчлөх эрхийг шилжүүлэх шаардлага үүссэн бол энэ тухай Соёлын өвийн үндэсний төвд яаралтай мэдэгдэнэ.

3.9.Энэ журмын 3.8-д заасны дагуу өмчлөх эрх шилжих тохиолдолд дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлсэн саналыг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг зогсоож, холбогдох баримт бичгийг өмчлөгч, эзэмшигчид нэн даруй буцаан хүргүүлнэ.

Дөрөв. Бусад зүйл

4.1.Дурсгалт зүйлийг үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэлд нэр дэвшүүлэх, хянан шийдвэрлэх ажлыг Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хууль болон Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хуульд заасан хугацааг баримтлан зохион байгуулна.

4.2.Үнэт дурсгалт зүйлийн зэрэглэл тогтоосон дурсгалт зүйлийг олон нийтэд сурталчлах ажлыг Соёлын өвийн үндэсний төв, түүний өмчлөгч, эзэмшигч болон холбогдох бусад байгууллагатай хамтран зохион байгуулна.

МОНГОЛ УЛСЫН
СОЁЛЫН САЙДЫН ТУШААЛ

2024 оны 04 сарын 23 өдөр

Дугаар А/212

Улаанбаатар хот

Соёлын өвийг хамгаалах,
хөгжүүлэх үндсэн чиглэл батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн ТУШААХ нь:

1. “Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэл”-ийг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Үндсэн чиглэлд заасан арга хэмжээг Монгол Улсыг хөгжүүлэх богино хугацааны хөгжлийн бодлого болон яамны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжилтийг хангаж ажиллахыг Төрийн нарийн бичгийн дарга (Ч.Цэвэгдорж)-д даалгасугай.
3. Байгууллагын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөг үндсэн чиглэлд заасан арга хэмжээтэй уялдуулан төлөвлөж хэрэгжүүлэхийг аймаг, нийслэлийн Соёл, урлагийн газрын дарга, харьяа байгууллагын дарга, захирал нарт үүрэг болгосугай.
4. Тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Хяналт шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын газар (Д.Түмэндэмбэрэл)-т даалгасугай.

САЙД

Ч.НОМИН

14190010446

Соёлын сайдын 2024 оны 04 дүгээр
сарын 13-ны өдрийн 1/21 дугаар
тушаалын хавсралт

СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ, ХӨГЖҮҮЛЭХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ

НЭГ.НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1.1.Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Монголын ард түмний түүх, соёлын дурсгалт зүйл, шинжлэх ухаан, оюуны өв төрийн хамгаалалтад байна” гэж заасан суурь үзэл санаанд нийцүүлэн Монгол Улсын соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагааг үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлэхэд баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг төлөвлөж зохицуулах суурь баримт бичиг мөн. Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэл нь олон нийтийн оролцоонд тулгуурлан соёлын өвийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, оршин тогтнох чадварыг хамгаалах, соёлын өвийн баялаг байдлыг олон талт агуулга, хэлбэрээр хөгжүүлэхэд оршино.

1.2.Мэргэшсэн, ёс зүйтэй, хариуцлагатай чадварлаг хүний нөөц, боловсронгуй хууль эрх зүйн орчин, тохиромжтой өндөр технологи бүхий дэд бүтцийн хангамж, хүртээмжтэй санхүү хөрөнгө оруулалт, оролцогч талуудын харилцан уялдаатай ба ойлголтын зөрүүгүй, идэвхтэй оролцоо, нийгмийн бүлгүүдийн соёлын үнэт зүйлийг тэгш хүндэтгэх үзэл санааны төлөвшил, төрийн олон талт дэмжлэг нь соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг үндэсний хэмжээнд үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд голлох хүчин зүйл болно.

1.3.Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг дараах үйл ажиллагааны хүрээнд төлөвлөж, хэрэгжүүлнэ:

- 1.3.1.Бүртгэн баримтжуулах;
- 1.3.2.Судлан шинжлэх;
- 1.3.3.Хадгалж хамгаалах;
- 1.3.4.Сэргээн засварлах;
- 1.3.5.Түгээн дэлгэрүүлэх, сурталчлах;
- 1.3.6.Зохистой ашиглах.

1.4.Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэлд заасан зарим үйл ажиллагааны нэгдмэл цогц, харилцан уялдаатай, үр нөлөөтэй байдлыг харгалзан сэдэвчилсэн арга хэмжээний төлөвлөгөөг баталж хэрэгжүүлнэ.

1.5.Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлснээр соёлын өвийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдал болон оршин тогтнох чадварт нөлөөлж буй эрсдэлийг бууруулах, хариу арга хэмжээг үр нөлөөтэй удирдах, соёлын өвийг хөгжүүлэх, эдийн засаг, нийгмийн үр өгөөжийг дээшлүүлэх, дэлхий дахины үнэ цэнэт байдлыг өсгөх боломжийг бүрдүүлнэ.

ХОЁР.БҮРТГЭН БАРИМТЖУУЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

2.1.Соёлын өвийг бүртгэн баримтуулах үйл ажиллагааны зорилго нь соёлын өвийн хувьсал өөрчлөлтийг танин мэдэхэд чиглэсэн мэдээллийн төрөлжсөн санг бүрдүүлж, хэрэглээг үндэсний язгуур ашиг сонирхол, өмчлөгч, эзэмшигчийн хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн зохистойгоор удирдахад чиглэнэ.

2.2.Соёлын өвийг бүртгэн баримтжуулах үйл ажиллагаа мэргэшсэн, ёс зүйтэй, шуурхай байх зарчимд үндэслэнэ.

2.3.Соёлын өвийг бүртгэн баримтжуулах үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

2.3.1.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн тогтолцоог шат шатанд бэхжүүлж, өгөгдөл боловсруулах, дамжуулах, хадгалах, ашиглах үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгон, мэдээллийн систем, сүлжээ, сангийн аюулгүй байдлыг хангана.

2.3.2.Соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, олж тогтоох, бүртгэн баримтжуулах ажлыг эрчимжүүлж, эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, оршин тогтнох төлөв байдалд төрөлжсөн /эрсдэлийн, хохирлын, нөлөөллийн, төлөв байдлын г.м/ үнэлгээ хийх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлнэ.

2.3.3.Соёлын өвийг судалгааны үр дүнд үндэслэн түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн үнэ цэн, ач холбогдлоор нь тодорхой шалгуурын дагуу эрэмбэлэн, зэрэглэлд хамруулж, хамгаалалтын дэглэмийг бэхжүүлнэ.

2.3.4.Илэрхийлэх байдалд язгуур хэв шинжээ харьцангуй хадгалж үлдсэн, агуулга, хэлбэрийн хувьд харилцан шүтэлцээтэй нэгдмэл утгыг илэрхийлдэг уламжлалт заншил, мэдлэг, арга ухааныг соёлын биет бус өвд хамруулж бүртгэнэ.

2.3.5.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн мэдлэг, ур чадвар ба өвийг сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх оролцооны шалгуур үзүүлэлтийг хангасан байдлыг харгалзан эрэмбэлж, зэрэглэлд хамруулан дэмжлэг үзүүлнэ.

2.3.6.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг оршин буй газрынх нь хамт нэгж талбар үүсгэн кадастрын мэдээллийн санд бүртгэж, харагдах сүр бараа, аюулгүй байдалд тогтмол үнэлгээ хийнэ.

2.3.7.Хилийн чанадад хадгалагдаж байгаа Монголчуудын бүтээсэн ба Монголчуудын түүх, соёлд холбогдох соёлын биет өвийг бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэж, өмчлөгч, эзэмшигчийн хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн олон талт хэлбэрээр ашиглана.

2.3.8.Соёлын өвийн шилжилт хөдөлгөөн, улсын хилээр гаргах, оруулах болон өмчлөх эрх шилжүүлэх үйл ажиллагааг бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн сангийн

мэдээлэлд үндэслэн зохион байгуулах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, салбар дундын хамтын ажиллагааг сайжруулна.

2.3.9.Соёлын өвийг ЮНЕСКО-ийн Дэлхийн өвийн жагсаалт, Соёлын биет бус өвийн төлөөллийн болон яаралтай хамгаалах шаардлагатай өвийн жагсаалт, “Дэлхийн дурсамж” хөтөлбөрийн Ази Номхон далайн болон Олон улсын жагсаалтад шинээр нэмж бүртгүүлэх ажлыг эрчимжүүлж, бүртгэгдсэн өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх чиглэлээр тогтвортой механизм төрийн бус байгууллагатай хамтран төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.3.10.Усан доорх соёлын өвийг эрэн сурвалжлах, олж тогтоох, бүртгэн баримтжуулах чиглэлээр туршлагажсан гадаад орны эрдэмтэн судлаачид, судалгааны байгууллагатай хамтран төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлж, үндэсний чадавхыг бэхжүүлнэ.

ГУРАВ.СУДЛАН ШИНЖЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

3.1.Соёлын өвийг судлан шинжлэх үйл ажиллагааны зорилго соёлын өвийн судалгааг шинжлэх ухааны онол, арга зүйн дагуу ил тод, тогтвортой, мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэн, үндэсний нэгдмэл үнэт зүйлийг бэхжүүлэхэд чиглэсэн мэдлэгийг хуримтлуулж, олон талт хэлбэрээр хэрэглээний орчинд түгээх замаар соёлын өвийн үнэ цэнэ, ач холбогдлыг өсгөхөд чиглэнэ.

3.2.Соёлын өвийн судлан шинжлэх үйл ажиллагаа нь үндэсний язгуур ашиг сонирхолд нийцсэн, хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин сөрөг нөлөөгүй, нийгмийн болон эдийн засгийн олон талт үр ашигтай байна.

3.3.Соёлын өвийг судлан шинжлэх үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

3.3.1.Соёлын өвийг хамгаалах, хөгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөлтийг судалгааны үр дүнд үндэслэн боловсруулж, оролцогч талуудын түншлэлийн хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

3.3.2.Соёлын өвийн судалгааны тайланг бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн санд төвлөрүүлж, төрийн болон байгууллагын нууцад хамаарахаас бусад судалгааны тайланг цахим хуудаст ил тод, нээлттэй байршуулан, сонирхогч талууд чөлөөтэй танилцах, судалгааны зорилгоор ашиглах боломжийг бүрдүүлнэ.

3.3.3.Төрийн бодлого, зайлшгүй хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн соёлын биет бус өвийг судлах, сурталчлах, хэрэглээнд нэвтрүүлэх хувь хүн, бүлэг хамт олны санал санаачилгыг дэмжинэ.

3.3.4.Түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн үнэ цэнэ, ач холбогдолтой үл хөдлөх дурсгалын хайгуул, малтлага судалгааг Монгол Улсын урт, дунд, богино хугацааны хөгжлийн бодлого болон орон нутгийн хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн төрөөс дэмжиж хэрэгжүүлнэ.

3.3.5. Монголчуудын угсаа гарвал, төрт ёсны түүхэн уламжлалыг хадгалсан түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хайгуул, малтлага судалгааг төрөөс тусгайлан дэмжин хэрэгжүүлж, соёлын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгон хөгжүүлнэ.

3.3.6. Төрөөс өмчийн бүх хэлбэрээр байгуулсан музей, галерей, номын сангийн судалгааны чадавхыг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг судалгааны эргэлтэд оруулна.

3.3.7. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хайгуул, малтлага судалгаа болон соёлын биет бус өвийн судалгааг хэрэгжүүлэх хуулийн этгээдэд зөвшөөрөл олгож, хэрэгжилтэд оролцогч талуудаас хяналт тавих, дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг сайжруулна.

3.3.8. Гадаад дотоодын оюутан, залуучуудад Монгол үндэстний соёлын өвийг судлах сонирхлыг хөхиүлэн дэмжиж, бүтээлч судлаачийг шалгаруулж урамшуулна.

3.3.9. Соёлын өвийг судлах чиглэлээр гадаадын эрдэм шинжилгээний байгууллага, дотоодын эрдэм шинжилгээний байгууллага хоорондын хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжиж, талуудын оролцоотой хүлээн зөвшөөрсөн үр дүнг тэгш эзэмших, өмчлөх боломжийг бүрдүүлнэ.

3.3.10. Соёлын өвийн судалгааны чиглэлээр үндэсний болон олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал, уулзалт, семинар зохион байгуулах, эрдэмтэн судлаачдыг олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал, уулзалт, семинарт оролцоход нь дэмжлэг үзүүлнэ.

ДӨРӨВ. ХАДГАЛАН ХАМГААЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

4.1. Соёлын өвийг хадгалан хамгаалах үйл ажиллагааны зорилго соёлын өвийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, оршин тогтнох чадварыг эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, авран хамгаалах шаардлагад нийцсэн тогтвортой орчныг нэгдмэл цогц байдлаар бүрдүүлэхэд чиглэнэ.

4.2. Соёлын өвийг хадгалан хамгаалах үйл ажиллагаа мэргэшсэн, судалгааны ажлын үр дүнд үндэслэсэн, харилцан уялдаатай, хариуцлагатай байх зарчимд үндэслэнэ.

4.3. Соёлын өвийг хадгалан хамгаалах үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

4.3.1. Газрыг ашиглахаас өмнө соёлын өвд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний ажлыг гүйцэтгэж, зөвлөмжид үндэслэн соёлын өвийг хадгалж хамгаалах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

4.3.2.Соёлын биет өвийг бодит хэрэгцээ шаардлага, олон улсын гэрээ хэлэлцээр, үндэсний хууль тогтоомжид нийцүүлэн төрийн болон орон нутгийн өмчид худалдан авна.

4.3.3.Соёлын биет өвд үнэ тогтоох эрх зүйн орчныг олон улсын гэрээ хэлэлцээр, үндэсний онцлогт нийцүүлэн боловсронгуй болгож, санхүүгийн зах зээлд олон талт хэлбэрээр ашиглах боломжийг бүрдүүлнэ.

4.3.4.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг зайлшгүй учрах байгалийн болон нийгмийн гаралтай эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зорилгоор аюулгүй газар зөөж байрлуулахаас бусад тохиолдолд хүрээлэн буй орчинд хадгална.

4.3.5.Соёлын биет өвийг сурталчлах, хамгаалах зорилгоор 1:1 масштабаар хуулбар хийх эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, шилжилт хөдөлгөөний эргэлтэд хяналт тавих замаар хэрэглээний төөрөгдөл үүсэхээс урьдчилан сэргийлнэ.

4.3.6.Хилийн чанадад хууль бусаар гарсан соёлын биет өвийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүй хууль ёсны өмчлөгчийн эрхийг хангах талаар шуурхай арга хэмжээ авч, холбогдох байгууллага хоорондын чадавх, хамтын ажиллагааны сүлжээг бэхжүүлнэ.

4.3.7.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалд хамаарах хуучны сүм, дуганы ашиглалтын менежментийг төр, орон нутгийн засаг захиргаа, өмчлөгч эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээний үндсэн дээр хэрэгжүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлнэ.

4.3.8.Соёлын биет өвийн хадгалалт хамгаалалтын байдалд гамшиг, аюулын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх үнэлгээг эрх бүхий байгууллагатай хамтран тогтмол зохион байгуулж хэвшүүлэн, дэвшилтэд арга технологи, техник хэрэгсэл нэвтрүүлж эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ авна.

4.3.9.Соёлын өвийг хамгаалах олон улсын хамтын ажиллагааны шинэ механизм байгуулах чиглэлээр санал санаачилга гаргаж, олон улсын түвшинд идэвхтэй ажиллана.

4.3.10.Соёлын өвийг хамгаалах олон улсын гэрээ хэлэлцээрт нэгдэн орох, гэрээ, хэлэлцээрийн механизмыг ашиглан Монгол Улсын эрх ашгийг хангуулах, соёлын өвийг хууль бусаар хилээр нэвтрүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх, хамтран тэмцэх чиглэлээр хөрш оруудтай хэлэлцээр байгуулж ажиллана.

ТАВ.СЭРГЭЭН ЗАСВАРЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

5.1.Соёлын өвийг сэргээн засварлах үйл ажиллагааны зорилго туршилтаар нотлогдсон арга зүйн дагуу соёлын өвийн анхны төрх, хийц бүтээцийг хувиргаж, өөрчлөхгүйгээр урт удаан хугацаанд аюулгүй, тогтвортой хадгалах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэнэ. Бодит хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн соёлын өвийн устаж үгүй болсон дутуу хэсэг, эсхүл эвдэрч гэмтсэн хэсгийг архивын баримт болон бусад эх

сурвалжид тулгуурлан боловсруулсан төлөвлөлтийн дагуу эх төрхөөс ялгарч танигдахаар сэргээн засварлана.

5.2.Соёлын өвийг сэргээн засварлах үйл ажиллагаанд мэргэшсэн ёс зүйтэй байх, залгамж чанартай байх, ил тод байх, хөгжлийн бодлогод нийцсэн байх үндсэн зарчмыг баримтална.

5.3.Соёлын өвийг сэргээн засварлах үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

5.3.1.Соёлын өвийг сэргээн засварлах ба соёлын өвийг хамгаалах бусад чиглэлээр оролцогч талуудад мэргэжлийн туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий мэргэжлийн байгууллагыг бүсчлэн байгуулж, чадавхыг бэхжүүлнэ.

5.3.2.Соёлын өвийг сэргээн засварлах чиглэлээр уур амьсгалын хувьд Монгол оронтой төстэй, хойд өргөрөг дагуух Азийн улс орнуудтай хамтын ажиллагаа өрнүүлэхийг зорьж, хамтарсан төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

5.3.3.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг сэргээн засварлах үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих, тайлагнах арга хэмжээг төрөөс зохицуулж, нэгдсэн удирдлагаар хангах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.

5.3.4.Олдворыг малтлагын талбайд сэргээн засварлах үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг сайжруулж, судлаачдын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэн олдворын эд зүйл илэрхийлэх үнэт шинж, чанарыг хамгаална.

5.3.5.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерей, номын сангийн соёлын өвийг сэргээн засварлах чадавхыг бэхжүүлж, үзмэр, эд өлгийн зүйлийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдалд нөлөөлж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулна.

5.3.6.Өмчлөгчийн хүсэлтийг үндэслэн хувийн өмчийн соёлын биет өвийг сэргээн засварлахад дэмжлэг үзүүлнэ.

5.3.7.Архивын баримт болон бусад эх сурвалжид үндэслэн мартагдсан эсхүл, мартагдаж болзошгүй соёлын биет бус өвийн илэрхийллийг уламжлалын дагуу сэргээн, оршин тогтнох чадварыг тогтворжуулна.

5.3.8.Хуучны сүм хийд, ордны цогцолборыг оршин буй нутгийн захиргааны байгууллага, өмчлөгч эзэмшигчтэй хамтран иж бүрэн сэргээн засварлаж, эх төрх, бүрэн бүтэн байдалд байнгын хяналт тавьж, тогтмол арчлах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

5.3.9.Улсын хамгаалалтын зэрэглэлд байх түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын хамгаалалтын менежментийг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий захиргааг бүсчлэн байгуулж, менежментийн төлөвлөгөөг төр, орон нутаг, өмчлөгчийн оролцоотой боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

5.3.10.Монгол орны цаг уур, соёлын өвийн онцлогт тохирсон хадгалалт хамгаалалтын технологи боловсруулах эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажлыг хөхиүлэн дэмжиж, туршилтаар нотлогдсон арга зүйг практикт нэвтрүүлнэ.

ЗУРГАА.ТҮГЭЭН ДЭЛГЭРҮҮЛЭХ, СУРТАЛЧЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

6.1.Соёлын өвийг түгээн дэлгэрүүлэх, сурталчлах үйл ажиллагааны зорилго соёлын өвийг танин мэдэх сонирхлын хүрээг нэмэгдүүлэх, соёлын өвийн ялгаатай байдлыг хүлээн зөвшөөрөх, тэгш хүндэтгэх үзэл санааг дэлгэрүүлэх, соёлын өвийг хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцогч талуудын идэвхитэй, бүтээлч оролцоог бий болгох, хүний сурч мэдэх, хөгжих хэрэгцээг хангахад чиглэнэ.

6.2.Соёлын өвийн түгээн дэлгэрүүлэх, сурталчлах үйл ажиллагаа нь илт тод, чанартай, шуурхай, хүртээмжтэй, ойлгомжтой, нээлттэй оролцоонд тулгуурлах зарчимд үндэслэнэ.

6.3.Соёлын өвийг түгээн дэлгэрүүлэх, сурталчлах үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

6.3.1.Соёлын өвийн түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн үнэ цэнэ, ач холбогдол бүхий мэдлэг, мэдээллийг боловсролын сургалтын агуулгад тусгаж, сурталчлах замаар хүүхэд залуучуудад үндэсний үнэт зүйлээ эрхэмлэн дээдлэх хандлага, зан үйлийг төлөвшүүлнэ.

6.3.2.Соёлын өвийн агуулга, илэрхийллийг урлагийн олон төрөлтэй хослуулан хөгжүүлсэн уран бүтээлийг үндэсний болон олон улсын хэмжээнд сурталчлах санал санаачлагыг дэмжиж, урамшуулна.

6.3.3.Уламжлалт баяр, ёслолын язгуур хэв шинжийг тогтвортой хадгалж, орчин үеийн технологийн шийдэлтэй хослуулан зохион байгуулна.

6.3.4.Олон улсын хэмжээнд өрсөлдөх чадвартай, ялгарах онцлогтой Монгол Улсын нэрийн хуудас болохуйц үндэсний соёлын өвийн агуулгатай наадам, баяр, фестиваль зэрэг арга хэмжээг бий болгон тогтмол зохион байгуулна.

6.3.5.Соёлын биет бус өвийн агуулгатай нийтийг хамарсан уралдаан, тэмцээн, баяр, наадам бусад арга хэмжээг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

6.3.6.Үндэсний соёлын өвийг харилцан ашигтай хамтын ажиллагааны зарчимд үндэслэн гадаад улсад бие даасан болон хамтарсан үзэсгэлэн гаргаж сурталчлах арга хэмжээг хөхиүлэн дэмжинэ.

6.3.7.Үндэсний соёлын өвийн талаарх ном бүтээлийг гадаад хэл дээрх орчуулж, гадаад оронд суугаа дипломат төлөөлөгчийн газар, их дээд сургуулийн номын сан, Монгол судлалын төв, тэнхим болон бусад байгууллагад хүргүүлж, түгээн сурталчлах, тогтвортой механизм бүрдүүлнэ.

6.3.8.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерей болон соёлын өвийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг бусад байгууллагын цахим хуудсыг гадаад хэлээр уншиж танилцах боломжийг бүрдүүлж, гадаадын иргэдэд эх хэлээрээ мэдээлэл хүлээн авах хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

6.3.9.Үндэсний соёлын өвийн мэдээллийг олон талт агуулга, хэлбэр /гэрэл зураг, бичвэр, видео, контент/-ээр бэлтгэж цахим мэдээллийн талбарыг ашиглан чанартай, хүртээмжтэй сурталчлах арга хэмжээг дэмжинэ.

6.3.10.Соёлын өвийг хадгалж хамгаалах зорилго бүхий олон улсын хамтын ажиллагааны механизмд нэгдэх, үйл ажиллагаанд нь идэвхитэй оролцох, олон улсын түвшинд ажиллах чадвартай үндэсний мэргэжилтнийг бэлтгэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

ДОЛОО.ЗОХИСТОЙ АШИГЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

7.1.Соёлын өвийн эх төрх, бүрэн бүтэн байдал, оршин тогтнох чадварт сөрөг нөлөөгүй хэлбэрээр зохистой ашиглан, эдийн засаг, нийгмийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр төр, иргэн, хуулийн этгээд хоорондын хамтын ажиллагааны итгэлцэл, түншлэлийг хөгжүүлнэ.

7.2.Соёлын өвд эрсдэл учруулахгүй, оролцогч талуудын эрх ашгийг тэнцвэртэй хангаж ажиллах нь соёлын өвийг зохистой ашиглахад баримтлах үндсэн зарчим мөн.

7.3.Соёлын өвийг зохистой ашиглах үйл ажиллагааны хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

7.3.1.Монголчуудын угсаа гарвал, төрт ёсны уламжлалд холбогдох түүх, соёл, шинжлэх ухаан, танин мэдэхүйн үнэ цэнэ, ач холбогдолтой дурсгалыг түшиглэн сургалт, судалгаа, сурталчилгааны цогцолбор байгуулж, соёлын үйлчилгээний нэр төрлийг олшруулна.

7.3.2.Соёлын өвийн гэрэл зураг, дүрс бичлэг, загвар, моделийг ашиглан бэлэг дурсгалын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжиж хөгжүүлнэ.

7.3.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерейн сан хөмрөгт хадгалагдаж байгаа үзмэр, эд өлгийн зүйлийг мэдээллийг цахимжуулж, судалгааны эргэлтэд нээлттэй хэлбэрээр ашиглуулна.

7.3.4.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерейн цуглуулгыг олон нийтэд нээлттэй үзүүлж, үнэ цэнэт байдлыг нэмэгдүүлнэ.

7.3.5.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын талаарх мэдээллийг орон зайн мэдээллийн системд оруулах, газар зүйн зурагт тэмдэглэж хэвлүүлэх, дурсгалын дэргэд мэдээллийн самбар байрлуулах замаар мэдээллийн хүртээмжийг өсгөнө.

7.3.6.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хамгаалах, ашиглах талаар хувийн хэвшлийн гаргасан санал санаачлагыг хөхиүлэн дэмжиж, хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлнэ.

7.3.7.Түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгалд үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерей, номын сан зэрэг олон нийтэд үйлчлэх хугацааг цаг агаарын нөхцөл байдалтай уялдуулан зохицуулна.

7.3.8.Бодит хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерейн барилгыг шинэчлэх, шинээр барих, түүхэн дурсгалт барилга, архитектурын дурсгалд үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерейд сан хөмрөг, лабораторийн барилгыг барьж ашиглалтад оруулна.

7.4.9.Соёлын өвийн агуулгыг соёлын бүтээлч үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэх бизнесийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн таатай орчныг бүрдүүлнэ.

7.4.10.Хилийн чинадад хадгалагдаж байгаа Монголчуудын бүтээсэн болон Монголчуудын түүх, соёлд холбогдох үнэт зүйлсийг эрэн сурвалжлах, бүртгэх, судлах сурталчлах ажлыг эрчимжүүлнэ.

---oOo---

МОНГОЛ УЛСЫН
СОЁЛЫН САЙДЫН ТУШААЛ

2023 оны 08 сарын 10 өдөр

Дугаар А/317

Улаанбаатар хот

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн
тооллого хийх тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэг, Засгийн газрын 2018 оны 184 дүгээр тогтоолоор баталсан "Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам"-ын 2.1, 4.2 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогыг 2023 оны 09 дүгээр сарын 04-ний өдрөөс 2024 оны 9 дүгээр сарын 03-ны өдөр хүртэлх хугацаанд зохион байгуулсугай.

2. Тооллогын ажлыг нэгдсэн арга зүйгээр хангах үүрэг бүхий Улсын комиссын бүрэлдэхүүнийг 1 дүгээр, тооллогын удирдамжийг 2 дугаар, ажлын төлөвлөгөөг 3 дугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

3. Тооллогын ажлыг холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу зохион байгуулж, нэгдсэн дүнг 2024 оны 2 дугаар улиралд багтаан танилцуулахыг Улсын комисс (Н.Мөнхзул)-т даалгасугай.

САЙД

Ч.НОМИН

14190016760

Соёлын сайдын 2023 оны 18 дугаар
сарын 10-ны өдрийн 1/317 дугаар
тушаалын нэгдүгээр хавсралт

**ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГЫН
УЛСЫН КОМИССЫН БҮРЭЛДЭХҮҮН**

Комиссын дарга:	Комиссын дарга: Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл, урлагийн газрын дарга
Гишүүд:	Соёлын яамны Соёлын өвийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Соёлын яамны Соёлын өвийн бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын түүх, соёлын дурсгалт зүйл, музейн бодлогын хэрэгжилт хариуцсан ахлах мэргэжилтэн Соёлын яамны Салбарын хяналтын газрын улсын ахлах байцаагч Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл, урлагийн газрын Соёл, соёлын өвийн хэлтсийн дарга Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын Төрийн өмчийн бүртгэл, ашиглалтын хэлтсийн дарга Үндэсний статистикийн хорооны соёлын статистик хариуцсан статистикч Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирал Монголын Үндэсний музейн захирал Чингис хаан Үндэсний музейн захирал Байгалийн түүхийн музейн захирал Шинжлэх ухааны академийн Палеонтологийн хүрээлэнгийн захирал (зөвшилцсөнөөр) Шинжлэх ухааны академийн Археологийн хүрээлэнгийн захирал (зөвшилцсөнөөр) Шинжлэх ухааны академийн Түүх, угсаатны зүйн хүрээлэнгийн захирал (зөвшилцсөнөөр)
Нарийн бичгийн дарга:	Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл, урлагийн газрын Соёл, урлагийн газрын мэргэжилтэн Соёлын өвийн үндэсний төвийн Бүртгэл, Мэдээллийн газрын ерөнхий бүртгэл, мэдээллийн санч

--oOo--

Соёлын сайдын 2023 оны 10 дугаар
сарын 10-ны өдрийн 4/317 дугаар
тушаалын хоёрдугаар хавсралт

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН УЛСЫН ТООЛЛОГЫН УДИРДАМЖ

Зорилго: Засгийн газрын 2018 оны 184 дүгээр тогтоолоор баталсан “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”-ын (цаашид журам гэх) хэрэгжилтийг хангах, дүгнэх, цаашид авах арга хэмжээний санал боловсруулахад оршино.

Хугацаа: 2023 оны 09 дүгээр сарын 04-нөөс 2024 оны 09 дүгээр сарын 03-ны өдөр хүртэл

Хамрах хүрээ: Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хадгалж байгаа Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн бүртгэлтэй Төрийн өмчийн музей, эрдэм шинжилгээний хүрээлэн, их дээд сургууль холбогдох байгууллага, Орон нутгийн өмчийн музей, сум, дүүргийн музей, танхим, шашны байгууллага зэрэг хавсралтад заасан байгууллага хамрагдана. /Хавсралт №1/

Нэг. Салбар комиссыг байгуулах

1.1.Засгийн газрын гишүүн өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах Төрийн өмчийн музей, галерей, эрдэм шинжилгээний байгууллага, холбогдох бусад байгууллагын тооллогын салбар комиссын бүрэлдэхүүнийг батална.

1.2.Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах Орон нутгийн өмчийн музей, сумдын музей, шашны байгууллага холбогдох бусад байгууллагын тооллогын салбар комиссын бүрэлдэхүүнийг батална.

1.3.Салбар комиссын даргаар Төрийн өмчийн музей, галерей, эрдэм шинжилгээний байгууллагын захирал, дарга болон аймаг, нийслэлийн Соёл урлагийн газрын дарга байна. Салбар комиссын нарийн бичгийн даргаар тухайн байгууллагын Бүртгэл мэдээллийн санч, бүрэлдэхүүнд үзмэртэй шууд харьцах албан тушаалтууд, эдгээр албан тушаалтан байхгүй бол түүнтэй адилтгах албан тушаалтан, шаардлагатай бусад ажилтныг оролцуулан сондгой тооны төлөөллөөс бүрдэнэ.

1.4.Тооллогын явцад салбар комиссын дарга, гишүүдийг хүндэтгэн үзэх шалтгаангүй чөлөөлж, өөрчлөхгүй.

1.5.Салбар комиссын дарга хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас комиссын өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдах боломжгүй болсон бол түүний томилсон комиссын гишүүн комиссын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулж болно. Гэхдээ энэ нь хариуцлагаас чөлөөлөгдөх үндэслэл болохгүй.

1.6.Салбар комисс ажлын 5 хоног тутамд хуралдаж, тооллогын ажлын явц, үр дүнгийн талаар хэлэлцэж, зохих шийдвэрийг гаргана.

1.7.Салбар комиссын үйл ажиллагаанд Салбарын хяналтын газар хяналт хяналт тавьж ажиллана.

Хоёр. Тооллогын ажлыг зохион байгуулах

2.1.Салбар комисс нь Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангаас тараасан “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын бүртгэл”-д тулгуурлан тооллогыг явуулна.

2.2.Салбар комиссыг байгуулсан засаг захиргааны байгууллага, салбар комиссын дарга хамтран тооллогын ажилд ашиглах байгаа жин, хэмжүүрийн багаж хэрэгсэл, гэрэл зургийн аппарат дагалдах хэрэгсэл зэргийг бүрдүүлэх, тооллогын программ ажиллах интернэт сүлжээний найдвартай байдлыг хангахад зохих арга хэмжээг авч ажиллана.

2.3.Салбар комиссын дарга тооллогын ажилд ашиглах жин, хэмжүүрийн багаж хэрэгслийг Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль тогтоомжид заасны дагуу баталгаажуулах ажлыг зохион байгуулна.

2.4.Салбар комисс тооллогын явцад бүртгэлийн дэвтэрт бичигдсэн механик алдаа (Бүртгэлтийн дэс дугаар зөрсөн, үг үсгийн алдаа гаргасан, тооллогын программд оруулахдаа алдаж бичсэн зэрэг)-г залруулна. Бусад нэмэлт, өөрчлөлтийн талаарх мэдээллийг журмын 2.8.4-т заасныг баримтлан ажиллах ба энэ талаарх мэдээллийг журмын 6.3-т заасан дүгнэлтэд тусгана.

2.5.Тооллогын улсын комисс 14 хоног тутамд, шаардлагатай бол хугацаа харгалзахгүй хуралдах, зарим асуудлаар газар дээр нь ажиллаж салбар комиссоос ирүүлсэн саналыг шийдвэрлэнэ.

2.6.Салбар комисс тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг тухай бүр тооллогын программд оруулж, 7 хоног тутамд Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд цахимаар дамжуулна. Соёлын өвийн үндэсний төв тооллогын явцын дүнг олон нийтэд цахимаар мэдээлэх ажлыг зохион байгуулна.

2.7.Салбар комисс шаардлагатай бол төрийн болон төрийн бус байгууллагын төлөөлөл, эрдэмтэн судлаачдыг оролцуулан зөвлөлөө авч болно.

2.8.Тооллогын явцад дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан, шилжүүлсэн, яаралтай сэргээн засварлах шаардлагатай үзмэрийн жагсаалтыг гаргаж, мэдээ тайланд тусгана.

2.9.Тооллогын дэвтэр болон “Тоолов /...он..!” тэмдгийг салбар комиссын нарийн бичгийн дарга хадгалж, хөтөлнө. Хүндэтгэн үзэх шалтгаангүй дэвтэр, тэмдгийг бусдад дамжуулж, хадгалуулахгүй.

2.10.Тооллогын явцын мэдээгээ тооллогод хамрагдсан, “тоолов” дарагдсан үзмэрийн тоон дүн, удирдамжийн 2.4, 2.6-д тусгасан болон шийдвэрлэгдсэн, шийдвэрлүүлэхээр санал өгсөн асуудлаа нэгтгэн/ сар бүр цахимаар Улсын комисст хүргүүлнэ.

Гурав. Тооллогын ажлыг тайлагнах

3.1.Салбар комиссын дарга журмын 6-д заасны дагуу тайлагнах ажлыг зохион байгуулах ба улсын комисс тооллогын дүнг Засгийн газарт танилцуулахаас өмнө бусдад дамжуулах, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэхгүй.

3.2.Салбар комисс тайландаа сан хөмрөгийн аюулгүй байдал, тооллогын мөрөөр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний саналыг тусгана.

3.3.Улсын комисс тооллогын дүнг Засгийн газар танилцуулж, цаашид авах арга хэмжээний саналаа салбар комиссыг байгуулсан албан тушаалтан гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжилтийг хангана.

---oOo---

Удирдамжийн хавсралт

ТООЛЛОГОД ХАМРАГДАХ БАЙГУУЛЛАГА**1. Төрийн өмчийн музей, галерей, байгууллага**

2. Монголын Үндэсний музей
3. Чингис хаан Үндэсний музей
4. Байгалийн түүхийн музей
5. Дүрслэх урлагийн музей
6. Богд хааны ордон музей
7. Чойжин ламын сүм музей
8. Монголын театрын музей
9. Хархорум музей
10. Хөшөө цайдам музей
11. Монголын уран зургийн галерей
12. Монгол цэргийн музей
13. Үндэсний төв номын сангийн Үнэт ховор номын музей
14. Монголбанкны Эрдэнэсийн сан
15. ШУА-ын Археологийн хүрээлэн
16. ШУА-ын Палеонтологийн хүрээлэн
17. МУИС-ийн Шинжлэх ухааны сургууль
18. МУИС-ийн Улаанбаатар их сургууль
19. ШУТИС-ийн БУХүмүүнлэгийн сургууль

2. Аймаг, нийслэл орон нутгийн музей

1. Архангай аймгийн музей
2. Баян-Өлгийн аймгийн музей
3. Баянхонгор аймгийн музей
4. Булган аймгийн музей
5. Говь-Алтай аймгийн музей
6. Говьсүмбэр аймгийн музей
7. Дархан-Уул аймгийн музей
8. Дорноговь аймгийн музей, сургалт сурталчилгааны төв
9. Дорнод аймгийн музей
10. Дундговь аймгийн музей
11. Завхан аймгийн музей
12. Орхон аймгийн музей
13. Өвөрхангай аймгийн музей
14. Өмнөговь аймгийн музей
15. Сүхбаатар аймгийн түүх, угсаатны зүйн музей
16. Сэлэнгэ аймгийн нэгдсэн музей
17. Төв аймгийн музей
18. Увс аймгийн музей
19. Хөвд аймгийн музей
20. Хөвсгөл аймгийн орон нутаг судлах музей
21. Хэнтий аймгийн музей
22. Улаанбаатар хотын музей
23. Эрдэнэзуу музей
24. Ялалт музей

3. Шашны байгууллага

1. Төвхөн хийд
2. Шанхын Баруун хүрээ хийд
3. Өвөрхангай аймаг. Ганданпунцаглин хийд
4. Ховд аймаг. Ганданпунцаглин хийд

4. Сумдын музей

1. Архангай аймаг
 1. Булган
 2. ИхТамир
 3. Өлзийт
 4. Өндөр-Улаан
 5. Тариат
 6. Төвшрүүлэх
 7. Хангай
 8. Хашаат
 9. Хотонт
 - 10.Цэнхэр
 - 11.Чулуут
2. Баян-Өлгий аймаг
 1. Алтай
 2. Алтанцөгц
 3. Баяннуур сум
 4. Булган
 5. Буянт
 6. Ногооннуур
 7. Сагсай
 8. Толбо
 9. Улаанхус
 - 10.Цэнгэл
3. Баянхонгор аймаг
 1. Баацагаан
 2. Баянбулаг
 3. Баянлиг
 4. Баян-Овоо
 5. Баян-Өндөр
 6. Баянцагаан
 7. Бүгд
 8. Бөмбөгөр
 9. Бууцагаан
 - 10.Галуут
 - 11.Гурванбулаг
 - 12.Жаргалант
 - 13.Жинст
 - 14.Заг
 - 15.Өлзийт
 - 16.Хүрээмарал
 - 17.Шинэжинст
 - 18.Эрдэнэцогт
4. Булган аймаг
 1. Баян-Агт
 2. Баяннуур
 3. Булган

4. Бүрэгхангай
5. Гурванбулаг
6. Дашинчилэн
7. Дашинчилэн-Хар бухын балгасын музей
8. Могод
9. Орхон
10. Сайхан
11. Сэлэнгэ
12. Тэшиг
13. Хангал
14. Хялганат тосгон
15. Хишиг-Өндөр
16. Хутаг-Өндөр
5. Говь-Алтай аймаг
 1. Алтай
 2. Баян-Уул
 3. Бугат
 4. Бигэр
 5. Гуулин
 6. Дарив
 7. Дэлгэр
 8. Жаргалан
 9. Тайшир
 10. Тонхил
 11. Төгрөг
 12. Халиун
 13. Хөхморьт
 14. Цогт
 15. Цээл
 16. Чандмана
 17. Шарга
 18. Эрдэнэ
6. Говьсүмбэр аймаг
 1. Баянтал
 2. Шивээговь 1 байна
7. Дархан-Уул аймаг
 1. Хонгор
 2. Орхон
8. Дорноговь аймаг
 1. Айраг
 2. Алтанширээ
 3. Даланжаргалан
 4. Дэлгэрэх
 5. Иххэт
 6. Мандах
 7. Өргөн
 8. Сайхандулаан
 9. Улаанбадрах
 10. Хатанбулаг
 11. Хөвсгөл
 12. Эрдэнэ
9. Дорнод аймаг
 1. Баяндун
 2. Булган

3. Дашбалбар
4. Цагаан-Овоо
5. Сэргэлэн
6. Гурванзагал
10. Дундговь аймаг
 1. Адаацаг
 2. Баянжаргалан
 3. Говь-Угтаал
 4. Дэлгэрхангай
 5. Дэлгэрцогт
 6. Луус
 7. Өлзийт
 8. Өндөршил
 9. Хулд
 10. Эрдэнэдалай
11. Завхан аймаг
 1. Алдархаан
 2. Асгат
 3. Баянтэс
 4. Баянхайрхан
 5. Идэр
 6. Их-Уул
 7. Нөмрөг
 8. Отгон
 9. Сантмаргац
 10. Сонгино
 11. Тосонцэнгэл
 12. Түдэвтэй
 13. Тэлмэн
 14. Тэс
 15. Ургамал
 16. Цагаанхайрхан
 17. Цагаанчулуут
 18. Цэцэн-Уул
 19. Шилүүстэй
 20. Эрдэнэхайрхан
 21. Яруу
 22. Дөрвөлжин
 23. Завханмандал
12. Орхон аймаг
 1. Баян-Өндөр
13. Өвөрхангай аймаг
 1. Баруунбаян-Улаан
 2. Бат-Өлзий
 3. Баянгол
 4. Баян-Өндөр
 5. Богд
 6. Бүрд
 7. Гучин-ус
 8. Есөнзүйл
 9. Зүүнбаян-Улаан
 10. Нарийнтээл
 11. Өлзийт
 12. Сант

13. Тарагт
14. Төгрөг
15. Уянга
16. Хайрхандулаан
17. Хархорин
18. Хужирт
14. Өмнө-говь аймаг
 1. Баяндалай
 2. Баян-Овоо
 3. Булган
 4. Гурвантэс
 5. Манлай
 6. Мандал-Овоо
 7. Номгон
 8. Сэврэй
 9. Ханбогд
 10. Ханхонгор
 11. Хүрмэн
 12. Цогт-Овоо
 13. Ноён
 14. Цогтцэций
15. Сүхбаатар аймаг
 1. Дарьганга
 2. Мөнххаан
 3. Сүхбаатар
 4. Эрдэнэцагаан 3 сум байна
16. Сэлэнгэ аймаг
 1. Алтанбулаг
 2. Баруун бүрэн
 3. Баянгол
 4. Бугант тосгон
 5. Дулаанхаан
 6. Ерөө
 7. Жавхлант
 8. Зүүнбүрэн
 9. Мандал - Түнхэл тосгон
 10. Мандал - Хэрх тосгон
 11. Орхон
 12. Орхонтуул
 13. Сайхан - Номгон тосгон
 14. Сайхан
 15. Сант
 16. Түшиг
 17. Хушаат
 18. Хүдэр
 19. Цагааннуур
 20. Шаамар
17. Төв аймаг
 1. Алтанбулаг
 2. Аргалант
 3. Архуст
 4. Батсүмбэр
 5. Баян
 6. Баяндэлгэр

7. Баянжаргалан
8. Баян-Өнжүүл
9. Баянхангай
10. Баянцагаан
11. Баянцогт
12. Баянчандмань
13. Борнуур
14. Бүрэн
15. Дэлгэрхаан
16. Жаргалант
17. Заамар
18. Лүн
19. Мөнгөнморьт
20. Өндөрширээт
21. Сэргэлэн
22. Сүмбэр
23. Угтаалцайдам
24. Эрдэнэ
25. Эрдэнэсант
26. Цээл
27. Бүрэн сум Самбуугийн нэрэмжит музей
28. Угтаалцайдам, Хадбаатарын нэрэмжит музей

18. Увс аймаг
 1. Баруунтуруун
 2. Бөхмөрөн
 3. Давст
 4. Завхан
 5. Зүүнговь
 6. Зүүнхангай
 7. Малчин
 8. Наранбулаг
 9. Өлгий
 10. Өмнөговь
 11. Өндөрхангай
 12. Сагиль
 13. Тариалан
 14. Түргэн
 15. Тэс
 16. Ховд
 17. Хяргас
19. Ховд аймаг
 1. Алтай
 2. Булган
 3. Эрдэнэбүрэн
 4. Дарви
 5. Дөргөн
 6. Дуут
 7. Зэрэг
 8. Манхан
 9. Мөнххайрхан
 10. Мөст
 11. Мянгад
 12. Үенч

13. Цэцэг
 20. Хөвсгөл аймаг
 1. Алаг-эрдэнэ
 2. Арбулаг
 3. Баянзүрх
 4. Бүрэнтогтох
 5. Галт
 6. Жаргалант
 7. Их уул
 8. Рашаант
 9. Тариалан
 10. Тосонцэнгэл
 11. Төмөрбулаг
 12. Түнэл
 13. Цагааннуур
 14. Цагаан-Уул
 15. Чандмань-Өндөр
 16. Шинэ-Идэр
 17. Хатгал
 18. Улаан-уул 15 байан
 21. Хэнтий аймаг
 1. Батноров
 2. Батширээт
 3. Баян-Адарга
 4. Баянмөнх
 5. Баянхутаг
 6. Биндэр
 7. Бор-Өндөр
 8. Бэрх /хот/
 9. Дадал
 10. Дархан
 11. Жаргалтхаан
 12. Өмнөдэлгэр
 22. Нийслэл
 1. Багануур дүүргийн музей
 2. Налайх дүүргийн музей
- 5. Хувийн музей**
1. Данзанравжаагийн музей- зөвшилцөх

МОНГОЛ УЛСЫН СОЁЛ, СПОРТ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ, ЗАЛУУЧУУДЫН
САЙДЫН ТУШААЛ

2025 оны 06 сарын 25 өдөр

Дугаар А/253.

Улаанбаатар хот

Тушаал, тушаалын хавсралтад
өөрчлөлт оруулах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэг, Засгийн газрын 2018 оны "Журам батлах тухай" 184 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан "Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам"-ын 2.1, 4.2 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Соёлын сайдын 2023 оны "Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай" А/317 дугаар тушаалын 1 дэх хэсгийн "2023 оны 9 дүгээр сарын 04-ны өдрөөс 2024 оны 9 дүгээр сарын 03-ны өдөр" гэснийг "2025 оны 6 дугаар сарын 20-ны өдрөөс 12 дугаар сарын 01-ний өдөр" гэж, 3 дахь хэсгийн "2024" гэснийг "2025" гэж, тушаалын 1 дүгээр хавсралтын "Соёлын яамны" гэснийг "Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яамны" гэж, тушаалын 2 дугаар хавсралтын "2023 оны 09 дүгээр сарын 04-нөөс 23-ны өдрөөс 2024 оны 09 дугаар сарын 03" гэснийг "2025 оны 6 дугаар сарын 20-ны өдрөөс 12 дугаар сарын 01" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2. Тушаалын 3 дугаар хавсралтыг хүчингүй болгосугай.

САЙД

Ч.УНДРАМ

14190010504

БАТЛАВ.
 ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ
 СОЁЛ, УРЛАГИЙН ГАЗРЫН ДАРГА БӨГӨӨД
 ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН
 УЛСЫН ТООЛЛОГЫН КОМИССЫН ДАРГА
 Э.ЦЭНД-АЮУШ
 ...ны ... дугаар сарын ... ны өдөр

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН
 УЛСЫН ТООЛЛОГЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Д/д	Хэрэгжуулэх арга хэмжээ	Хугацаа	Хариуцах эзэн
1.Бэлтгэл ажил			
1.1	Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд системд бүртгэгдсэн үзмэр эд өлгийн зүйлийн мэдээллийг нягтлах	2025.07.25 2025.08.08	СӨҮТ
1.2	Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд системээс хасаж актлах, шилжүүлэх үзмэр, эд өлгийн зүйлийг хасах	2025.07.28 2025.08.08	СӨҮТ
1.3	ССАЖЗ-ын сайдын тушаал болон шинэчлэн баталсан удирдамж, төлөвлөгөөг холбогдох байгууллагад хүргүүлэх	2025.08.05	ЗГХА Соёл урлагийн газар
1.4	Төрийн өмчийн музей, галерей, эрдэм шинжилгээний байгууллага, эрдэнэсийн сан, үндэсний номын санд хадгалагдаж буй түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого зохион байгуулах салбар комиссыг харьяалах сайдын тушаалаар батлуулах	2025.08.11	Улсын комиссын нарийн бичгийн дарга
1.5	Тооллогод шаардлагатай зардлыг шийдвэрлүүлэх ажлыг зохион байгуулах	2025.08.15	ССАЖЗЯам
1.6	Тооллого хийх арга зүйн сургалт зохион байгуулах	2025.09.01 2025.09.15	ЗГХА Соёл урлагийн газар СӨҮТ
1.7	Тооллогын гарын авлага боловсруулж, хэвлүүлэх болон "Тоолов 2025" тэмдэг хийлгэх	2025.08.15	ЗГХА Соёл урлагийн газар СӨҮТ
1.8	Тооллогын дэвтэр хэвлүүлэх	2025.08.15 2025.08.20	Соёлын өвийн үндэсний төв
1.9	Тооллогын дүнг олон нийтэд цахимаар мэдээлэх талбар нээх	2025.08.11	Соёлын өвийн үндэсний төв
1.10	Шашны, олон нийтийн болон хувийн өмчийн музейн өмчлөгчөөс зөвшөөрөл авах	2025.08.15 2025.08.22	Салбар комисс
2.Тооллогын ажлыг зохион байгуулах			
2.1	Улсын комиссын хуралдааныг зохион байгуулах	2025.08.01 2025.12.01	Улсын комиссын нарийн бичгийн дарга

2.2	Тооллогын ажлыг зохион байгуулах салбар комиссыг мэргэжил арга зүйгээр хангах	2025.08.15 2025.12.01	Улсын комисс
2.3	Тооллогын явцад хяналт шалгалт хийж, тооллого дуусахад мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагчийн дүгнэлт гаргах ажлыг зохион байгуулах	2025.10.01 2025.11.11	Салбарын хяналтын төлөөлөл
2.4	Тооллогын явцын мэдээллийг улсын комисст хүргүүлэх	5 хоног тутам	Салбар комиссын дарга
3.Тооллогын дүнг тайлагнах			
3.1	Тооллогын дүнг нэгтгэн байгууллагын өмч хамгаалах байнгын зөвлөлд танилцуулан санал дүгнэлт гаргуулах	2025.11.15	Салбар комисс
3.2	Тооллогын тайлан гаргаж, Улсын комисст хүргүүлэх	2025.11.20	Салбар комиссын дарга
3.3	Салбар комиссын үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийх	2025.11.15	Салбарын Хяналтын төлөөлөл
3.4	Тооллогын нэгдсэн тайлан гаргаж, Улсын комисст хүргүүлэх	2025.12.01	Улсын комиссын нарийн бичгийн дарга

---oOo---

СОЁЛЫН ӨВИЙН ҮНДЭСНИЙ ТӨВИЙН
ЗАХИРЛЫН ТУШААЛ

2024 оны 05 сарын 27 өдөр

Дугаар А/41

Улаанбаатар хот

Аргачлал батлах тухай

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7, 20.8, 20.10 дахь хэсэг, 32 дугаар зүйлийн 32.2.1 дэх хэсэг, Соёлын яамны 2021-2024 оны стратеги төлөвлөгөөний Стратегийн зорилт 2-ийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1.Соёлын өвийг бүртгэх "Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем" ашиглахтай холбогдуулан "Бүртгэл, хөтлөх, ашиглах аргачлал"-ыг хавсралтаар баталсугай.

2.Энэхүү аргачлалыг соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэгч байгууллага, иргэнд түгээх, нэгдсэн арга зүйгээр хангаж ажиллахыг Бүртгэл, мэдээллийн газрын дарга (А.Саруул)-д даалгасугай.

3.Системийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах, админ, орон нутгийн админд эрх олгох, тохируулах ажлыг зохион байгуулж ажиллахыг Мэдээллийн технологийн газрын дарга (Д.Сайнбаяр)-д үүрэг болгосугай.

4.Тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Захиргаа, удирдлагын газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч (А.Ганбат)-д даалгасугай.

ЗАХИРАЛ ГЭНХБАТ

172401017

1724010080

କିନ୍ତୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ (ନିମ୍ନଲିଖିତ) - ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

[illegible]

Իսկ ի անդամ ՅԱՐՈՍԼԱՎ ԿՐԻՍՏՈՒՆՆԻՔՆԵՐ ՈՐ ԿՐԻՍՏՈՒՆՆԻՔՆԵՐ (Գր. ԿՐԻՍՏՈՒՆՆԻՔՆԵՐ) - ՅԵ ԿՐԻՍՏՈՒՆՆԻՔՆԵՐ :

[illegible]

Ինձ համար իմ կյանքը և իմ ապագան, իմ հայրենիքը, իմ հայրենի լեռները, իմ հայրենի գետերը (Իմ - հայրենի) - իմ օրհանգիստն է:

Ու... երբ հասնում է տեսլի մ' իտի մ' ձայնուն , 'դուռն մ' աղ ձայնեցանքն ճաշարանը , 'հեն' 66 ԳԱՌԱՂԵ :

[illegible][illegible][illegible]

00.6 , 00.7 , 00.90 סוף מילוי , 00 סטוסס סטוסס ס' 00.0.9 סוף מילוי , 'ס'ס'ס'ס'ס'ס'ס'ס'ס'ס' 0009-0000

[illegible]

આપના આગ્રહને કારણે

नमो भगवते वासुदेवाय

3/10/19

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰ

१०५६) स/ नरहरस/ १०५६

6/10/2020 12:06 PM

Соёлын өвийн үндэсний төвийн захирлын
2024 оны 05 дугаар сарын 27-ны өдрийн
А/12 дугаар туцаалын хавсралт

СОЁЛЫН ӨВИЙН НЭГДСЭН БҮРТГЭЛ,
МЭДЭЭЛЛИЙН СИСТЕМД БҮРТГЭЛ ХӨТЛӨХ,
АШИГЛАХ АРГАЧЛАЛ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү аргачлал нь Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 дугаар зүйлийн дагуу соёлын өвийг бүртгэх, ашиглах, лавлагаа мэдээлэл, тайлан гаргах, сурталчлах үйл ажиллагааны чиглэл, зохион байгуулалтын дэс дарааллыг заасан баримт бичиг болно.

1.2. Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд бүртгэл хөтлөх, ашиглах аргачлалыг "Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн систем"-д /цаашид "систем" гэнэ/ соёлын биет болон биет бус өвийг бүртгэх, ашиглахад хэрэглэнэ.

1.3. Систем нь:

- мэдээллийн самбар;
- соёлын биет бус өвийн дэд систем;
- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем;
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэд систем;
- баримтат өвийн дэд систем;
- админ удирдлага;
- медиа сангийн дэд систем;
- лавлагаа мэдээллийн дэд систем;
- орон зайн дэд систем;
- лог бүртгэлийн дэд систем гэсэн бүтэцтэй байна.

1.4. Систем нь тухайн шатны бүртгэл, мэдээллийн санг бүрдүүлэгч байгууллагын уялдаа холбоо, мэдээллийн урсгалыг хурдасгах, соёлын өвийг хадгалж хамгаалах чиглэлээр оновчтой бодлого, шийдвэр гаргахад дэмжлэг үзүүлэх, холбогдох байгууллагуудыг мэдээллээр түргэн шуурхай хангах, хянах, мэдээллийг хамтран ашиглах, сурталчлах зорилготой.

1.5. Систем нь <https://ncch.cis.mn/> домэйн нэртэй байна.

1.6. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санг дараах иргэн, хуулийн этгээд системд нэвтрэх эрх авч хэрэглэгч үүсгэнэ. Үүнд:

1.6.1. байгууллагын бүртгэл, мэдээллийн сан;

1.6.2. сум, дүүргийн бүртгэл, мэдээллийн сан;

1.6.3. аймаг, нийслэлийн бүртгэл, мэдээллийн сан;

1.6.4. соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сан;

1.6.5.судалгааны байгууллага;

1.6.6.судлаач;

1.6.7.иргэн.

1.7.Системийг дараах этгээд ашиглах эрхтэй. Үүнд:

1.7.1.төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчийн захиргааны байгууллага;

1.7.2.тусгай чиг үүргийн байгууллага;

1.7.3.эрдэм шинжилгээний байгууллага;

1.7.4.аж ахуй нэгж, байгууллага;

1.7.5 иргэн.

1.8.Системд нэвтрэх, ашиглах хүсэлтэй байгууллага, иргэн Соёлын өвийн үндэсний төвд хүсэлт гаргана.

1.9.Соёлын өвийн үндэсний төв нь аргачлалын 1.7.1, 1.7.2, 1.7.3-д дурдсан байгууллагад системд нэвтрэх, ашиглах эрхийг төрийн цахим шуудангийн хаягийг үндэслэн олгоно.

Хоёр. Нэр томьёо

2.1.Энэхүү аргачлалд заасан нэр томьёог дараах утгаар ойлгоно:

2.1.1.“систем” гэдэг нь холбогдох техникийн орчин, сервер, тоног төхөөрөмж, үүлэн тооцоололд суурилсан программ хангамж зэргээс бүрдсэн ашиглагчийн удирдлагын болон хэрэглэгч хэрэглэх боломжтой төрөлжсөн дэд системийн цогц үйл ажиллагааг;

2.1.2.“Мэдээллийн самбар” гэдэг нь соёлын биет бус өв, түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл, түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал, баримтат өвийн дэд системд бүртгэгдсэн тоон үзүүлэлтүүдийг хэрэглэгчийн эрхийн түвшнээс хамаарч улс, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, байгууллагын хэмжээнд харуулах модулийг;

2.1.3.“Соёлын биет бус өвийн дэд систем” гэдэг нь соёлын биет бус өв болон соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчтай холбоотой мэдээллийн модулийг;

2.1.4.“Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем” гэдэг нь түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлтэй холбоотой мэдээллийн модулийг;

2.1.5.“Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэд систем” гэдэг нь түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газар, дурсгалтай холбоотой мэдээллийн модулийг;

2.1.6. "Баримтат өвийн дэд систем" гэдэг нь баримтат өвтэй холбоотой мэдээллийн модулийг;

2.1.7. "Админ удирдлага" гэдэг нь тухайн шатны бүртгэл, мэдээллийн нэгдсэн системийн цогц үйл ажиллагааг хангах, сайжруулах, шинэчлэх, хэрэглэгчийг үүсгэх, тохируулах зэрэг үйл ажиллагааны ерөнхий модулийг;

2.1.8. "Медиа сангийн дэд систем" гэдэг нь системд бүртгэгдсэн соёлын өвийн гэрэл зураг, дуу, дүрс бичлэг, гурван хэмжээст мэдээллийн сан үүсгэх хадгалах, ашиглах модулийг;

2.1.9. "Лавлагаа мэдээллийн дэд систем" гэдэг нь иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтийг хүлээн авах, хуваарилах, шийдвэрлэх, тайлан мэдээ гаргах үйл ажиллагааны модулийг;

2.1.10. "Орон зайн дэд систем" гэдэг нь соёлын өвийн байршил, тархцын мэдээллийг газрын зураг ашиглах харуулах модулийг;

2.1.11. "Лог бүртгэлийн дэд систем" гэдэг нь системийг хэрэглэгч, ашиглагч нарын хийсэн бүхий л үйлдлийг түүх, үүсгэн хадгалах, харуулах модулийг;

2.1.12. "Супер админ" гэдэг нь системийн хэвийн үйл ажиллагааг хариуцах админ болон орон нутгийн админд эрх олгох, тохируулах үүрэгтэй Соёлын өвийн үндэсний төвийн холбогдох албан тушаалтныг;

2.1.13. "Админ" гэдэг нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн захиргааны байгууллага, соёлын байгууллага, байгууллага, иргэнд систем ашиглах эрх олгох, тохируулах үүрэгтэй Соёлын өвийн үндэсний төвийн өв хариуцсан эрх бүхий албан тушаалтныг;

2.1.14. "Орон нутгийн админ" гэдэг нь тухайн засаг, захиргааны нэгжид хамаарах соёлын байгууллага, иргэн, хуулийн этгээдэд системд ашиглах эрх олгох, тохируулах эрх бүхий албан тушаалтныг;

2.1.15. "Хэрэглэгч" гэдэг нь админ, орон нутгийн админаас эрх авч системд соёлын өвийн бүртгэл, мэдээлэлтэй холбоотой үйл ажиллагааг гүйцэтгэх иргэн, эрх бүхий албан тушаалтныг;

2.1.16. "Ашиглагч" гэдэг нь админ, орон нутгийн админаас эрх авсан төрийн болон орон нутгийн өмчийн захиргааны байгууллага, тусгай чиг үүргийн байгууллага, эрдэм шинжилгээний байгууллага, судлаач зэрэг соёлын өвийн мэдээллийг хязгаартайгаар ашиглах иргэн, хуулийн этгээдийг;

2.1.17. "Баримтат өв" гэдэг нь түүхэн тодорхой орон зай, цаг үеийн аль нэг хэсгийг төлөөлж чадах байгаль, нийгэм, түүх, соёл, урлаг, шинжлэх ухааны үнэ цэн, ач холбогдол бүхий мэдээлэл агуулсан төрөл бүрийн эд материал дээр бичсэн ном бичгийн зүйл, дуу, дүрсээр баримтжуулан үлдээсэн дурсгалыг;

2.1.18. “Улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн дугаар” гэдэг нь соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд бүртгэгдсэнийг баталгаажуулсан дугаарыг;

2.1.19. “GLAM” гэдэг нь системд бүртгэгдсэн өвийг олон нийтэд дамжуулан сурталчлах системийг.

Гурав. Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системийн бүтэц

3.1. “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сангийн систем”-ийн Мэдээллийн самбар нь:

- нэгдсэн самбар,
- соёлын биет бус өв,
- соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч,
- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал,
- Баримтат өвийн төрлөөр холбогдох тоон үзүүлэлтийг харуулна.

3.2. Соёлын биет бус өвийн дэд систем нь:

- соёлын биет бус өвийн бүртгэл,
- соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн бүртгэл,
- соёлын биет бус өвийн тайлан гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.3. Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем нь:

- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл,
- үзэсгэлэнгийн бүртгэл,
- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тайлан гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.4. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэд систем нь:

- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газрын бүртгэл,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалтын бүртгэл,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тайлан гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.5. Баримтат өвийн дэд систем нь:

- баримтат өвийн бүртгэл,
- баримтат өвийн тайлан,
- баримтат өвийн файл гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.6. Админ удирдлагын дэд систем нь:

- өмчлөгч,
- эзэмшигч,
- хэрэглэгчийн жагсаалт,
- өвийн төрөл,
- соёлын биет бус өв,
- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал,
- баримтат өв гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.7. Медиа сангийн дэд систем нь:

- соёлын биет бус өв медиа сан,
- соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн медиа сан,
- түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн медиа сан,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын медиа сан,
- баримтат өвийн медиа сан гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.8. Лавлагаа мэдээллийн дэд систем нь:

- лавлагааны жагсаалт,
- тайлан гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.9. Орон зайн дэд систем нь:

- соёлын биет бус өвийн тархац,
- соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн тархац,
- түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалт газрын тархац гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

3.10. Лог бүртгэлийн дэд систем нь:

- хэрэглэгчийн лог,
- бүртгэл өөрчлөлтийн түүх гэсэн дэд хэсгээс бүрдэнэ.

Дөрөв. Системд хандах эрх

4.1. Систем нь дараах хандах эрхтэй байна. Үүнд:

4.1.1. "Супер админ" нь орон нутгийн болон байгууллагын админд хандах эрх олгох, тохируулах, цуцлах эрхтэй бөгөөд системийн хэвийн үйл ажиллагааг хариуцах, алдаа гэмтэл гарсан тохиолдолд мэдэгдэх, системд хөгжүүлэлт, сайжруулалт хийхтэй холбоотой асуудлыг хариуцах, тухайн шатны админд сургалт, зааварчилгаа өгнө.

4.1.2. "Админ" нь төрийн болон орон нутгийн өмчийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэлийн соёл, урлагийн газар, музей, байгууллагаас эрх олгосон албан тушаалтан болон иргэнд системд ажиллах эрх олгох, тохируулах, цуцлах эрх өгнө.

4.1.3. "Орон нутгийн админ" нь тухайн шатны засаг захиргаа, түүний нэгжийн хамаатах музей, орон нутаг судлах танхим, байгууллагаас эрх олгосон албан тушаалтанд системд ажиллах эрх олгох, тохируулах, цуцлах эрх өгнө.

4.1.4. "Ашиглагч нь" системд бүртгэгдсэн соёлын өвийн холбогдох мэдээллийг "Статистик тоон дүн мэдээ харах" эрхийг ашиглан харна.

4.1.5. "Ашиглагч нь" хандах эрх авах хүсэлтээ тухайн шатны эрх олгогдсон байгууллагад албан хүсэлтээр уламжлан авна.

Тав. Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системийн үйлдэл

5.1. Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем нь:

- нэмж бүртгэх,
- засах,
- хайлт, шүүлт хийх,
- хадгалах
- сонгох
- татах,
- цэвэрлэх
- баталгаажуулах,
- жагсаалт үйлдэх,
- харах
- устгах
- хэвлэх үйлдлийг хийнэ.

Зургаа. Соёлын биет бус өвийн дэд системд бүртгэл хөтлөх

6.1. Соёлын биет бус өвийн бүртгэл

6.1.1. **УНБ Сангийн дугаар:** Энэ дугаарыг зөвхөн бүртгэл хийж баталгаажуулсны дараа систем автоматаар өгнө. (ББ- Биет бус өв, үсгийн араас 7 оронтой тоог автоматаар өгнө. Бүртгэгдсэн дэс дарааллын дагуу дугаарлагдана).

6.1.2. **Соёлын биет бус өвийн нэр:** Тухайн Соёлын биет бус өвийн илэрхийллийн нэрийг бичнэ.

6.1.3. **Соёлын биет бус өвийн бүртгэл:** Тухайн Соёлын биет бус өвийн Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэл, Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх өв гэсэн 3 сонголтын алинд хамаарахыг сонгоно. Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэлийг сонгосон тохиолдолд соёлын биет бус өвийн бүртгэлийн дэд системийн 1.2.2. дэх хэсэгт Өвийн нэрийг бичнэ. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх өв сонголтыг сонгосон тохиолдолд системийн 1.2.2. дэх хэсэгт өвийн нэр гарч ирэхгүй бөгөөд гараас бичиж оруулна. Мөн холбогдох ай савыг сонгоно.

6.1.4. **Ай сав:** Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2019 оны 11 дүгээр сарын 29-ны өдрийн А/759 дугаар тушаалын 1-р хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын биет бус соёлын өвийн төлөөллийн үндэсний бүртгэлийн 7 ай савын ангиллаас сонгоно.

6.1.5. **Соёлын биет бус өвийн тушаал, шийдвэр:** Тухайн Соёлын биет бус өвийг Төлөөллийн болон Яаралтай хамгаалах шаардлагатай өвд бүртгэгдсэнийг нотлох тушаал, шийдвэрийг хавсаргана.

6.1.6.ЮНЕСКО-д бүртгэгдсэн эсэх: Монгол Улсаас ЮНЕСКО-ийн Хүн төрөлхтний соёлын биет бус өвийн төлөөллийн жагсаалт, Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн жагсаалтад бүртгэгдсэн өв, Бүртгэлгүй гэсэн 3 сонголтоос аль хамаарах хэсгийг сонгоно. ЮНЕСКО-ийн Хүн төрөлхтний соёлын биет бус өвийн төлөөллийн жагсаалт, Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн жагсаалтад бүртгэгдсэн өв гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд бүртгэгдсэн өвийн сонголтууд гарч ирэх бөгөөд аль тохирохыг сонгоно. Бүртгэлгүй гэсэн сонголтыг сонговол нэмэлт жагсаалт гарч ирэхгүй.

6.1.7.Нэмэх: 6.1.6-д хамаарал бүхий баримт материалыг PDF хэлбэрээр оруулна.

6.1.8.Соёлын биет бус өвийн тухай мэдээлэл: Тухайн бүртгэгдэж буй өвд холбогдох дэлгэрэнгүй мэдээллийг бичнэ:

6.1.8.1.өвийн тархац: Тухайн соёлын биет бус өвийн тархсан байдлын талаар бичнэ (Бусад аймаг, сум, угсаатанд байдаг эсэх гэх мэт),

6.1.8.2.өвийн тархац байршлаар: Тухайн соёлын биет бус өвийн илэрсэн газар, нутаг буюу бүртгэж хийж буй мэргэжилтэн өөрийн хот/аймаг, дүүрэг/сум, хороо/багийн газрын байршлыг бичнэ,

6.1.8.3.соёлын өвийн хамрах хүрээний солбицол: Тухайн соёлын биет бус өвийн илэрсэн газар, нутаг буюу бүртгэж хийж буй мэргэжилтэн өөрийн хот/аймаг, дүүрэг/сум, хороо/багийн хамрах хүрээний солбицлыг бичнэ,

6.1.8.4.өвийн онцлог шинж чанар, холбогдох зан үйл: Соёлын биет бус өвийн бусдаас ялгарах онцлог шинж болон одоогийн байдал, холбогдох зан үйлийн талаар бичнэ,

6.1.8.5.өвийн дэг сургууль, арга барил: Соёлын биет бус өвийг суралцсан арга барил, дэг сургуулийн онцлогийг бичнэ,

6.1.8.6.өвтэй холбогдох хорио цээр: Тухайн соёлын биет бус өвд холбогдох хорио цээрийн талаар дэлгэрэнгүй бичнэ,

6.1.8.7.өвийн гэрэл зураг: Гэрэл зургийг оруулахдаа тухайн талбар дахь мэдээллийг бүрэн бөглөнө. Соёлын биет бус өв болон өвийг үйлдэж буй гэрэл зураг (3 дээш байх), оруулах зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна,

6.1.8.8.өвтэй холбоотой дүрс бичлэг: Соёлын биет бус өвийг илэрхийлж буй дэг сургуулийн онцлог, гүйцэтгэх арга барилыг илтгэсэн дүрс бичлэг байна. Оруулах бичлэгийн хэмжээ нь 100MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна,

6.1.8.9. өвтэй холбоотой дуу бичлэг: Тухайн соёлын биет бус өвийг илэрхийлэх дуу бичлэг оруулна. Оруулах дуу бичлэгийн хэмжээ нь 50MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна,

6.1.8.10. соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа өвтэй холбоотой материал: Тус соёлын биет бус өвд холбогдох мэдээлэл агуулсан архивын материалыг холбогдох хүснэгтийн дагуу тэмдэглэнэ,

6.1.8.11. өв бүртгэхтэй холбоотой хэрэглэгдэхүүн: Тухайн Соёлын биет бус өвд холбогдох хээрийн болон төрөл бүрийн судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг хүснэгтийн дагуу тэмдэглэж PDF файлыг хавсаргана,

6.1.8.12. өвтэй холбоотой судалгааны хэрэглэгдэхүүн: Тухайн Соёлын биет бус өвтэй холбоотой хэвлэгдсэн сэтгүүл, ном зүйн судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг хүснэгтийн дагуу тэмдэглэж PDF файлыг хавсаргана,

6.1.8.13. тухайн өвийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг Төрийн байгууллага, ТББ, хамт олон, бүлэг хүмүүс, иргэн байдаг эсэх: Тухайн Соёлын биет бус өвийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буйг тодруулж бичнэ.

6.2. Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн бүртгэл нь цахим системд Бүртгэл 1, Бүртгэл 2 гэсэн хэсгээс бүрдэнэ. Бүртгэл 1-д өвлөн уламжлагч хүний хувийн мэдээлэл, Бүртгэл 2-д тухайн өвлөн эзэмшсэн өвийн тухай мэдээлэл хамаарна.

6.2.1. УНБ Сангийн дугаар: Энэ дугаарыг зөвхөн бүртгэл хийж баталгаажуулсны дараа систем автоматаар өгнө. Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн бүртгэлийг асуулгын дагуу бөглөж хадгалах ба улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд мэдээллийг хүлээн авч баталгаажуулсны дараа олгогдоно.

6.2.2. Өвлөн уламжлагчийн тухай мэдээлэл: Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн гэрэл зургийг upload хийнэ оруулна. Оруулах зургийн хэмжээ нь 1.5 MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

6.2.3. Регистрийн дугаар: Энэ хэсэгт өвлөн уламжлагчийн регистрийн дугаарыг оруулна.

6.2.4. Ургийн овог: Өвлөн уламжлагчийн ургийн овгийг үнэн зөв бичнэ.

6.2.5. Эцэг(эх)-ийн нэр: Өвлөн уламжлагчийн эцэг, эхийн нэрийг бичнэ.

6.2.6. Өөрийн нэр: Өвлөн уламжлагчийн өөрийн нэрийг бичнэ.

6.2.7. Хүйс: Эрэгтэй, эмэгтэй сонголтоос тохирохыг сонгоно.

6.2.8. Яс үндэс: Угсаатны зүйн бүлгээс аль тохирохыг сонгоно.

6.2.9.Төрсөн он, сар, өдөр: Өвлөн уламжлагчийн төрсөн он, сар, өдрийг календариас сонгоно.

6.2.10.Үндсэн захиргаа: Тухайн өвлөн уламжлагчийн төрсөн газар буюу уугуул аймаг, сумын нэрийн бичнэ.

6.2.11.Оршин суугаа хаяг: Өвлөн уламжлагчийн байнга оршин суух хаягийг аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн нэр, баг, хорооны нэр, дугаар, хороолол, гудамжны нэр, байр, хаалганы дугаар, газар зүйн нэр /газар, усны/-ийг оруулна (Иргэний Улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8.1. дэх хэсэгт Иргэн иргэний улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэлтэй хаягаас өөр хаягт шилжин 180 хоногоос дээш хугацаагаар оршин суухаар бүртгүүлэхийг байнга, 180 хоног ба түүнээс доош хугацаагаар оршин суухаар бүртгүүлэхийг түр оршин суух гэнэ).

Мөн Хур систем нь өвлөн уламжлагчийн оршин суугаа хаягийн мэдээллийг оны төгсгөлд автоматаар шинэчлэгдэнэ.

6.2.12.Боловсрол: Өвлөн уламжлагчийн боловсролын талаарх мэдээллийг боловсролгүй болон сургуулийн өмнөх, ерөнхий боловсрол, мэргэжлийн болон техникийн, дээд боловсролыг эзэмшсэн эсэхийн аль тохирохыг сонгоно.

6.2.13.Мэргэжил: Өвлөн уламжлагчийн мэргэжил болон чадамжийн түвшнийг гэрчилсэн албан ёсны баталгааг үндэслэн эзэмшсэн мэргэжлийг бичиж оруулна.

6.2.14.Хөдөлмөр эрхлэлт: Тухайн өвлөн уламжлагчийн ажил хөдөлмөр эрхэлж буй байдлыг төрийн байгууллага, хувийн хэвшил, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, малчин, тэтгэвэрт, оюутан гэсэн аль тохирохыг сонгоно.

6.2.15.Алдар цол, гавьяа шагнал: Тухайн өвлөн уламжлагч нь Хөдөлмөрийн хүндэт, Хөдөлмөрийн гавьяаны улаан тугийн одон, Алтан гадас, Соёлын гавьяат зүтгэлтэн, Урлагийн гавьяат зүтгэлтэн, Хөдөлмөрийн баатар, Бусад гэсэн сонголтоос 1 ба түүнээс олон утгыг бөглөж болно.

6.2.16.Холбоо барих утас: Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн өөрийнх нь холбоо барих утасны дугаарыг бичнэ.

6.2.17.Гэр бүл, ойрын хүний утас: Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн гэр бүлийн нэг гишүүний утасны дугаарыг бичнэ.

6.2.18.Хөгжлийн бэрхшээлтэй эсэх: Тухайн өвлөн уламжлагч хэрэв хөгжлийн бэрхшээлтэй бол "Тийм" сонголтоор Харааны, Ярианы, Сонсголын, Хөдөлгөөний, Оюун ухааны хомсдолтой, Сэтгэцийн, Хавсарсан, Бусад гэсэн сонголтоос 1 ба түүнээс олон утгыг бөглөж болно.

6.2.19.Амьд сэрүүн байгаа эсэх: Хэрэв тухайн өвлөн уламжлагч амьд сэрүүн байгаа бол "Тийм", нас барсан тохиолдолд "Үгүй" сонголтыг сонгож нас барсан он, сар, өдрийг бичнэ.

6.2.20.Өвийн бүртгэл: Тухайн Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн голлон эзэмшсэн өв нь Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэл, Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх өв (7 ай сав 363 өвийн жагсаалтад бүртгэгдээгүй шинээр илрүүлсэн өвийг)-ийн бүртгэлийн алинд хамаарахыг сонгоно.

6.2.21.Голлож эзэмшсэн өвийн нэр: Зааврын 6.2.20. Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэлийг сонгосон тохиолдолд тохирох ай савыг сонгон өвийн нэрийг бичих бол харин Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх өвийг сонгосон бол зөвхөн ай савын нэрийг сонгоно.

6.2.22.Ур чадварын түвшин: Тухайн өвлөн уламжлагчийн голлож эзэмшсэн өвийн ур чадварын түвшнийг “маш сайн”, “сайн”, “дунд”, “муу” гэсэн сонголтоос тухайн хүн өөрийгөө үнэлэн сонгох ба өвлөн уламжлагчийн саналыг үндэслэн бүртгэнэ.

6.2.23.Хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч бэ?: Тухайн өвлөн уламжлагч хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч болохыг “1 дэх үе”, “2 дахь үе”, “3 дахь үе”, “4 дэх үе”, “5 ба түүнээс дээш” гэсэн сонголтоос сонгоно.

6.2.24. Өвлөн уламжилсан өвийн мэдээлэл: Тухайн өвлөн уламжлагчийн голлох өвийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээллийг бичнэ.

6.2.25.Өвийн дэг сургууль, арга барил: Соёлын биет бус өвийг сурах арга барил, дэг сургуулийн онцлогийг бичнэ.

6.2.26.Өвийн онцлог шинж чанар, холбогдох зан үйл: Өвийн бусдаас ялгарах онцлог шинж, зан үйл болон одоогийн нөхцөл байдлын талаар бичнэ.

6.2.27.Өвтэй холбогдох хорио цээр: Соёлын биет бус өвийг гүйцэтгэхтэй холбоотой хорио цээрийн зан үйлийг бичнэ.

6.2.28.Өвийн гэрэл зураг: Тухайн соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн голлох өвийг илэрхийлэх гэрэл зургийг оруулахдаа тухайн талбар дахь мэдээллийг бүрэн бөглөнө. Соёлын биет бус өв болон өвийг үйлдэж буй гэрэл зураг (3 дээш байх), оруулах зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

6.2.29.Өвтэй холбоотой дүрс бичлэг: Тухайн соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн голлох өвийг үйлдэж буй дэг сургуулийн онцлог, гүйцэтгэх арга барилыг илтгэсэн дүрс бичлэг байна. Оруулах бичлэгийн хэмжээ нь 100MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна.

6.2.30.Өвтэй холбоотой дуу бичлэг: Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн голлох өвийг гүйцэтгэж буй дуу бичлэгийг оруулна. Оруулах дуу бичлэгийн хэмжээ нь 50MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна.

6.2.31.Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа өвтэй холбоотой материал: Бүртгэл,мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа тухайн өвлөн уламжлагчтай холбогдолтой гэрэл зураг, негатив хальс, дуу дүрс бичлэгийг хуурцаг, CD/ DVD/ архив, ном, хэвлэлийн бичиг баримт, бусад баримтын "тоо ширхэг", "хадгаламжийн дугаар" бичигдэнэ. Тухайн бүртгэл, мэдээллийн сан дээрх баримтаа хадгаламжийн нэгж үүсгэсэн хадгалах ба уг хадгаламжийн хаана тухайн дурсгалын тухай материал ямар дугаартай, хэдэн ширхэг байгааг "тоо ширхэг", "хадгаламжийн дугаар" хэсэгт бичнэ.

6.2.32.Өвлөн уламжлагч хүнтэй холбоотой судалгааны хэрэглэгдэхүүн: Тухайн Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч хүнтэй холбогдох судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг PDF файлаар оруулж тайлбар хэсэгт товч агуулгыг бичнэ.

6.2.33.Өвлөн уламжилсан байдал: Тухайн соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжилсан байдлыг "Үе дамжсан", "Академик", "Бие дааж сурсан", "Шавь сургалтаар", "Төрөл садан, хамаатан" гэсэн сонголтуудаас аль тохирохыг сонгоно.

6.2.34.Өвлөн уламжилсан арга зам: Тухайн соёлын биет бус өвийг хэнээс, ямар арга замаар өвлөн уламжилсан талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг бичнэ.

6.2.35.Соёлын биет бус өвийг ур чадварын өндөр түвшинд өвлөн уламжилсан өвлөн уламжлагчийн үндэсний жагсаалтад бүртгэгдсэн эсэх: Тухайн соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагч нь Засгийн газрын 2019 оны 475 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан 102 өвлөн уламжлагчийн жагсаалтаар бүртгэгдсэн бол "Тийм" үгүй бол "Үгүй" гэсэн сонголтыг сонгоно.

6.2.36.Өвлөн уламжлагчийн дагалдах өвийн мэдээлэл: Дагалдах өвийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг "нэмэх" хэсгийг сонгон хүснэгтийн дагуу нөхөж бичнэ. (Жич: Дагалдах өвийн тоо харгалзахгүй.) Дагалдах өв гэдэг нь тухайн өвлөн уламжлагчийн хамгийн сайн эзэмшсэн өв болох голлох өвөөс гадна өвийн төрлийн хувьд голлох өвтэй ижил төстэй бус харин Соёлын биет бус өвийн өөр төрөлд хамаарах нэг (нэг ба хэд ч байж болох) өвийг эзэмшсэн бол түүнийг хэлнэ:

6.2.36.1 дагалдах өвийн бүртгэл: Тухайн Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн голлон эзэмшсэн өв нь Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэл, Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх өвийн алинд хамаарахыг сонгоно,

6.2.36.2. дагалдах өвийн нэр: Зааврын 6.2.36.1. Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэл, Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэлийг сонгосон тохиолдолд тохирох ай сав, өвийн нэрийг сонгоно, тухайн өвийг улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэх бол ай савыг сонгон нэрийг бичнэ,

6.2.36.3. дагалдах өвийн ур чадварын түвшин: Тухайн өвлөн уламжлагчийн дагалдах өвийн ур чадварын түвшнийг "маш сайн", "сайн", "дунд", "муу" гэсэн сонголтоос тухайн хүн өөрийгөө үнэлэн сонгох ба өвлөн уламжлагчийн саналыг үндэслэн бүртгэнэ,

6.2.36.4. хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч вэ?: Тухайн өвлөн уламжлагч хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч болохыг "1 дэх үе", "2 дахь үе", "3 дахь үе", "4 дэх үе", "5 ба түүнээс дээш" гэсэн сонголтоос сонгоно,

6.2.36.5. дагалдах өвийг өвлөн уламжилсан байдал: Тухайн соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжилсан байдлыг "Үе дамжсан", "Академик", "Бие дааж сурсан", "Шавь сургалтаар", "Төрөл садан, хамаатан" гэсэн сонголтуудаас аль тохирохыг сонгоно,

6.2.36.6. өвлөн уламжилсан арга зам: Тухайн соёлын биет бус өвийг хэнээс ямар арга замаар өвлөн уламжилсан талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг бичнэ,

6.2.36.7. дагалдах өвийн тухай дэлгэрэнгүй мэдээлэл: Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн дагалдах өвтэй холбоотой зан үйл, хорио цээр, онцлог шинжийн талаар дэлгэрүүлж бичнэ.

6.3. Соёлын биет бус өвийн тайлан

6.3.1. Соёлын биет бус өвийн тоон дүн

Энэ хэсэгт системд бүртгэгдсэн соёлын биет бус өвийн тоон дүнг дурын болон тайлант хугацаагаар боловсруулж, дүн мэдээг дараах 3 үзүүлэлтээр гаргана.

6.3.1.1. Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд шинээр бүртгэгдсэн өвийн тоон дүн,

6.3.1.1.1. Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэлд бүртгэгдсэн өвийн тоон дүн,

6.3.1.1.2. Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай үндэсний бүртгэлд бүртгэгдсэн өвийн тоон дүн.

6.3.2. ЮНЕСКО-д бүртгэгдсэн Соёлын биет бус өвийн тоон дүн

Системд бүртгэгдсэн соёлын биет бус өвийн тоон дүнгээс ЮНЕСКО-д бүртгэгдсэн өвийн мэдээг дараах 2 үзүүлэлтээр гаргана.

6.3.2.1.ЮНЕСКО-ийн Хүн төрөлхтний СББӨ-ийн төлөөллийн жагсаалтад бүртгэгдсэн өвийн дүн,

6.3.2.2.ЮНЕСКО-ийн Яаралтай хамгаалах шаардлагатай СББӨ-ийн жагсаалтад бүртгэгдсэн өвийн дүн.

6.3.3.Соёлын биет бус өвийн тоон дүн/ай сав/

Системд бүртгэгдсэн өвийн тоон дүнг засаг, захиргааны нэгж болон 7 ай савын хүрээнд гаргана.

6.3.4.Соёлын биет бус өвийн өвлөн уламжлагчийн тоон дүн

Системд бүртгэгдсэн нийт өвлөн уламжлагч хүний тоон дүнг 7 ай сав, 3 үзүүлэлтээр гаргана.

6.3.4.1.Монгол Улсын соёлын биет бус өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэлд бүртгэгдсэн өвийн тоон дүн (хүйсээр),

6.3.4.2.Монгол Улсын Яаралтай хамгаалах шаардлагатай үндэсний бүртгэлд бүртгэгдсэн өвийн тоон дүн (хүйсээр),

6.3.4.3.Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэгдсэн соёлын биет бус өвийн дүн (хүйсээр).

6.3.5.Соёлын биет бус өвийн ур чадварын өндөр түвшинд өвлөн эзэмшсэн “Соёлын биет бус өвийн үндэсний жагсаалт” (ай сав, хүйсээр)

Засгийн газрын тогтоолоор Соёлын биет бус өвийн ур чадварын өндөр түвшинд өвлөн эзэмшсэн “Соёлын биет бус өвийн үндэсний жагсаалт”-д бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагч хүний тоог засаг, захиргааны нэгж, 7 ай сав болон хүйсээр гаргана.

6.3.6.Боловсролын түвшний дэлгэрэнгүй дүн (тоо, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн боловсролын түвшнийг засаг, захиргааны нэгж, хүйсээр гаргана.

6.3.7.Боловсролын түвшний дэлгэрэнгүй дүн (тоо, ай сав)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн боловсролын түвшнийг 7 ай сав, хүйсээр гаргана.

6.3.8. Насны бүлгийн мэдээлэл (тоо, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн насны бүлгийн мэдээллийг засаг, захиргааны нэгж, хүйсээр гаргана.

6.3.9.Насны бүлгийн мэдээлэл(тоо, ай сав)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн насны бүлгийн мэдээллийг 7 ай сав, хүйсээр гаргана.

6.3.10.Хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээлэл(тоо, ай сав)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээллийг засаг, захиргааны нэгж, хүйсээр гаргана.

6.3.11.Хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээлэл(тоо, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээллийг 7 ай сав, хүйсээр гаргана.

6.3.12. Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн шилжилт хөдөлгөөний дүн

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн шилжилт хөдөлгөөний тоон дүнг ирсэн, явсан болон хүйсээр гаргана.

6.3.13.Соёлын биет бус өвийг өвлөн уламжлагчийн шилжилт хөдөлгөөний дэлгэрэнгүй дүн (тоо, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг)

Системд бүртгэгдсэн өвлөн уламжлагчийн шилжилт хөдөлгөөний тоон дүнг холбогдох мэдээлэл болон шилжиж явсан, ирсэн хөдөлгөөнийг шилжсэн огноогоор гаргана.

Долоо. Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн
дэд системд бүртгэл хөтлөх

7.1.Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл нь өмчлөгч, эзэмшигчийн мэдээлэл, үндсэн мэдээлэл, дэлгэрэнгүй мэдээлэл, нэмэлт мэдээлэл, медиа сан, улсын тооллогын мэдээлэл гэсэн хэсгээс бүрдэнэ.

7.1.1.Өмчийн хэлбэр: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг өмчилж буй байгууллага, иргэний өмчлөлийн хэлбэрээс хамаарч төрийн, орон нутгийн, шашны, олон нийтийн, хувийн хэвшлийн, иргэний гэсэн сонголтоос аль тохирохыг сонгоно.

7.1.2 Өмчлөгч: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн өмчлөлийн хэлбэрээс төрийн, орон нутгийн, шашны, олон нийтийн гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд өмчлөгч нь "Монгол Улс" гэж автоматаар сонгогдоно. Харин хувийн хэвшлийн, иргэний гэсэн сонголтыг сонгосон бол иргэн, хуулийн этгээдийн нэрийг сонгоно.

7.1.3.Эзэмшигч: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшигч байгууллага, иргэний алба ёсны овог нэрийг сонгоно.

7.1.4.Музейн зэрэглэл: Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, байгууллага нь тохирох зэрэглэлийг сонгоно.

7.1.5.УНБСангийн дугаар: Энэ дугаарыг зөвхөн бүртгэл хийж баталгаажуулсны дараа систем автоматаар өгнө. Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн УНБСангийн дугаар нь ХД0000000 байна (ХД- хөдлөх дурсгал 7 орон тоо нь улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэгдсэнийг тус тус заана).

7.1.6. Дурсгалт зүйлийн нэр: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн нэрийг бичнэ.

7.1.7. Хувийн дугаар: Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлд бичигдсэн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн хувийн дугаарыг бичнэ.

7.1.8. Сан хөмрөгийн төрөл: Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлд үндсэн, туслах сан хөмрөгт бүртгэгдсэн эсэхээс хамаарч аль тохирохыг сонгоно.

7.1.9. Төрөл зүйл: Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн программуудад ашиглагдаж буй "Төрөл зүйл"-ийг Археологийн, түүхийн, угсаатны зүйн, шашин шүтлэг, урлаг уран сайхан, байгалийн өв гэсэн ерөнхий 6 ангиллаар төрөлжүүлэн бүртгэдэг. 6 ангилал нь нийт 50 дэд ангилалд хуваагдаж, 50 дэд ангилал нь 845 нэршилд хуваагддаг бөгөөд тус ангилал бүрийн сонголтуудаас аль тохирохыг сонгоно.

7.1.10. Холбогдох он цаг: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг бүтээсэн болон холбогдох он цагийг түүхэн он цагийн үечлэлд хамруулан сонгоно.

7.1.11. Дурсгалыг бүтээсэн он: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүтээсэн он, цаг тодорхой бол энэ хэсэгт бичнэ.

7.1.12. Соёлын өвийн зэрэглэл: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь холбогдох журмын дагуу хосгүй үнэт, үнэт зэрэглэлд батлагдсан бол зэрэглэлийн нэрийг, үгүй бол зэрэглэлд хамрагдаагүй сонголтыг сонгоно.

7.1.13. Зэрэглэлийн шийдвэр: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь Засгийн газрын тогтоолоор хосгүй үнэт зэрэглэлд, Соёлын сайдын тушаалаар үнэт зэрэглэлд батлагдсан бол тушаал шийдвэрийн нэрийг сонгоно.

7.1.14. Тоо ширхэг: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тоо, ширхгийг бичнэ.

7.1.15. Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл олон хэсгээс бүрдэж байгаа бол иж бүрдэл бүрийн нийт тоо, ширхгийг бичнэ.

7.1.16. Эх бүтээл: Тухайн дурсгал эх бүтээл болон хуулбар болохыг ялган "Тийм", "Үгүй" гэсэн сонголтыг хийнэ.

7.1.17. Ховор, түгээмэл байдал: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн ховор, түгээмэл байдлыг харгалзан "Нэн ховор", "Ховор", "Түгээмэл" сонголтоос тохирохыг сонгоно.

7.1.18. Ашиглалтын байдал: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь үзүүлэлт дэглээтэй байгаа эсвэл сан хөмрөгт хадгалагдаж байгаагаас хамаарч "үзүүлэлт", "Сан хөмрөгт" гэсэн сонголтоос тохирохыг сонгоно.

7.1.19. Үнэлгээ: Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, байгууллага нь санхүүгийн тайлангийн Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дансанд бүртгэгдсэн үнийг бичнэ. Харин шашны, олон нийтийн, хувийн хэвшлийн, иргэний түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн үнэлгээг тухайн байгууллагын санхүүгийн тайланд тусгагдсан үнийг бичнэ.

7.1.20. Олон нийтэд харуулах эсэх: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн холбогдох мэдээллийг иргэн, судлаачдад хүргэх талбар. Энэхүү талбарыг GLAM системд харуулах бол "тийм" "үгүй" гэсэн сонголтыг сонгоно. Тийм сонголтыг сонгосон тохиолдолд олон нийтэд зориулсан талбар гарч ирнэ:

7.1.20.1. олон нийтэд зориулсан тайлбар: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн талаар олон нийтэд зориулсан товч тайлбарыг бичнэ.

7.1.21. Олон улс, орон нутаг, шинжлэх ухааны нэр: Олон нийтэд нийтлэг тархсан, орон нутагт угсаатны бүлгийн нэрлэж заншсан нэр болон олон улсад, шинжлэх ухааны эргэлтэд түгээмэл хэрэглэгддэг нэрийг бичнэ.

7.1.22. Гарал үүсэл: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн гарал, үүслийн талаарх мэдээллийг бичнэ.

7.1.23. Бүтээлчийн нэр: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүтээлч, зохиогчийн овог, нэрийг баримт, судалгааг үндэслэн бичнэ. Зохиогч, бүтээгч нь тодорхойгүй бол бөглөхгүй.

7.1.24. Дэг сургууль хийц: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг ямар "сургууль хийц"-д хамрагдахыг тогтоосон бол бичнэ. Тухайлбал: Монгол дархны урлал нь хийцээрээ Боржигин, Дарьганга, Долнуур, Ханхөхий, Буриад, Арчуул, Ноёнсэврэй, Авдарбаян, Батноров гэх мэт ангилагдсан байдаг.

7.1.25. Материал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хийсэн үндсэн материалыг сонгоно. Хэрэв олон төрлийн материал болон эрдэнийн чулуу, үнэт металл орсон бол дараагийн талбарт тоочин бичиж болно.

7.1.26. Арга ажиллагаа: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хийсэн "арга ажиллагаа" нь тодорхой, танигдсан мэдээллийг бичнэ. Яаж хийсэн гэдгийг тодорхойлох, оёсон, цутгасан, будсан, хэвлэсэн гэх мэтээр тодорхой бичнэ.

7.1.27. Тодорхойлолт: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн өнгө, хэлбэр төрх, материал, ур хийц, гараар болон үйлдвэрийн аргаар хийсэн болохыг тодорхой оновчтой дүрслэн бичнэ. Тухайлбал: дурсгалын үнэт металл, эрдэнийн чулууны тоо ширхэг, материалын өнгө, өөрчлөлт, хувирал зэргийг бичиж болно:

7.1.27.1. дүрслэн бичих: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн хэлбэр төрх, өнгө, дүрс зэрэг нүдэнд харагдаж байгаа физик шинжийг оновчтой үгээр, үнэн зөв тодорхойлон бичнэ;

7.1.27.2.тэмдэг бичээс: Таних тэмдэг, он, дардас, тамга, бичиг, бичээс, сорьцын тэмдэглэгээ зэргийг бичнэ;

7.1.27.3.ялгагдах онцлог: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн ялгагдах онцлог шинж тэмдгийн мэдээллийг бичнэ;

7.1.27.4.зориулалт: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн язгуур зориулалт болон хэрхэн ашиглагдаж ирснийг бичнэ.

7.1.28.Ерөнхий хэмжээ: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн ерөнхий өндөр, өргөн, урт, зузаан, голч, жинг бичнэ. Дурсгалын деталь хэсгүүдийн хэмжээг бусад хэмжээс хэсэгт бичнэ.

7.1.29.Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн мэдээлэл: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь олон хэсгээс бүрдэж байгаа бол нэмэх товчлуур дээр даран иж бүрдэл бүрийг задлан бүртгэж болно. Бүртгэхдээ 7.1.14 дэх хэсгийн тоо, ширхгээс зөрөхгүй байх зарчмыг баримтална:

7.1.29.1.хувийн дугаар: Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлд бичигдсэн хувийн дугаарыг бичнэ;

7.1.29.2. иж бүрдлийн тодорхойлолтыг бичнэ;

7.1.29.3. иж бүрдлийн хэмжээг харгалзах утгуудад бичиж хадгална.

7.1.30.Хадгалалтын байдал: Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн хадгалалтын байдалд үнэлгээ өгч харгалзах утгуудыг нөхнө:

7.1.30.1.бүрэн бүтэн байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь бүрэн бүтэн эсэх тухай бичнэ;

7.1.30.2.чанар байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн чанар байдлыг "сайн", "дунд", "муу" гэсэн сонголтоос тохирохыг сонгоно;

7.1.30.3.гэмтэл: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн хаана нь ямар гэмтэлтэй болохыг тодорхой тоочин бичнэ.

7.1.31.Цуглуулсан арга зам: Музейн тухай хуулийн 12.2-заасны дагуу хайгуул, малтлага, судалгаагаар худалдаж авсан, өв бэлэглэлийн журмаар, эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр шилжүүлж авсан, өөрийн хөрөнгөөр бүтээлгэсэн хандив, тусламжаар авсан, хуулиар хориглоогүй бусад гэсэн сонголтоос аль хамаарахыг сонгоно:

7.1.31.1.анхны үнэ: Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн анхны үнэлгээг бичнэ;

7.1.31.2.бүтээлгэсэн үнэ: Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг шинээр бүтээлгэсэн бол үнийг бичнэ;

7.1.31.3.музейд авсан шийдвэрийн огноо дугаар: Музейд авсан шийдвэрийн огноо, дугаарыг бичнэ.

7.1.32.Товч түүх: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн холбогдох газар, орон, хэрэглэж байсан хүн, цуглуулагч, бүтээлчийн түүхийг харгалзах утгад бичнэ:

7.1.32.1.холбогдох газар орон: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн олдсон, эсвэл хэрэглэгдэж байсан газар орны тухай мэдээллийг бичнэ;

7.1.32.2.хэрэглэж байсан хүн: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг хэрэглэж байсан хүнийг бичнэ;

7.1.32.3.цуглуулагчийн нэр: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг цуглуулсан хүний нэрийг бичнэ;

7.1.32.4.бүтээлчийн нэр: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг цуглуулсан хүнийг бичнэ.

7.1.33.Бүртгэлийн түүх: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн хуучин хувийн дугаар болон ерөнхий бүртгэлийн дэс дугаар, бүртгэл, мэдээллийн сан дахь төрөлжсөн бүртгэлийн дугаар, үнэлгээний түүхийг харгалзах утгад бичнэ.

7.1.34.Хуучин хувийн дугаар: Холбогдох тушаал, шийдвэрийн дагуу шинээр хувийн дугаар өгсөн бол хувийн дугаарыг бичнэ.

7.1.35.Ерөнхий бүртгэлийн дэс дугаар: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн ерөнхий бүртгэлийн дэвтэрт бүртгэгдсэн дэсийн дугаарыг бичнэ.

7.1.36.Төрөлжсөн бүртгэлийн дугаар: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн төрөлжсөн бүртгэл дэх дэсийн дугаарыг бичнэ.

7.1.37.Үнэлгээний түүх: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн үнэлгээг хэд хэдэн онд, ямар эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр, эсвэл тухайн байгууллага ямар шийдвэрийг үндэслэн нэмэх товчлуур даран гарч ирэх асуулгын дагуу бичнэ.

7.1.38.Судлагдсан байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн талаар гарсан ном зохиол, эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, сонин сэтгүүл, нийтлэлийн нэр, зохиогч, оныг тоочин бичнэ.

7.1.39.Сэргээн засварлагдсан байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг сэргээн засварлагдсан эсэхийг "Тийм", "Үгүй" сонголтоос сонгоно. Хэрэв "Тийм" гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд "Нэмэх" товчийг дарж гарч ирэх цонхонд "Тайлангийн дугаар", "Сэргээн засварлагдсан газар", "Эхэлсэн, дууссан огноо", сэргээн засварласан тоо, ширхгийг бичнэ. Сэргээн засварлалт гэж устах, эвдрэх, гэмтэх аюул учирч байгаа соёлын өвийг авран хамгаалах зорилгоор сэргээн засварлах тусгай зөвшөөрөлтэй

иргэн аж, ахуй нэгж, байгууллагаар анхны эх төрхийг нь алдагдуулахгүйгээр механик ажилбар хийж, цэвэрлэгээ, бэхжүүлэлт, нөхөн сэргээх, засварлах үйл ажиллагааг хэлнэ.

7.1.40.Цэвэрлэгээ, бэхжүүлэлт хийгдсэн байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг цэвэрлэгээ бэхжүүлэлт хийгдсэн эсэхийг “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос сонгоно. Хэрэв “Тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд “Нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд “Цэвэрлэгээ хийгдсэн огноо”, “цэвэрлэгдсэн тоо ширхэг”-ийг бичнэ.

Цэвэрлэгээ гэдэг нь соёлын биет өвд үүссэн төрөл бүрийн бохирдол, давхаргыг зогсоох арчлах, тордох үйл ажиллагааг хэлнэ.

Бэхжүүлэх гэдэг нь соёлын биет өвийг одоогийн эх төрх байдлаар нь хадгалах үйл ажиллагааг хэлнэ.

7.1.41.Хадгалалт хамгаалалт хийгдсэн байдал: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн цэвэрлэгээ, бэхжүүлэлт хийгдсэн эсэхийг “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос сонгоно. Хэрэв “Тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд “Нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд Тайлангийн дугаар”, “Хадгалалт хамгаалалт хийгдсэн газар”, “эхэлсэн, дууссан огноо” “Хадгалалт хамгаалалт хийсэн тоо, ширхэг”-ийг тус тус бичнэ. Хадгалалт хамгаалалт гэж сэргээн засварлалт хийх шаардлагагүй материалын онцлогт таарсан стандарт орчин үүсгэх замаар хадгалалт хамгаалалт хийсэн дурсгалын мэдээллийг хэлнэ.

7.1.42.Үзэсгэлэнд оролцсон байдал: Дурсгалт зүйлийн гадаад, дотоод үзэсгэлэнд оролцсон эсэхийг “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос сонгоно. Хэрэв “Тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд “Нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд “Үзэсгэлэнгийн нэр”, “Даатгалын байгууллага”, “Даатгалын үнэ”, “Дэлгэрэнгүй мэдээлэл”-ийг бичнэ.

7.1.43.Хуулбар хийгдсэн байдал: Дурсгалт зүйлийн хуулбар хийгдсэн эсэх, хуулбар хийгдсэн бол “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос сонгоно. Хэрэв “тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд “нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд “он”, “Шийдвэрийн дугаар”, “Хувилсан тоо ширхэг”, “Гэрээний дугаар”-ийг бичнэ.

7.1.44.Мерчендайз хийгдсэн байдал: Дурсгалт зүйлийн Мерчендайз хийгдсэн эсэхийг “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос сонгоно. Хэрэв “тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд “нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд “он”, “Шийдвэрийн дугаар”, “Үйлдвэрлэсэн тоо ширхэг”, “Гэрээний дугаар”-ийг бичнэ.

7.1.45.Шилжилт хөдөлгөөн: Тухайн дурсгалт зүйлийн шилжилт хөдөлгөөнд орсон бол “нэмэх” товчийг дарж гарч ирэх цонхонд “Шилжилт хөдөлгөөний төрөл”, “Шилжилт хөдөлгөөний дэд төрөл”, “Шилжсэн байгууллага”, “Он”, “Шийдвэрийн дугаар”, “Дэлгэрэнгүй мэдээлэл” -ийг тус тус бичнэ.

7.1.46.Бүртгэл мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа баримт материал: Дурсгалын бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалагдаж буй баримт, материалыг баримтын төрлөөс сонгон агуулга, хадгаламжийн нэгжийн дугаарыг бичнэ.

7.1.47. Төлөв өөрчлөлтийн түүх: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэлийн дэд системд шинээр бүртгэсэн, бүртгэл баталгаажуулсан, засвар хийсэн хэрэглэгчийн мэдээллийн хамт харуулна.

7.1.48.Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг бүртгэх, баримтжуулах болон тооллогоор авсан гэрэл зургийг оруулахдаа тухайн талбар дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж гэрэл зургийн тохирох шошгыг сонгон оруулна. Зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

7.1.49.Уран сайхны гэрэл зураг: GLAM системээр дамжуулан харуулах түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн уран сайхны зургийг оруулна. Зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

7.1.50.Дүрс бичлэг: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн холбогдолтой дуу дүрс бичлэг, контентыг оруулна. Оруулах бичлэгийн хэмжээ нь 100MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна.

7.1.51.3D файл: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн 3D хэлбэрээр бүртгэн баримтжуулсан бол (OBJ) хэмжээсээр оруулна.

7.1.52.Улсын тооллогын мэдээлэл: Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогод хамрагдсан эсэхийг энэ хэсэгт бүртгэнэ. Тооллогод хамрагдсан эсэхийг бүртгэхдээ "Нэмэх" товчийг сонгон гарч ирсэн утгыг бөглөнө:

7.1.52.1.улсын тооллого: Тухайн оны тооллогын тушаал, шийдвэрээс тохирохыг сонгоно;

7.1.52.2.тооллого эхэлсэн он, дууссан он: Тухайн тооллогын эхэлсэн дууссан огноо бичнэ;

7.1.52.3.тооллогод хамрагдсан байдал: Тооллогод хамрагдсан байдлыг "Тийм", "Үгүй" сонголтоос аль тохирохыг сонгоно. "Тийм" гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд тоологдсон он, сар, өдрийг календариас сонгоно. "Үгүй" гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд тооллогод хамрагдаагүй шалтгааныг тайлбар хэсэгт оруулна.

7.2.Үзэсгэлэнгийн бүртгэл нь үндсэн мэдээлэл болон хавсралт файл гэсэн хэсгээс бүрдэнэ.

7.2.1.Тушаал шийдвэрийн дугаар: Тухайн үзэсгэлэн гаргах тухай тушаал, шийдвэрийн огноо, дугаарыг бичнэ.

7.2.2. Үзэсгэлэнгийн төрөл: Тухайн түүх, соёлын дурсгалт зүйл нь “Гадаад” “Дотоод”-ын үзэсгэлэнгийн алинд оролцсон болохыг сонгоно:

7.2.2.1. улсын нэр: Аргачлалын 7.2.2. дахь үзэсгэлэнгийн төрлөөс “Гадаад” гэсэн сонголтыг хийсэн тохиолдолд үзэсгэлэн зохион байгуулагдсан улсын нэрийг сонгоно.

7.2.2.1. үзэсгэлэн зохион байгуулагдсан газар: Аргачлалын 7.2.2. дахь үзэсгэлэнгийн төрлөөс “Дотоод” гэсэн сонголтыг хийсэн тохиолдолд тухайн үзэсгэлэн зохион байгуулагдсан газрын нэрийг бичнэ.

7.2.3. Үзэсгэлэнгийн нэр: Тухайн үзэсгэлэнгийн нэрийг бичнэ.

7.2.4. Үзэсгэлэнгийн хугацаа: Үзэсгэлэн эхэлсэн, дууссан огноог календариас сонгоно.

7.2.5. Даатгалын үнэ: Үзэсгэлэнд оролцуулахдаа даатгуулсан үнийн дүнг төгрөгөөр бичнэ.

7.2.6. Үзэсгэлэнд оролцсон: Үзэсгэлэнд оролцсон байгууллагын нэрийг сонгоно.

7.2.7. Хавсралт файл: Нэмэх товчлуурыг дарж тухайн үзэсгэлэнгийн холбогдолтой баримт материалыг тайлбар бичиж PDF хэлбэрээр оруулна.

7.3. Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тайлан

7.3.1. Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн нийт тоон дүн:

Системд бүртгэгдсэн хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэс, тоо, ширхэг, иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо, бүртгэлийн үнийн нийт тоон дүнг гаргана.

7.3.2. Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн нийт төрөл зүйлийн тоон дүн:

Системд бүртгэгдсэн хөдлөх дурсгалт зүйлийг 6 төрөл зүйлээр ангилан дэс, тоо, ширхгийг гаргана.

7.3.3. Үзэсгэлэнд оролцсон үзмэрийн тоон дүн:

Системд бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг “Гадаад”, “Дотоод” гэсэн төрлөөр ангилан дэс, тоо ширхэг, үнийн дүнг гаргана.

7.3.4. Үзэсгэлэнд оролцсон үзмэрийн нийт төрөл зүйлийн тоон дүн:

Системд бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг “Гадаад”, “Дотоод” гэсэн төрөл болон 6 төрөл зүйлийн ангиллаар дэс, тоо ширхгийн тоон дүнг гаргана.

7.3.5. Хасагдсан үзмэрийн мэдээллийн нийт тоон дүн:

Системд бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг:

- Шилжүүлсэн,

- Хасаж акталсан,
- Хулгайд алдсан,
- Дутсан,
- Солигдсон,
- Үрэгдсэн,
- Бусад шалтгаан тодорхойгүй гэсэн үзүүлэлтийн дагуу 6 төрөл зүйлийн ангиллаар дэс тоо ширхгийн тоон дүн үнэлгээг гаргана.

7.3.6.Хасагдсан үзмэрийн жагсаалт:

Системд бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг өмчлөгч, эзэмшигчээр нь:

- Шилжүүлсэн,
- Хасаж акталсан,
- Хулгайд алдсан,
- Дутсан,
- Солигдсон,
- Үрэгдсэн,
- Бусад шалтгаан тодорхойгүй гэсэн үзүүлэлтийн дагуу төрөл зүйлийн 6 ангилал тус бүрээр дэс тоо ширхгийн тоон дүн, үнэлгээг жагсаалтаар гаргана.

7.3.7.Нэмэгдсэн түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн нийт тоон дүн:

Тоон дүнг:

- Музейн хайгуул, малтлага, судалгааны ажлын үр дүнд олж авсан,
- Худалдаж авсан,
- Өв, бэлэглэлийн журмаар авсан,
- Эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр шилжүүлж авсан,
- Өөрийн хөрөнгөөр бүтээлгэсэн,
- Хандив, тусламжаар авсан,
- Хуулиар хориглоогүй бусад гэсэн үзүүлэлтийн дагуу өмчлөгч, эзэмшигчээр болон дэс тоо ширхгээр гаргана.

7.3.8.Нэмэгдсэн түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалт:

Системд тухайн онд шинээр нэмж бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тоон дүнг:

- Музейн хайгуул, малтлага, судалгааны ажлын үр дүнд олж авсан,
- Худалдаж авсан,
- Өв, бэлэглэлийн журмаар авсан,
- Эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр шилжүүлж авсан,
- Өөрийн хөрөнгөөр бүтээлгэсэн,
- Хандив, тусламжаар авсан,
- Хуулиар хориглоогүй бусад гэсэн үзүүлэлтээр холбогдох хүснэгтийн дагуу жагсаалтаар гаргана.

7.3.9.Сэргээн засварлагдсан үзмэрийн мэдээлэл:

Энэ хэсэг нь:

- Сэргээн засварлагдсан үзмэрийн мэдээлэл-1. Сэргээн засварлагдсан,
- Сэргээн засварлагдсан үзмэрийн мэдээлэл-2. Цэвэрлэгээ бэхжүүлэлт хийгдсэн,

- Сэргээн засварлагдсан үзмэрийн мэдээлэл-3. Хадгалалт хамгаалалт хийгдсэн гэсэн 3 хэсэгт бүртгэгдсэн мэдээллээс боловсруулагдаж өмчлөгч, эзэмшигч болон нэр, хувийн дугаар, төрөл зүйл, үнэлгээг дэс, тоо ширхгээр гаргана.

Найм. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэд системд
бүртгэл хөтлөх

8.1.Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын бүртгэл нь үндсэн мэдээлэл, хадгалалт хамгаалалтын мэдээлэл, нэмэлт мэдээлэл, медиа сан, судалгааны мэдээлэл тооллогын мэдээлэл гэсэн хэсгээс бүрдэнэ.

8.1.1.**УНБСангийн дугаар:** Дурсгалт газрын мэдээллийг бүрэн оруулсны дараа систем автоматаар бүртгэлийн дугаарыг өгнө. (ҮД-үл хөдлөх, 112600001 аймаг/нийслэлийн 2 орон код + сум/дүүргийн 2 орон код + 4 орон нь тухайн сум дүүрэгт бүртгэгдсэн дурсгалт газрын дэс дугаар+1 орон нь дурсгалт газрын төрөл зүйлийн дугаар байна).

8.1.2. **Засаг, захиргааны нэгж:** Дурсгалт газрын оршин байгаа, харьяалах аймаг, нийслэл болон сум дүүргийг сонгоно.

8.1.3.**Дурсгалт газрын нэр:** Дурсгалт газрын нэрийг бичнэ. Ингэхдээ нийтэд нэршиж заншсан нэрийг бичих зарчмыг баримтална. Хэрэв хэд хэдэн нэрээр нийтэд түгсэн бол шинжлэх ухааны эргэлтэд орсон хамгийн түгээмэл нэрийг эсвэл хамгаалалтын зэрэглэлд батлагдсан нэрийг бичнэ. Шинээр дурсгалт газар бүртгэж байгаа бол хамгийн ойрын газар, усны нэрийг ашиглана.

8.1.4.**Төрөл зүйл:** Дурсгалт газрын төрөл зүйлийг сонгохдоо үндсэн болон дэд төрөл зүйлийн тохирохыг сонгоно (ингэхдээ хоёр ба түүнээс дээш төрөл зүйлийн дурсгалтай бол үнэ цэнэ ач холбогдлыг харгалзан сонгоно).

8.1.5.**Бүртгэгдсэн эх сурвалж:** Дурсгалт газрыг аймгийн музейн судалгаагаар илрүүлсэн бол "музейн хайгуул судалгаагаар"; соёлын өвийн судалгаа хийх зөвшөөрөл бүхий эрдэм шинжилгээний байгууллагын мэдээллээр илрүүлсэн бол "эрдэм, шинжилгээ судалгааны байгууллагын мэдээллээр"; иргэдийн мэдээллээр илрүүлсэн бол "иргэдийн мэдээллээр"; дээр дурдсанаас өөр эх сурвалжаар илрүүлсэн бол "бусад эх сурвалжийн мэдээллээр" гэснээс тохирохыг сонгоно.

8.1.6.**Тодорхойлолт:** Дурсгалт газрын орон зайн байршлыг (аймгийн төвөөс аль зүгт хэдэн км, сумын төвөөс аль зүгт хэдэн км) хүрээлэн буй орчин тухайн дурсгалт газарт ямар төрөл зүйлийн хэдэн дурсгал байгааг, дурсгалын тархац г.м дэлгэрэнгүй мэдээллийг бичнэ.

8.1.7.**Олон нийтэд зориулсан тайлбар:** Дурсгалт газрын засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, холбогдох он цаг, ач холбогдол, онцлог болон дэлхийн өв, хамгаалалтын зэрэглэлд бүртгэгдсэн талаарх мэдээллийг багтаасан товч тайлбарыг бичнэ.

8.1.8.Тоо ширхэг: Дурсгалт газрын хамрах хүрээнд байгаа нийт дурсгалын тоог бичнэ.

8.1.9.Хамгаалалтын зэрэглэл: Дурсгалт газар нь улс, аймаг, нийслэл, сум дүүргийн хамгаалалтад бүртгэгдсэн бол тохирохыг, ямар нэгэн хамгаалалтын зэрэглэлд бүртгэгдээгүй бол хамгаалалтад аваагүй гэснийг сонгоно.

8.1.10.Хамгаалалтад авсан тушаал, шийдвэр: Улсын хамгаалалттай бол Засгийн газрын тогтоолыг, аймаг, нийслэлийн хамгаалалттай бол Соёлын сайдын тушаалыг, Сум, дүүргийн хамгаалалттай бол аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын тогтоолыг тус тус сонгоно.

8.1.11.Сэргээн засварласан мэдээлэл: Дурсгалт газарт байх дурсгалын эх төрх байдлыг нь сэргээн засварласан бол ямар төрлийн дурсгалыг, хэдэн онд, ямар байгууллага сэргээн засварласан тухай дэлгэрэнгүй бичнэ.

8.1.12.Дэлхийн өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын бүсэд орсон эсэх: Дурсгалт газар нь Монгол Улсаас ЮНЕСКО-ийн Дэлхийн өвд бүртгэгдсэн бол "Тийм" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт Дэлхийн өвийн дурсгалт газрын хамгаалалтын бүсэд орсон тогтоол, шийдвэр, холбогдох мэдээллийг бичнэ. Бүртгэгдээгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.1.13.Орон зайн мэдээлэл: Энэ хэсэгт дурсгалт газрын солбицол болон хамрах хүрээний солбицлыг тус тус оруулна:

8.1.13.1.солбицол: WGS 84 солбицол уртраг (N), өргөрөг (E)-ийн хэм (°), минут ('), секунд (")-ын утгаар солбицлыг тухайн дурсгалт газрын төв цэгт байршлыг тодорхойлж утгыг оруулна,

8.1.13.2.хамрах хүрээний солбицол: Дурсгалт газар болон дурсгал байрлаж буй нийт талбайн захын солбицлыг бичнэ. Хамрах хүрээ нь тухайн дурсгалт газарт байгаа дурсгалын нийт талбайг оруулан, гадна талаар нь хязгаарлалт үүсгэсэн орон зайг хэлнэ (хязгаарын цэгийн солбицлыг хэмжиж тэмдэглэхдээ эхний сонгосон цэгээс нар зөв тойрох зарчмыг баримтална).

8.1.14.Дурсгалт газрыг гэрээт харуул хамгаалдаг эсэх: Дурсгалт газрыг иргэн, аж ахуй нэгжтэй байгуулсан гэрээний үндсэн дээр хяналт тавиулж, хариуцуулж байгаа тохиолдолд "Тийм" гэснийг, гэрээт харуулгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.1.14.1.хамгаалалтын мэдээлэл: Аргачлалын 8.1.14. Дурсгалт газрыг гэрээт харуул хариуцдаг буюу "Тийм" гэснийг сонгосон бол нэмэх товчийг дарж иргэн, аж ахуй нэгжтэй байгуулсан гэрээний огноо, гэрээ дуусах огноог оруулан, тэмдэглэл хэсэгт гэрээ байгуулсан иргэн болон аж ахуй нэгжийн тухай мэдээллийг дэлгэрэнгүй бичнэ.

8.1.15.Хашаа хайстай эсэх: Дурсгалт газар болон дурсгалыг гаднын нөлөөнөөс хамгаалах хашаа хайстай бол "Тийм" гэснийг сонгон хашаа хайсыг хийсэн оныг оруулан, тэмдэглэл хэсэгт хэмжээ болон материалын талаар, ямар санхүүжилтээр хийгдсэн тухай дэлгэрэнгүй бичнэ. Хэрэв хамгаалах хашаа хайсгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно (үгүй гэсэн сонголтыг сонгосон бол Хашаа хайс нь хадгалалт хамгаалалтын нөхцөлийг хангаж байгаа эсэх, Хашаа хайс бүрэн бүтэн эсэх гэсэн асуулгууд идэвхжихгүй):

8.1.15.1.хашаа хайс нь хадгалалт хамгаалалтын нөхцөлийг хангаж байгаа эсэх: Аргачлалын 8.1.15. Дурсгалт газар болон дурсгалыг хамгаалах зорилгоор босгосон хашаа нь мал амьтан, салхи шуурга зэрэг байгалийн нөлөөгөөр унавал дурсгалд гэмтэл учруулахуйц нөхцөл байдалд байгаа бол "Үгүй" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт ямар сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй байгааг дэлгэрэнгүй бичнэ. Ямар нэгэн эрсдэл учруулахааргүй байвал "Тийм" гэснийг сонгоно,

8.1.15.2.хашаа хайс бүрэн бүтэн эсэх: Аргачлалын 8.1.15. Хашаа хайс нь ямар нэг байдлаар эвдэрсэн, нурсан, аль нэг хэсэг нь байхгүй болсон бол "үгүй" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт ямар гэмтэл үүссэнийг дэлгэрэнгүй бичнэ. Хашаа хайс нь бүрэн бүтэн бол "Тийм" гэснийг сонгоно.

8.1.16.Хаяг тайлбартай эсэх: Дурсгалт газрын талаарх мэдээллийг агуулсан танилцуулга бүхий хаяг тайлбартай бол "Тийм" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт хаяг тайлбар хийсэн он, хэмжээ, санхүүжилт зэрэг мэдээллийг бичнэ. Хаяг тайлбаргүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.1.17.Кадастрын хэмжилт хийсэн эсэх: Холбогдох мэргэжлийн байгууллагаар хэмжилт, зураглал хийлгэсэн бол "Тийм" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт ямар аж ахуй нэгжээр хэзээ хийлгэсэн тухай мэдээллийг бичнэ. Хэмжилт хийгээгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.1.18.Газрын кадастрын улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн эсэх: Кадастрын хэмжилтийн мэдээллийг газрын кадастрын улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн бол "Тийм" гэснийг сонгон тэмдэглэл хэсэгт нэгж талбайн дугаар болон гүйцэтгэсэн байгууллага, огноог бичнэ. Бүртгүүлээгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.1.19.Хадгалалт хамгаалалтын эрсдэлд өртсөн байдал: Дурсгалын анхны хэлбэр төрөхөд хүний буруутай үйл ажиллагаа болон байгалийн хүчин зүйлийн нөлөөгөөр гэмтэл учирсан бол "гэмтсэн", дурсгалыг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүй, хууль бусаар зөөж шилжүүлсэн бол "зөөгдсөн", дурсгалын бүрэн бүтэн байдлыг алдагдуулсан, хууль бусаар тоносон бол "тоногдсон", дурсгалт газрыг бүрдүүлж байгаа дурсгал (хэсгүүд) нь алга болсон бол "алга болсон" гэснээс тохирохыг сонгоно. Дээрх сонголт тохирохгүй бол бөглөхгүй байж болно.

8.1.20.Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг: Гэрэл зургийг оруулахдаа тухайн талбар дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж гэрэл зургийн тохирох шошгыг

сонгон, гэрэл зураг бүрд тайлбар бичнэ. Оруулах зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

8.1.21.Уран сайхны зураг: Дурсгалт газрын болон дурсгалын нягтаршил сайн зураг оруулна. Оруулах зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна.

8.1.22.Дүрс бичлэг: Дурсгалт газартай холбоотой дүрс бичлэг оруулна. Оруулах бичлэгийн хэмжээ нь 100MB илүүгүй, mp4 өргөтгөлтэй байна. Байхгүй бол оруулахгүй байж болно.

8.1.23.Дурсгалыг анх нээж, илрүүлсэн тухай мэдээлэл: Дурсгалт газрыг анх ямар эх сурвалжийн мэдээллээр нээж ирүүлсэн тухай бичнэ. Хэрэв эрдэм шинжилгээний байгууллагын мэдээллээр ирүүлсэн бол байгууллагын нэр, төслийн нэрийг, иргэний мэдээллээр илрүүлсэн бол тухайн хүний мэдээллийг дэлгэрэнгүй бичнэ.

8.1.24.Товч түүх: Дурсгалт газартай холбоотой түүхэн баримт, судалгааны үр дүн, аман яриа, зан үйлийн талаарх мэдээллийг болно.

8.1.25.Нэмэлт мэдээлэл: Дурсгалт газартай холбоотой бусад мэдээллийг бичиж болно.

8.1.26.Судалгаатай холбоотой мэдээлэл: Дурсгалт газрын талаарх судалгаатай холбоотой цахим файлыг (өгүүлэл, ном г.м) оруулахдаа нэмэх товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж бичнэ.

8.1.27.Тооллогод хамрагдсан эсэх: Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тооллогод хамрагдсан бол "Тийм" гэснийг, хамрагдаагүй бол "Үгүй" гэснийг сонгон холбогдох мэдээллийг бүрэн оруулна.

- **Тооллогын нэр:** Тухайн оны тооллогын нэрийг сонгоно.
- **Дэлгэрэнгүй мэдээлэл:** Дурсгалд гэмтэл учруулж буй нөлөөлөх хүчин зүйлс болон тооллогын үеийн мэдээллийг бичнэ.
- **Тооллогод хамрагдсан огноо:** Тооллогод хамруулсан огноог оруулна. Тооллогод хамрагдаж байгаагүй бол хадгалалт хамгаалалтын үнэлгээ хийсэн огноог оруулна.
- **Гэмтлийн мэдээлэл:** Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын төрөл зүйл тус бүрд тохирох гэмтлийн асуулгыг тохирох хувиар газар дээр нь үнэлсэн үнэлгээг оруулна. (Дурсгалт газар болон дурсгалын төрөл зүйл тус бүрийн онцлогт тохирсон гэмтлийн Асуулга, тайлбарыг оруулав.)

Асуулга, тайлбар

Д/д	Гэмтлийн төрөл	Тайлбар
1	Аж ахуйн нөлөөлөлд өртсөн эсэх	Тухайн дурсгалт газар аж ахуйн нөлөөлөлд өртөөгүй бол "Гэмтэлгүй", харин харин ийм үйл ажиллагаа явагдсан бол нийт дурсгалын тоотой харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.

2	Байгалийн өгөршил, элэгдэлтэд өртсөн эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт Байгалийн өгөршил, элэгдэлтэд өртөөгүй бол "Гэмтэлгүй", харин Байгалийн өгөршил, элэгдэлтэд өртсөн бол нийт талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
3	Биологийн бохирдол (Хаг, сангас, ургамал...)	Тухайн дурсгалт газарт биологийн бохирдол байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
4	Будаж балласан (Хүний үйл ажиллагаа) эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт будаж балласан тохиолдол байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
5	Булшны дараас чулуу газрын хөрсөнд дарагдсан эсэх	Булшны дараас чулуу газрын хөрсөнд ямар нэг байдлаар дарагдаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм байдал үүссэн бол нийт дурсгалын тоотой харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
6	Буруу сэргээн засварлалт хийсэн эсэх:	Тухайн дурсгалыг сэргээн засварлаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин дурсгалд ийм төрлийн үйл ажиллагаа хийсэн бол дурсгалын бүрэн бүтэн, эх төрхтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
7	Газар тариаланд өртсөн эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт газар тариалан эрхлэх үйл ажиллагаа явагдаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм үйл ажиллагаа явагдсан бол нийт талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
8	Дурсгалт газраас элс шороо авдаг эсэх:	Тухайн дурсгалт газраас элс шороо авах үйл ажиллагаа явагдаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм үйл ажиллагаа явагдсан бол нийт талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
9	Жуулчны баазтай ойр эсэх:	Тухайн дурсгалт газраас 5 км-ээс хол зайд Жуулчны бааз байвал "Гэмтэлгүй", харин дурсгалт газартай 5-3 км зайд байвал "10% хүртэл", 3-1 км байвал "10-50% хүртэл", 1 км эс дотор "50% дээш" гэсэн сонголтыг хийнэ.
10	Орон нутгийн чанартай замд өртсөн эсэх:	Тухайн дурсгалт газар дээгүүр орон нутгийн чанартай зам дайрч гараагүй бол "Гэмтэлгүй", харин дурсгалт газраар зам ямар нэг хэмжээгээр дайрсан байвал өртсөн талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
11	Объектын гал түймэрт өртсөн эсэх:	Тухайн дурсгал объектын түймэрт өртөөгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм тохиолдол байгаа бол нийт байгууламжийн тоо, хэмжээтэй нь харьцуулан "10%

		хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
12	Өгөршсөн эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт өгөршсөн тохиолдол байхгүй бол гэмтэлгүй буюу "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
13	Өөх, тосны бохирдол (Хүний үйл ажиллагаа) эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт өөх, тосны бохирдол байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
14	Суурьшлын бүс, газар олголтод өртсөн эсэх:	Тухайн дурсгалт газар суурьшлын бүс, газар олголтод өртөөгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм үйл ажиллагаа явагдсан бол нийт талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
15	Сийлж сүйтгэсэн (Хүний үйл ажиллагаа) эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт сийлж сүйтгэсэн тохиолдол байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
16	Ухагдсан, тоногдсон эсэх	Тухайн дурсгалт газарт тоногдсон дурсгал огт байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин харин ийм үйл ажиллагаа явагдсан бол нийт дурсгалын тоотой харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
17	Хагарал, цууралттай эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт хагарал, цуурал байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
18	Хазайсан эсэх:	Тухайн дурсгал огт хазайгаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин бага зэрэг хазайсан байвал "10% хүртэл", хазайсан боловч газрын хөрсөн дээр унаагүй байвал "10-50% хүртэл", газрын хөрсөн дээр хэвтээгээр унасан байвал "50% дээш" гэсэн үнэлгээг сонгоно.
19	Хог хаясан эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт ямар нэгэн хог хаяагүй бол "Гэмтэлгүй", харин хог хаягдсан бол хогийн хэмжээг нийт талбайн хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
20	Ховхорч унасан, зарим хэсэг нь алга болсон эсэх:	Тухайн дурсгалт газарт ховхорч унасан, зарим хэсэг нь алга болсон тохиолдол байхгүй бол гэмтэлгүй буюу "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.

21	Эрдэсжилт (хадан дээр шохойжилт үүссэн):	Тухайн дурсгалт газарт эрдэсжилт байхгүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм төрлийн гэмтэл тохиолдож байгаа бол нийт дурсгалын тоо хэмжээтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.
22	Эх төрх байдлыг алдагдуулсан эсэх:	Тухайн дурсгал эх төрх байдлыг алдагдуулаагүй бол "Гэмтэлгүй", харин ийм тохиолдол байгаа бол нийт дурсгалын бүрэн бүтэн, эх төрхтэй нь харьцуулан "10% хүртэл", "10-50% хүртэл", "50% дээш" сонголтуудаас тохирохыг сонгоно.

Гэмтлийн мэдээллийн тоон дүнг нэгтгэх, үнэлэх аргачлал: Гэмтлийн мэдээллийн асуулга тус бүр дээр тэмдэглэгдсэн сонголтыг нэгтгэх байдлаар үнэлгээг хийнэ. Тухайлбал гэмтлийн мэдээллийн

Гэмтэлгүй бол 0 оноо,

10 хүртэл хувийн 1 сонголт 1 оноо,

10-50 хүртэл хувийн 1 сонголт 2 оноо,

50% дээш хувийн 1 сонголт 3 онооны сонголт тус бүрийн нийлбэрээр тухайн дурсгалын гэмтлийн мэдээллийг 4 сонголтоор үнэлнэ.

Жишээ нь 10% хүртэл багана дээр 4 сонголт хийгдсэн бол 1 тус бүрээр тоолж нэгдсэн дүнгийн хэсэгт 4, 10-50% хүртэл багана дээр 4 сонголт хийгдсэн бол 1 сонголтыг 2 гэж тоолж нэгдсэн дүнгийн хэсэгт 8, 50% дээш багана дээр 4 сонголт хийгдсэн бол 1 сонголтыг 3 гэж тоолж нэгдсэн дүнгийн хэсэгт 12 гэх мэт нэгтгэж төрөл тус бүрийн гэмтлийн мэдээллийн доор байгаа онооны үнэлгээнээс (□ 0-4 Сайн; □ 5-9 Дунд; □ 10-14 Муу; □ 15-18 Маш муу) сонголт хийж үнэлгээг гаргана.

8.2. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын бүртгэл

8.2.1. УНБ Сангийн дугаар: Дурсгалт газрын нэрийг сонгоод дурсгалын мэдээллийг оруулсны дараа систем автоматаар бүртгэлийн дугаарыг өгнө (ҮД-үл хөдлөх, 112600013100 аймаг/нийслэлийн 2 орон код + сум/дүүргийн 2 орон код + 4 орон нь тухайн сум дүүрэгт бүртгэгдсэн дурсгалт газрын дэс дугаар+1 орон нь дурсгалт газрын төрөл зүйлийн дугаар + 3 орон нь дурсгалын дэс дугаар байна).

8.2.2. Дурсгалт газрын нэр: Тухайн дурсгал оршин байгаа дурсгалт газрын нэрийг сонгоно (шинээр дурсгал бүртгэхдээ эхлээд дурсгалт газрын мэдээллийг оруулж бүртгэсний дараа дурсгал бүртгэнэ).

8.2.3. Дурсгалын нэр: Тухайн дурсгалын нэрийг бичнэ. Нэг төрөл зүйлийн олон тооны дурсгалыг бүлэглэж бүртгэж болно.

8.2.4. Төрөл зүйл: Дурсгалын үндсэн болон дэд төрөл зүйлийг сонгоно.

8.2.5. Холбогдох он, цаг: Дурсгалын хамаарах он цагийг байгалийн болон түүхийн гэсэн он цагийн үечлэлээс аль хамаарахыг сонгоно.

8.2.6. Шилжилт хөдөлгөөний төрөл: Тухайн дурсгал алга болсон, зөөгдсөн, шилжүүлсэн бол тохирохыг сонгоно.

8.2.7.Тодорхойлолт: Дурсгалын газарзүйн байршил (уулын энгэр, бэлд, голын хөндий г.м), гадаад зохион байгуулалт, дүрслэл, өнгө төрх, хийц маяг, материал зэргийг тодорхой бичнэ.

8.2.8.Олон нийтэд харуулах эсэх: Дурсгалыг олон нийтэд харуулах буюу GLAM систем рүү дамжуулах бол "Тийм" гэснийг дамжуулахгүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.2.9.Олон нийтэд зориулсан тайлбар: Дурсгалын талаарх олон нийтэд зориулсан тайлбар нь товч тодорхой байх бөгөөд, газар зүйн байршил, солбицол зэргийг бичихгүй.

8.2.10. Тоо ширхэг: Дурсгалын тоог тоон утгаар оруулна. Олон тооны дурсгалыг бүлэглэх байдлаар (булш оршуулгын дурсгал, хадны зураг г.м) оруулах бол хэдэн дурсгал байгааг тоолон оруулна.

8.2.11.Орон зайн мэдээлэл: Энэ хэсэг дурсгалын үндсэн солбицол болон хамрах хүрээг оруулна:

8.2.11.1.солбицол: WGS 84 солбицол уртраг (N), өргөрөг (E)-ийн хэм (°), минут ('), секунд (")-ын утгаар солбицлыг тухайн дурсгалын төв цэгт байршлыг тодорхойлж утгыг оруулна;

8.2.11.2.хамрах хүрээний солбицол: Дурсгалын нийт талбайг оруулан, гадна талаар хязгаарлалт үүсгэж хамрах хүрээг тодорхойлно. Хязгаарын цэгийн солбицлыг хэмжиж тэмдэглэхдээ эхний сонгосон цэгээс нар зөв тойрох зарчмыг баримтална;

8.2.11.3.өндөршил (ДТД): Дурсгал орших газрын өндөршлийг далайн түвшнээс дээш метрийн заалтаар тоон утгаар оруулна.

8.2.12.Ерөнхий хэмжээ: Дурсгалын ерөнхий хэмжээг бичнэ. Тухайн дурсгалт газар байх олон дурсгалуудын дундаж, хамгийн том ба хамгийн жижиг хэмжээг бичиж болно.

8.2.13.Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг: Дурсгалт газрын ерөнхий зураг болон дурсгалт газарт байх дурсгалыг бүртгэх, баримтжуулах, тооллогоор авсан гэрэл зургийг оруулна. Гэрэл зураг оруулахдаа зураг оруулах товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж гэрэл зургийн тохирох шошгыг сонгон оруулна. Системд оруулсан гэрэл зураг бүрд тайлбар бичнэ.

8.2.14.Уран сайхны зураг: Дурсгалт газрын болон дурсгалын сайн нягтаршилтай зураг оруулна. GLAM системээр дамжуулан харуулах түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн уран сайхны зураг байна. (JPEG, PNG) Хэрэв GLAM системд дамжуулах бол GLAM-д дамжуулах цонхийг дарж идэвхжүүлнэ.

8.2.15.Дүрс бичлэг: Дурсгалт газартай холбоотой дүрс бичлэг оруулж болно. Хэрэв GLAM системд дамжуулах бол GLAM-д дамжуулах цонхийг дарж идэвхжүүлнэ.

8.2.16.Тэмдэглэл: Дурсгалын судлагдсан байдал болон судалгааны үр дүнг бичнэ. (судалгаа хийсэн байгууллагын нэр, огноо, үр дүн, хэвлэгдсэн материал г.м). Судлагдаагүй бол судлагдаагүй талаар бичнэ.

8.2.14.Судалгааны цахим файл: Дурсгалын талаарх судалгааны материалыг оруулж болно. Ингэхдээ тайлбар хэсэгт: Дурсгалын талаарх судалгаатай холбоотой цахим файлыг (өгүүлэл, ном г.м) оруулахдаа товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж бичнэ.

8.2.15.Яаралтай сэргээн засварлах шаардлагатай эсэх: Дурсгалыг эх төрх байдлыг яаралтай сэргээн засварлах шаардлагатай буюу гэмтэл ихтэй бол "Тийм" гэснийг сонгон тухайн дурсгалд ямар гэтэл байгааг дэлгэрэнгүй бичнэ. Яаралтай сэргээн засварлах шаардлагагүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.2.16.Сэргээн засварлагдсан эсэх: Дурсгалыг сэргээн засварласан бол "Тийм" гэснийг, сэргээн засварлагдаагүй бол "Үгүй" гэснийг сонгоно.

8.2.17.Сэргээн засварлагдсан байдал: Дурсгал нь сэргээн засварлагдаж байсан бол "Нэмэх" товчийг дарж холбогдох асуулгыг бөглөж мэдээллийг оруулна. Үүнд:

8.2.17.1.тушаал шийдвэрийн дугаар: Удирдах дээд болон эрх бүхий байгууллагын тушаалаар сэргээн засварлагдсан бол тушаалын дугаарыг бичнэ;

8.2.17.2.тайлангийн дугаар: Бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалагдаж буй сэргээн засварласан тухай ажлын тайлангийн дугаарыг бичнэ;

8.2.17.3.сэргээн засварлалт хийгдсэн газар: Дурсгалын байрлах унаган газар дээр эсвэл зөөж шилжүүлэн сэргээн засварласан бол аль тохирохыг бичнэ;

8.2.17.4.эхэлсэн огноо: Сэргээн засварлалт эхэлсэн хугацааг бичнэ;

8.2.17.5.дууссан огноо: Сэргээн засварлалт дууссан хугацааг бичнэ.

8.2.17.6.сэргээн зассан тоо ширхэг: Сэргээн засварласан дурсгалын тоо ширхийг бичнэ;

8.2.17.7.сэргээн засварлалтын төрөл: Сэргээн засварлалт хийсэн байгууллагыг сонгоно;

8.2.17.8.сэргээн засварлалтын хэлбэр: Эх төрх байдлыг сэргээн засварласан, Бэхжүүлэлт хийсэн, Цэвэрлэгээ хийсэн, Нөхөлт хийсэн аль тохирохыг сонгоно;

8.2.17.9. **тайлбар:** Сэргээн засварласантай холбоотой бусад мэдээллийг бичнэ;

8.2.17.10. **хавсралт файл:** Дурсгалыг сэргээн засварлан тайлан, болон баримт бичгийг файл (pdf өргөтгөлөөр) хэлбэрээр оруулна;

8.2.18. **Тооллогод хамрагдсан эсэх:** Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тооллогод хамрагдсан бол “Тийм” гэснийг, тооллогод хамрагдаагүй бол “Үгүй” гэснийг сонгоно;

8.2.18.1. **дэлгэрэнгүй мэдээлэл:** Дурсгалд ямар төрлийн гэмтэл байгааг мөн тооллогын үеийн мэдээллийг бичнэ;

8.2.18.2. **тооллогод хамрагдсан огноо:** Тооллогод хамруулсан огноо эсвэл тооллогод хамрагдаж байгаагүй бол хадгалалт хамгаалалтын үнэлгээ хийсэн огноог оруулна;

8.2.18.3. **гэмтлийн мэдээлэл:** Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын төрөл зүйл тус бүрд тохирох гэмтлийн асуулгыг тохирох хувиар газар дээр нь үнэлсэн үнэлгээг оруулна. Үнэлгээг 7.20.3 дахь асуулгын дагуу үнэлнэ.

8.3. Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тайлан

8.3.1. **Шинээр бүртгэгдсэн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тоон дүн:** Шинээр буюу он онд бүртгэгдсэн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал болон дурсгалт газар нь засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, нэр тус бүрээр жагсаалт байдлаар гарна.

8.3.2. **Ашиглалт, эзэмшигч өөрчлөгдсөн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тоон дүн:** Гэрээгээр эзэмшүүлсэн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал болон эзэмшигч өөрчлөгдсөн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал нь засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, нэр тус бүрээр жагсаалт байдлаар гарна.

8.3.3. **Хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөлийг сайжруулсан дурсгалын тоон дүн:** Эх төрх байдлаар сэргээн засварласан, цэвэрлэгээ хийсэн, хашаа хайс барьсан, иргэн аж ахуй нэгж гэрээгээр хариуцсан болон эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр зөөж шилжүүлсэн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал нь засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, нэр тус бүрээр жагсаалт байдлаар гарна.

8.3.4. **Хадгалалт, хамгаалалтын нөхцөл муудсан түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тоон дүн:** Он онд гэмтсэн, тоногдсон, зөөгдсөн болон алга болсон түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал нь засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, нэр тус бүрээр жагсаалт байдлаар гарна.

8.3.5. **Засаг захиргааны нэгж өөрчлөгдсөн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын тоон дүн:** Бүртгэснээс хойш засаг, захиргааны нэгжийг

өөрчилсөн түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал нь засаг, захиргааны нэгж, төрөл зүйл, нэр тус бүрээр жагсаалт байдлаар гарна.

Ес. Баримтат өвийн дэд системд бүртгэл хөтлөх

9.1. Баримтат өвийн бүртгэл нь өмчлөгч, эзэмшигчийн мэдээлэл, үндсэн мэдээлэл, дэлгэрэнгүй мэдээлэл, медиа мэдээлэл гэсэн хэсгээс бүрдэнэ.

9.1.1. **УНБСангийн дугаар:** Энэ дугаарыг зөвхөн бүртгэл хийж баталгаажуулсны дараа систем автоматаар өгнө. Баримтат өвийн УНБСангийн дугаар нь БӨ0000000 байна.(БӨ- Баримтат өв, 7 орон тоо нь улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэгдсэнийг тус тус заана)

9.1.2. **Өмчийн хэлбэр:** Баримтат өвийн өмчлөлийн хэлбэрээс хамаарч төрийн, орон нутгийн, шашны, олон нийтийн, хувийн хэвшлийн, иргэний гэсэн сонголтоос тухайн хуулийн этгээд, иргэн тохирохыг сонгоно.

9.1.3. **Өмчлөгч:** Баримтат өвийн өмчлөлийн хэлбэрээс төрийн, орон нутгийн, шашны, олон нийтийн сонгосон тохиолдолд өмчлөгч нь Монгол Улс гэж автоматаар сонгогдоно. Харин хувийн хэвшлийн, иргэний гэсэн сонголтыг сонгосон бол иргэн, хуулийн этгээдийн нэрийг бичнэ.

9.1.4. **Эзэмшигч:** Төрийн өмч бол тухайн хуулийн этгээдийн нэр, регистр, иргэн бол тухайн эзэмшигч иргэний овог нэр регистрийн дугаар байна.

9.1.5. **Музейн зэрэглэл:** Зааврын 9.1.2. дахь хэсэг өмчийн хэлбэр сонголтоос Төрийн болон орон нутгийн өмчийн гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд аль тохирох зэрэглэлийг сонгоно.

9.1.6. **Баримтат өвийн нэр:** Гараас оруулна. Нэр бүтэн байна хэрэв тэмдэгт хэтэрвэл хураангуй нэр байж болно.

9.1.7. **Хувийн дугаар:** Төрийн болон орон нутгийн өмчийн, хувийн музей, байгууллага "Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэл"-д бичигдсэн "Үзмэр, эд өлгийн зүйлийн хувийн дугаар"-ыг, шинээр бүртгэсэн бол сан хөмрөгт авсан он, музейн захирлын шийдвэрийн дугаар, тухайн шийдвэрт заасан дэсийн дугаар бүхий хувийн дугаарыг бичнэ. Иргэн өөрсдийн бүртгэлийн дугаарыг бичнэ.

9.1.8. **Баримтат өвийн жагсаалтын төрөл:** Дэлхийн өв, бүс нутгийн өв, бүртгэгдээгүй гэсэн сонголтоос сонгоно.

9.1.9. **Үндэсний өвийн жагсаалтад бүртгэгдсэн эсэх:** Сонгох (Шийдвэр нотолгоо гараас оруулна. "Тийм", "Үгүй" гэсэн сонголтоос аль тохирохыг сонгоно. Хэрэв "Тийм" гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд үндэсний өвийн жагсаалтад бүртгэгдсэн тушаал шийдвэрийг бичнэ.

9.1.10. **Төрөл зүйл:** Баримтат өвийн 17 төрөл зүйлээс аль тохирохыг сонгоно.

9.1.11. **Тоо ширхэг:** Баримтат өвийн тоо ширхэг бичнэ.

9.1.12. **Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг:** Тухайн баримтат өв олон хэсгээс бүрдэж байгаа бол иж бүрдэл бүрийн тоо, ширхгийг бичнэ.

9.1.13. **Эх бүтээл:** Тухайн баримтат өвийн эх бүтээл болон хуулбар болохыг ялган "Тийм", "Үгүй" гэсэн сонголтыг хийнэ.

9.1.14. **Ховор, түгээмэл байдал:** Баримтат өвийн ховор, түгээмэл байдлыг харгалзан "Нэн ховор", "Ховор", "Түгээмэл" сонголтоос тохирохыг сонгоно.

9.1.15. **Ашиглалтын байдал:** Үзүүлэлт, сан хөмрөгт, хувь цуглуулга эсэхийг сонгоно.

9.1.16. **Ерөнхий хэмжээ:** Баримтат өвийн хамгийн ерөнхий өндөр, өргөн /урт/, зузаан, голч, жинг, дурсгалын деталь хэсгүүдийн хэмжээг бусад хэмжээс хэсэгт бичнэ.

9.1.17. **Материал:** Баримтат өвийн үндсэн материалыг аль тохирохыг сонгох ба сонголтод байхгүй материалаар хийсэн тохиолдолд бусад гэсэн сонголтыг сонгоно.

9.1.18. **Товч тодорхойлолт:** Шинээр бүртгүүлж буй баримтат өвийн ач холбогдолтой, эсэх, үнэнхүү хосгүй гайхамшигтай, юугаар ч орлуулшгүй бүтээл гэдгийг нотлон тогтоосон зэргийг бичнэ. Үүнд: Цаг хугацаа, газар нутаг, орон зай, ард түмэн, хүмүүс, агуулга болон сэдэв, ур хийц, төрөл хэлбэр болон хэв маяг, нийгмийн, оюун санааны ач холбогдлыг тодорхойлно.

9.1.19. **Олон нийтэд зориулсан тайлбар:** Баримтат өвийн мэдээллийг бүтэн оруулж дууссаны дараа бөглөх ёстой. Баримтат өвийн мэдээлэл аль болох сонирхолтой бөгөөд энгийн олон нийтэд ойлгомжтой байхаар бичих ба үргэлжлүүлэх товчийг дарснаар олон нийтэд харагдахад бэлэн болно.

9.1.20. **Монголд болж байсан нийгмийн болон соёлын томоохон өөрчлөлтүүдийн ямар цаг үеийн ямар дурсамжийг илтгэн харуулсан бэ?:**

Түүхэн онцгой үйл явдал, шинэ нээлт, хөгжил дэвшил, ухралт доройтлын талаар ямар мэдээ мэдээлэл агуулж байна вэ? гэдгийг энэ хэсэгт бичнэ.

9.1.21. **Монголын төр, улс, нийгмийн харилцааны талаарх дүр төрхийг дүрслэн бичсэн үү?:**

Мөн нөлөө бүхий түүхэн хувь хүн, хүмүүс, хотууд, үндэстэн угсаатан, нийгмийн бүлгүүдийн хэв маягийг тусгасан уу? Агуулга нь байгаль, нийгэм, хүмүүнлэгийн ухаан, улс төр, үзэл суртал, спорт, урлаг дахь түүхэн болоод оюун санааны хөгжил дэвшлийг илтгэн харуулсан уу? гэдгийг бичнэ.

9.1.22. **Баримтат өв бий болж үүссэн нийгэм болоод соёлын орчин нөхцөл нь тэр үеийн газар нутаг, хүмүүсийн төрх байдал, амьдралын**

хэв маяг, соёл зан заншил, жендер, үйлдвэрлэл, урлаг болоод улс төр хөгжиж байсан чухал талуудыг тусгасан уу?:

Монгол Улс, аймаг орон нутгийн байгалийн болон түүхэн газар нутаг, уул, овоо, гол мөрөн, тухайн бүс нутагт болсон түүхэн үйл явдал, барилга архитектурын дурсгал зэргийг тэмдэглэсэн, дүрсэлсэн дурсгалын төрөл зүйл, эд өлгийн зүйлийг хамаатуулан бичнэ.

9.1.23.Нэр дэвшүүлж буй өвийн түүх нь бичиг соёлын өвийн ердийн болон хамгийн сайн үлгэр загвар мөн үү?:

Устаж үгүй болсон юм уу, үгүй болж байгаа мэдээллийн тээгч болон хэв загварын ердийн болон хамгийн сайн жишээ байж чадах уу? гэдэг асуулгуудад тус тус хариулж бичнэ.

9.1.24.Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг: Баримтат өвийн бүртгэх, баримтжуулах, тооллогоор авсан гэрэл зургийг оруулна. Гэрэл зураг оруулахдаа зураг оруулах товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж гэрэл зургийн тохирох шошгыг сонгон оруулна.

9.1.25.Уран сайхны гэрэл зураг: GLAM системээр дамжуулан харуулах баримтат өвийн уран сайхны зургийг оруулна. (JPG, PNG) Гэрэл зураг оруулахдаа зураг оруулах товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж гэрэл зургийн тохирох шошгыг сонгон оруулна.

9.1.26.Дүрс бичлэг: Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн холбогдолтой дуу дүрс бичлэг, контентыг оруулна. Дүрс бичлэг оруулах товчийг дарж гарч ирэх цонхон дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж тухай бичлэгийн тохирох шошгыг сонгон оруулна.

9.2.Баримтат өвийн тайлан

9.2.1.Жагсаалтын төрлөөр: Тухайн баримтат өвийг Дэлхийн өв (Олон улс), бүс нутгийн өв болон бүртгэгдээгүй гэсэн тоон үзүүлэлтийг графикаар гаргана.

9.2.2.Төрөл зүйлээр: Системд бүртгэгдсэн баримтат өвийг Дэлхийн өв (Олон улс)-ийн жагсаалт, Бүс нутгийн жагсаалт, Үндэсний жагсаалтад бүртгэгдсэн эсэхийг төрөл зүйлийн тоон үзүүлэлтийг гаргана.

9.2.3.Нийт өмчлөгч, эзэмшигчийн төрөл зүйлийн тоон дүн: Системд бүртгэгдсэн баримтат өвийн тоон үзүүлэлтийг өмчлөгч, эзэмшигч, төрөл зүйлээр гаргана.

9.2.4.Нийт төрөл зүйлийн тоон дүн/аймаг, сум/: Системд бүртгэгдсэн баримтат өвийн төрөл зүйлийг засаг, захиргааны нэгжээр гаргана.

9.2.5.Ховор түгээмэл байдал: Системд бүртгэгдсэн баримтат өвийн хувийг нэн ховор, ховор, түгээмэл гэсэн үзүүлэлтээр график байдлаар гаргана. Дээрх тайлангийн үзүүлэлт тус бүрийг эхлэх, дуусах огноог оруулан шүүлт хийж гаргаж болно.

9.3.Баримтат өвийн файл

Энэ хэсэг төрийн болон орон нутгийн музей, байгууллага, иргэн, аж ахуй нэгжээс ирсэн жагсаалтыг хадгална. Энэхүү хэсэгт зөвхөн Соёлын өвийн үндэсний төвийн баримтат өв хариуцсан бүртгэл, мэдээллийн санч файл оруулах, харах эрхтэй байна.

---oOo---

Э.Ганбат Соёлын өвийн үндэсний төвийн
Ерөнхий бүртгэл мэдээллийн санч

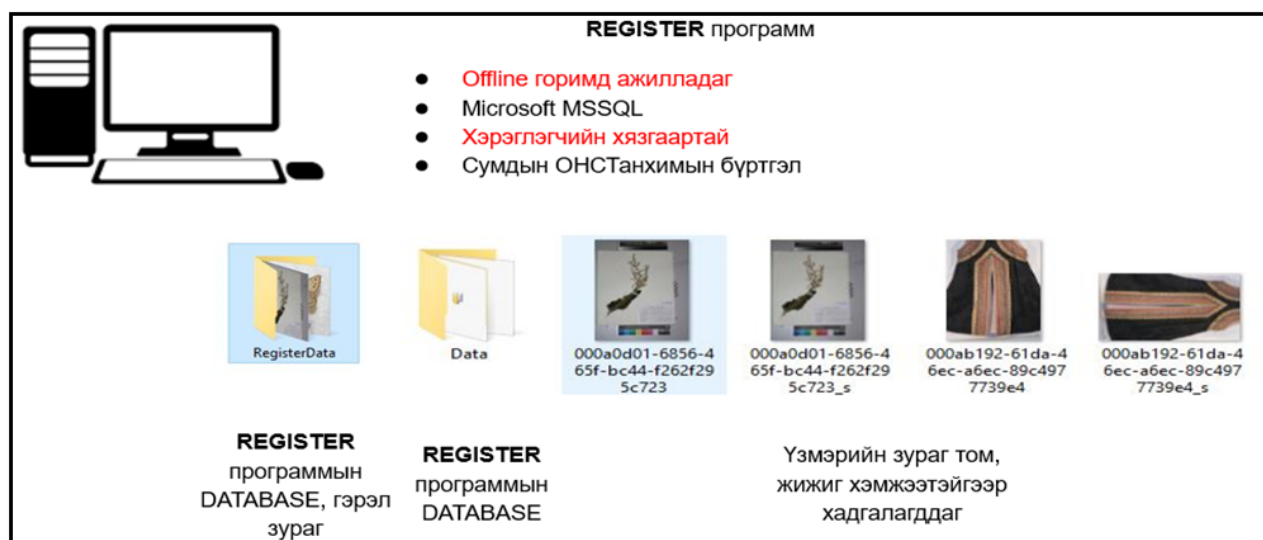
ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН ТООЛЛОГЫГ “ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН БҮРТГЭЛИЙН ДЭД СИСТЕМ” АШИГЛАН ХИЙХ ТУХАЙ

Агуулга нь:

- Өмнөх “Регистр” программын тухай
- Шинэчлэгдсэн систем болон нэвтрэх эрх, системд хэрхэн ажиллах тухай тухай
- Дэд системд Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан тооллогын журамд заагдсан 10-13 өгөгдлийн талбар байршсан тухай мэдээлэл
- Тооллогод хамрагдах үзмэрүүд дэд системд байршсан тухай болон Тооллогын дэвтрийг дэд системээс хэвлэсэн тухай мэдээлэл
- Тоологдсон үзмэрийг Тооллогын дэвтэр болон дэд системд баталгаажуулах, төв удирдлага руу дамжуулах тухай
- Тооллогод хамрагдсан үзмэрийг гэрэл зургийг дэд системд байршуулах, дамжуулах, хадгалах тухай
- Дэд системд Засгийн газрын тогтоолын журамд заасан тооллогод хамрагдаагүй, тоологдоогүй үзмэрийг хэрхэн тайлагналын хэсэгт тусгах тухай

Өмнөх “Регистр” программын тухай

Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлийн дэвтрийн цахим хувилбар болох Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлийн программ (Register)-ыг Улс, аймгийн музейн сан хөмрөгийн 2012-2013 оны улсын улсын тооллогоор нэвтрүүлж ашиглалтад оруулсан. Тус программ нь хэрэглэгчийн компьютерт механик аргаар суулгадаг офлайн суурьтай программ юм. Түүнээс хойш музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн бүртгэлийн ерөнхий бүртгэлийн дэвтэрт үндсэн болон туслах сан хөмрөгт бүртгэгдсэн эд өлгийн зүйлсийг Register программд давхар оруулан дата мэдээллийг соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд холбогдох байгууллагууд ирүүлдэг болсон.

2018-2019 улсын тооллогоор Засгийн газрын 2018 оны “Журам батлах тухай” 184 дүгээр тогтоолын гуравдугаар хавсралт “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам” (цаашид “тооллогын журам” гэх)-ын 3.1,3.2 дахь заалтын дагуу “дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар”, “нэр”, “төрөл зүйл”, “тодорхойлолт”, “тоо ширхэг”, “материал”, “хэмжээ жин”, “хадгалалтын байдал”, гэсэн үндсэн асуулгыг Register программаас сонгон хэвлүүлж, цаасан болон цахим хэлбэрээр тооллогын ажлыг зохион байгуулсан байдаг.

Register программаас хэвлэсэн тооллогын дэвтрийн асуулга

Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн Ерөнхий бүртгэлийн програм

Түүл

Тоологдсон төлөв

Нэр	Тоо
1. Дүр	1
2. Сан хөдөөгийн төрөл	Ундсан
4. Хуучин зүйл дугаар	19
Төрөл зүйл	42.15.3 Бүрэн сэнтий
Иж бүрэл үзмэрийг бүрэлдүүлэн хэвлэн нийт тоо ширээг (Зөвхөн тоогоор)	1
А. Дүрэл бичиг	нүүрэн талдаа норов, хоёр арслантай, суурийн ирмэгээрээ хөвчлөн утгалзан хэвтэй.
Б. Тэмдэг бичээс	Суурийн дээд хэсгийн бүрэн байсан орон нь шармаггүй, суурийн голоос хоёр таларан хадаас шуудсан.
В. Ялагдан очилго	Суурийн дээд хэсгийн бүрэн байсан орон нь шармаггүй, суурийн голоос хоёр таларан хадаас шуудсан.
Г. Материал, арга техник	Гууль, шармаг, хөвчлөн
7. Тоо ширээг (Зөвхөн тоогоор)	1
Урт	94.3

Register программ дахь тооллогын явцын дүн мэдээлэл, төлөв

Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн Ерөнхий бүртгэлийн програм

Түүл

Тоологдсон төлөв

Нэр	Тоо
1. Дүр	1
2. Сан хөдөөгийн төрөл	Ундсан
4. Хуучин зүйл дугаар	19
Төрөл зүйл	42.15.3 Бүрэн сэнтий
Иж бүрэл үзмэрийг бүрэлдүүлэн хэвлэн нийт тоо ширээг (Зөвхөн тоогоор)	1
А. Дүрэл бичиг	нүүрэн талдаа норов, хоёр арслантай, суурийн ирмэгээрээ хөвчлөн утгалзан хэвтэй.
Б. Тэмдэг бичээс	Суурийн дээд хэсгийн бүрэн байсан орон нь шармаггүй, суурийн голоос хоёр таларан хадаас шуудсан.
В. Ялагдан очилго	Суурийн дээд хэсгийн бүрэн байсан орон нь шармаггүй, суурийн голоос хоёр таларан хадаас шуудсан.
Г. Материал, арга техник	Гууль, шармаг, хөвчлөн
7. Тоо ширээг (Зөвхөн тоогоор)	1
Урт	94.3

Тооллогын явцын дүн мэдээг харуулах цэс /зээмшигч/

Шинэчлэгдсэн систем болон нэвтрэх эрх, системд хэрхэн ажиллах тухай тухай

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.2.1 дэх заалт, Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.6.3 дахь хэсэг, Соёлын яамны 2021-2024 оны стратеги төлөвлөгөөний Стратегийн зорилт 2-ийн хүрээнд Соёлын яамны санхүүжилтээр “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем” (<http://ncch.cis.mn/>)-ийн хөгжүүлэлтийг “Ай Си Ти” групп хийж гүйцэтгэсэн.

Энэхүү систем нь соёлын биет болон бус өвийн бүртгэлийн “түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгал”-ын www.rich.mongoluv.mn программ, түүх, “соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл”-ийн “RCH” (Registration of Cultural Heritage), “Register” программ, “соёлын биет бус өв, соёлын биет бус өв өвлөн уламжлагч”-ийн www.ich.mongoluv.mn программ болон шинээр Баримтат өвийн бүртгэлийн программыг нэг дор цогц байдлаар шийдвэрлэсэнээр онцлогтой.

Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем (<http://ncch.cis.mn/>) нь:

- Мэдээллийн самбар;
- Соёлын биет бус өвийн дэд систем;
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем;

- Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын дэд систем;
- Баримтат өвийн дэд систем;
- Админ удирдлага;
- Медиа сангийн дэд систем;
- Лавлагаа мэдээллийн дэд систем;
- Орон зайн дэд систем;
- Лог бүртгэлийн дэд систем гэсэн бүтэцтэй.

Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд нэвтрэх, ашиглах эрхийг бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэгч байгууллагын албан хүсэлтийн дагуу бүртгэл хөтлөх, баталгаажуулах, ашиглах эрх бүрхий албан тушаалтанд төрийн цахим шуудангийн хаягийг үндэслэн олгосон.

Уг систем нь бүртгэл, мэдээллийн санг бүрдүүлэгч байгууллагын уялдаа холбоо, мэдээллийн урсгалыг хурдасгах, соёлын өвийг хадгалж хамгаалах чиглэлээр оновчтой бодлого, шийдвэр гаргахад дэмжлэг үзүүлэх, холбогдох байгууллагуудыг мэдээллээр түргэн шуурхай хангах, хянах, мэдээллийг хамтран ашиглах, сурталчлах бөгөөд интернэт орчинд 24/7 тасралтгүй ажиллана.

Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем нь:

- нэмж бүртгэх;
- засах;
- хайлт, шүүлт хийх;
- хадгалах;
- сонгох;
- татах;
- цэвэрлэх;
- баталгаажуулах;
- жагсаалт үйлдэх;
- харах;
- устгах;
- хэвлэх үйлдлийг хийнэ.

Соёлын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, төрийн захиргааны байгууллага болон шат шатны бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэгч байгууллага, музей, галерей, шашны байгууллага, иргэн, хил гааль, цагдаагийн тусгай хэрэглэгч зэрэг хандах, ашиглах эрх авсан хэрэглэгчид интернэт холбогдсон хаанаас ч хандан ажиллах, мэдээлэл авах бүрэн боломжтой болох юм.

Дэд системд Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 184 дүгээр тогтоолоор батлагдсан тооллогын журамд заагдсан 10-13 өгөгдлийн талбар байршсан тухай мэдээлэл

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллогыг соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем дэх “түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем”-ийг ашиглан зохион байгуулах, системд бүртгэгдсэн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг хэвлэх ажлын хүрээнд “тооллогын бүртгэл татах” хэсэгт тооллогын журмын 3.1,3.2 дахь заалтын дагуу “дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар”, “нэр”, “төрөл зүйл”, “тодорхойлолт”, “тоо ширхэг”, “материал”, “хэмжээ жин”, “хадгалалтын байдал” үндсэн асуулга дээр “тайлбар” баганыг нэмж системээс PDF хэлбэрээр татах, татсан файлыг тооллогын журмын 3.5 дахь заалтын дагуу А4 хэмжээтэй, нүүр, баталгааны хуудас бүхий 250 хүртэлх хуудастай байхаар нэмэлт хөгжүүлэлтийг хийж гүйцэтгэсэн.

Энэхүү тооллогын бүртгэл татах хэсгээс системд бүртгэгдсэн дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг тооллогод хамрагдах байгууллага тус бүрээр татаж хэвлэсэн болно. Мөн системийг ашиглах эрхтэй байгууллагууд нь байгууллагын тооллогоор ч тооллогын бүртгэл татах, хэвлэх боломжтой юм.

Системээс тооллогын дэвтэр татах хэсэг

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалт

Д/а	Эзэмшгч	ҮНБС-ийн дугаар	Дурсгалт зүйлийн нэр	Хувийн дугаар	Соёлын өвийн зэрэглэл	Төрөл зүйл	Тоо ширх
1	Монголын үндэсний музей	ХД0139103	Диплом	МҮМ2025.113.143	Зэрэглэлд хамрагдаагүй	2.2.1 Бичиг, үсгийн дурсгал	1
2	Монголын үндэсний музей	ХД0139102	Диплом	МҮМ2025.113.142	Зэрэглэлд хамрагдаагүй	2.2.1 Бичиг, үсгийн дурсгал	1
3	Монголын үндэсний музей	ХД0139101	Дурсгалын диплом	МҮМ2025.113.141	Зэрэглэлд хамрагдаагүй	2.2.1 Бичиг, үсгийн дурсгал	1
4	Монголын үндэсний музей						
5	Монголын үндэсний музей						
6	Монголын үндэсний музей						
7	Монголын үндэсний музей						
8	Монголын үндэсний музей						
9	Монголын үндэсний музей						
10	Монголын үндэсний музей						

Тооллогын өгөгдөл татах

Өмчийн хэлбэр: Орон нутгийн

Өмчлөгч / Эзэмшигч: Бүгд

Тооллогын дэвтэр: Бүгд

Архангай аймгийн Булган сумын ОНСТ

Архангай аймгийн Ихтамир сумын ОНСТ

Архангай аймгийн музей

Архангай аймгийн Өлзийт сумын ОНСТ

Архангай аймгийн Өндөр-Улаан сумын ОНСТ

Тооллогод хамрагдах үзмэрүүд дэд системд байршсан тухай болон Тооллогын дэвтрийг дэд системээс хэвлэсэн тухай мэдээлэл

Соёлын өвийг бүртгэх “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем” дэх “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем”-д Төрийн болон орон нутгийн өмчийн музей, галерей, сумдын орон нутаг сурталчлах танхим, ШУА-ын эрдэм шинжилгээний хүрээлэн, их, дээд сургууль, Монголбанкны эрдэнэсийн сан, Үндэсний номын сан зэрэг байгууллагын хуучин ашиглаж байсан “Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлийн программ” (register)-аас түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн мэдээллийг 2024-2025 онд шилжүүлэн байршуулсан. Мөн дэд системд нэвтрэх эрх нээх, ашиглах, бүртгэл хөтлөх арга зүйн сургалтыг түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийг эзэмшиж ашиглаж буй соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэлтэй байгууллагын албан хаагчдад танхим болон цахим хэлбэрээр зохион байгуулж эрх олгосон.

Дэд системд нэвтрэх, ашиглах эрх авсан хэрэглэгчид тус системд хөрвүүлэлт хийгдсэнээс хойших нэмэгдсэн үзмэрийн мэдээллийг нэмж бүртгэх болон Соёлын өвийн үндэсний төв 2008, 2012-2013, 2018-2019 оны тооллогоор хасах, актлах, балансаас баланст шилжүүлэх шийдвэр гарсан үзмэрийн мэдээллийг хасах ажлуудыг хийж гүйцэтгэн тооллогын дэвтэр хэвлэхэд бэлтгэн ажилласан болно.

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын дэвтрийг тооллогын журмын 3.1, 3.2 дахь заалтын дагуу “дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар”, “нэр”, “төрөл зүйл”, “тодорхойлолт”, “тоо ширхэг”, “материал”, “хэмжээ жин”, “хадгалалтын байдал” гэсэн асуулга дээр “тайлбар” багана нэмсэн талбараар мөн тооллогын журмын 3.5 дахь заалтын дагуу “тооллогын дэвтэр нь дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг А4 хэмжээтэй цаасны нэг талд хэвлэсэн, 250-аас илүүгүй хуудастай байна. Тооллогын дэвтрийг Улсын комиссын дарга гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дарж баталгаажуулна” гэж заасны дагуу А4 хэмжээтэй, нүүр, баталгааны хуудас бүхий 250 хүртэлх хуудастай дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг тооллогод хамрагдах байгууллага тус бүрээр татан авч хэвлэсэн.

Энэ удаагийн тооллогод хамрагдах соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сан бүртгэлтэй 318 байгууллагын 400 тооллогын дэвтрийг хэвлэн хүргүүлсэн.

Тооллогын дэврийн нүүр хуудас

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙН УЛСЫН ТООЛЛОГЫН ДЭВТЭР
(2025)

Чойжин ламын сүм музей
(байгууллагын нэр)

ДЭВТРИЙН ДУГААР:

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)

Чойжин ламын сүм музей
(байгууллагын нэр)

ДЭВТРИЙН ДУГААР:

Улсын Комиссын дарга: Э.Цэнд-Аюуш (Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл, урлагийн газрын дарга)

Чойжин ламын сүм музей				Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)						
Дэс	Хувийн дугаар	Нэр	Төрөл зүйл	Тодорхойлолт А. Дурслын бичих Б. Тэмдэг бичээс В. Ялгахдаг онцлог	Тоо ширхэг	Иж бүрдлийн бүрэлдэх үүн хэсгийн тоо ширхэг	Материал Арга техник	Хэмжээ, жин, Үнэт металлын нэр, Сорьц, Үнэт чулууны тоо ширхэг, Жин каратаар	Хадгалалтын байдал -Бүрэн бүтэн -Гэмтэл -Чанар	Тайлбар
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3	42.180	Монгол авдар	З.4.1 Авдар, шүүгээ	Дүрслэн бичих: Төмөр шүүтэй, дээрээсээ онгойдог модон тагтай, бор будагтай модон авдар.	1	1	Мод, будаг	Өндөр: 54, Өргөн: 78, Урт: 158, Зузаан: 0, Голч: 0, Жин: 0	Бүрэн бүтэн байдал: Бүрэн бүтэн, Чанар байдал: Хуучирсан, Гэмтэл: Будаг нь халцарсан Хуучирсан	

Тооллогын дэврийн баталгааны хуудас

[illegible]

Тоологдсон үзмэрийг тооллогын дэвтэр болон дэд системд баталгаажуулах, төв удирдлага руу дамжуулах тухай

Улсын тооллогоор тооллогын дэвтэр болон түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем дэх бүртгэлийг нэгэн зэрэг хөтөлнө. Дэд системд ажиллахдаа зөвхөн тооллогын дэвтэрт хэвлэгдсэн багануудын дагуух цахим бүртгэлийн талбаруудад ажиллана. Үүнд:

- Дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар
- Дурсгалт зүйлийн нэр
- Төрөл зүйл
- Тодорхойлолт 3.7.1. Дүрслэн бичих, 3.7.2. Тэмдэг бичээс, 3.7.3. Ялгагдах онцлог
- Тоо ширхэг, Иж бүрдэл бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо
- Материал, Арга техник
- Хэмжээ жин, үнэт металлын нэр, сорьц, үнэт чулууны тоо ширхэг, жин каратаар
- Хадгалалтын байдал: Бүрэн бүтэн, Гэмтэл, Чанар
- Тайлбар
- Гэрэл зураг гэсэн үндсэн талбарууд байна.

—

Тооллогоор түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл буюу үзмэр, эд өлгийн зүйлийг нэг бүрчлэн үзэж тоолохдоо тооллогын журмын 5.5 дахь **“Салбар комисс дурсгалт зүйлийн**

хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ жин, хадгалалтын байдлыг тооллогын дэвтрийн бичвэртэй харгалзуулан нэг бүрчлэн шалгаж, бичвэр тус бүрийн зүүн доод буланд “✓” гэж тэмдэглээд “тайлбар” баганын харгалзах эгнээнд “Тоолов (...он)” тэмдэг дарна.” заалтын дагуу тооллогын дэвтэр болон дэд системд бүртгэж тэмдэглэнэ. Жишээ:

Тооллогын дэвтэрт тэмдэглээ хийх

Чойжин ламын сүм музей				Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)						
Дэс	Хувийн дугаар	Нэр	Төрөл зүйл	Тодорхойлолт А. Дурсгал бичих Б. Тэмдэг бичих В. Ялгагдах онцлог	Тоо ширхэг	Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг	Материал Арга техник	Хэмжээ, жин, Үнэт металлын нэр, Сорьц, Үнэт чулууны тоо ширхэг, Жин каратаар	Хадгалалтын байдал -Бүрэн бүтэн -Гэмтэл -Чанар	Тайлбар
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3	42.180	Монгол аадар	3.4.1 Аадар, шүүтээ	Дурсгал бичих: Төмөр цүүтэй, дээрээсээ онгойдог модон тагтай, бор будагтай модон аадар.	1	1	Мод, будаг	Өндөр: 54, Өргөн: 78, Урт: 158, Зузаан: 0, Голс: 0, Жин: 0	Бүрэн бүтэн байдал: Бүрэн бүтэн, Чанар байдал: Хуучирсан, Гэмтэл: Будаг нь халцарсан Хуучирсан	ТООЛОВ 2025 ОН
✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	

Дээрх талбарууд нь түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем дэх хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл нь өмчлөгч, эзэмшигчийн мэдээлэл, үндсэн мэдээлэл, дэлгэрэнгүй мэдээлэл, нэмэлт мэдээлэл, медиа сан, улсын тооллогын мэдээлэл гэсэн харгалзах хэсгүүдэд байрлана.

2. Үндсэн мэдээлэл

УНБ Сангийн дугаар: ХД0138246

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: Сэнтийний суурь

2.2. Хувийн дугаар: 42.1

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: 4. ШАШИН ШҮТЛЭГ -> 4.2 Бурханы шашны эд өлгийн зүйл -> 4.2.15 Сүм хийдийн дотоод тавилга, чимэглэл -> 4.2.15.3

2.5. Холбогдох он цаг: 18. Манжийн ноёрхлын үе / 1691 - 1911 он /

2.5.1. Дурсгалыг бүтээсэн он: Дурсгалыг бүтээсэн он тодорхой бол оруулна уу

2.6. Соёлын өвийн зэрэглэл: Зэрэглэлд хамрагдаагүй

2.7. Зэрэглэлийн шийдвэр: Зэрэглэлийн шийдвэр

2.8. Тоо ширхэг: 1

2.8.1. Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг: 1

3.5. Материал:	Үндсэн материал гууль шармал, хөөмөл
3.6. Арга ажиллагаа:	хөөмөл
3.7. Тодорхойлолт:	3.7.1. Дүрслэн бичих: нүүрэн талдаа норов, хоёр арслантай, суурийн ирмэгээрээ хөөмөл угалзан хээтэй. Суурийн дээд хэсгийн бурхан байсан ором нь шармалгүй, суурийн голоос хоёр төмрөн хадаас цухуйсан. 3.7.2. Тэмдэг бичээс: Тэмдэг бичээс 3.7.3. Ялгагдах онцлог: Ялгагдах онцлог 3.7.4. Зориулалт: Зориулалт
3.8. Ерөнхий хэмжээ:	Өндөр: 26.5 см Өргөн: 64 см Урт: 94.3 см Зузаан: Зузаан см Голч: Голч см Жин: 20780 гр Бусад: Бусад

3.10. Хадгалалтын байдал	3.10.1. Бүрэн бүтэн байдал	бүрэн бүс
	3.10.2. Чанар байдал	Чанар байдал Муу
	3.10.3. Гэмтэл	Эвдэрхий, хэлбэрээ алдсан. Ар тал болон суурийн дээд талын тавцан нь залгаасаараа салсан.
3.13. Бүртгэлийн түүх	3.13.1. Хуучин хувийн дугаар	19
	3.13.2. Ерөнхий бүртгэлийн дэс дугаар	1
	3.13.3. Төрөлжсөн бүртгэлийн дэс дугаар	Төрөлжсөн бүртгэлийн дугаар
	3.13.4 Үнэлгээний түүх	Нэмэх

Мөн тооллогын журмын 2.8.4-т “тооллогын дэвтэрт бичигдсэн дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ, жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах санал боловсруулан Улсын комисст хүргүүлж, шийдвэрлүүлэх,” гэж заасан. Улсын комиссын 2025 оны 08 дугаар сарын 27-ны өдрийн 3 дугаар хуралдаанаар Улсын болон Салбар комиссын бүртгэлийн алдааг засах эрх, засварын цар хүрээг хэлэлцэн шийдвэрлэсэн. Тооллогын явцад бүртгэлд нэмэлт, өөрчлөлтийг Улсын комисс болон Салбар комисс дараах байдлаар шийдвэрлэнэ. Үүнд:

Улсын комисс:

- дурсгалын нэр өөрчлөгдөх,
- дурсгалын физик шинж чанарыг илэрхийлэх хэлбэр төрх, өнгө дүрс зэрэг бичвэрийн утга агуулга өөрчлөгдөх,
- хэмжээ, жин 3 ба түүнээс дээш %-иар зөрсөн тохиолдолд тус тус улсын комисс

шийдвэрлэнэ. /Жишээ нь: жин 1550 гр гэж бүртгэгдсэн үзмэрийн жин тооллогоор 3%-буюу 46.5 гр-аар зөрсөн, хэмжээ урт 105 см үзмэрийн урт 3% буюу 3.15 см-ээр зөрсөн, өндөр 20 см үзмэрийн өндөр 3% буюу 0.6 см-ээр зөрсөн тохиолдолд тус тус улсын комисс шийдвэрлэнэ./

Салбар комисс:

- үг, үсгийн зөв бичгийн дүрмийн алдаа засах,
- дурсгалын физик шинж чанарыг илэрхийлсэн утга агуулгыг өөрчлөхгүйгээр бичвэрийн найруулга зүйг сайжруулах,
- “Хэмжээ, жин”, “Материал, арга техник”, “Хадгалалтын байдал”-д нэмэлт мэдээлэл оруулах,
- Бүртгэл хөтлөлтийн явцад үүссэн алдааг залруулах /дэс алгассан, үзмэр давхар бүртгэсэн г.м/ ажиллагааг “Музейн сан хөмрөгийг бүртгэн баримтжуулах заавар”-ын 2.2.272 -д заасны дагуу гүйцэтгэх,
- хэмжээ, жин 3 ба түүнээс доош %-иар зөрсөн тохиолдолд тус тус салбар комисс шийдвэрлэнэ.

Тооллогын үеэр Засгийн газрын шийдвэрээр түүх, соёлын хосгүй үнэт зэрэглэлд хамрагдсан үзмэр, эд өлгийн зүйлийн бүртгэлд нэмэлт, өөрчлөлт хийхгүй ба зөвхөн нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай саналаа тайланд тусгана.

Тооллогоор үзмэр нэг бүрд хийгдэж байгаа “Төрөл зүйл”-ийн сонголт нэмэлт, өөрчлөлтөд орохгүй. Тиймээс төрөл зүйлийн алдаатай сонголтыг засварлаж болно.

“Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”-ын 5.6, 5.7, 5.8 дахь заалтуудад тооллогын үеэр бүртгэлд нэмэлт, өөрчлөлтийг хэрхэн хийх тухай заасан.

- Тооллогын комиссын шийдвэр гартал бүртгэлийн бичвэрийн зүүн доод буланд “√” гэж тэмдэглэгээ болон “Тоолов” тэмдэг дарагдахгүй.
- Тооллогын комиссын шийдвэрийн дагуу хийгдсэн нэмэлт, өөрчлөлтийн тухай мэдээллийг тооллогын дэвтэр ба цахим бүртгэлийн “Тайлбар” хэсэгт тэмдэглэн бүртгэнэ.

Тооллогын журмын 5.8-д заасан “ Салбар комисс нь энэхүү журмын 5.6-д заасан бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах талаар Улсын комиссоос ирүүлсэн шийдвэрийг үндэслэн тооллогын дэвтрийн “тайлбар” баганын харгалзах эгнээнд зохих нэмэлт, өөрчлөлтийг гараар бичиж “Тоолов (...он)” тэмдэг дарна. Энэ тохиолдолд өөрчилсөн бичвэрийн зүүн доод буланд “√” гэж тэмдэглэхгүй.” байхыг анхаарна уу.

Бүртгэлд нэмэлт, өөрчлөлт орсныг тооллогын дэвтэрт хэрхэн тэмдэглэх:

- Улсын болон Салбар комиссын шийдвэрээр нэмэлт, өөрчлөлт орсон бичвэрийн зүүн доод буланд “√” гэж тэмдэглэхгүй.
 - “Тайлбар” баганад “Тоолов” тэмдэг дарна.
 - “Тайлбар” баганад зөвхөн нэмэлт, өөрчлөлт орсон баганын дугаарыг бичнэ.
- Жишээ нь:**

Чойжин ламын сүм музей

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)

Дэс	Хувийн дугаар	Нэр	Төрөл зүйл	Тодорхойлолт А. Дүрслэн бичих Б. Тэмдэг бичээс В. Ялгагдах онцлог	Тоо ширхэг	Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг	Материал Арга техник	Хэмжээ, жин, Үнэт металлын нэр, Сорьц, Үнэт чулууны тоо ширхэг, Жин каратаар	Хадгалалтын байдал -Бүрэн бүтэн -Гэмтэл -Чанар	Тайлбар
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3	42.180	Монгол аавдар	3.4.1 Аавдар, шүүгээ	Дүрслэн бичих: Төмөр цүүтэй, дээрээсээ онгойдог модон тагтай, бор будагтай модон аавдар.	1	1	Мод, будаг	Өндөр: 54, Өргөн: 78, Урт: 158, Зузаанс 0, Голч: 0, Жин: 0	Бүрэн бүтэн байдал: Бүрэн бүтэн, Чанар байдал: Хуучирсан, Гэмтэл: Будаг нь халцарсан Хуучирсан	ТООЛОВ 2025 ОН 3, 9-р багана

3-р багана дурсгалт зүйлийн нэрийг засварласан бол "✓" тэмдэглэгээ тавихгүй

9-р багана хэмжээ, жинд салбар комиссын болон улсын комиссын шийдвэрээр өөрчлөлт орсон бол тус баганад "✓" тэмдэглэгээ тавихгүй

Тайлбар хэсэгт өөрчлөлт орсон баганын дугаарыг бичиж тоолов тэмдэг дарна.

Тооллогын дэвтэрт бүртгэгдсэн дурсгалт зүйлийн засвар, өөрчлөлтийг “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем” дэх бүртгэлийн холбогдох талбарт бүрэн гүйцэт зөрүүгүй оруулах зарчмыг баримтална. Өөрчлөлт орсон дурсгалын мэдээлэл нь дэд системийн “Лог бүртгэл дэд систем”-д автоматаар бүртгэл, өөрчлөлтийн түүх болон хадгалагдана. Системд хадгалагдсан бүртгэл өөрчлөлтийн түүхийг “Excel” хэлбэрээр татан авч бүртгэл, мэдээллийн санд хадгалах боломжтой.

Систем дэх бүртгэл өөрчлөлтийн түүх

Бүртгэлийн өөрчлөлтийн түүх

Татах

Хайлт хийх ...

УНБС-ангийн дугаар	Талбар	Хуучин утга	Шинэ утга	Байгууллагын нэр	Хэрэглэгч	Огноо
-	Хэрэглэгчийн роле		Хэрэглэгч	Соёлын өвийн үндэсний төв	Э.Ганбат	2025-
ХД0013677	Зэрэглэлийн шийдвэр	Зэрэглэл тогтоосон шийдвэр	-	Соёлын өвийн үндэсний төв	Э.Ганбат	2025-
ХД0013677	Бусад	1.А, өн-9см, дм-52см 1.Б, өн-8см, дм-49с...	1.А, өн-9см, дм-52см/1.1.Б, өн-8...	Соёлын өвийн үндэсний төв	Э.Ганбат	2025-

Улсын комисс болон Салбар комиссын шийдвэрээр хийгдсэн нэмэлт, өөрчлөлтийн тухай мэдээллийг тооллогын тайланд нэмэлт, өөрчлөлт хийгдсэн тохиолдол тус бүрээр комиссын хуралдааны шийдвэр, юуг үндэслэн нэмэлт өөрчлөлт хийсэн тухай бүрэн гүйцэд дэлгэрэнгүй бичнэ.

Дээрх талбаруудыг тооллогын бүртгэлийн дэвтэртэй тулган хөтөлж засварлаж гэрэл зураг оруулсны дараа “улсын тооллогын тухай мэдээлэл” хэсгийг бөглөнө. Үүнд:

- **Улсын тооллогын мэдээлэл:** Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 26.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогод хамрагдсан эсэхийг энэ хэсэгт бүртгэнэ. Тооллогод хамрагдсан эсэхийг бүртгэхдээ “Нэмэх” товчийг сонгон гарч ирсэн утгыг бөглөнө.
- **Улсын тооллого:** Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)
- **Тооллого эхэлсэн он, дууссан он:** Тухайн тооллогын эхэлсэн дууссан огноо бичнэ.
- **Тооллогод хамрагдсан байдал:** Тооллогод хамрагдсан байдлыг “Тийм”, “Үгүй” сонголтоос аль тохирохыг сонгоно. “Тийм” гэсэн сонголтыг сонгосон

тохиолдолд тоологдсон он, сар, өдрийг календариас сонгоно. “Үгүй” гэсэн сонголтыг сонгосон тохиолдолд тооллогод хамрагдаагүй шалтгааныг солигдсон, хулгайд алдсан, дутсан, гадаад үзэсгэлэнд гарсан гэсэн сонголтоос сонгоно.

Ингэж дээрх бүртгэлийг нягтлан шалгаж бөглөсний дараа дуусгах товчийг дарж хадгална. Тухайн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл нь тооллогод хамрагдсан гэж бүртгэсэн бол тоолсон огноог (улсын тооллогод хамрагдсан эсэх), тоологдоогүй бол хамрагдаагүй шалтгаан (улсын тооллогод хамрагдсан эсэх) нь түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалт хэсэг дэх холбогдох утгад гарч ирнэ.

Улсын тооллогод хамрагдсан эсэх мэдээллийг системд оруулж мэдээлэл дамжуулах хэсэг

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл

8. Улсын тооллогын тухай мэдээлэл:

№	Улсын тооллого	Тооллого эхэлсэн он, дууссан он	Тооллогод хамрагдсан эсэх	Тооллогдсон огноо	Тооллогод хамрагдаагүй шалтгаан	Үйлдэл
						Нэмэх

Бүтэх Хадгалах

Улсын тооллогын мэдээлэл нэмэх

Улсын тооллого: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)

Тооллого эхэлсэн он, дууссан он: 2025

Тооллогод хамрагдсан байдал: Тооллогод хамрагдсан эсэх: ☒ Тийвэ ☐ Түгй

Тооллогдсон огноо: 2025-09-17

Хадгалах

Улсын тооллогын мэдээлэл нэмэх

Улсын тооллого: Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн улсын тооллого (2025)

Тооллого эхэлсэн он, дууссан он: 2025

Тооллогод хамрагдсан байдал: Тооллогод хамрагдсан эсэх: ☐ Тийвэ ☒ Түгй

Тооллогод хамрагдаагүй шалтгаан:

Сонирхолтой өгөгдөл:

Хадгалах

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн жагсаалт хэсэгт:

- Улсын тооллогод хамрагдсан эсэх
- Улсын тооллогод хамрагдсан байдал

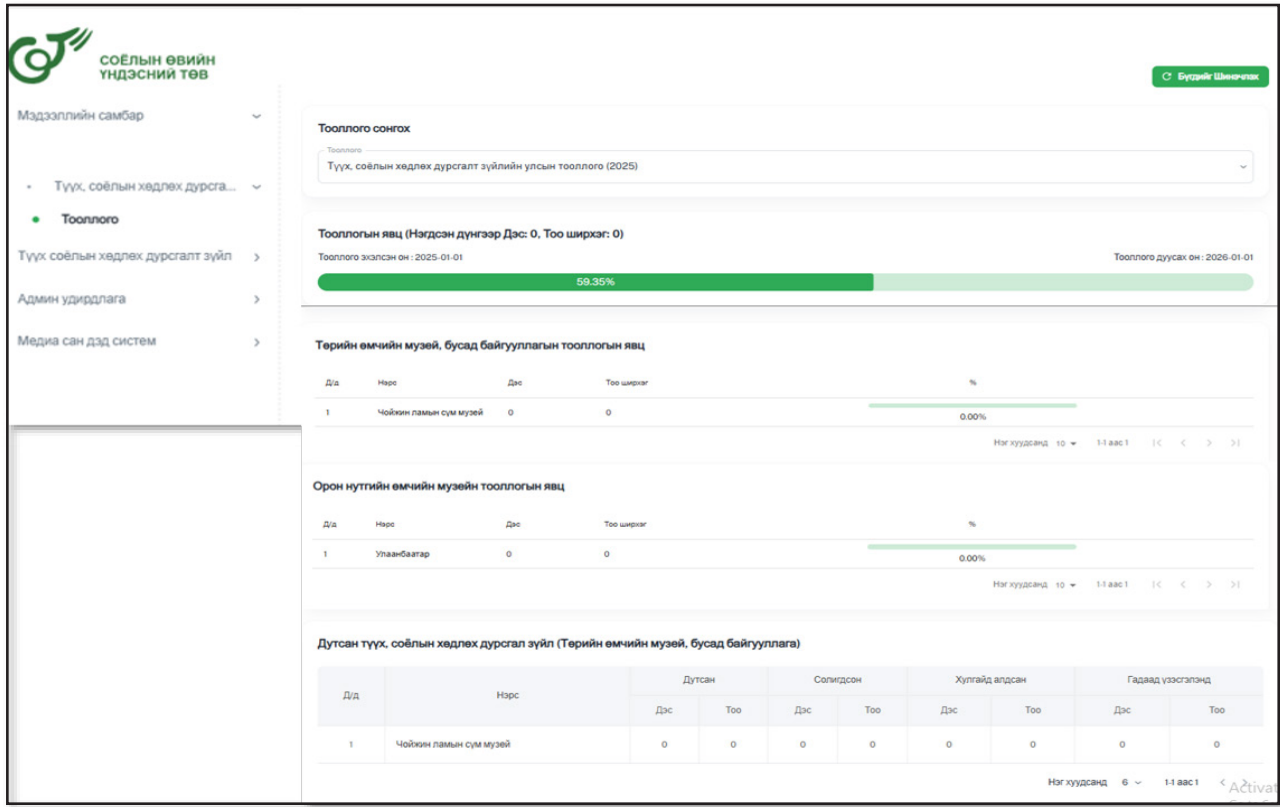
Төрөл	Материал	Улсын тооллогод хамрагдсан эсэх	Улсын тооллогод хамрагдсан байдал	Холбогдох он	Төлөв
1	Мод, будаг	-	-	-	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	-	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	XVIII зуун	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	XVIII зуун	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	XVIII зуун	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	XVIII зуун	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан
1	Мод, будаг	-	-	XVIII зуун	Баталгаансан БААСанд нүтгэн авсан

Нэг нүдэлд: 10 | 138021-138026 | 138026 | < >

Тооллогод хамрагдсан болон хамрагдаагүй түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлсийн тоон дүн мэдээлэл нь мэдээллийн самбарын түүх, соёлын хөдлөх дурсгал зүйлийн “тооллого” статистик мэдээллийн самбарт харагдана.

Ингэхдээ өмчийн хэлбэр болон тооллогод хамрагдаагүй шалтгаанаар статистик мэдээллүүд системд хандах эрхийн түвшнээс хамааран харагдана.

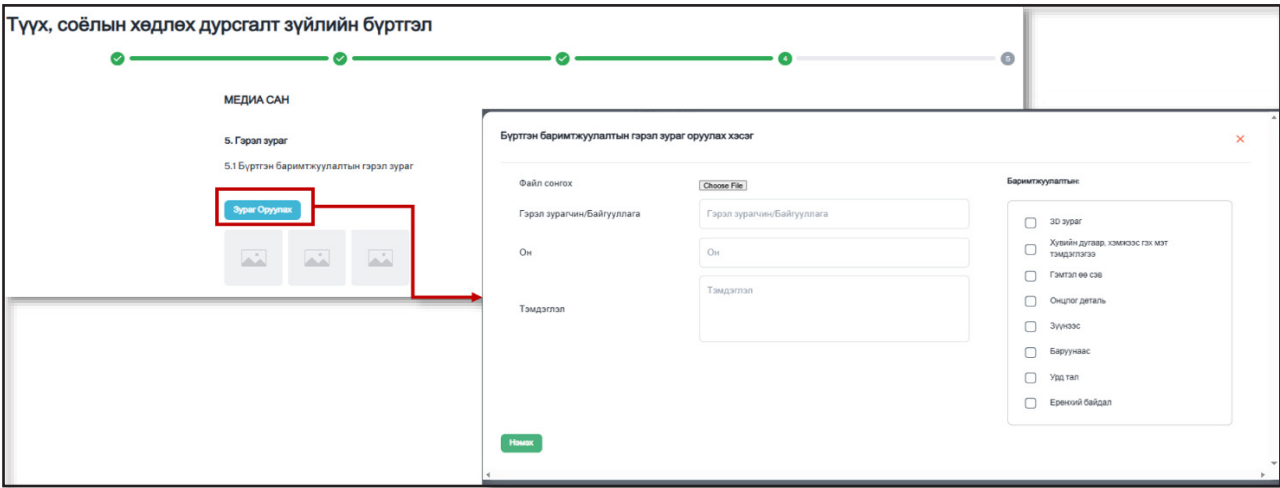
Тооллогын дүн мэдээ харуулах талбар

Тооллогод хамрагдсан үзмэрийг гэрэл зургийг дэд системд байршуулах, дамжуулах, хадгалах тухай

Тооллогоор авсан түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн гэрэл зургийг оруулахдаа “бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг” хэсэгт оруулна. Ингэхдээ зураг оруулах хэсэгт гарч ирсэн талбар дахь мэдээллийг бүрэн бөглөж тохирох шошгыг сонгон оруулахыг анхаарна уу. Оруулах нэгж зургийн хэмжээ нь 10MB илүүгүй, JPG, PNG өргөтгөлтэй байна. Гэрэл зургийг авсан огноогоор хавтас үүсгэн зураг бүрийг хувийн дугаараар нэр өгч бүртгэл, мэдээллийн санд хадгална.

Гэрэл зураг оруулах талбар

Дэд системд Засгийн газрын тогтоолын журамд заасан тооллогод хамрагдаагүй, тоологдоогүй үзмэрийг хэрхэн тайлагналын хэсэгт тусгах тухай

Тооллогын журмын 2.8.6. дахь заалтын дагуу дутсан, солигдсон дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг бэлтгэж аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, цагдаагийн байгууллагад хүргүүлэх, 5.6 дахь заалтын дагуу дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ, жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлага гарсан, эсхүл дурсгалт зүйл дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан бол тооллогын дэвтэрт “√” тэмдэглэгээ хийхгүй бөгөөд “Тоолов (...он)” тэмдгийг дарахгүй, 6.3 дахь заалтын дагуу Салбар комиссыг байгуулсан албан тушаалтан салбар комиссын тайланд мэргэжлийн хяналтын байгууллагаар дүгнэлт гаргуулна. Дүгнэлтэд тооллогын ажил холбогдох

хууль, журмын дагуу явагдсан эсэх, тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн тоо болон **дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан** дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг тусгана гэж тус тус заасан байдаг.

Дэд системд бүртгэгдэн тооллогын дэвтэрт хэвлэгдсэн дурсгалт зүйлээс дээрх шалтгааны улмаас хамрагдаагүй, тоологдоогүй бол дэд систем дэх “**Улсын тооллогын мэдээлэл**”-ийн “**Тооллогод хамрагдсан байдал**” хэсэг дэх “Үгүй” гэсэн сонголтыг даран хамрагдаагүй шалтгаан (**солигдсон, хулгайд алдсан, дутсан, гадаад үзэсгэлэнд**)-ыг сонгоно.

Ингэснээр дэд системийн мэдээллийн самбар дахь тоон дүн мэдээлэлд дамжуулагдана. Тооллогод хамрагдаагүй дурсгалт зүйлийн тоон дүн мэдээллийг нягтлан тооллогын тайланд Музейн сан хөмрөгийг бүртгэн, баримтжуулах заавар”-ын хоёрдугаар хавсралт ББЗ Маягт 46 “Дутагдсан үзмэр, эд өлгийн зүйлийн бүртгэл”, ББЗ Маягт 49 “Солигдсон үзмэр, эд өлгийн зүйлийн бүртгэл”-р тусган ирүүлнэ. Харин гадаадад үзэсгэлэнд, хулгайд алдсан дурсгалт зүйлийн жагсаалтыг үйлдэн тусган улсын комисст хүргүүлнэ.

Дутсан, солигдсон, хулгайд алдсан, гадаад үзэсгэлэнд гарсан шалтгаанаар тооллогод хамрагдаагүй дурсгалт зүйл

Дутсан түүх, соёлын хөдлөх дурсгал зүйл (Төрийн өмчийн музей, бусад байгууллага)									
Д/д	Нэрс	Дутсан		Солигдсон		Хулгайд алдсан		Гадаад үзэсгэлэнд	
		Дэс	Тоо	Дэс	Тоо	Дэс	Тоо	Дэс	Тоо
1		0	0	0	0	0	0	0	0

Нэг хуудсанд 6 1-1 аас 1 < >

Анхаарах асуудал:

Соёлын өвийг бүртгэх Соёлын улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд 2024 оноос эхлэн биет болон биет бус өвийн бүртгэл тус тусын систем болон программаас хөрвүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

2024 онд хөрвүүлэлт хийсэн байгууллагын үзмэр, эд өлгийн зүйлийн үндсэн материалын сонголт “Мод будаг” гэж сонгогдон хөрвүүлэгдсэн болно.

3.5. Материал:

Үндсэн материал

Мод, будаг

Мод, будаг, сийлбэр

Иймээс системийн материал хэсэг дэх үндсэн материал “Мод будаг”-ын сонголтыг доод хэсэгт хөрвүүлэгдэн орсон хуучин программ дахь сонголтоор сольж оруулахыг анхаарна уу.

Тус сольж оруулсан материалын сонголт нь улсын комисс болон салбар комиссын бүрэлдэхүүнээр хэлэлцүүлж шийдвэрлүүлэх шаардлагагүй болно. Зөвхөн салбар комиссын тайланд дэд системд хөрвүүлсэн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн материалын сонголтыг хуучин систем дэх сонголтоор өөрчилж ажилласан тухай бичнэ.

Г.Лхагвасүрэн. Соёлын өвийн үндэсний төвийн түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл хариуцсан шинжээч

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэлтэд анхаарах зарим асуудал

Соёлын өвийн үндэсний төв нь “Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль”-ийн 23.2 дахь хэсэгт заасан заалтын хэрэгжилтийг хангах, эрх бүхий байгууллага, хуулийн этгээд, олон нийтийг үнэн зөв мэдээллээр хангах зорилгоор жил бүр улсын хэмжээний соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн тоон дүнгийн тайлан, мэдээг нэгтгэдэг.

Мэдээг нэгтгэхдээ “Соёлын өвийн улсын бүртгэл, мэдээллийн санг бүрдүүлэх, уг санд бүртгэх журам”-ын хавсралтад заасан улс, аймгийн музей, эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгүүд, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 20.1, 20.2, 20.6 дахь заалтад заасан байгууллагуудыг тайлан мэдээнд хамруулдаг.

2024 оны байдлаар улсын хэмжээнд 146786 дэсийн 343611 ширхэг 122.858.245.602 (нэг зуун хорин хоёр тэрбум найман зуун тавин найман сая хоёр зуун дөчин таван мянга зургаан зуун хоёр төгрөг)-ний бүртгэлийн үнэ бүхий үзмэр, эд өлгийн зүйл Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн системд бүртгэлтэй байна.

Бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэн ажилладаг дээрх байгууллагууд нь Соёлын тухай хууль, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль, Музейн тухай хууль тэргүүтэй хууль эрх зүйн баримт бичиг, дүрэм, журам, стандарт, заавруудыг баримтлан, мөрдлөг болгон ажилладаг.

Музейн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасны дагуу үзмэр эд өлгийн зүйлийг “Музейн үзмэр эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэл”-ийн дэвтэрт бүртгэдэг.

“Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэл”-ийг Улс, аймгийн музейн сан хөмрөгийн 2012-2013 оны улсын тооллогоор цахим хувилбарт (“Register”) оруулж цаасан болон цахим хэлбэрээр бүртгэлийг хөтлөх болсон.

2025 оны эхэн үе хүртэлх хугацаанд ашиглаж байсан тус “Register” программын хэрэглээг “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем”-ийн Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем рүү шилжүүлсэн.

Ингэхдээ сан хөмрөгийг бүртгэх, баримтжуулах үйл ажиллагааны арга хэлбэр, зохион байгуулалт, дэс дарааллыг заасан баримт бичиг болох “Музейн сан хөмрөгийг бүртгэх, баримтжуулах заавар”-ын дагуу бүртгэх, баримтжуулах үйл ажиллагаа хийж ирсэн. (Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2012 оны А/355 дугаартай тушаалаар батлагдсан.)

Тус зааврын 2.2.2-т “Эд өлгийн зүйлийг музейд авах шийдвэр гарснаас хойш 20 хоногийн дотор музейд хүлээн авсан дарааллаар нь эд өлгийн зүйлд хувийн дугаар өгч, мөн дарааллаар “Музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэл” (ББЗМаягт 10)-д алдаагүй, бүрэн бүртгэнэ” гэж заасан.

Дээрх зааврыг баримтлан ажиллаагүйн улмаас 2018-2019 оны Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн Улсын тооллогоор зарим сумын ОНСТ, аймаг, орон нутгийн музейд тоологдвол зохих дурсгалт зүйлээс гадна 2013 оноос хойш сан хөмрөгт үзмэр баяжуулалтаар авсан 543 дэсийн 872 ширхэг эд өлгийн зүйлийг ерөнхий бүртгэлд шинээр нэмж бүртгэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн байдаг.

“Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем”-ийг ашиглалтад оруулж нэвтрэх, ашиглах эрх олгосонтой холбогдуулан дэд систем дэх бүртгэлийг нягтлах, шинээр нэмэгдсэн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн мэдээллийг шалгах, бүртгэлжүүлэх, холбогдох албан тушаалтнаар баталгаажуулах тухай чиглэлийг бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэгч байгууллагуудад тухай бүрд өгөн ажилласан.

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 20.8 дахь заалтад “Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн санг цаасан болон цахим хэлбэрээр бүрдүүлэх бөгөөд түүнд агуулагдах мэдээлэл үнэн зөв, бүрэн гүйцэд, зөрүүгүй байна” хэмээн заасан байдаг.

Соёлын өвийн бүртгэл нь соёлын өвийн тодорхойлолт; судалгаа, шинжилгээний ажлын тайлан; сэргээн засварласан ажлын тайлан; үзлэг, тооллого хийхэд хөтөлсөн баримт; дотоод, гадаадад гаргасан үзэсгэлэнтэй холбоотой баримт; гэрэл зураг, түүнийг агуулсан хальс, зээрэнцэг; дуу, дүрс агуулсан бүх төрлийн бичлэг; хэв, хуулбар, дардас; бүртгэлд холбогдох бусад дагалдах хэрэглэгдэхүүнээс бүрддэг.

Гэвч дээрх хуулийн зарим заалтууд бүрэн хангагдахгүй байгаа асуудлууд байна. Тухайлбал:

- “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем”-ийн Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд системд бүртгэлтэй Дурсгалт зүйлийн нэр: “Ногоон дара эх” (Танка).

Тус бүртгэлийн Тодорхойлолт - Дүрслэн бичих хэсэгт эд өлгийн зүйлийн талаарх мэдээлэл зөрүүтэй орсон байна. Бүртгэлд “Ногоон дара эх” шүтээн бус “Цагаан шүхэрт” бурхны тухай, түүний бэлгэдэл утгийг бичжээ. (Үзмэрийн бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийг үзэхэд Ногоон дара эх байна.)

**СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ**

Мэдээллийн самбар >

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага >

Медиа сан дэд систем >

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем >

Лог бүртгэл дэд систем >

2. Үндсэн мэдээлэл
УНБСангийн дугаар: ХД0138606

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: Ногоон дара эх

2.2. Хувийн дугаар: ДАМ2020.1.15

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: 4. ШАШИН ШҮТЛЭГ->4.2 Бурханы шашны эд өлгийн зүйл->4.2.1 Бурханы зураг

3.7. Тодорхойлолт: 3.7.1. Дүрслэн бичих:

Бадам сэнтийд очир завилгаагаар заларсан Цагаан шүхэрт бурханы лагшин цагаан өнгөтэй, хоёр мутар, хоёр хөлтэй бөгөөд зүүн талдаа цагаан шүхэр барьсан. Энэхүү бурхан өөрийн өмнөх огторгуйд бодитой заларч ирсэн байна хэмээн бясалгаад ном уншихын сацуу түүний лагшинаас гэрэл цацарч биед тусгах үед биед байсан ариун бусын хамаг зүйлүүд хилэнц түйтгэр элдэв хэл ам, хэрүүл тэмцэл, ялангуяа ад донгийн элдэв хорлол, гэж буруу хүсэл, муу зуршилд автах хэл ам хэрүүл тэмцэл, ялангуяа ад донгийн элдэв хорлол, гэж буруу хүсэл, муу зуршилд автах хэрэг сөрөг талууд бүгд амьдралыг бэлэгдэлтэй амьдралгүй дүрт бурханы загал зураг юм.

Цагаан Шүхэрт бүтээлийн голд дүрслэн, дээд талд нь хөх тэнгэр, цагаан үүс, доод хэсгээр нь байгалийг ногооноор дүрсэлсэн байна.

- Мөн тус хуулийн 21.1 дэх заалтад Соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сан нь соёлын өвийг эвдэрч гэмтсэн, устсан, мартагдсан тохиолдолд тэдгээрийг сэргээхэд шаардагдах бүрэн мэдээллийг агуулсан байвал зохино хэмээн заасан байдаг.

Гэтэл үзмэрийн мэдээлэл дутуу, хангалттай бус байх тохиолдол түгээмэл байна. Жишээ нь:

**СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ**

Мэдээллийн самбар >

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага >

Медиа сан дэд систем >

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем >

Лог бүртгэл дэд систем >

2. Үндсэн мэдээлэл
УНБСангийн дугаар: ХД0138778

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: Баянхуур

2.2. Хувийн дугаар: ДАМ2024.37.14

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: 2. ТҮҮХИЙН ЦҮГЛҮҮЛГЭ->2.7 Үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүн->2.7.3 Гэр ахуйн хэрэгсэл->2.7.3.8 Бусад хэрэгсэл

3.7. Тодорхойлолт: 3.7.1. Дүрслэн бичих:

Дөрвөлжин хэлбэртэй цэнхэр өнгийн эрзэн гялтгар хуванцар их биетэй. Дээд хэсэг: Үүрэх оосорыг бэхлэх төмөр гоцроог их биетэй суурилуулан хаджээ. Зүүн талд нь их багыг тохируулах хар өнгийн эргэлддэг бадуга харагдана. Баруун хажуу: Гэр хэсэг дээрээ дугуй хар цагаан өнгийн 46 ш товчлууртай, бие хэсэгт дууг гаргах цагаан торон түүнийг бүрхсэн саргар хуванцар хамгаалалттай түүн дээр хөгжмийн нот маягийн логотой байна. Зүүн хажуу: Хөгжмийг тоглоогүй үедээ байрлуулах хар хуванцар жижиг хөлтэй, дуу гаргах цагаан торыг бүрхсэн саргар хуванцар хамгаалалттай.

Нүүрэн хэсэг: зүүн талд цагаан хар 81 ш жижиг хөгжмийн товчлууртай. Их биеийн нүүрэнд хэсэгт баруун зүүн 2 гарын товчлуурыг холбосон 15 ш нугалаатай, түүнийг 2 тийш болгоход хөгжим дуу гаргадаг байна. Хөгжимчин дээд хэсэгт өөрийн тоглодог 21 аянуудаа бичиж наажээ.

Тула хотод үйлдвэрлэсэн.

Уг бүртгэлд бүртгэгдсэн “Ногоон дарь эх” нь танка буюу шүтээн зураг байна. Энд шүтээн зураг бүтээх үндсэн материалыг сонгож оруулсан байж болох хэдий ч бусад төрлийн материал, эд зүйлсийг тоочин бичдэг. Мөн “Арга ажиллагаа” хэсэгт эд зүйлийг яаж хийсэн тухай оёсон, будсан, цутгасан зэргээр тодорхой бичнэ. Тодорхойлолт хэсэгт дурсгалт зүйлийн өнгө, хэлбэр, төрх, материал, ур хийц, гар болон үйлдвэрийн аль аргаар хийгдсэн болохыг оновчтой дүрслэн бичнэ.

**СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ**

Мэдээллийн самбар >

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл >

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага >

Медиа сан дэд систем >

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем >

Лог бүртгэл дэд систем >

2. Үндсэн мэдээлэл

УНБ Сангийн дугаар: ХД0138778

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: **Баянхуур**

2.2. Хувийн дугаар: ДАМ2024.3714

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: **2. ТҮҮХИЙН ЦУГЛУУЛГА -> 2.7 Үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүн -> 2.7.3 Гэр ахуйн хэрэгсэл -> 2.7.3.8 Бусад хэрэгсэл**

3.7. Тодорхойлолт:

3.7.1. Дүрслэн бичих: Дөрвөлжин хэлбэртэй цэнхэр өнгийн эрзэн гялтгар хуванцар их биетэй. Дээд хэсэг: Үүрэх оосорыг бэхлэх төмөр гогцоог их биетэй суурилуулан хадгас. Зүүн талд нь их багыг тохируулах хар өнгийн эргэгддэг бадуу харагдана. Баруун хахуу: Гар хэсэг дээрээ дугуй хар цагаан өнгийн 46 ш төвчлүүртэй, бие хэсэгт дууг гаргах цагаан торон түүнийг бүрхсэн саргар хуванцар хамгаалалттай түүн дээр хөгжмийн нот малгийн логотой байна. Зүүн хахуу: Хөгжмийг тоглоогүй үедээ байрлуулах хар хуванцар жижиг хөлтэй, дуу гаргах цагаан торыг бүрхсэн саргар хуванцар хамгаалалттай.

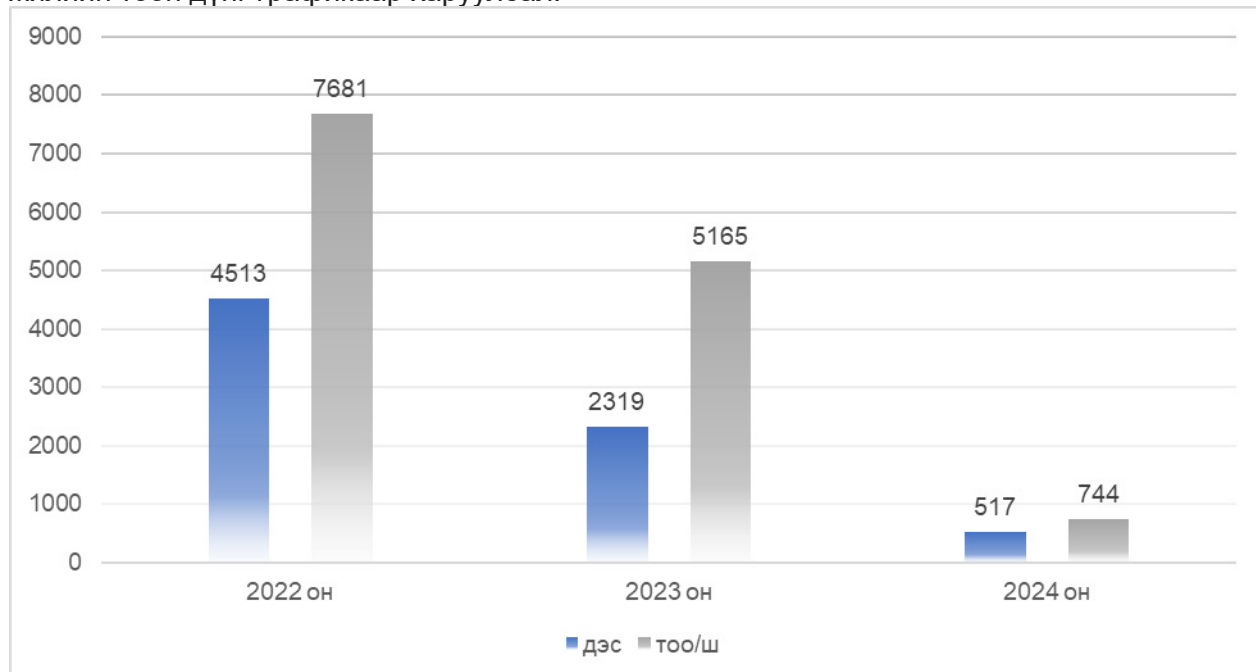
Нүүрэн хэсэг: зүүн талд цагаан хар 81 ш жижиг хөгжмийн төвчлүүртэй. Их биеийн нүүрэнд хэсэгт баруун зүүн 2 гарын төвчлүүрыг холбосон 15 ш нугалаатай, түүнийг 2 тийш болгоход хөгжим дуу гаргадаг байна. Хөгжмийн дээд хэсэгт өөрийн тоглодог 21 аянуудаа бичиж наажээ. Тула хотод үйлдвэрлэсэн.

Дээрх бүртгэлд “Баянхуур” хөгжмийн зэмсгийг бүртгэжээ. Бүртгэхдээ 2.Түүхийн цуглуулга, 2.7. Үйлдвэрлэл бүтээгдэхүүн, 2.7.3. Гэр ахуйн хэрэгсэл, 2.7.3.8 Бусад хэрэгсэл хэмээх ангилалд оруулсан ч Тодорхойлолт хэсэгт хөгжмийн зэмсгийг дүрслэн бичсэн байна.

- Үзмэр, эд өлгийн зүйл нэг бүрт хийгддэг төрөл зүйлийн ангиллыг өмнө ашиглаж байсан соёлын өвийн бүртгэл, мэдээллийн сангийн программуудад, мөн одоо ашиглаж буй шинэ систем болох “Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем” нь Археологи, Түүх, Угсаатны зүй, Шашин шүтлэг, Урлаг, уран сайхан, Байгалийн өв гэсэн ерөнхий 6 ангилалд хуваан төрөлжүүлэн бүртгэдэг. 6 төрөл зүйлийг нийт 50 дэд ангилалд хуваан, 50 дэд ангилал нь 845 нэршилд задарч түүнээс аль тохирохыг нь сонгох сонголтоор оруулсан байдаг.

Бүртгэл, мэдээллийн санд эд өлгийн зүйлийг анх бүртгэж авахдаа төрөл зүйлийг буруу алдаатай сонгох; эсвэл огт сонгохгүй байх; мөн хэт ерөнхий байдлаар сонгох; музейн сан хөмрөгийн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий (цаасан болон цахим) бүртгэлд мэдээллийг зөрүүтэй оруулах; үүнээс улбаалан мэдээ тайлан нь буруу гарах зэрэг алдаанууд нийтлэг гардаг нь Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд жил бүр ирүүлдэг түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тоон дүн мэдээний тайлангаас харагддаг.

Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн санд бүртгэлтэй үзмэр, эд өлгийн зүйлээс улсын хэмжээнд “Төрөл зүйлийн ангилал”-ыг сонгоогүй эд өлгийн зүйлийн сүүлийн 3 жилийн тоон дүнг графикаар харуулбал:

Эх сурвалж: Соёлын өвийн улсын нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн сан 2022-2024 он

Дээрх графикаас харахад жил ирэх тусам сан хөмрөг дэх үзмэр, эд өлгийн зүйлийн бүртгэлийг сайжруулан, төрөл зүйлийг сонгон бүртгэлжүүлж буй эерэг үр дүн харагдаж байна. Цаашид төрөл зүйл сонгоогүй гэсэн утга 0 рүү тэмүүлэх нь бүртгэлийн ажлын үнэлэмжийг

сайжруулах, дурсгалт зүйлийн мэдээллийг хайж, шүүхэд илүү хялбар, нарийвчилсан мэдээ тайланг хурдан шүүрхай гаргахад ач холбогдол үзүүлнэ.

СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ

Мэдээллийн самбар >

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл >

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл...
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл...
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага >

Медиа сан дэд систем >

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем >

Лог бүртгэл дэд систем >

2. Үндсэн мэдээлэл

УНБСангийн дугаар: ХД0138622

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: Жүжигшал Жанрайсиг

2.2. Хувийн дугаар: ДАМ2020.1.24

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: 4. ШАШИН ШҮТЛЭГ->4.2 Бурханы шашны эд өлгийн зүйл->4.2.4 Сийлбэр->4.2.4.2 Чулуу

3. Дэлгэрэнгүй мэдээлэл

3.1. Олон улс, орон нутаг,
шинжлэх ухааны нэр:

Бурхан

3.2. Гарал үүсэл:

Монгол

3.3. Бүтээлчийн нэр:

Тодорхойгүй

3.4. Дэг, сургууль, хийц:

Дэг, сургууль, хийц оруулна уу

3.5. Материал:

Үндсэн материал

Шавар, мод

3.6. Арга ажиллагаа:

гар аргаар

3.7. Тодорхойлолт:

3.7.1. Дүрслэн бичих:

Дөрвөлжин хэлбэртэй модон гуутай, дээд хэсэгт зүйлс нүүртэй, дотор талд шавар Жүжигшал Жанрайсиг мутартай, олон нүүрт, урд 2 мутрын алгыг хавсаргасан. Хүмүүний мэлмийг сайжруулагч бурхан бөгөөд эх ямар нь яаж зовж байгааг өөрийн мэлмийгээрээ хуульчилж урласан. Улаан шавар дээр Жанрайсиг бурханыг

- Музейн сан хөмрөгийг бүртгэх, баримтжуулах ажил нь соёлын өвийг хамгаалах, түүний тухай мэдээллийг авч үлдэх чухал хэсэг. Үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй зөв, бүрэн гүйцэд бүртгэснээр үзмэрийн хууль, эрх зүй баталгаажин, утга учир, ач холбогдол нь илүү өсөн нэмэгдэх юм.

Бүртгэлүүдэд нэг хувийн дугаарт бүртгэгдсэн олон үзмэрээс бүрдсэн иж бүрдэл үзмэр; хэлбэр, хийц, хэмжээгээр ижил эд зүйлсийг тус тусад нь хувийн дугаар өгч салгаж бүртгэсэн асуудлууд байна.

Эд өлгийн зүйлийн талаарх мэдээллийн эх сурвалжийг алдагдуулахгүй байх, цуглуулгийг

төрөлжүүлэн ангилах, цэгцлэх үүднээс нэг хувийн дугаарт нэг, эсвэл олон үзмэрээс бүрдсэн иж бүрдэл, нэг буюу түүнээс дээш тоо ширхэгтэй үзмэр, эд өлгийн зүйлийг бүртгэдэг.

- Үзмэрийн бүртгэлд гарч буй олон асуудлуудын нэг нь ижил төстэй гэрэл зураг, зоос, одон тэмдэг, медаль зэрэг эд өлгийн зүйлсийг олноор нь багцлан нэг хувийн дугаар дээр бүртгэх.

Дурсгалт зүйлийн нэр: “Халх голын байлдааны медаль болон ойн медаль тэмдэгний цуглуулга”. Тус бүртгэлд үзмэрийн тоо ширхэг-23, иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг-1 гэжээ.

Цааш бүртгэлийн мэдээллийг нягтлан үзэхэд дээрх медаль, ойн тэмдэг, үнэмлэх зэрэг нь хоорондоо ижил бус, өөр өөр хийц, хэлбэр, дүрс, хэмжээтэй байна. Иймд эдгээрийг салган, тус бүрд нь хувийн дугаар өгч бүртгэх шаардлага үүсч байна.

СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ

Мэдээллийн самбар

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт з...
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт з...
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага

Медиа сан дэд систем

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем

Лог бүртгэл дэд систем

2. Үндсэн мэдээлэл

УНБСангийн дугаар: ХД0128723

2.1. Дурсгалт зүйлийн нэр: Халхын голын байлдааны медаль болон ойн медаль тэмдэгний цуглуулга

2.2. Хувийн дугаар: YL2020.1.4

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Туслах

2.4. Төрөл зүйл: 2. ТҮҮХИЙН ЦУГЛУУЛГА

2.5. Холбогдох он цаг: Холбогдох он, цаг

2.5.1. Дурсгалыг бүтээсэн он: Дурсгалыг бүтээсэн он тодорхой бол оруулна уу

2.6. Соёлын өвийн зэрэглэл: Зэрэглэлд хамрагдаагүй

2.7. Зэрэглэлийн шийдвэр: Зэрэглэлийн шийдвэр

2.8. Тоо ширхэг: 23

2.8.1. Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг: 1

- Бүртгэл мэдээллийн санд эд өлгийн зүйлийн мэдээллийг оруулахдаа түүний онцлог шинж чанар, утга учир, ач холбогдлыг хангалттай тусгах, бүртгэл хөтлөлтийг сайжруулах зайлшгүй шаардлага байна.

Дурсгалт зүйлийн нэр: Медаль. Уг бүртгэлд тоо ширхэг-4, иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг-1 хэмээн бүртгэжээ.

СОЁЛЫН ӨВИЙН
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ

Мэдээллийн самбар

Түүх соёлын хөдлөх дурсгалт зүйл

- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт з...
- Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт з...
- Үзэсгэлэнгийн бүртгэл

Админ удирдлага

Медиа сан дэд систем

Лавлагаа мэдээлэл дэд систем

Лог бүртгэл дэд систем

2.3. Сан хөмрөгийн төрөл: Үндсэн

2.4. Төрөл зүйл: 2. ТҮҮХИЙН ЦУГЛУУЛГА->2.1 Түүхэн бие хүний холбогдолтой эд өлгийн зүйл

2.5. Холбогдох он цаг: ХХ зуун->ХХ зууны сүүлч үе

2.5.1. Дурсгалыг бүтээсэн он: Дурсгалыг бүтээсэн он тодорхой бол оруулна уу
1994

2.6. Соёлын өвийн зэрэглэл: Зэрэглэлд хамрагдаагүй

2.7. Зэрэглэлийн шийдвэр: Зэрэглэлийн шийдвэр

2.8. Тоо ширхэг: 4

2.8.1. Иж бүрдлийн бүрэлдэхүүн хэсгийн тоо ширхэг: 1

Мөн тэрчлэн Тодорхойлолт - Дүрслэн бичих хэсэгт бичсэнээс үзэхэд тус 4 медаль нь хэмжээ, диаметрийн хувьд ойролцоо хэдий ч түүн дээрх зураг, дүрслэл, тэмдэг бичээс нь өөр өөр байна.

3.7. Тодорхойлолт: 3.7.1. Дүрслэн бичих: А. Эхохүү хурал медаль нь "Ахмад волейболчдын аварга 1994" гэсэн бичигтэй хурал медаль байна. Нөгөө талд нь волейбол тоглож буй хүний дүрсстэй. Б. Эхохүү хурал медалийн нэг талд "Хөнгөн аж үйлдвэр 60 жил" гэсэн бичигтэй ба эрхийн гурван наадамн зургийг дүрсэлсэн байна. В. Эхохүү хурал медалийн нөг талд нь "Ахмад Волейболчдын аварга Сэлэнгэ-95" гэсэн бичигтэй бай нөгөө талд нь волейбол тоглож буй хүний дүрсстэй. Г. Эхохүү энгийн медаль нь "WELTFESTSPIELE DER JUGEND UND STUDENTEN 1973 BERLIN HAUPTSTADT DER DDR" гэсэн бичигтэй цэцэгэн өнгөний медаль байна.

3.7.2. Тэмдэг бичээс: Тэмдэг бичээс

3.7.3. Ялгагдах онцлог: Ялгагдах онцлог

3.7.4. Зориулалт: Зориулалт

3.8. Ерөнхий хэмжээ: Өндөр: см

Өргөн: см

Урт: см

Зураан: см

Голч: см

Хийц, хэлбэр дүрс, хэмжээгээрээ хоорондоо яг ижил эд өлгийн зүйлсийг (ихэвчлэн үйлдвэрийн аргаар, олон тоогоор хийгдсэн) 1 хувийн дугаарт бүртгэж болно. Ялгаатай бол тус, тусад нь хувийн дугаар өгч, бүртгэх нь зөв юм.

Ижил төстэй мэт боловч өөр өөр төрлийн мэдээллийг агуулсан олон тооны эд өлгийн зүйлийг нэг иж бүрдэл болгон нэг хувийн дугаарт бүртгэх нь үзмэрийг тодорхойлж, бүртгэн баримтжуулахад; хадгалалт хамгаалалт, аюулгүй байдалд; эд өлгийн зүйлсийн эх үүсвэр, гарал үүслийн мэдээлэл бүрхэг болж, орхигдох; улмаар үнэ цэн, ач холбогдлыг бууруулдаг. Иймд ижил төстэй үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг олноор нэг дор бүртгэхээс зайлсхийх хэрэгтэй.

Зөвлөмж, анхаарах зүйлс

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн 2018-2019 оны Улсын тооллогоор эд өлгийн зүйлийн тоо ширхгийг залруулах, бүртгэл хөтлөлтийг цэгцлэн сайжруулахад нийт 1101 дэсийн 365 ширхэг дурсгалт зүйлийн иж бүрдлийн тоо ширхэг бүрэлдэхүүнийг задлах эсхүл нэгтгэж бүртгэсэн.

Мөн оны Улсын тооллогын тайланд бүртгэлийн бичвэрт нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай нийт 1194 санал ирүүлснийг Улсын комисс хэлэлцэж шийдвэрлэсэн байна.

Иймд эд өлгийн зүйлийг анх музейд санал болгохоос эхлээд хасаж актлах хүртэлх дэс дарааллыг заасан баримт бичиг болох музейн сан хөмрөгийг бүртгэх, баримтжуулах заавар болон хууль эрх зүйн баримт бичгүүдийг сайтар судлан өдөр тутмын ажлаа зохион байгуулах нь дээрх алдаанаас урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой.

Цаашид музейн үзмэр, эд өлгийн зүйлийн ерөнхий бүртгэлийн дэвтэр болон түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд системд үзмэр бүртгэхдээ цаасан болон цахим бүртгэл зөрүүгүй байх, монгол хэлний зөв бичгийн дүрмийн дагуу үг, үсэг, утга найруулга зүйн алдаагүй, дурсгалын шинж чанарыг илэрхийлэх мэдээллийг бүртгэлд бүрэн тусгах шаардлагатай болохыг аль аль талдаа анхаарч ажиллах, бүртгэл хөтлөлтийн явцад үүссэж болзошгүй нийтлэг алдаануудаас сэрэмжлэн холбогдох албан тушаалтан (админ) сайтар шалгасны үндсэн дээр **“Баталгаажуулж”** байх нь зөв юм.

Т.Тодгэрэл Ph.D.
Байгалийн түүхийн музейн
Эрдэм шинжилгээний ажилтан

Биологийн цуглуулгын зүйлийн нэр, цуглуулгын төрлийн тухай ойлголт

Байгалийн түүхийн цуглуулга нь манай гаригийн экосистемийн бүрэлдэхүүн хэсэг болох амьд биетийн олон янзын цуглуулгаас бүрдэж бий болдогоороо онцлог юм.

Биологийн цуглуулга нэг бүр нь биологийн төрөл зүйл буюу ангилал зүй, зүйлийн газарзүйн тархалт, амьдрах орчин зэрэг мэдээллүүдийг агуулж байдгаараа шинжлэх ухааны ач холбогдолтой юм. Иймээс Монгол оронд тархсан ургамал, амьтны зүйлүүдийг цуглуулж, зүйлийн түвшинд зөв тодорхойлж, цуглуулгын мэдээллийг дэлгэрэнгүй бүрэн бүртгэж, сан хөмрөгийг бүрдүүлэх нь байгаль сонирхогчид, биологийн чиглэлээр суралцаж буй оюутан, эрдэмтэн, судлаачдын судалгаа, танин мэдэхүйн чухал эх материал болдог.

Биологийн цуглуулга гэж юуг хэлэх вэ. Музейн сан хөмрөг дэх биологийн цуглуулгад доод ургамал, гуурст ургамал, мөөг, сээрнуруугүйтэн, сээрнуруутан амьтдын зүйлүүд хамаарна (хүснэгт 1). Ургамал, амьтны цуглуулга бүрд зүйлийн нэр, цуглуулгын төрөл, цуглуулсан газар, цуглуулагч, тодорхойлогч, цуглуулсан цаг хугацаа гм мэдээллийг тодорхой бичсэн хаяг буюу этикетик дагалдана. Энэ этикетикийн хамт тухайн цуглуулга нь шинжлэх ухаанд үнэ цэнэтэй материал болно.

Хүснэгт 1. Биологийн цуглуулгын ангилал (Энд ургамал, амьтны зарим хүрээ, анги, багийн төлөөлөгчдийг оруулав)

Ургамал		Мөөг	Амьтан	
Доод ургамал	Гуурст дээд ургамал	Мөөг	Сээрнуруугүйтэн	Сээрнуруутан
• Замаг	• Шивэрс хэлбэртэн	• дээд мөөг	• Зөөлөн биетэн	• Загас
• Хаг	- шивлээ		- дун	• Хоёрнутагтан
• Хөвд	• Ойм хэлбэртэн		- хясаа	- гүлмэр
	- ойм		• Үет хөлтөн	- бах
	• Нарстан		- хавч	- мэлхий
	- нарс, шинэс, хуш,		- аалз	• Мөлхөгч
	гацуур, жодоо		- шавж	- гүрвэл
	• Далд үртэн			- могой
	- Нэг үрийн талт			• Шувуу
	ургамал			• Хөхтөн амьтан
	- Хос үрийн талт			
	ургамал			

Зүйлийн нэр гэж юу вэ. Амьд биесийг гарал үүсэл, хөгжил, гадаад дотоод бүтцийн ижил төсөөг үндэслэн бүлэглэж ангилдаг. Амьтан, ургамлын олон янз байдлыг илэрхийлэх биологийн ангилалын хамгийн доод нэгж нь зүйл юм. Зүйл гэдэг нь үржилд орж үр удмаа төрүүлэх чадвартай нэг ижил бодгалиудын бүлэг юм. Ургамал, амьтны зүйлийн шинжлэх ухааны нэрийг (латин) төрлийн нэрийн араас тухайн зүйл амьтныг тодорхойлох нэрийг залган хоёр үгээр илэрхийлж нэрлэсэн байдаг. Латин хос нэршилийг налуу үсгээр бичдэг. Жишээлбэл: *Vulpes vulpes* нь Шар үнэг, *Vulpes corsac* нь Хярс үнэгийн зүйлийн латин нэр юм. Эдгээр зүйлийн латин нэрэн дэх эхний *Vulpes* гэдэг нь үнэг гэсэн төрлийг илэрхийлэх ба хярс үнэг, шар үнэг гэдэг хоёр зүйл амьтан хоёулаа “үнэг” гэсэн төрөл хамаарагдана гэсэн үг. Зүйлийн латин нэр нь хос нэршилээр нэрлэгддэгтэй адил монгол нэр нь мөн хос нэршилтэй ба энгийн босоо үсгээр бичигдэнэ.

Биологийн цуглуулгын төрөл гэж юуг хэлэх вэ. Ургамал, амьтны зүйлийн бүтэн бие эсвэл тухайн зүйлийг төлөөлж чадахуйц биеийн тодорхой нэг хэсэгт боловсруулалт хийх, эсвэл хатааж, тэдгээрийг бие даасан цуглуулга буюу үзмэр болгон хадгалдаг. Нэг зүйлийн ургамал, амьтнаар олон төрлийн цуглуулга (хүснэгт 2) бэлтгэж сан хөмрөгөө баяжуулдаг. Модлог ургамлын насыг таниулах, тодорхойлохын тулд гол ишийг еэвэн хэлбэрээр хөрөөдсөн тайрдасыг цуглуулгад авна. Мод, сөөгний навч, цэцэгтэй мөчрийг, өвслөг ургамлыг үндэстэй нь хамт хатааж гербари хийнэ. Мөн үрийн цуглуулга байж болно. Сээрнуруугүйтэн амьтны

цуглуулгыг уусмалд эсвэл хатааж хадгална. Сээрнуруутан амьтны цуглуулгыг уусмалд хийх (ялангуяа загасыг), чихмэл, хэлхээ яс, арьс, толгойн яс зэрэг төрлөөр хадгална.

Хүснэгт 2. Биологийн цуглуулгын төрөл

Биологийн цуглуулгын ерөнхий нэр	Цуглуулгын төрөл
Замаг, хаг, хөвд	Хатаамал
Модлог ургамал	Хатаамал (мөчир, навчны хатаамлаар гербари хийх), ишний тайрдас, боргоцойн хатаамал
Цэцэгт ургамал	Хатаамал (гербари), үр
Мөөг	Хатаадас
Үе хөлтөн (аалз, хавч, шавж)	Хатаамал, нойтон бэлдмэл
Загас	Чихмэл, нойтон бэлдмэл, хэлхээ яс
Хоёрнутагтан, мөлхөгч	Чихмэл, нойтон бэлдмэл, хэлхээ яс
Шувуу	Чихмэл, нойтон бэлдмэл, хэлхээ яс, өндөг, сарвуу
Хөхтөн амьтан	Чихмэл, нойтон бэлдмэл, хэлхээ яс, толгойн яс, арьс, эвэр

Музейн сан хөмрөгт хөхтөн амьтны цуглуулгын төрөл нь бусад амьтан, ургамлын цуглуулгын төрлөөс олон байдаг. Иймд хөхтөн амьтны цуглуулгын төрлийг хэрхэн ангилж бичих талаар танилцуулъя.

Чихмэл. Тухайн зүйл амьтны толгой, хүзүү, их бие, урд, хойд мөчид зэрэг бүгд бүрэн харагдахаар хийгдсэн бол “бүтэн чихмэл”; амьтны зөвхөн толгой, хүзүүний хэсэг харагдахаар хийгдсэн бол “толгой-хүзүүн чихмэл”; зөвхөн толгой, эсвэл нүүр хэсэг харагдахаар хийгдсэн бол “толгойн чихмэл” гэж цуглуулгын төрлийг тодорхойлж болно (зураг 1, 2, 3). Толгой ба толгойн-хүзүүн чихмэлийг ихэвчлэн хананд өлгөж байрлуулах зориулалтаар хийгдсэн байдаг.

Зураг 1. Толгойн чихмэл

Зураг 2. Толгой-хүзүүн чихмэл

Зураг 3. Бүтэн чихмэл

Арьс. Арьсыг тушик, арьс, толгойн чихмэл бүхий арьс гэсэн төрлөөр хадгална (зураг 4, 5). Туламлаж өвчөөд элдсэн, эсвэл давсалж хатаасан (жигжиг амьтдын арьсанд хатуу зузаан цаас хийж углаад хатаасан байдаг), задгай өвчөөд элдсэн, эсвэл давсалж хатаасан бол “арьс”; арьсан дотор хөвөн чихэж оёсон бол “тушик”; зөвхөн толгойн арьсаар нь чихмэл хийж, их биеийн арьсыг элдэж боловсруулсан эсвэл давсалж хатаасан бол “толгойн чихмэл бүхий арьс” гэсэн төрөлд хамруулна.

Зураг 4. Хөхтөн амьтны арьсны цуглуулга Зураг 5. Толгойн чихмэл бүхий арьс

Толгойн яс. Толгойн ясны цуглуулгыг харагдах байдлаар нь толгойн яс, эвэр бүхий толгойн яс, тугалмай бүхий толгойн яс гэсэн төрлөөр ангилж болно. Яагаад эвэр бүхий толгойн яс гэж тусад нь ялгаж төрөл болгосон бэ гэдэг асуулт гарах байх. Буга, хандгай, аргаль, янгир зэрэг амьтдын эвэр нь толгойноосоо том, урт, овор ихтэй харагддаг учраас толгойн ястайгаа (бүтэн) байгааг эвэр гээд бүртгэчихсэн байдаг. Иймээс дангаараа байгаа эврийн цуглуулгаас ялгахын тулд эвэртэй ч толгойн яс нь бүтнээрээ байвал “эвэр бүхий толгойн яс” гэсэн төрөлд хамруулж бүртгэх нь зөв юм.

“Толгойн яс” гэсэн төрөлд гар далавчтан, зараа, шавж идэштэн, туулай, мэрэгч, мах идэштэн, туурайтан зэрэг багт хамаарах бүх зүйл амьтны толгойн яс, туруутны багийн эвэргүй зүйл гахай, хүдэр, эм бодгалиуд (согоо, сүндэс, зүр, шаргачин гм) –ын толгойн ясыг хамааруулна (зураг 6).

“Эвэр бүхий толгойн яс” гэсэн төрөлд бугын овгийн халиун буга, хандгай, бор гөрөөс зэрэг амьтдын эр бодгаль, цаа бугын эр, эм бодгаль, тугалмайтны овгийн янгир ямаа, аргаль хонины эр, эм бодгаль, цагаан зээр, монгол бөхөн, хар сүүлтий зэрэг амьтдын эр бодгаль зэргийн эвэртэй толгойн ясыг хамааруулна (зураг 7, 8).

“Тугалмай бүхий толгойн яс” гэсэн төрөлд аргаль хонь, янгир ямааны эвэр нь мултраад алга болсон зөвхөн тугалмайтай толгойн ясыг хамааруулна (зураг 9). Толгойн яс нь цэвэрлэгдсэн, цайруулагдсан, доод эрүүтэй, эрүүгүй, шүд бүрэн, дутуу эсэхийг “тодорхойлолт” хэсэгт тодорхойлж бичнэ.

Зураг 6. Толгойн яс

Зураг 7. Эвэр бүхий толгойн яс

Зураг 8. Эвэр бүхий толгойн яс

Зураг 9. Тугалмай бүхий толгойн яс

Эвэр. Энэ төрөлд байгалийн жамаар унасан эвэр (буга, хандгай, бор гөрөөс), эсвэл зөвхөн эврийг үзмэр болгохын тулд эврийн суурь хэсгийн ясыг үлдээгээд хөрөөдсөн буюу бүтэн бус толгойн ястай хос эврийг хамруулна (зураг 10, 11).

Зураг 10. Байгалийн жамаар унасан эвэр

Зураг 11. Толгойн ясыг хөрөөдсөн эвэр

Араг яс. Энэ төрөлд хөхтөн амьтны тулгуур эрхтэн болох толгой, хүзүү, сээр, нуруу, ууц, сүүлний нугалам, өмнөд мөчийн дал, атгаал чөмөг, богтос, сарвууны яс, хойд мөчдийн сүүж, дунд чөмөг, шагайт чөмөг, тавхайн яснуудын цуглуулгыг хамруулна (зураг 12).

Зураг 12. Хөхтөн амьтны араг яс

Хэлхээ яс. Энэ төрөлд хөхтөн амьтны араг ясыг үзүүлэн байдлаар хэлхэж босгосон цуглуулга багтана (зураг 13).

Зураг 13. Хэлхээ яс

Зураг 14. Нойтон бэлдмэл

Нойтон бэлдмэл. Энэ төрөлд сээрнуруугүйтэн амьтдын авгалдай, хүүхэлдэй, загас, хоёрнутагтан, мөлхөгч амьтдыг бүтнээр нь спиртийн уусмалд хадгалсан цуглуулгыг хамруулна (зураг 14).

Ургамал, амьтны цуглуулгыг бүртгэхэд анхаарах зарим зүйлс. Байгалийн цуглуулгын төрөлжсөн сан хөмрөг дэх зүйлийн бүрдлийг тодорхойлоход нэн тэргүүнд ургамал, амьтны цуглуулгын зүйлийн нэр зөв тодорхойлогдсон байх ёстой. Зүйлийн нэрийг зөв тодорхойлно гэдэг нь тодорхойлох бичиг ашиглан тухайн ургамал, амьтан нь биологийн шинжлэх ухааны ангилалзүйн ямар анги, баг, овог, төрөлд хамаарах ямар зүйл болохыг оноож, нэрлэхийг (зүйлийг монгол, латин нэрээр /шинжлэх ухааны нэрээр) хэлнэ.

Биологийн цуглуулгуудыг бүртгэн баримтжуулахад гаргадаг нийтлэг дутагдал нь ялангуяа хөхтөн амьтны цуглуулга буюу үзмэрийг бүртгэхдээ зүйлийн нэрийг цуглуулгын төрөлтэй нийлүүлж бичих, эр эм бодгалийн нэрээр, өнгө зүсээр нь гэх мэт янз бүрээр нэрлэж

бүртгэсэн байдаг. Жишээлбэл, бамбаруушны чихмэл, тэхийн эвэр, бугын эвэр, цагаан тарвага, мөндлийн чихмэл, үнэгний арьс гм (хүснэгт 3).

Хөхтөн амьтны цуглуулгыг сан хөмрөгтөө шинээр бүртгэн авах, эсвэл бүртгэгдсэн цуглуулгынхаа тодорхойлолтыг шинэчлэн бичихдээ тухайн амьтны нэр буюу зүйлийн нэр, тухайн цуглуулгын төрөл нь тусдаа бичигдэх шаардлагатайг анхаараарай. Тухайн зүйл амьтны зүс, хүйс, нас, төрх байдлын тухай мэдээллийг тодорхойлолт хэсэгтээ дэлгэрэнгүй бичнэ.

Хүснэгт 3. Хөхтөн амьтны цуглуулгын нэрийг зөв бичих загвар

Түгээмэл бүртгэгддэг нэрийн жишээ	Зөв бичигдэх амьтны нэр буюу зүйлийн нэр	Цуглуулгын төрөл	Тодорхойлолт (жишээ)
Бамбаруушны чихмэл	Хүрэн баавгай <i>Ursus arctos</i>	Чихмэл	Хүрэн баавгайн бамбаруушны арьсаар хийгдсэн чихмэл
Тэхийн эвэр	Янгир ямаа <i>Capra sibirica</i>	Эвэр бүхий толгойн яс	Тэхийн хос эвэртэй толгойн яс
Бугын эвэр	Халиун буга <i>Cervus elaphus</i>	Эвэр	Бие гүйцсэн халиун бугын байгалийн жамаар унасан, нэг талдаа зургаан салаа бүхий хос ясан эвэр
Цагаан тарвага	Монгол тарвага <i>Marmota sibirica</i>	Чихмэл	Цагаан шаргал зүстэй, бие гүйцсэн тарваганы арьсаар хийгдсэн чихмэл
Мөндлийн чихмэл	Монгол тарвага <i>Marmota sibirica</i>	Чихмэл	Мөндлийн арьсаар хийгдсэн чихмэл
Үнэгний арьс	Шар үнэг <i>Vulpes vulpes</i>	Арьс	Туламлаж өвчөөд элдсэн арьс

Монгол орны сээрнуруутан амьтдын зүйлүүдийг таних, зүйлийн нэрийг бичих, ямар анги, баг, овогт хамаардаг тухай мэдээллийг авахад ашиглах ном:

- Н.Батсайхан, С.Шар, Д.Лхагвасүрэн, С.Р.Б.Кинг, Р.Самъяа. 2022. Монгол орны хөхтөн амьтад таних гарын авлага (гутгаар хэвлэл). 320х.
- Ричард Ридинг, Доржлхагважанцан Г. 2021. Монголын тэгш өндөрлөгийн хөхтөн амьтад. 218х.
- С.Гомбобаатар. 2019. Монгол орны биологийн олон янз байдал: Нугаламт амьтдын зүйлийн нэрс, тархалт болон тодорхойлох зураг. Монгол Улсын их сургууль, Монголын шувуу судлалын нийгэмлэг. 468х.

*Д. Отгонбаяр. Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын яамны
Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын салбарын
хяналтын бодлого төлөвлөлт хариуцсан
ахлах шинжээч, улсын ахлах байцаагч*

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогод хяналт шалгалт хийх чиглэл

1. Холбогдох хууль, Засгийн газрын 2018 оны “Журам батлах тухай” 184 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”-ын хэрэгжилтийг хангах.
2. Соёлын сайдын 2023 оны А/317 дугаар “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх тухай” тушаал, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайдын 2025 оны А/253 дугаар “Тушаал, тушаалын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай” тушаалыг чиглэл болгон хяналт тавих.
3. Тооллогын дэвтэр хөтлөлт, “Тоолов (...он)” тэмдгийн ашиглалтын байдалд хяналт тавих.
4. Тооллогод хамрагдсан дурсгалаас сонгон, тооллогын дэвтэрт бичигдсэн дурсгалт зүйлийн хувийн дугаар, нэр, тодорхойлолт, тоо ширхэг, материал, хэмжээ, жин, хадгалалтын байдлыг илэрхийлсэн бичвэртэй тулгаж шалгах.
5. “Тоолов (...он)” тэмдгийг ашиглах боломжгүй болсон болон тооллого дууссаны дараа улсын байцаагч акт үйлдэн хурааж авахгүй. Тэмдгийг салбар комисс, улсын комисст тайлангийн хамт хүлээлгэн өгнө.
6. Салбар комиссын тооллогын ажлын өдөр тутмын тэмдэглэлтэй танилцаж, хяналт тавих.
7. Соёлын өвийн нэгдсэн бүртгэл, мэдээллийн систем дэх “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн дэд систем” -ийн ашиглалт, мэдээлэл программд бичсэн байдалд хяналт тавих.
8. Улсын байцаагч тооллогын дэвтрийн баталгаажилт хийхгүй.
9. Тооллогын явцад хориглосон үйл ажиллагаанд хяналт тавих.
10. Тооллогын ажил дууссаны дараа салбар комиссын тайланд улсын байцаагчийн дүгнэлт гаргана. Дүгнэлтэд тооллогын ажил холбогдох хууль, журмын дагуу явагдсан эсэх, тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн тоо болон дутсан, солигдсон, хулгайд алдагдсан дурсгалт зүйлийн талаарх мэдээллийг тусгана.
11. Улсын байцаагчийн дүгнэлт гаргахдаа Засгийн газрын 2022 оны “Хяналт шалгалт хийх нийтлэг журам батлах тухай” 479 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан журмыг мөрдөнө.

Б.Алтансүх. “Соёлын өвийн сүлжээ,
харилцаа, холбооны зөвлөл” ТББ-ын
гүйцэтгэх захирал

“Үзмэрийн гэрэл зураг авах тухай”

Музейн үзмэрийн гэрэл зураг авах тухай
(2025 оны тооллогод зориулав)

Б.Алтансүх. Соёлын өвийн сүлжээ, харилцаа холбооны зөвлөл
Г.Энхбат. Соёлын өвийн үндэсний төв

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн зорилго (шаардлага)

1. Өөрийн гэдгийг баталгаажуулах

Үзмэр гадаад дотоодын үзэсгэлэнд оролцох, хулгайд алдагдах гэх мэт тохиолдолд тухайн үзмэрийг өөрийн гэдгийг баталгаажуулах гол баримт болдог.

2. Үзмэрийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл авах

Үзмэрийн хэлбэр хэмжээ, өнгө дүрс, эвдрэл гэмтэл, тэмдэг бичээс, онцлог шинж зэрэг мэдээллийг авах.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

1. Гэрэл сүүдэр нь таарсан байх
2. Үзмэр болон фонын өнгө зохицсон байх
3. Фокус таарсан байх
4. Кадрлалт зөв байх
5. Хэмжилтийн шугам, хар цагааны масштаб, өнгөний масштаб болон хувийн дугаар тэмдэглэсэн тэмдэглэгээ байрлуулсан байх
6. Үзмэрийг тал бүрээс авсан, онцлог шинж, эвдрэл гэмтэл, бичээс тэмдэглэгээ зэргийг харуулсан байх

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

1. Гэрэл сүүдэр нь таарсан байх

Үзмэрийн өнгө болон бүхий л хэсэг нь сайн харагдаж байхаар гэрлийг тохируулах.

Гэрэл сүүдэр нь таараагүй зураг
(Гэрэл нь багадсан, доод хэсэгт сүүдэр
их унасан байна)

Гэрэл сүүдэр нь таарсан зураг
(Үзмэрийн өнгө зөв бөгөөд үзмэрийн
бүхий л хэсэг тод харагдаж байна)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

2. Үзмэр болон фонын өнгө авцалдсан байх

Үзмэр аль болох тод харагдаж байхаар арын фоныг сонгох.

Үзмэр болон фонын
өнгө тохироогүй зураг

Үзмэр болон фонын
өнгө тохирсон зураг

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

3. Фокус таарсан байх

Зөв объект дээр фокус таарсан байх эсвэл гүний тодрол сайтай байхаар өрцийг тохируулж зураг авах.

Фокус таараагүй зураг

Фокус таарсан зураг

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

Зөв объект дээр фокус таарсан байх

Хамгийн наад талын шилэн дээр фокус таарсан байна.

Кадрын голд байх хоёр буган чулуун хөшөөн дээр фокус таарсан байна.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

4. Кадрлалт зөв байх /зохиомж/

Үзмэрийн хэлбэр хэмжээнээс хамаарч хөндлөн эсвэл босоо зохиомжоос аль тохиромжтойг нь сонгож кадр дүүргэлт сайтай зураг авах.

Зохиомж, кадр дүүргэлт муутай зураг.

Кадр дүүргэлт муутай зураг.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

4. Кадрлалт зөв байх /зохиомж/

Үзмэрийн хэлбэр хэмжээнээс хамаарч хөндлөн эсвэл босоо зохиомжоос аль тохиромжтойг нь сонгож кадр дүүргэлт сайтай зураг авах.

Зохиомж зөв боловч кадр дүүргэлт муутай зураг.

Зохиомж, кадр дүүргэлт сайтай зураг.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

4. Кадрлалт зөв байх /зохиомж/

Босоо зохиомжтой
кадр дүүргэлт
сайтай зураг

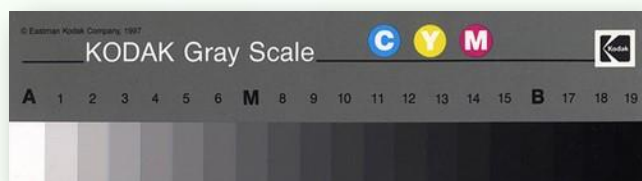
Хөндлөн зохиомжтой кадр дүүргэлт сайтай зураг

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

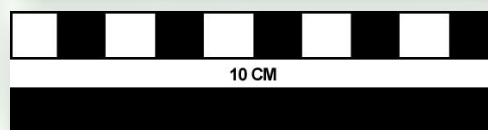
5. Хэмжилтийн шугам, хар цагааны масштаб, өнгөний масштаб болон хувийн дугаар тэмдэглэсэн тэмдэглэгээ байрлуулсан байх

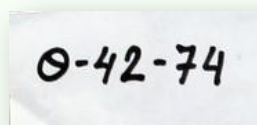
Хар цагааны масштаб

Өнгөний масштаб

Хэмжилтийн шугам

Хувийн дугаар тэмдэглэсэн
тэмдэглэгээ

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

Хэмжилтийн шугам, хар цагааны масштаб, өнгийн масштаб болон хувийн дугаар тэмдэглэсэн тэмдэглэгээг байрлуулахад анхаарах зүйлс:

1. Үзмэрийг халхлаагүй, үзмэрт хүрээгүй байх
2. Уг тэмдэглэгээнүүдийн сүүдэр үзмэр дээр тусаагүй байх
3. Үзмэрийн харагдах түвшингээс хойш, үзмэрийн голд аль болох босоогоор байрлуулах

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

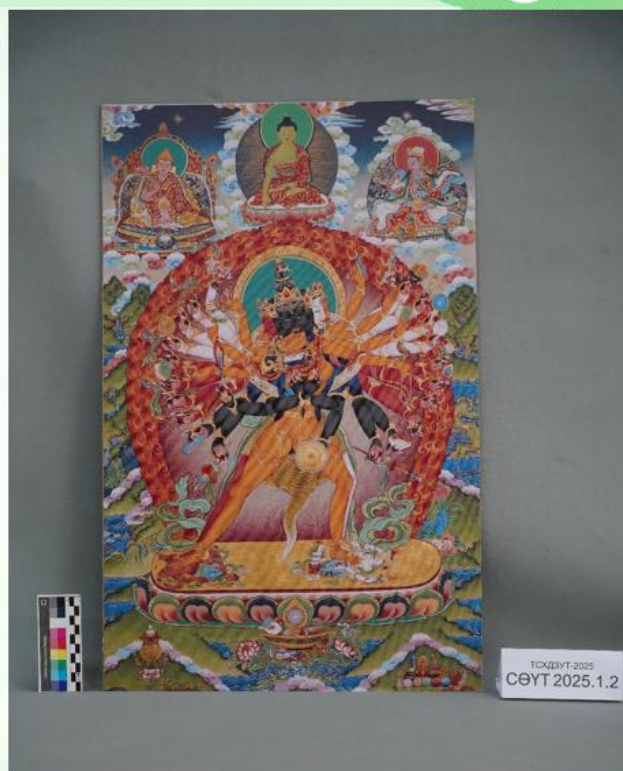

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зургийн онцлог (шаардлага)

5. Үзмэрийг тал бүрээс авсан, онцлог шинж, эвдрэл гэмтэл, бичээс тэмдэглэгээ зэргийг бүрэн харуулсан байх

3.

www.monheritage.mn

18

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Гэрэл зураг авахад анхаарах зүйлс

Гэрэл зургийн аппаратны линз цэвэр байгаа эсэхийг тогтмол шалгаж байх.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

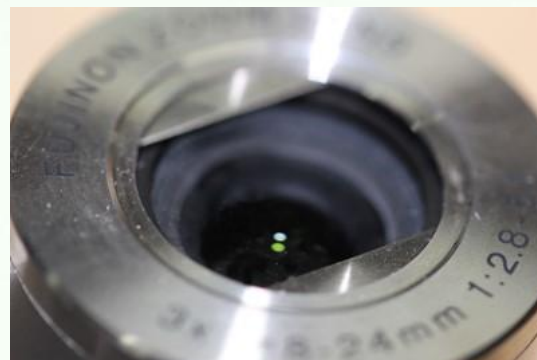

Гэрэл зураг авахад анхаарах зүйлс

Гэрэл зургийн аппаратны линз цэвэр байгаа эсэхийг тогтмол шалгаж байх.

Цэвэрлэхийн өмнө

Цэвэрлэсний дараа

- Илгэн алчуур
- Бургуй (Тоос үлээгч)
- Зөөлөн үстэй багс
- Зориулалтын шингэн

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Гэрэл зураг авахад анхаарах зүйлс

Гэрэл зургийн аппаратны линз цэвэр байгаа эсэхийг тогтмол шалгаж байх.

Цэвэрлэхийн өмнө
авсан зураг

Цэвэрлэсний дараа
авсан зураг

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

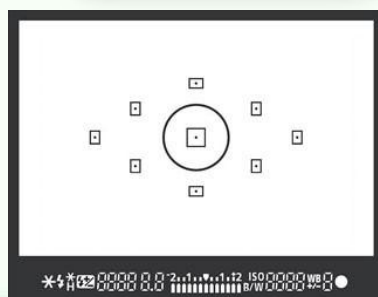

Гэрэл зураг авахад анхаарах зүйлс

Автомат фокус горимын ажиллах зарчим.

Линз дээр байрлах фокусны сонголтыг AF буюу "автомат фокус" горимд шилжүүлнэ

Автоматаар фокус авах горимд шилжсэн үед шагайвчаар харагдах 9 цэгээс автоматаар сонгогдож танд хамгийн ойр байх объект дээр фокус таарна

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Гэрэл зураг авахад анхаарах зүйлс

Линзийг зөв сонгож хэрэглэх

Макро 60 мм

Объектын жижиг деталь хэсэг бүрийг өндөр нягтралтай харуулдаг дуран. Музейн үзмэрийг энэ дурангаар авах нь хамгийн зөв юм.

28-105 мм

Объект нь Макро 60мм дуранд багтахгүй эсвэл холоос татаж авах зайлшгүй шаардлагатай үед энэ дуранг хэрэглэнэ.

70-300 мм

Объектыг зөвхөн холоос татаж авахад зориулагдсан дуран.

Бүртгэн баримтжуулалтын гэрэл зураг (Inventory Photograph)

Гэрэл зургийн аппарат дээр авах зургийн чанарыг сонгох

Canon Eos 400D дижитал аппаратны жишээн дээр

■ L - 3888*2592 pixel-ийн хэмжээтэй өндөр чанартай зураг дарна. (RCH болон Ерөнхий бүртгэлийн програмд орох үзмэрийн зургийг зөвхөн энэ хувиар дээр авах ёстойг анхаарна уу!)

Quality	• Large / Fine • Large / Normal • Medium / Fine • Medium / Normal • Small / Fine • Small / Normal • RAW + Large / Fine • RAW	- 3888 x 2592 JPEG [clip] - 3888 x 2592 JPEG - 2816 x 1880 JPEG - 2816 x 1880 JPEG - 1936 x 1288 JPEG - 1936 x 1288 JPEG - 1x .CR2, 1x .JPG - 1x .CR2
---------	---	--

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа

**“Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын ажлыг
тайлагнах тухай”**

Тооллогын ажлыг тайлагнах тухай Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 184 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралт дахь “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого хийх журам”, Соёлын сайдын 2023 оны 08 дугаар сарын 10-ны өдрийн А/317 дугаар тушаалын хоёрдугаар хавсралт дахь “Тооллогын ажлын удирдамж”-ийн Гуравдугаар зүйлд тус тус заасан байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн болон аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарын томилсон Салбар комисс нь тооллого дууссанаас хойш Засгийн газрын журмын Зургаад буй Тооллогын ажлын дүнг тайлагнах тухай зүйлийн 6.1-6.5 хүртэлх заалтыг мөрдлөг болгон ажиллахыг сануулж байна.

Энэ удаагийн мэдээллээр бидний зүгээс тооллогын ажлын тайлан бичихтэй холбоотой тайланд дурдагдах агуулга, зарим нэгэн онцлог санал, дүгнэлт бүхий мэдээллийг хамруулах талаар дор дурдсан зөвлөмжийг өгөх байна.

Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллогын тайлангийн бүрдэл нь холбогдох журам, тушаал, удирдамж, зөвлөмжид дурдсаны дагуу тооллого явуулсан тухай илтгэх хуудас, тооллогын үйл явц, тоон дүн мэдээ болон дүгнэлт, санал зэрэг үндсэн мэдээлэл, холбогдох хавсралтууд байна.

Тайланг бичихдээ Агил үсгийн фонд, үсгийн хэмжээ 12, бичиглэлийг архив бичиг хэрэг хөтлөлтөд заасан стандартын дагуу бичнэ.

Тайлангийн үндсэн мэдээллийг бүлэг болгон гарчиглах, хуудас бүрт дугаар өгөх ба архив бичиг хэргийн хадгалалтын горимын дагуу тайланг хатуу хавтсаар хавтаслан, хуудсыг салахааргүй нааж, үдэж бэхэлнэ.

Тайлангийн нэгдүгээр хэсэг

Энэ хэсэгт илтгэх хуудас багтах ба дараах мэдээллийг тусгавал зохино. Үүнд:

- Салбар комиссыг байгуулсан тухай тушаал, захирамж,
- Тооллого явуулахад баримтлан ажилласан зохион байгуулалт, комиссын гишүүдийн ажлын чиг үүрэг, ажлын төлөвлөгөө
- Салбар комиссын бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт орсонтой холбоотой мэдээлэл, шийдвэр,
- Тооллогын бэлтгэл ажлын хүрээнд хийгдсэн ажлын тухай,
- Музей, галерей, сумын орон нутаг сурталчлах танхимд хийгдсэн ажлын тухай (аль сан хөмрөгт, суманд, хэдий хугацаанд ажилласан, хөтөлсөн протокол, тэмдэглэл гэх мэт),
- Бусад нэмэлт мэдээлэл байна.

Тайлангийн хоёрдугаар хэсэг

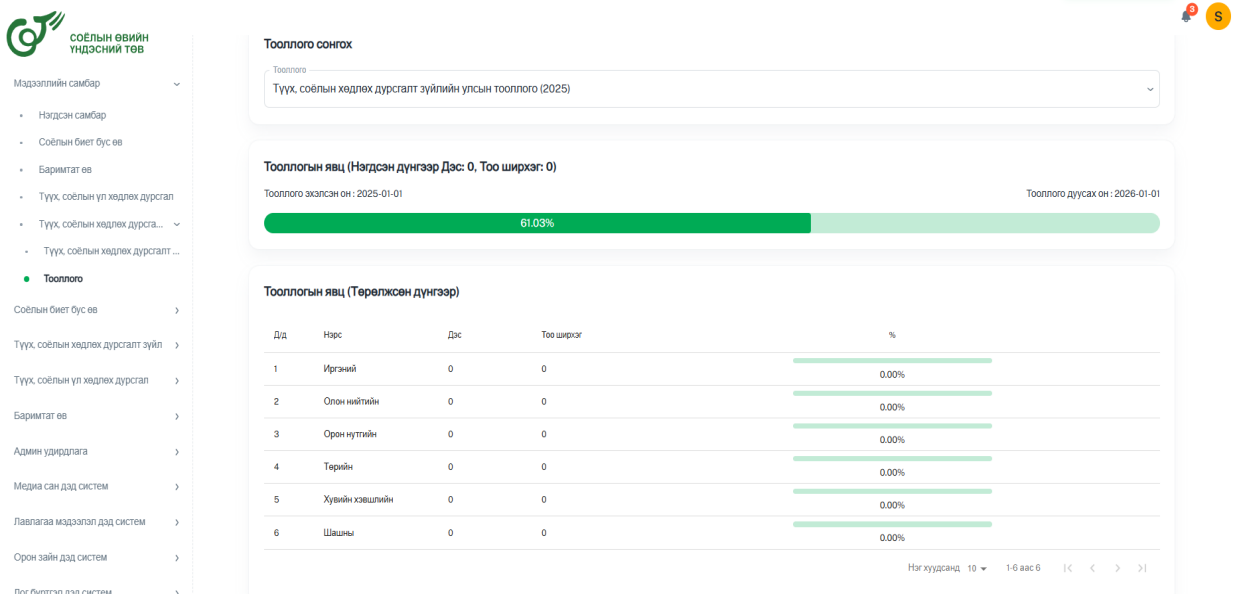
Энэ хэсэгт дараах мэдээллийг тусгавал зохино. Үүнд:

- Соёлын сайдын баталсан Удирдамжийн 1.7, 2.1, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6-д дахь заалтын дагуу хийсэн ажлын тухай мэдээлэл,
- Тооллогын явцад салбар комисс өөрсдийн эрх мэдлийн хүрээнд үг үсгийн алдааг залруулсан, материал, жин хэмжээ зэрэг урьд өмнө бичигдээгүй мэдээллийг нэмсэн, бичгийн найруулгыг сайжруулсан, хадгалалтын байдалд өөрчлөлт орсон зэрэг түүх, соёлын дурсгалын тухай мэдээлэл (*тайланд зөвхөн өгүүлбэрээр бичигдэнэ, хавсралтгүй*),
- Салбар комиссоос Улсын төв комисст албан бичгээр хандан тодорхойлолт бичвэрт нэмэлт мэдээлэл оруулсан, эсвэл өгүүлбэр хассан, хувийн дугаар, нэр, тоо ширхэг,

материал, жин хэмжээ зэрэг мэдээллийг өөрчилсөн зэрэг асуудлаар шийдвэр зөвшөөрөл авч бүртгэлд өөрчлөлт хийсэн талаарх түүх, соёлын дурсгалын тухай мэдээлэл (Бүртгэлийн дэвтрийн баталгааны хуудсанд тэмдэглэгдсэн дэс, хуудасны дугаараар тухайн дэвтрийн мөрт буй дэд системд засаж бичигдсэн хувилбарыг тайланд Ерөнхий бүртгэлд өөрчлөлт орсон үзмэрийн бүртгэл нэрээр хавсаргана),

- Тооллогын үед хувийн дугаар нь бүдгэрсэн, унасан, салсан үзмэрийн тухай мэдээллийг бичнэ.
- Салбар комисс нь дэд систем дэх “Түүх, соёлын хөдлөх дурсгалт зүйлийн тооллого 2025”-ын тоон дүн мэдээний явцыг Мэдээллийн самбар хэсгийн “Тооллого” талбараар дамжуулан харуулна.

Дэд систем дэх тооллогын явцын дүн мэдээ харуулах талбар

Төрийн өмчийн музей, бусад байгууллагын тооллогын явц

Д/д	Нэрс	Дэс	Тоо ширхэг	%
1	Байгалийн түүхийн музей	0	0	0.00%
2	Богд хааны ордон музей	0	0	0.00%
3	Г.Занабазарын нэрэмжит	0	0	0.00%
4	Монгол цэргийн музей	0	0	0.00%
5	Монголын театрын музей	0	0	0.00%
6	Монголын уран зургийн г...	0	0	0.00%
7	Монголын үндэсний музей	0	0	0.00%
8	Үндэсний номын сан Үнэ...	0	0	0.00%
9	Хархорум музей	0	0	0.00%
10	Хөшөө цайдам музей	0	0	0.00%
11	Чингис хаан үндэсний м...	0	0	0.00%
12	Чойжин ламын сүм музей	0	0	0.00%
13	Шинжлэх ухаан технолог...	0	0	0.00%
14	ШУА-ийн Түүх, угсаатны ...	0	0	0.00%

Орон нутгийн өмчийн музейн тооллогын явц

Д/д	Нэрс	Дэс	Тоо ширхэг	%
1	Архангай	0	0	0.00%
2	Баян-Өлгий	0	0	0.00%
3	Баянхонгор	0	0	0.00%
4	Булган	0	0	0.00%
5	Говь-Алтай	0	0	0.00%
6	Говьсүмбэр	0	0	0.00%
7	Дархан-Уул	0	0	0.00%
8	Дорноговь	0	0	0.00%
9	Дорнод	0	0	0.00%
10	Дундговь	0	0	0.00%
11	Завхан	0	0	0.00%
12	Орхон	0	0	0.00%
13	Өвөрхангай	0	0	0.00%
14	Өмнөговь	0	0	0.00%
15	Сүхбаатар	0	0	0.00%
16	Сэлэнгэ	0	0	0.00%
17	Төв	0	0	0.00%
18	Увс	0	0	0.00%
19	Улаанбаатар	0	0	0.00%
20	Ховд	0	0	0.00%
21	Хөвсгөл	0	0	0.00%
22	Хэнтий	0	0	0.00%

Нэг хуудсанд 10 1-6 аас 22 |< < > >|

Шашны өмчийн сүм хийдийн тооллогын явц

Д/д	Нэрс	Дэс	Тоо ширхэг	%
1	Гандан	0	0	0.00%
2	Дундговь аймгийн Баруун...	0	0	0.00%
3	Өвөрхангай аймгийн Ган...	0	0	0.00%
4	Өвөрхангай аймгийн Ган...	0	0	0.00%
5	Төвхөн хийд	0	0	0.00%
6	Ховд аймгийн Ганданлун...	0	0	0.00%
7	Шанхын Баруун хүрээ х...	0	0	0.00%

Нэг хуудсанд 10 1-6 аас 7 |< < > >|

Тайлангийн гуравдугаар хэсэгт:

- Соёлын сайдын баталсан Удирдамжийн 3.1, 3.2 дахь заалтын дагуу хийгдсэн ажлын талаарх мэдээлэл,
- Засгийн газрын Журмын 6.1 дэх заалтын дагуу хийгдсэн ажлын тухай мэдээлэл,
- Засгийн газрын Журмын 6.3 дахь заалтын дагуу хийгдсэн ажлын тухай мэдээлэл,
- Бусад нэмэлт мэдээлэл буюу тооллогын дүн шинжилгээ, музейн сан хөмрөгийн хадгалалт хамгаалалтын талаар цаашид хийх ажлын санал байж болно.
- Урьд нь олон тооны адил төст үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг нэг хувийн дугаарт бүртгэсэн нь музейн холбогдох эрдэм шинжилгээний ажилтан, холбогдох судалгаа шинжилгээний

ажил, арга зүйн зөвлөлөөр хэлэлцэгдсэн, тооллогын үеэр комисс шийдвэрлэхийг дэмжсэн үзмэрийг задлан шинээр бие даасан хувийн дугаар өгөх **саналтай үзмэрийн мэдээллийг** бичиж, **“Адил төст олон тооны бүрдэл үзмэрээс бие даасан хувийн дугаартай болгох үзмэрийн санал”** нэрээр хавсаргана. Энэхүү жагсаалт нь музейн холбогдох зөвлөлөөр хэлэлцүүлэн тооллогын дараагаар үзмэрийг задалж бүртгэх ажлын бэлтгэл болно.

- Урьд нь иж бүрдэл, цогц байх үзмэрийг олон хэсэг болгон салгаж хувийн дугаар өгснийг музейн холбогдох эрдэм шинжилгээний ажилтан, холбогдох судалгаа шинжилгээний ажил, арга зүйн зөвлөлөөр хэлэлцэгдсэн, тооллогын үеэр комисс шийдвэрлэхийг дэмжсэн үзмэрийг нэгтгэн шинээр хувийн дугаар өгөх, хуучин хувийн дугаарыг хүчингүй болгох **саналтай үзмэрийн мэдээллийг** бичиж, **“Нэгтгэн хувийн дугаар өгөх саналтай үзмэрийн санал”** нэрээр хавсаргана.
- Тооллогын явцад урьд өмнө бүртгэлтэй байсан, сан хөмрөгөөс илэрч олдсон үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг бүртгэлд хамруулах тухай саналыг **“Сан хөмрөгөөс илэрч олдсон ерөнхий бүртгэлд хамруулах үзмэрийн санал”** нэрээр хавсаргана.
- Тооллогын дэвтрийн баталгааны хуудсанд тэмдэглэгдсэн: Гадаад үзэсгэлэнд, Дутсан, Солигдсон, Хулгайд алдсан мэдээлэлд багтсан дэсийн үзмэрийн мэдээллийг дэд систем дэх бүртгэлээс хувилж, шалтгаан тус бүрээр багцлан тайланд хавсаргана.
- 2018-2019 оны тооллогоос хойш 2025 он хүртэл музей, галерей, ОНСТанхимын сан хөмрөгт дарга, захирлын зохих шийдвэрийн дагуу үзмэр нэмж авсан ч, Ерөнхий бүртгэлийн дэвтэр, дэд системд бүртгэгдээгүй үзмэрийн талаарх судалгааг тайланд дурдаж, судалгааг **“2019-2025 онд ЕБДэвтэр, дэд системд бүртгэгдээгүй үзмэр”** нэрээр хавсаргана.
- Тооллогын явцад программ хангамж бүхий компьютерын хэвийн ажиллагаа доголдсон эсэх, хэвийн ажиллуулахын тулд авсан арга хэмжээ, тооллогын үр дүнд хэдэн ширхэг гэрэл зураг авагдсан, түүнийг БМСандаа ямар нэршлээр хадгаламжийн нэгж үүсгэсэн зэрэг техник ажиллагаатай холбоотой зарим мэдээллийг оруулна.
- Музейн тухай хуулийн 7.6 дахь хэсэгт “Музейн үүсгэн байгуулагч музейн үйл ажиллагаанд шаардагдах зардлыг санхүүжүүлэх үүрэгтэй” гэж заасан байдаг. Үүний дагуу тооллогын үед аймаг орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлсэн техник, тоног төхөөрөмж үйл ажиллагаатай холбоотой төсвийн мэдээллийн хавсаргана.

Бусад

- Дэд системд бүртгэгдсэн мэдээллийг Соёлын сайдын баталсан Удирдамжийн 2.6 дахь заалтын дагуу тооллогын ажил музейд үзмэр тоолж эхэлснээс хойш 7 хоног тутамд СӨУНБМСанд цахимаар дамжуулна. Ирүүлсэн мэдээллийн дагуу Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл урлагийн газар, Соёлын өвийн үндэсний төвийн вэб сайтад тооллогод хамрагдсан бүх байгууллагын тооллого эхэлсэн огноо, тоологдох ёстой хийгээд тоологдсон үзмэрийн явцын мэдээ, хувь хэмжээ нь он, сар өдрөөр графикаар үзүүлнэ.
- Салбар комиссын тайланг цахим хэлбэрт шилжүүлэн, БМСанд хадгаламжийн нэгж үүсгэн хадгална.
- Салбар комисс нь тайланг тооллогод хамрагдсан дурсгалт зүйлийн цахим гэрэл зургийн хамт зөөврийн хард дискийн хамт Улсын комисст хүлээлгэн өгнө.

ТҮҮХ, СОЁЛЫН ХӨДЛӨХ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙ ТӨРӨЛ ЗҮЙЛИЙН АНГИЛАЛ

1. АРХЕОЛОГИЙН ЦУГЛУУЛГА	1
1.1 Антропологийн дурсгал	1.1.
1.2 Чулуун зэвсэг	1.2.
1.3 Гоёл чимэглэлийн эд өлгийн зүйл	1.3.
1.4 Ахуй хэрэглээний эд өлгийн зүйл	1.4.
1.5 Зэр зэвсгийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл	1.5.
1.6 Хувцас хэрэглэл	1.6.
1.7 Шүтлэг, зан үйл, тахилгын эд өлгийн зүйл	1.7.
1.8 Эртний хот суурингийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл	1.8.
1.9 Чулуун дурсгал	1.9.
1.10 Палеозоологийн олдвор	1.10.
1.11 Бусад	1.11.
1.11.1 Хэв, хуулбар дардас	1.11.1.
1.11.2 Макет загвар	1.11.2.
2. ТҮҮХИЙН ЦУГЛУУЛГА	2
2.1 Түүхэн бие хүний холбогдолтой эд өлгийн зүйл	2.1.
2.1.1 Титэм, малгай, хувцас хэрэглэл	2.1.1.
2.1.2 Эдэлж, хэрэглэж байсан эд зүйл	2.1.2.
2.2 Бичгийн дурсгал	2.2.
2.2.1 Бичиг, үсгийн дурсгал	2.2.1.
2.2.2 Үйсэн дээрх бичиг	2.2.2.
2.2.3 Гар бичмэл	2.2.3.
2.2.3 Ургийн бичиг	2.2.4.
2.2.4 Хошуу нутгийн газрын зураг	2.2.5.
2.2.5 Хэвлэмэл газрын зураг	2.2.6.
2.2.6 Хуулбар газрын зураг	2.2.7.
2.2.7 Үнэмлэх	2.2.8.
2.2.6 Баярын бичиг	2.2.9.
2.3.7 Марк	2.2.10.
2.3.8 Ил захидал	2.2.11.
2.3.9 Захидал	2.2.12.
2.3.10 Дугтуй	2.2.13.
2.2.11 Дуу бичлэгийн хуурцаг	2.2.14.
2.2.12 Дүрс бичлэгийн хуурцаг	2.2.15.
2.3 Ном, хэвлэл, бичгийн хэрэгсэл	2.3.
2.3.1 Ном, хэвлэл	2.3.1.
2.3.2 Сонин, сэтгүүл	2.3.2.
2.3.3 Бичгийн хэрэгсэл	2.3.3.
2.3.4 Үнсэн самбар	2.3.4.

2.3.5 Бийр, янтай	2.3.5.
2.3.6 Бэх, бэхийн сав	2.3.6.
2.3.7 Үзэг, харандааны сав	2.3.7.
2.3.8 Үзэг, харандаа	2.3.8.
2.4 Зоос, мөнгөн тэмдэгт	2.4.
2.4.1 Зоосон мөнгөн тэмдэгт	2.4.1.
2.4.2 Цаасан мөнгөн тэмдэгт	2.4.2.
2.4.3 Ембүү	2.4.3.
2.4.4 Үнэт цаас, хувьцаа	2.4.4.
2.4.5 Зоос, мөнгөн тэмдэгтийн хэв дардас, бусад	2.4.5.
2.5 Бэлгэдэл, таних тэмдгийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл	2.5.
2.5.1 Тамга	2.5.1.
2.5.2 Захирах тэмдэг	2.5.2.
2.5.3 Гарын тэмдэг	2.5.3.
2.5.4 Тамга, тэмдгийн холбогдолтой эд зүйл	2.5.4.
2.5.5 Туг, дарцаг	2.5.5.
2.5.6 Тугны зэв, бусад	2.5.6.
2.5.7 Одон, медаль, шагнал	2.5.7.
2.5.7.1 Улсын одон, медаль	2.5.7.1.
2.5.7.2 Цэргийн одон, медаль	2.5.7.2.
2.5.7.3 Улсын сайн малчны шагналын эд зүйл	2.5.7.3.
2.5.7.4 Ойн тэмдэг, бусад	2.5.7.4.
2.5.7.5 Гадаад улсын одон, медаль	2.5.7.5.
2.6 Цэрэг, байлдааны холбогдолтой эд өлгийн зүйл	2.6.
2.6.1 Цэргийн хувцас, эд хэрэгсэл	2.6.1.
2.6.1.1 Дуулга	2.6.1.1.
2.6.1.2 Хөө хуяг	2.6.1.2.
2.6.1.3 Гар, хөлний хамгаалалт	2.6.1.3.
2.6.1.4 Малгай, дээл, хантааз бусад	2.6.1.4.
2.6.1.5 Цэргийн дүрэмт малгай, хувцас	2.6.1.5.
2.6.2 Зэр зэвсэг	2.6.2.
2.6.2.1 Нум, сум, саадаг, хоромсог	2.6.2.1.
2.6.2.2 Сэлэм	2.6.2.2.
2.6.2.3 Хутга жад	2.6.2.3.
2.6.2.4 Бамбай	2.6.2.4.
2.6.2.5 Буу, зэр зэвсэг	2.6.2.5.
2.6.2.6 Багаж хэрэгсэл	2.6.2.6.
2.6.2.7 Байлдааны машин техник, хэрэгсэл	2.6.2.7.
2.6.3 Цэрэг, байлдааны бусад эд зүйл	2.6.3.

2.6.4 Гадаад орны цэргийн хувцас, эд зүйл	2.6.4.
2.6.5 Хууль, цаазын хэрэгсэл	2.6.5.
2.7 Үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүн	2.7.
2.7.1 Үйлдвэрлэл, бүтээгдэхүүний дээж	2.7.1.
2.7.2 Тоног төхөөрөмж, хэрэгсэл	2.7.2.
2.7.2.1 Багаж хэрэгсэл	2.7.2.1.
2.7.2.2 Үйлдвэрийн суурь машин, техник	2.7.2.2.
2.7.3 Гэр ахуйн хэрэгсэл	2.7.3.
2.7.3.1 Оёдлын машин	2.7.3.1.
2.7.3.2 Зурагт	2.7.3.2.
2.7.3.4 Радио	2.7.3.3.
2.7.3.5 Эгшигт хайрцаг	2.7.3.5.
2.7.3.6 Пянз	2.7.3.6.
2.7.3.7 Харилцуур утас	2.7.3.7.
2.7.3.8 Бусад хэрэгсэл	2.7.3.8.
2.8 Бэлэг дурсгалын эд зүйл	2.8.
2.8.1 Дотоодын бэлэг дурсгалын зүйл	2.8.1.
2.8.2 Гадаад улс орноос өгсөн бэлэг дурсгал	2.8.2.
2.9 Гэрэл зураг	2.9.
2.9.1 Гэрэл зураг	2.9.1.
2.9.2 Гэрэл зургийн хальс	2.9.2.
2.9.3 Негатив, позитив	2.9.3.
2.10 Бусад	2.10.
2.10.1 Хуулбар	2.10.1
3. УГСААТНЫ ЗҮЙ	3
3.1 Мал аж ахуй, тоног хэрэгсэл	3.1.
3.1.1 Амгай, Зуузай	3.1.1.
3.1.2 Хазаар	3.1.2.
3.1.3 Жолоо, цулбуур	3.1.3.
3.1.4 Эмээл	3.1.4.
3.1.5 Эмээлийн мод	3.1.5.
3.1.6 Эмээлийн даруулга, чимэг	3.1.6.
3.1.7 Дөрөө	3.1.7.
3.1.8 Гөлөм	3.1.8.
3.1.9 Тохом	3.1.9.
3.1.10 Тохош	3.1.10.
3.1.11 Олом, жирэм	3.1.11.
3.1.12 Худрага	3.1.12.
3.1.13 Хөмөлдрөг	3.1.13.
3.1.14 Хормойн боолт	3.1.14.
3.1.15 Ташуур	3.1.15.
3.1.16 Хусуур, сойз	3.1.16.
3.1.17 Богц	3.1.17.
3.1.18 Эрвээлж	3.1.18.

3.1.19 Хомут	3.1.19.
3.1.20 Шоохой	3.1.20.
3.1.21 Бугуйл	3.1.21.
3.1.22 Уурга	3.1.22.
3.1.21 Ногт	3.1.23.
3.1.22 Чөдөр, тушаа	3.1.24.
3.1.23 Аргамжээ	3.1.25.
3.1.24 Эргүүлэг	3.1.26.
3.1.25 Атавч	3.1.27.
3.1.26 Хөгнө	3.1.28.
3.1.27 Буйл, бурантаг	3.1.29.
3.1.28 Хурдан морины нэмнээ	3.1.30.
3.1.29 Малын нэмнээ	3.1.31.
3.1.30 Хурга, төлөгний уут	3.1.32.
3.1.31 Малын им тамга	3.1.32.
3.1.32 Талхи, хэдрэг	3.1.33.
3.1.33 Цах мод	3.1.34.
3.1.34 Малын үс ноос самнах, хяргах хэрэгсэл	3.1.35.
3.2 Хөсөг, тэрэг, мухлаг, чингэлэгийн зүйлс	3.2.
3.2.1 Тэрэг, чарга, булхай, гуя онгоц, хөсөг тэрэгний зүйлс	3.2.1.
3.2.2 Гэр тэргэний дугуй, бул	3.2.2.
3.2.3 Гэр тэргэний цөн	3.2.3.
3.2.4 Жууз дамнуурга, эд хэрэгсэл	3.2.4.
3.2.5 Үхэг, чингэлэг	3.2.5.
3.2.6 Үхэр тэрэг	3.2.6.
3.2.7 Тэрэгний буулга, жолоо	3.2.7.
3.2.8 Ходок тэрэг	3.2.8.
3.2.9 Даачаа тэрэг	3.2.9.
3.2.10 Жингийн хонх, хэрэгсэл	3.2.10.
3.3 Гэр сууц	3.3.
3.3.1 Гэрийн мод, бүрээс	3.3.1.
3.3.1.1 Тооно	3.3.1.1.
3.3.1.2 Багана	3.3.1.2.
3.3.1.3 Унь	3.3.1.3.
3.3.1.4 Хана	3.3.1.4.
3.3.1.5 Шал, шалавч	3.3.1.5.
3.3.1.6 Модон хаалга	3.3.1.6.
3.3.1.7 Эсгий үүд	3.3.1.7.
3.3.1.8 Өрх	3.3.1.8.
3.3.1.9 Эсгий бүрээс	3.3.1.9.
3.3.1.10 Дотуур цаваг	3.3.1.10.
3.3.1.11 Хөшиг	3.3.1.11.
3.3.1.12 Гадна бүрээс	3.3.1.12.
3.3.1.13 Бүс, бүслүүр, хошлон	3.3.1.13.

3.3.2 Асар, майхан	3.3.2.
3.3.2.1 Асар	3.3.2.1.
3.3.2.2 Майхан	3.3.2.2.
3.3.3.3 Урц, жодгор	3.3.2.3.
3.4 Гэр доторхи тавилга, эд өлгийн зүйл	3.4.
3.4.1 Авдар, шүүгээ	3.4.1.
3.4.4 Гүнгэрваа	3.4.2.
3.4.2 Ширээ	3.4.3.
3.4.3 Сандал	3.4.4.
3.4.4 Эсгий ширдэг, олбог	3.4.5.
3.4.5 Ор	3.4.6.
3.4.6 Орны шургуулга	3.4.7.
3.4.7 Хайрцаг, сав	3.4.8.
3.4.8 Эсгий ширмэл	3.4.9.
3.4.9 Аравч	3.4.10.
3.4.10 Дэр	3.4.11.
3.4.11 Өлгий, өөжин	3.4.12.
3.4.12 Эргэнэг	3.4.13.
3.4.13 Тавиур	3.4.14.
3.4.14 Шалны өр	3.4.15.
3.4.15 Тулга	3.4.16.
3.4.16 Зуух, яндан	3.4.17.
3.4.17 Галын хаалт	3.4.18.
3.4.18 Түлээний дөрвөлж	3.4.19.
3.5 Сав суулга, ахуйн хэрэглээний зүйлс	3.5.
3.5.1 Мөнгөн аяга	3.5.1.
3.5.2 Алт шармал аяга	3.5.2.
3.5.3 Зэс аяга	3.5.3.
3.5.4. Гууль, төмөр аяга	3.5.4.
3.5.5 Модон аяга	3.5.5.
3.5.6 Хаш аяга	3.5.6.
3.5.7 Шаазан аяга	3.5.7.
3.5.8 Шилэн аяга	3.5.8.
3.5.9 Тагш	3.5.9.
3.5.10 Хундага, Жүнз	3.5.10.
3.5.11 Багвар	3.5.11.
3.5.12 Хул	3.5.12.
3.5.13 Аяганы гэр, уут	3.5.13.
3.5.14 Бусад	3.5.14.
3.5.15 Цар, таваг	3.5.15.
3.5.15.1 Модон	3.5.15.1.
3.5.15.2 Мөнгөн	3.5.15.2.
3.5.15.3 Зэс, гуулин	3.5.15.3.
3.5.15.4 Шаазан	3.5.15.4.
3.5.16 Тэвш	3.5.16.
3.5.17 Түмпэн	3.5.17.

3.5.18 Домбо	3.5.18.
3.5.19 Завъяа	3.5.19.
3.5.20 Гүц	3.5.20.
3.5.21 Дашмаг	3.5.21.
3.5.22 Данх	3.5.22.
3.5.23 Ваар сав, лонх	3.5.23.
3.5.24 Чий маажинтай сав суулга	3.5.24.
3.5.25 Агар хувин	3.5.25.
3.5.26 Агаруу хувин	3.5.26.
3.5.27 Буур сав	3.5.27.
3.5.28 Саахуу хувин	3.5.28.
3.5.29 Савхан хувин	3.5.29.
3.5.30 Хавчиг хувин	3.5.30.
3.5.31 Хөөрцөг	3.5.31.
3.5.32 Хөнөг	3.5.32.
3.5.33 Хуу	3.5.33.
3.5.34 Усны сав, ган	3.5.34.
3.5.35 Үйсэн сав	3.5.35.
3.5.36 Сав суулга	3.5.36.
3.5.37 Таг, халив	3.5.37.
3.5.38 Уур, нүдүүр	3.5.38.
3.5.39 Тогоо	3.5.39.
3.4.40 Аяны тулга	3.5.40.
3.4.41 Аяны тогоо	3.5.41.
3.5.42 Бүрхээр	3.5.42.
3.5.43 Айрагийн хөхүүр	3.5.43.
3.5.44 Бүлүүр	3.5.44.
3.5.45 Тулам	3.5.45.
3.5.46 Уут, баадан	3.5.46.
3.5.47 Модон хутгуур	3.5.47.
3.6.48 Эвэр хутгуур	3.5.48.
3.5.49 Зэс, гуулин шанага	3.5.49.
3.5.50 Халбага, Сэрээ	3.5.50.
3.5.51 Хямсаа, Дэгээ	3.5.51.
3.5.52 Хутга	3.5.52.
3.5.53 Заазуур	3.5.53.
3.5.54 Хөрөө	3.5.54.
3.5.55 Сүх, алх	3.5.55.
3.5.56 Илүүр	3.5.56.
3.5.57 Индүү	3.5.57.
3.5.58 Бороохой	3.5.58.
3.5.59 Гар тээрэм, тээрмийн чулуу	3.5.59.
3.5.60 Цацал	3.5.60.
3.5.61 Галын хайч	3.5.61.
3.5.62 Шивүүр	3.5.62.
3.5.63 Үйлний хайч	3.5.63.

3.5.64 Идээний хэв	3.5.64.
3.5.65 Цоож, түлхүүр	3.5.65.
3.5.66 Цүү, цуурга	3.5.66.
3.5.67 Даруулга	3.5.67.
3.5.68 Араг шээзгий, савар	3.5.68.
3.5.69 Нохойн идүүр	3.5.69.
3.6 Дээл хувцас эдлэл	3.6.
3.6.1 Малгай	3.6.1.
3.6.1.1 Ямбаны малгай	3.6.1.1.
3.6.1.2 Отго жинс	3.6.1.2.
3.6.1.3 Хилэн малгай	3.6.1.3.
3.6.1.4 Юүдэн	3.6.1.4.
3.6.1.5 Лоовууз	3.6.1.5.
3.6.1.6 Тоорцог	3.6.1.6.
3.6.1.7 Чихтэй тоорцог	3.6.1.7.
3.6.1.8 Хув тоорцог	3.6.1.8.
3.6.1.9 Торгууд тоорцог	3.6.1.9.
3.6.1.10 Маахуз	3.6.1.10.
3.6.1.11 Эрлээмууз	3.6.1.11.
3.6.1.12 Годон малгай	3.6.1.12.
3.6.1.13 Таг малгай	3.6.1.13.
3.6.1.14 Тумлай малгай	3.6.1.14.
3.6.1.15 Тойруул малгай	3.6.1.15.
3.6.1.16 Хасаг малгай	3.6.1.16.
3.6.1.17 Буриад малгай	3.6.1.17.
3.6.1.18 Зоо малгай	3.6.1.18.
3.6.1.19 Жарантай малгай	3.6.1.19.
3.6.1.20 Хүүхдийн малгай	3.6.1.20.
3.6.1.21 Саравчтай малгай	3.6.1.21.
3.6.1.22 Малгай	3.6.1.22.
3.6.1.23 Чихэвч	3.6.1.23.
3.6.1.24 Алчуур	3.6.1.24.
3.6.1.25 Залаа, цацаг чимэг, бусад	3.6.1.25.
3.6.2 Дээл, цамц хувцас	3.6.2.
3.6.2.1 Барга ястны дээл хувцас	3.6.2.1.
3.6.2.1.1 Эрэгтэй	3.6.2.1.1.
3.6.2.1.2 Эмэгтэй	3.6.2.1.2.
3.6.2.1.3 Хүүхдийн	3.6.2.1.3.
3.6.2.2 Баяд ястны дээл хувцас	3.6.2.2.
3.6.2.2.1 Эрэгтэй	3.6.2.2.1.
3.6.2.2.2 Эмэгтэй	3.6.2.2.2.
3.6.2.2.3 Хүүхдийн	3.6.2.2.3.
3.6.2.3 Буриад ястны дээл хувцас	3.6.2.3.
3.6.2.3.1 Эрэгтэй	3.6.2.3.1.
3.6.2.3.2 Эмэгтэй	3.6.2.3.2.
3.6.2.3.3 Хүүхдийн	3.6.2.3.3.

3.6.2.4 Дархад ястны дээл хувцас	3.6.2.4.
3.6.2.4.1 Эрэгтэй	3.6.2.4.1.
3.6.2.4.2 Эмэгтэй	3.6.2.4.2.
3.6.2.4.3 Хүүхдийн	3.6.2.4.3.
3.6.2.5 Дарьганга ястны дээл хувцас	3.6.2.5.
3.6.2.5.1 Эрэгтэй	3.6.2.5.1.
3.6.2.5.2 Эмэгтэй	3.6.2.5.2.
3.6.2.5.3 Хүүхдийн	3.6.2.5.3.
3.6.2.6 Дөрвөд ястны дээл хувцас	3.6.2.6.
3.6.2.6.1 Эрэгтэй	3.6.2.6.1.
3.6.2.6.2 Эмэгтэй	3.6.2.6.2.
3.6.2.6.3 Хүүхдийн	3.6.2.6.3.
3.6.2.7 Захчин ястны дээл хувцас	3.6.2.7.
3.6.2.7.1 Эрэгтэй	3.6.2.7.1.
3.6.2.7.2 Эмэгтэй	3.6.2.7.2.
3.6.2.7.3 Хүүхдийн	3.6.2.7.3.
3.6.2.8 Мянгад ястны дээл хувцас	3.6.2.8.
3.6.2.8.1 Эрэгтэй	3.6.2.8.1.
3.6.2.8.2 Эмэгтэй	3.6.2.8.2.
3.6.2.8.3 Хүүхдийн	3.6.2.8.3.
3.6.2.9 Өөлд ястны дээл хувцас	3.6.2.9.
3.6.2.9.1 Эрэгтэй	3.6.2.9.1.
3.6.2.9.2 Эмэгтэй	3.6.2.9.2.
3.6.2.9.3 Хүүхдийн	3.6.2.9.3.
3.6.2.10 Торгууд ястны дээл хувцас	3.6.2.10.
3.6.2.10.1 Эрэгтэй	3.6.2.10.1.
3.6.2.10.2 Эмэгтэй	3.6.2.10.2.
3.6.2.10.3 Хүүхдийн	3.6.2.10.3.
3.6.2.11 Урианхай ястны дээл хувцас	3.6.2.11.
3.6.2.11.1 Эрэгтэй	3.6.2.11.1.
3.6.2.11.2 Эмэгтэй	3.6.2.11.2.
3.6.2.11.3 Хүүхдийн	3.6.2.11.3.
3.6.2.12 Үзэмчин ястны дээл хувцас	3.6.2.12.
3.6.2.12.1 Эрэгтэй	3.6.2.12.1.
3.6.2.12.2 Эмэгтэй	3.6.2.12.2.
3.6.2.12.3 Хүүхдийн	3.6.2.12.3.
3.6.2.13 Халх ястны дээл хувцас	3.6.2.13.
3.6.2.13.1 Эрэгтэй	3.6.2.13.1.
3.6.2.13.2 Эмэгтэй	3.6.2.13.2.
3.6.2.13.3 Хүүхдийн	3.6.2.13.3.
3.6.2.14 Хасаг ястны дээл хувцас	3.6.2.14.
3.6.2.14.1 Эрэгтэй	3.6.2.14.1.
3.6.2.14.2 Эмэгтэй	3.6.2.14.2.
3.6.2.14.3 Хүүхдийн	3.6.2.14.3.
3.6.2.15 Хотгойд ястны дээл хувцас	3.6.2.15.
3.6.2.15.1 Эрэгтэй	3.6.2.15.1.

3.6.2.15.2 Эмэгтэй	3.6.2.15.2.
3.6.2.15.3 Хүүхдийн	3.6.2.15.3.
3.6.2.16 Хотон ястны дээл хувцас	3.6.2.16.
3.6.2.16.1 Эрэгтэй	3.6.2.16.1.
3.6.2.16.2 Эмэгтэй	3.6.2.16.2.
3.6.2.16.3 Хүүхдийн	3.6.2.16.3.
3.6.2.17 Цаатан ястны дээл хувцас	3.6.2.17.
3.6.2.17.1 Эрэгтэй	3.6.2.17.1.
3.6.2.17.2 Эмэгтэй	3.6.2.17.2.
3.6.2.17.3 Хүүхдийн	3.6.2.17.3.
3.6.2.18 Цахар ястны дээл хувцас	3.6.2.18.
3.6.2.18.1 Эрэгтэй	3.6.2.18.1.
3.6.2.18.2 Эмэгтэй	3.6.2.18.2.
3.6.2.18.3 Хүүхдийн	3.6.2.18.3.
3.6.3 Үстэй дээл	3.6.3.
3.6.4 Нэхий дээл	3.6.4.
3.6.5 Дах	3.6.5.
3.6.6 Илгэн дээл	3.6.6.
3.6.7 Тэрлэг	3.6.7.
3.6.8 Ууж	3.6.8.
3.6.9 Хүрэм	3.6.9.
3.6.10 Хантааз	3.6.10.
3.6.11 Цамц	3.6.11.
3.6.12 Энхрий хүүхдийн дээл, хувцас	3.6.12.
3.6.13 Хурдан морины хүүхдийн малгай, хувцас	3.6.13.
3.6.14 Товч	3.6.14.
3.6.15 Бүс	3.6.15.
3.6.16 Бүсний арал, бэл тээг	3.6.16.
3.6.17 Бусад дээл, хувцас	3.6.17.
3.6.18 Өмд	3.6.18.
3.6.19 Гутал	3.6.19.
3.6.19.1 Монгол гутал	3.6.19.1.
3.6.19.2 Гутлын оймс	3.6.19.2.
3.6.19.3 Тоохуу	3.6.19.3.
3.6.19.4 Госон	3.6.19.4.
3.6.19.5 Буриад гутал	3.6.19.5.
3.6.19.6 Хасаг гутал	3.6.19.6.
3.6.19.7 Эсгий гутал	3.6.19.7.
3.6.19.8 Дэгтий	3.6.19.8.
3.6.19.9 Бойтог	3.6.19.9.
3.6.19.10 Түрийтэй гутал	3.6.19.10.
3.6.19.11 Гутал	3.6.19.11.
3.6.19.12 Хүүхдийн гутал	3.6.19.12.
3.6.19.13 Гутлын хэв, бусад	3.6.19.13.

3.7 Гоёл чимэглэл, зүүлт зүүсгэл

3.7.

3.7.1 Толгойн боолт	3.7.1.
3.7.1.1 Оройвч	3.7.1.1.
3.7.1.2 Санчигний унжлага зүүлт	3.7.1.2.
3.7.1.3 Магнайн чимэг	3.7.1.3.
3.7.1.4 Шанаавч	3.7.1.4.
3.7.1.5 Шилэвч	3.7.1.5.
3.7.1.6 Угийн хавчаар	3.7.1.6.
3.7.1.7 Дунд хавчаар	3.7.1.7.
3.7.1.8 Үзүүрийн хавчаар	3.7.1.8.
3.7.1.9 Эхнэр үс	3.7.1.9.
3.7.2 Үсний даруулга	3.7.2.
3.7.3 Угийн даруулга	3.7.3.
3.7.4 Үзүүрийн даруулга	3.7.4.
3.7.5 Үсний хавчаар, зүүлт	3.7.5.
3.7.6 Эхнэр үсний гэр, тохиг	3.7.6.
3.7.7 Охидын үсний боодог	3.7.7.
3.7.8 Ээмэг, сийк	3.7.8.
3.7.9 Хадлага чимэг	3.7.9.
3.7.10 Хүзүүний зүүлт, чимэг	3.7.10.
3.7.11 Энгэрийн унжлага зүүлт, бэл, гуу	3.7.11.
3.7.12 Бугуйвч	3.7.12.
3.7.13 Бөгж	3.7.13.
3.7.14 Сам	3.7.14.
3.7.15 Таван саваагүй	3.7.15.
3.7.16 Гоо сайхны хэрэгсэл	3.7.16.
3.7.17 Хэтэвч	3.7.17.
3.7.18 Цүнх	3.7.18.
3.7.19 Хэт хутга	3.7.19.
3.7.19.1 Хуй	3.7.19.1.
3.7.19.2 Хутга	3.7.19.2.
3.7.19.3 Савх	3.7.19.3.
3.7.19.4 Бэл, оосор	3.7.19.4.
3.7.19.5 Хэт	3.7.19.5.
3.7.19.6 Тээг	3.7.19.6.
3.7.20 Хөөрөг	3.7.20.
3.7.21 Хөөрөгний толгой	3.7.21.
3.7.23 Даалин	3.7.22.
3.7.24 Хавтага	3.7.23.
3.7.25 Гаанс	3.7.24.
3.7.26 Гаансны толгой	3.7.25.
3.7.27 Гаансны мод	3.7.26.
3.7.28 Гаансны соруул	3.7.27.
3.7.29 Гаансны цохилуур	3.7.28.
3.7.30 Гаансны сэтгүүр	3.7.29.
3.7.31 Гаансны уут	3.7.30.
3.7.32 Тамхины хавтага	3.7.31.

3.7.33 Уут, хавтаганы хашлага	3.7.32.
3.7.34 Таяг	3.7.33.
3.7.35 Таягны толгой	3.7.34.
3.7.36 Нүдний шил	3.7.35.
3.7.37 Ямбаны хэрэглэл	3.7.36.
3.8 Гэр зуурын үйлдвэр, хөдөлмөрийн багаж зэвсэг	3.8.
3.8.1 Дархны тулман хөөрөг	3.8.1.
3.8.2 Дархны авдар хөөрөг	3.8.2.
3.8.2 Дархны багаж хэрэгсэл	3.8.3.
3.8.3 Модны дархны багаж хэрэгсэл	3.8.4.
3.8.4 Сийлбэрийн багаж хэрэгсэл	3.8.5.
3.8.5 Оёдлын хэрэгсэл	3.8.6.
3.8.5.1 Зүү, тэвнэ	3.8.5.1.
3.8.5.2 Шөвөг	3.8.5.2.
3.8.5.7 Зүүны хайрцаг	3.8.5.3.
3.8.5.8 Ээрүүл, ээрүүлийн таваг	3.8.5.4.
3.8.5.9 Утас	3.8.5.5.
3.8.5.10 Зоос ширээ	3.8.5.6.
3.8.6 Дэнс, гар жин	3.8.6.
3.8.7 Жингийн туухай	3.8.7.
3.9 Газар тариалан	3.9.
3.9.1 Газар хагалах багаж хэрэгсэл	3.9.1.
3.9.1.1 Анжис	3.9.1.1.
3.9.1.2 Гаапуу	3.9.1.2.
3.9.1.3 Хүрз, сэрээ	3.9.1.3.
3.9.1.4 Тармуур	3.9.1.4.
3.9.1.5 Хадуур	3.9.1.5.
3.9.1.6 Хамуур	3.9.1.6.
3.9.2 Тээрмийн чулуу	3.9.2.
3.9.3 Нухуур, элдүүр	3.9.3.
3.9.4 Тариа будааны тулам сав	3.9.4.
3.9.5 Тэвш, шигшүүр	3.9.5.
3.9.6 Загнуур шанага	3.9.6.
3.10 Ан агнуур	3.10.
3.10.1 Ангийн буу, сум, дарь	3.10.1.
3.10.1.1 Цахиур буу	3.10.1.1.
3.10.1.2 Бирдаан буу	3.10.1.2.
3.10.1.3 Бялтат буу	3.10.1.3.
3.10.1.4 Буу	3.10.1.4.
3.10.2 Бууны хот цэнэг	3.10.2.
3.10.3 Хавх	3.10.3.
3.10.4 Ангийн хувцас, эд зүйл	3.10.4.
3.10.5 Загас агнуурын эд зүйл	3.10.5.
3.10.6 Шувуучлахуйн ангийн холбогдолтой эд зүйл	3.10.6.1.

3.10.6.1 Бүргэдийн малгай	3.10.6.2.
3.10.6.2 Бүргэдийн саврын хамгаалалт	3.10.6.3.
3.10.6.3 Бүргэдийн хоолны уут, сав	3.10.6.4.
3.10.6.4 Бүргэдчиний бээлий	3.10.6.5.
3.10.6.5 Бүргэдийн тулуур ац мод	3.10.6.6.
3.10.6.6 Бүргэдийн суудал	3.10.6.7.
3.10.6.7 Бүргэдийн хөлийн уяа, оосор	3.10.6.8.
3.11 Анагаах ухаан	3.11.
3.11.1 Хүн эмнэлэг	3.11.1.
3.11.1.1 Маарамбын хэрэглэл	3.11.1.1.
3.11.1.2 Хануур, төөнүүрийн багаж	3.11.1.2.
3.11.1.3 Тунгийн халбага	3.11.1.3.
3.11.1.4 Бумба	3.11.1.4.
3.11.1.5 Эмийн манхаг, эм	3.11.1.5.
3.11.1.6 Эмчийн чагнуур, эд хэрэгсэл бусад	3.11.1.6.
3.11.1.7 Эмийн хэрэгсэл, бусад	3.11.1.7.
3.11.2 Мал эмнэлэг	3.11.2.
3.11.2.1 Малын хануур, төөнүүрийн хэрэгсэл	3.11.2.1.
3.11.2.2 Мал эмнэлгийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл	3.11.2.2.
3.12 Ардын хөгжмийн зэмсэг	3.12.
3.12.1 Чавхдаст хөгжмийн зэмсэг	3.12.1.
3.12.1.1 Морин хуур	3.12.1.1.
3.12.1.2 Экил	3.12.1.2.
3.12.1.3 Хуучир	3.12.1.3.
3.12.1.4 Аман хуур	3.12.1.4.
3.12.1.5 Суух хуур	3.12.1.5.
3.12.1.6 Хийл	3.12.1.6.
3.12.1.7 Ятга	3.12.1.7.
3.12.1.8 Шудрага	3.12.1.8.
3.12.1.9 Товшуур	3.12.1.9.
3.12.1.10 Домбор	3.12.1.10.
3.12.1.11 Хобиз	3.12.1.11.
3.12.1.12 Шинкилдек	3.12.1.12.
3.12.1.13 Ёочин	3.12.1.13.
3.12.1.14 Шанз	3.12.1.14.
3.12.2 Үлээвэр хөгжмийн зэмсэг	3.12.2.
3.12.2.1 Лимбэ	3.12.2.1.
3.12.2.2 Цуур	3.12.2.2.
3.12.3.3 Цоор	3.12.2.3.
3.12.3.4 Бүрээ	3.12.2.4.
3.12.3.5 Бишгүүр	3.12.2.5.
3.12.3.6 Сыбызгы	3.12.2.6.
3.12.3 Цохилуур хөгжмийн зэмсэг	3.12.2.7.

3.12.4 Даралтат хөгжмийн зэмсэг	3.12.2.8.
3.12.5 Бусад хөгжмийн зэмсэг	3.12.2.9.
3.13 Тоглоом наадгай	3.13.
3.13.1 Шагай	3.13.1.
3.13.2 Шагайн харвааны хэрэгсэл	3.13.2.
3.13.2.1 Хашлага	3.13.3.
3.13.2.2 Хасаа	3.13.4.
3.13.2.3 Сум	3.13.5.
3.13.3 Хавчаахай	3.13.6.
3.13.4 Чавх	3.13.7.
3.13.5 Нум сум	3.13.8.
3.13.6 Саадаг, хоромсог	3.13.9.
3.13.7 Шатар (хөлөгтэй)	3.13.10.
3.13.8 Шатар (хөлөггүй)	3.13.11.
3.13.9 Хөлөг	3.13.12.
3.13.10 Хорол	3.13.13.
3.13.11 Үйчүүр, хөзөр	3.13.14.
3.13.12 Бажий	3.13.15.
3.13.13 Онъсон тоглоом	3.13.16.
3.13.14 Эвлүүлдэг тоглоом	3.13.17.
3.13.15 Бусад	3.13.18.
3.13.16 Бөхийн хэрэглэл	3.13.19.
3.13.16.1 Зодог, шуудаг	3.13.19.1.
3.13.16.2 Бөхийн гутал	3.13.19.2.
3.13.16.3 Булчин түрүүний боолт	3.13.19.3.
3.14 Бусад	3.14.
3.14.1 Макет, загвар	3.14.1.
3.14.2 Хуулбар	3.14.2.
4.ШАШИН ШҮТЛЭГ	4
4.1 Бөө мөргөлийн эд өлгийн зүйл	4.1.
4.1.1 Бөөгийн хувцас, хэрэглэл	4.1.1.
4.1.1.1 Бөөгийн малгай	4.1.1.1.
4.1.1.2 Бөөгийн дээл	4.1.1.2.
4.1.1.3 чимэг зүүсгэл	4.1.1.3.
4.1.1.4 Бөөгийн гутал	4.1.1.4.
4.1.2 Бөөгийн эд хэрэгсэл	4.1.2.
4.1.2.1 Хэнгэрэг, цохиур	4.1.2.1
4.1.2.2 Хэл хуур	4.1.2.2
4.1.2.3 Бөөгийн холбогдолтой бусад	4.1.2.3
4.2 Бурханы шашны эд өлгийн зүйл	4.2.
4.2.1 Бурханы зураг	4.2.1.
4.2.1.1 Танка	4.2.1.1.
4.2.1.2 Нагтан	4.2.1.2.
4.2.1.3 Мартан	4.2.1.3.
4.2.1.4 Гартан	4.2.1.4.
4.2.1.5 Сэртан	4.2.1.5.

4.2.1.6 Бар	4.2.1.6.
4.2.1.7 Тиг зураг	4.2.1.7.
4.2.2 Цутгуур	4.2.2.
4.2.3 Хөөмөл	4.2.3.
4.2.4 Сийлбэр	4.2.4.
4.2.4.1 Мод	4.2.4.1.
4.2.4.2 Чулуу	4.2.4.2.
4.2.4.3 Яс	4.2.4.3.
4.2.5 Шавар	4.2.5.
4.2.5.1 Бүтэн баримал	4.2.5.1.
4.2.5.2 Рельеф (ингэмэл)	4.2.5.2.
4.2.6 Цаасан шуумал	4.2.6.
4.2.6.1 Бүтэн шуумал	4.2.6.1.
4.2.6.2 Рельеф (ингэмэл)	4.2.6.2.
4.2.7 Зээгт наамал	4.2.7.
4.2.8 Хатгамал	4.2.8.
4.2.9 Шашны судар ном, бичиг үсгийн дурсгал	4.2.9.
4.2.9.1 Мөнгөн хуудаст судар	4.2.9.1.
4.2.9.2 Нагтан судар	4.2.9.2.
4.2.9.3 Гар бичмэл	4.2.9.3.
4.2.9.3.1 Монгол гар бичмэл бүрэн судар	4.2.9.3.1.
4.2.9.3.2 Түвд гар бичмэл бүрэн судар	4.2.9.3.2.
4.2.9.4 Бар	4.2.9.4.
4.2.10.4.1 Монгол барын бүрэн судар	4.2.9.4.1.
4.2.10.4.2 Түвд барын бүрэн судар	4.2.9.4.2.
4.2.9.5 Хуйлмал ном	4.2.9.5.
4.2.9.6 Нугалмал ном	4.2.9.6.
4.2.9.7 Оёмол, хатгамал ном	4.2.9.7.
4.2.9.8 Ном судрын хэсэг	4.2.9.8.
4.2.9.9 Номын бар, хэв	4.2.9.9.
4.2.9.10 Номын шогол, модон хавтас	4.2.9.10.
4.2.9.11 Бурхны хэв	4.2.9.11.
4.2.10 Хурал ном, тахилын эд өлгийн зүйл	4.2.10.
4.2.10.1 Эрхи	4.2.10.1.
4.2.10.2 Хонх	4.2.10.2.
4.2.10.3 Очир	4.2.10.3.
4.2.10.4 Гавал тодов	4.2.10.4.
4.2.10.5 Пүрэв	4.2.10.5.
4.2.10.6 Мандал	4.2.10.6.
4.2.10.7 Цац	4.2.10.7.
4.2.10.8 Хорол	4.2.10.8.
4.2.10.9 Бодь гөрөөс	4.2.10.9.
4.2.10.10 Амьтны дүрст тахил	4.2.10.10.

4.2.10.11 Лянганы багаж	4.2.10.11.
4.2.10.12 Бумба	4.2.10.12.
4.2.10.13 Завъяа	4.2.10.13.
4.2.10.14 Зулын цөгц	4.2.10.14.
4.2.10.15 Тахилын цөгц	4.2.10.15.
4.2.10.16 Хүрд	4.2.10.16.
4.2.10.17 Бойпор	4.2.10.17.
4.2.10.18 Торовруу	4.2.10.18.
4.2.10.19 Хадаг, самбай	4.2.10.19.
4.2.10.20 Сорын холбогдолтой эд зүйл	4.2.10.20.
4.2.10.21 Балин, тахил	4.2.10.21.
4.2.10.22 Бэрээ	4.2.10.22.
4.2.10.23 Оронгын эвэр	4.2.10.23.
4.2.11 Шашны хөгжмийн зэмсэг	4.2.11.
4.2.11.1 Үлээвэр хөгжмийн зэмсэг	4.2.11.1
4.2.11.1.1 Дун, яйчил	4.2.11.1.1.
4.2.11.1.2 Ганлин	4.2.11.1.5.
4.2.11.1.3 Гандан	4.2.11.1.6.
4.2.11.1.4 Бүрээ	4.2.11.1.7.
4.2.11.1.5 Бишгүүр	4.2.11.1.8.
4.2.11.2 Цохилуур хөгжмийн зэмсэг	4.2.11.2.
4.2.11.2.1 Дамар	4.2.11.2.1.
4.2.11.2.2 Харанга	4.2.11.2.2.
4.2.11.2.3 Хэнгэрэг	4.2.11.2.3.
4.2.11.2.4 Цан	4.2.11.2.4.
4.2.11.2.5 Сэлнэн	4.2.11.2.5.
4.2.11.2.6 Дэншиг	4.2.11.2.6.
4.2.11.2.7 Дуударам	4.2.11.2.7.
4.2.12 Цамын баг, өмсгөл	4.2.12.
4.2.12.1 Шуумал баг	4.2.12.1.
4.2.12.2 Малгай	4.2.12.2.
4.2.12.3 Дээл	4.2.12.3.
4.2.12.4 Цээживч, нөмрөг	4.2.12.4.
4.2.12.5 Хормогч, хормойвч	4.2.12.5.
4.2.12.6 Ясан чимэг, зүүлт	4.2.12.6.
4.2.12.7 Чимэг зүүлт	4.2.12.7.
4.2.12.8 Мутрын барьц, чимэг	4.2.12.8.
4.2.12.9 Гутал	4.2.12.9.
4.2.12.10 Чойжингийн хувцас, хэрэглэл	4.2.12.10.
4.2.12.11 Бусад	4.2.12.11.
4.2.13 Шашны хувцас, хэрэглэл	4.2.13.
4.2.13.1 Титэмт малгай	4.2.13.1.
4.2.13.2 Малгай	4.2.13.2.
4.2.13.3 Номт хувцас	4.2.13.3.
4.2.13.4 Дээл хувцас	4.2.13.4.
4.2.13.5 Жанч нөмрөг	4.2.13.5.

4.2.13.6 Лагай, орхимж	4.2.13.6.
4.2.13.7 Донгог, таншин	4.2.13.7.
4.2.13.8 Бүс	4.2.13.8.
4.2.13.9 Чавир	4.2.13.9.
4.2.13.10 Гутал	4.2.13.10.
4.2.14 Бадарчингийн хувцас, хэрэглэл	4.2.14.
4.2.14.1 Бадарчингийн хувцас, хэрэглэл	4.2.14.1.
4.2.14.2 Бадарчингийн хавчиг үүрэг, эд хэрэгсэл	4.2.14.2.
4.2.15 Сүм хийдийн дотоод тавилга, чимэглэл	4.2.15.
4.2.15.1 Бурханы гүнгэрваа	4.2.15.1.
4.2.15.2 Тахилын ширээ	4.2.15.2.
4.2.15.3 Бурханы сэнтий	4.2.15.3.
4.2.15.4 Тэргүүн ламын суудал	4.2.15.4.
4.2.15.5 Олбог, түшлэг	4.2.15.5.
4.2.15.6 Жавдан ширээ, сандал	4.2.15.6.
4.2.15.8 Жанцан, лавир, дуаз чимэг	4.2.15.7.
4.2.15.9 Бусад	4.2.15.8.
4.2.16 Сүм хийдийн барилгын эд өлгийн зүйл	4.2.16.
4.2.16.1 Барилгын холбогдолтой эд зүйл	4.2.16.1.
4.2.16.2 Чулуун арслан	4.2.16.2.
4.2.16.3 Чулуун бойпор	4.2.16.3.
4.2.16.4 Багана, баганы суурь чулуу	4.2.16.4.
4.3 Исламын шашны эд өлгийн зүйл	4.3.
4.3.1 Ном, судар	4.3.1.
4.3.2 Эд хэрэгсэл	4.3.2.
4.3.3 Ламын малгай, хувцас хэрэглэл	4.3.3.
4.3.4 Сүмийн барилга, чимэглэлийн эд өлгийн зүйл	4.3.4.
4.4 Бусад	4.4.
5. УРЛАГ, УРАН САЙХАН	5
5.1 Дүрслэх урлагийн бүтээл	5.1.
5.1.1 Уран зураг	5.1.1.
5.1.1.1 Эскиз	5.1.1.1.
5.1.1.2 Этюд ба судалбар	5.1.1.2.
5.1.1.3 Таталбар	5.1.1.3.
5.1.2 Монгол зураг	5.1.2.
5.1.2.1 Нагтан	5.1.2.1.
5.1.2.2 Мартан	5.1.2.2.
5.1.2.3 Гартан	5.1.2.3.
5.1.2.4 Гуашь	5.1.2.4.
5.1.2.5 Акрелик	5.1.2.5.
5.1.3 Зураасан зураг	5.1.3.
5.1.3.1 Бар	5.1.3.1.

5.1.3.1.1 Өнгөт бар	5.1.3.1.1.
5.1.3.1.2 Төмөр бар	5.1.3.1.2.
5.1.3.1.3 Модон бар	5.1.3.1.3.
5.1.3.1.4 Чулуун бар	5.1.3.1.4.
5.1.3.1.5 Хулдаасан бар	5.1.3.1.5.
5.1.3.1.6 Торгон бар	5.1.3.1.6.
5.1.4 Зурагт хуудас	5.1.4.
5.1.5 Шог зураг	5.1.5.
5.1.6 Уран бичлэг	5.1.6.
5.2 Уран баримал	5.2.
5.2.1 Хөөмөл	5.2.1.
5.2.2 Цутгамал	5.2.2.
5.2.3 Шуумал	5.2.3.
5.2.4 Контэнпрэри	5.2.4.
5.2.5 Монументаль	5.2.5.
5.2.5.1 Ханын зураг	5.2.5.1.
5.2.5.2 Мозайка	5.2.5.2.
5.2.5.3 Витраж	5.2.5.3.
5.2.6 Рельеф (Ингэмэл)	5.2.6.
5.2.6.1 Барельеф	5.2.6.1.
5.2.6.2 Горельеф	5.2.6.2.
5.2.6.3 Контррельеф	5.2.6.3.
5.2.6.4 Мегарельеф	5.2.6.4.
5.3 Сийлбэр	5.3.
5.3.1 Чулуун сийлбэр	5.3.1.
5.3.2 Модон сийлбэр	5.3.2.
5.3.3 Ясан сийлбэр	5.3.3.
5.4 Чимэглэлийн урлаг	5.4.
5.4.1 Зээгт наамал	5.4.1.
5.4.2 Хатгамал	5.4.2.
5.4.3 Сүлжмэл урлал	5.4.3.
5.4.4 Нэхмэл урлал	5.4.4.
5.4.5 Арьсан урлал	5.4.5.
5.4.6 Эсгий урлал	5.4.5.
5.4.7 Туурган хивс /гобелен/	5.4.6.
5.4.8 Дархны урлал	5.4.7.
5.4.9 Шил, шаазан ваарын урлал	5.4.8.
5.5 Тайз, дэлгэцийн урлаг	5.5.
5.5.1 Тоглолтын хувцас, хэрэглэл	5.5.1.
5.5.2 Хүүхэлдэй, баг	5.5.2.
5.5.3 Макет, загвар	5.5.3.
5.5.4 Камер, дагалдах хэрэгсэл	5.5.4.
5.5.5 Киноны хальс	5.5.5.
5.5.6 Тоглолтын хөтөлбөр	5.5.6.
5.5.7 Нот, гар бичмэл	5.5.7.
5.6 Бусад	5.6.

6. БАЙГАЛИЙН ХОЛБОГДОЛТОЙ ЦУГЛУУЛГА	6
6.1 Палеонтологийн олдвор	6.1.
6.1.1 Ургамал	6.1.1.
6.1.1.1 Lycopodiopsida- Шивлээ	6.1.1.1.
6.1.1.2 Polypodiopsida- Ойм	6.1.1.2.
6.1.1.3 Ginkgoopsida vel. Cycadopsida- Гинкийн ба цикадийнхны завсрын	6.1.1.3.
6.1.1.4 Cycadopsida- Цикадийнхан	6.1.1.4.
6.1.2 Амьтан	6.1.2.
6.1.2.1 Bryozoa- Хөвд биетэн	6.1.2.1.
6.1.2.2 Ostracoda	6.1.2.2.
6.1.2.3 Branchiopoda	6.1.2.3.
6.1.2.4 Trilobita	6.1.2.4.
6.1.2.5 Chordata- Хөвчтөн	6.1.2.5.
6.1.2.5.1 Fish- Загас	6.1.2.5.1.
6.1.2.5.2 Reptile- Мөлхөгч	6.1.2.5.2.
6.1.2.5.2.1 Testudines- Яст мэлхий	6.1.2.5.2.1.
6.1.2.5.2.1.1 Turtle- Хуурай газрын яст мэлхий	6.1.2.5.2.1.1.
6.1.2.5.2.1.2 Tortoise- Усны яст мэлхий	6.1.2.5.2.1.2.
6.1.2.5.2.2 Champsosaur- Усны мөлхөгч	6.1.2.5.2.2.
6.1.2.5.2.2.1 Tchoria namsrai	6.1.2.5.2.2.1.
6.1.2.5.2.3 Dinosaur- Үлэг гүрвэл	6.1.2.5.2.3.
6.1.2.5.2.3.1 Theropoda	6.1.2.5.2.3.1.
6.1.2.5.2.3.1.1 Dromaeosauridae	6.1.2.5.2.3.1.1.
6.1.2.5.2.3.1.2 Tyrannosauroidae	6.1.2.5.2.3.1.2.
6.1.2.5.2.3.1.3 Ornithomimosauria	6.1.2.5.2.3.1.3.
6.1.2.5.2.3.1.4 Oviraptorosauria	6.1.2.5.2.3.1.4.
6.1.2.5.2.3.1.5 Therizinosauroidae	6.1.2.5.2.3.1.5.
6.1.2.5.2.3.1.6 Troodontidae	6.1.2.5.2.3.1.6.
6.1.2.5.2.3.1.7 Alvarezsauridae	6.1.2.5.2.3.1.7.
6.1.2.5.2.3.2 Sauropodomorpha	6.1.2.5.2.3.2.
6.1.2.5.2.3.2.1 Nemegtosauridae	6.1.2.5.2.3.2.1.
6.1.2.5.2.3.3 Ornithopoda	6.1.2.5.2.3.3.
6.1.2.5.2.3.3.1 Hadrosauroidae	6.1.2.5.2.3.3.1.
6.1.2.5.2.3.4 Ankylosauria	6.1.2.5.2.3.4.
6.1.2.5.2.3.4.1 Ankylosauridae	6.1.2.5.2.3.4.1.

6.1.2.5.2.3.5 Pachycephalosauria	6.1.2.5.2.3.5.
6.1.2.5.2.3.6 Ceratopsia	6.1.2.5.2.3.6.
6.1.2.5.2.3.6.1 Bagaceratopidae	6.1.2.5.2.3.6.1.
6.1.2.5.2.3.6.2 Protoceratopsidae	6.1.2.5.2.3.6.2.
6.1.2.5.2.3.6.3 Psittacosauridae	6.1.2.5.2.3.6.3.
6.1.2.5.2.4 Mammalia- Хөхтөн	6.1.2.5.2.4.
6.1.2.5.2.4.1 Rodentia- Мэрэгч	6.1.2.5.2.4.1.
6.1.2.5.2.4.1.1 Tsaganomyidae	6.1.2.5.2.4.1.2.
6.1.2.5.2.4.1.2 Tachyoryctoidinae	6.1.2.5.2.4.1.3.
6.1.2.5.2.4.1.3 Dipodidae	6.1.2.5.2.4.1.4.
6.1.2.5.2.4.1.4 Ctenodactylidae	6.1.2.5.2.4.1.5.
6.1.2.5.2.4.2 Lagomorpha- Туулай хэлбэртэн	6.1.2.5.2.4.2.
6.1.2.5.2.4.2.1 Palaeolagidae	6.1.2.5.2.4.2.1.
6.1.2.5.2.4.2.2 Ochotonidae	6.1.2.5.2.4.2.2.
6.1.2.5.2.4.3 Insectivora- Шавж идэштэн	6.1.2.5.2.4.3.
6.1.2.5.2.4.3.1 Erinaceidae	6.1.2.5.2.4.3.1.
6.1.2.5.2.4.4 Proboscidae- Хошуутан буюу зааны баг	6.1.2.5.2.4.4.
6.1.2.5.2.4.4.1 Elephantidae	6.1.2.5.2.4.4.1.
6.1.2.5.2.4.5 Periussodactyla- Битүү туурайтан	6.1.2.5.2.4.5.
6.1.2.5.2.4.5.1 Rhinoceraidae	6.1.2.5.2.4.5.1.
6.1.2.5.2.4.5.2 Brontotheridae	6.1.2.5.2.4.5.2.
6.1.2.5.2.4.5.3 Amynodontidae	6.1.2.5.2.4.5.3.
6.2. Солир	6.2.
6.2.1 Төмөр солир	6.2.1.
6.2.2 Чулуун солир	6.2.2.
6.2.3 Төмөр-чулуун солир	6.2.3.
6.2.4 Шилэн солир	6.2.4.
6.3. Геологи, эрдэс баялаг, ашигт малтмал	6.3.
6.3.1 Магмын гаралтай	6.3.1.
6.3.2 Хувирмал гаралтай	6.3.2.
6.3.3 Тунамал гаралтай	6.3.3.
6.3.4 Үнэт эрдэнийн чулуу	6.3.4.
6.3.5 Хагас үнэт эрдэнийн чулуу	6.3.5.
6.3.6 Шатах шингэн ашигт малтмал	6.3.6.
6.3.7 Шатах хатуу ашигт малтмал	6.3.7.
6.4. Амьтан	6.4.
6.4.1 Сээр нуруугүйтэн	6.4.1.
6.4.1.1 Хөвөн биетэн (Spongia)	6.4.1.1.

6.4.1.2 Хөндий хэвлийтэн (Coelenterata)	6.4.1.2.
6.4.1.3 Самтан (Ctenophora)	6.4.1.3.
6.4.1.4 Хавтгай хорхой (Plathelminthes)	6.4.1.4.
6.4.1.5 Немертин (Nemertini)	6.4.1.5.
6.4.1.6 Дугариг хорхой (Nemathelminthes)	6.4.1.6.
6.4.1.7 Хатгуур толгойт хорхой (Acanthocephala)	6.4.1.7.
6.4.1.8 Цагирагт хорхой (Annelides)	6.4.1.8.
6.4.1.9 Үет хөлтөн (Arthropoda)	6.4.1.9.
6.4.1.10 Онихофор (Onichophora)	6.4.1.10.
6.4.1.11 Зөөлөн биетэн (Mollusca)	6.4.1.11.
6.4.1.12 Тэмтрүүлтэн (Tentaculata)	6.4.1.12.
6.4.1.13 Өргөст арьстан (Echinodermata)	6.4.1.13.
6.4.1.14 Хагас хөвчтөн (Hemichordata)	6.4.1.14.
6.4.1.15 Погонофор (Pogonophora)	6.4.1.15.
6.4.1.16 Өргөст угаажтан (Chaetognatha)	6.4.1.16.
6.4.2. Сээр нуруутан	6.4.2.
6.4.2.1 Загас Pisces	6.4.2.1.
6.4.2.1.1 Дугариг амтан (Petromyzontiformes)	6.4.2.1.1.
6.4.2.1.2 Цулбууртан (Siluriformes)	6.4.2.1.2.
6.4.2.1.3 Сагамхайтан (Gadiformes)	6.4.2.1.3.
6.4.2.1.4 Хилэмтэн (Acipenseriformes)	6.4.2.1.4.
6.4.2.1.5 Цурхайтан (Esociformes)	6.4.2.1.5.
6.4.2.1.6 Живэртэн (Scorpaeniformes)	6.4.2.1.6.
6.4.2.1.7 Алганатан (Persiformes)	6.4.2.1.7.
6.4.2.1.8 Яргайтан (Salmoniformes)	6.4.2.1.8.
6.4.2.1.9 Мөрөгтөн (Cypriniformes)	6.4.2.1.9.
6.4.2.1.10 Бусад (Монголд бүртгэгдээгүй зүйл)	6.4.2.1.10.
6.4.2.2 Хоёрнутагтан Amphibia	6.4.2.2.
6.4.2.2.1 Сүүлтэй хоёрнутагтан (Urodela)	6.4.2.2.1.
6.4.2.2.2 Сүүлгүй хоёрнутагтан (Anura)	6.4.2.2.2.
6.4.2.2.3 Бусад (Монголд бүртгэгдээгүй зүйл)	6.4.2.2.3.
6.4.2.3 Мөлхөгч Reptilia	6.4.2.3.
6.4.2.3.1 Гүрвэл (Sauria)	6.4.2.3.1.
6.4.2.3.2 Могой (Serpentes)	6.4.2.3.2.
6.4.2.3.3 Бусад (Монголд бүртгэгдээгүй зүйл)	6.4.2.3.3.
6.4.2.4 Шувуу Aves	6.4.2.4.
6.4.2.4.1 Гахуутан (Gaviiformes)	6.4.2.4.1.
6.4.2.4.2 Шунгууртан (Podicipediformes)	6.4.2.4.2.

6.4.2.4.3 Хотонтон (Pelecaniformes)	6.4.2.4.3.
6.4.2.4.4 Налтан (Phoenicopteriformes)	6.4.2.4.4.
6.4.2.4.5 Өрөвтастан (Ciconiiformes)	6.4.2.4.5.
6.4.2.4.6 Галуутан (Anseriformes)	6.4.2.4.6.
6.4.2.4.7 Шонхортон (Falconiformes)	6.4.2.4.7.
6.4.2.4.8 Тахиатан (Galliformes)	6.4.2.4.8.
6.4.2.4.10 Тогоруутан (Gruiformes)	6.4.2.4.9.
6.4.2.4.11 Хиазтан (Charadriiformes)	6.4.2.4.10.
6.4.2.4.12 Тагтаатан (Columbiformes)	6.4.2.4.11.
6.4.2.4.13 Хөхөөтөн (Cuculiformes)	6.4.2.4.12.
6.4.2.4.14 Уультан (Strigiformes)	6.4.2.4.13.
6.4.2.4.15 Эргүүбортон (Caprimulgiformes)	6.4.2.4.14.
6.4.2.4.16 Ураацайтан (Apodiformes)	6.4.2.4.15.
6.4.2.4.17 Зүсэгтэн (Coraciiformes)	6.4.2.4.16.
6.4.2.4.18 Тоншуултан (Piciformes)	6.4.2.4.17.
6.4.2.4.19 Бор шувуутан (Passeriformes)	6.4.2.4.18.
6.4.2.4.20 Бусад баг (Монголд бүртгэгдээгүй зүйл)	6.4.2.4.19.
6.4.2.5 Хөхтөн Mammalia	6.4.2.5.
6.4.2.5.1 Зараатан (Erinaceomorpha)	6.4.2.5.1.
6.4.2.5.2 Шавж идэштэн (Soricomorpha)	6.4.2.5.2.
6.4.2.5.3 Далавчтан (Chiroptera)	6.4.2.5.3.
6.4.2.5.4 Туулайтан (Lagomorpha)	6.4.2.5.4.
6.4.2.5.5 Мэрэгчтэн (Rodentia)	6.4.2.5.5.
6.4.2.5.6 Махчтан (Carnivora)	6.4.2.5.6.
6.4.2.5.7 Туурайтан (Perissodactyla)	6.4.2.5.7.
6.4.2.5.8 Туруутан (Artiodactyla)	6.4.2.5.8.
6.4.2.5.9 Бусад (Монголд бүртгэгдээгүй зүйл)	6.4.2.5.9.

6.5 Ургамал 6.5.

6.5.1 Доод ургамал	6.5.1.
6.5.1.1 Хөвд (Bryophyta)	6.5.1.1.
6.5.1.2 Замаг (Algae)	6.5.1.2.
6.5.1.3 Хар (Lichens)	6.5.1.3.
6.5.1.4 Мөөг (Fungi)	6.5.1.4.
6.5.2 Дээд ургамал	6.5.2.
6.5.2.1 Шивэрс хэлбэртэн (Lycopodiophyta)	6.5.2.1.
6.5.2.2 Ойм хэлбэртэн (Pteridophyta)	6.5.2.2.
6.5.2.3 Нарстан (Pinophyta)	6.5.2.3.
6.5.2.4 Гнетофит (Gnetophyta)	6.5.2.4.
6.5.2.5 Далд үртэн (Magnoliophyta)	6.5.2.5.